

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 25

ANDRA KAMMAREN

1965

18—19 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 maj

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Hedin ang. Sveriges anslutning till internationell överens-	
kommelse om bekämpande av pornografiska publikationer.....	5
herr Sjöholm ang. höjning av existensminimum.....	6
herr Nilsson i Bästekille ang. amorteringssparandet.....	10
herr Westberg ang. kreditförsörjningen för bostadsproduktionen....	10
herr Hermansson ang. åtgärder mot prisstegringar.....	12
Svar på interpellationer av:	
fru Löfqvist ang. åtgärder för att åstadkomma ett effektivt träskydd	18
fröken Andersson i Strängnäs ang. förvaringen av järnvägmuseets	
samlingar.....	24
herr Nordgren ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skol-	
väsendet.....	27
herr Lorentzon ang. åtgärder för att förlägga en ersättningsindustri	
till Ådalsområdet.....	35
Meddelande om enkel fråga av	
herr Nilsson i Bästekille ang. viss skattelättnad vid amorterings-	
sparande.....	40

Onsdagen den 19 maj fm.

Meddelande ang. plena	41
Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar.....	42
Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.	71
Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning	
samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m.m....	104

Onsdagen den 19 maj em.

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.	
(forts.)	126
Meddelande ang. plena	149
Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	149
Anslag till investeringar i försvarets fabriksfond m. m.	168
Anslag till högre utbildning och forskning:	
Uppsala universitet: Avlöningar	169
Lunds universitet: Avlöningar	179
Göteborgs universitet: Avlöningar	180
Stockholms universitet: Avlöningar	182
Umeå universitet: Avlöningar	187
Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar	188
Socialhögskolan i Stockholm: Avlöningar	193
Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet	194
Anslag till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond	200
Vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m. . .	203
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Larsson i Norderön ang. delningstalet vid undervisning på grundskolans skogliga linje	207
herr Heckscher ang. den planerade debatten om »Storbritannien, EFTA och EEC»	207
herr Börjesson i Falköping ang. stämpelskatten å inteckning	207
fröken Wetterström ang. åtgärder mot vissa smittorisker	207

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 19 maj fm.

Statsutskottets memorial nr 87, om anslag till Statens mentalsjukhus:	
Avlöningar (gemensam omröstning)	40
— utlåtande nr 97, ang. förordning om statsbidrag till byggande av tunnelbana	41
— nr 98, om anslag på tilläggsstat. II till Förvärv av vissa fastigheter i Gamla stan i Stockholm	41
Bevillningsutskottets betänkande nr 30, ang. förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar	42
Tredje lagutskottets utlåtande nr 26, ang. fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m., om avveckling av hyresregleringen och hyreskontrollen, om bevarande av värdefull äldre stadsbebyggelse, om motverkande av rivning av icke saneringsmogna fastigheter, om	

	Sid.
åtgärder för att underlätta sanering av äldre byggnadsbestånd samt om kontroll av överlåtelse av bostadsrätt vid förvärv å exekutiv auktion.....	71

Onsdagen den 19 maj em.

<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 29, ang. vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna.....	126
<i>Samnansatt konstitutions- och andra lagutskotts</i> utlåtande nr 1, ang. reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. ...	126
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 30, ang. ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.....	149
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 85, ang. allmän beredskapsstat.....	168
— nr 86, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden.....	168
— utlåtande nr 88, ang. medelsbehovet för försvarsstabens verksamhet	168
— nr 89, ang. anslag till investeringar i försvarets fabriksfond m. m. ..	168
— nr 90, om anslag till högre utbildning och forskning.....	169
— nr 91, ang. anslag till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond.....	200
— nr 92, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att i visst fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv.....	203
— nr 93, ang. vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m.	203

Tisdagen den 18 maj

Kl. 15.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Svar på fråga ang. Sveriges anslutning till internationell överenskommelse om bekämpande av pornografiska publikationer

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Carl Eric Hedin har frågat mig om jag vill medverka till att Sverige i likhet med bl. a. våra grannländer ansluter sig till den internationella överenskommelsen om bekämpande av spridningen av och handeln med pornografiska publikationer, träffad i Genève den 12 september 1923 samt ändrad i Lake Success den 12 november 1947.

Härpå vill jag svara att Sverige inte anslutit sig till 1923 års konvention, enär vår tidigare liksom nu gällande strafflagstiftning inte täckte och inte täcker alla de gärningar, som staterna åtager sig att straffbelägga enligt konventionen. Svensk ratifikation skulle alltså kräva ändring i brottsbalken, som trädde i kraft 1 januari i år, och därutöver även i tryckfrihetsförordningen.

Vidare anförde:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga. Jag hade nog hoppats på ett mera positivt svar, i synnerhet som jag tror mig veta att utrikesministern i stort sett delar den oro som jag känner över

den allt rikare floran av pornografiska alster som sprids i vårt land och som dessutom slussas ut över våra gränser. Vi fick ett färskt exempel på det i fredags, då en pornograficentral sprängdes av stockholmspolisen. Vi behöver skydda vår ungdom bättre än vi nu gör mot allt som kan verka förråande och locka till ett sedeslöst liv. I detta avseende skulle vi verkligen behöva förbättra vårt anseende, som är mycket skamfilat, i utlandet. Därför tror jag det vore värdefullt om vi kunde möjliggöra en svensk anslutning till denna konvention. Bl. a. skulle vårt ansvarsförhållande i fråga om export och import av pornografiska alster bli klarare än nu.

Man blir ju litet förvånad över utlandet att vi inte skulle kunna ansluta oss, när man ser att så gott som alla länder i Europa utom Sverige är anslutna till denna konvention. Jag vill därför fråga utrikesministern, i vilket avseende denna konvention strider mot vår lagstiftning. Jag skulle vilja ha ett svar som åtminstone är något mera preciserat än det svar som utrikesministern nyss lämnade.

Vidare kanske jag kan få ett direkt svar på min fråga om utrikesministern ändå inte vill medverka till åtgärder som gör det möjligt för oss att ansluta oss till konventionen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Hedin vet väl att vi i allmänhet har en realistisk syn på tingen i politiskt avseende och givetvis också när det gäller den angelägenhet varom han här har frågat.

För det första vill jag kraftigt understryka att om vi skulle ge vår anslut-

Svar på fråga ang. höjning av existensminimum

ning till konventionen och om vi skulle gå med på en ratifikation, så bör det ju i detta fall liksom i alla andra frågor ligga allvar bakom en sådan handling. En anslutning till konventionen skulle alltså, som jag redan sagt, vara förpliktande för vår lagstiftning här hemma. Innan vi har vidtagit de ändringar som gör det möjligt för oss att på ett riktigt och hederligt sätt ansluta oss till konventionen, anser jag inte att vi skall företaga något dylikt.

För det andra vill jag erinra frågeställaren om att det är mer än 40 år sedan konventionen kom till. Åsikterna här i landet om vad som kan anses såra tukt och sedlighet har sedan dess förvisso undergått förändringar. Detta har inte minst den senaste tidens diskussioner visat. När vi inte för 40 år sedan var beredda att skärpa vår lagstiftning för att bringa den i överensstämmelse med konventionen, så anser jag personligen att det är osannolikt att vi skulle göra det nu.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! I artikel 4 i konventionen står det: »De av de fördragslutande parterna, vars lagstiftning för närvarande inte ger möjligheter att sätta den nuvarande överenskommelsen i kraft, åtager sig att vidtaga, eller föreslå sina respektive lagstiftande organ, nödvändiga åtgärder i detta syfte.»

Jag tycker att man borde kunna överväga ändringar för att åstadkomma en lagstiftning som harmonierar med lagstiftningen i våra grannländer Norge, Danmark och Finland.

Utrikesministern sade att denna konvention är 40 år gammal. Det är riktigt, men det företogs en översyn 1947. Konventionen är alltså aktuell, och det inträffar alltså att nya länder ansluter sig; så sent som 1962 var det två nya länder som anslöt sig till denna konvention, så den är kanske inte att betrakta som så lastgammal i alla fall.

Jag hoppas att utrikesministern i

samråd med andra ledamöter av regeringen skall ta denna fråga under förnyad prövning och i varje fall undersöka, hur lagstiftningen i de andra länderna kan gå ihop med denna konvention. Det kanske inte behövs så stora ändringar — om det över huvud taget behövs några — för att också vi skall kunna ansluta oss till konventionen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på fråga ang. höjning av existensminimum**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat om jag vill ombesörja att de av centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden årligen fastställda beloppen för existensminimum höjs åtminstone till en nivå, som gör det möjligt att existera på.

De av centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden fastställda beloppen är normalbelopp avsedda att tjäna till ledning vid bestämmande av existensminimum i det särskilda fallet. Det individuella existensminimibeloppet överstiger i många fall normalbeloppen till följd av att den skattskyldige har högre bostadskostnad än vad som ingår i normalbeloppen, att han erlägger underhållsbidrag eller att andra särskilda skäl föreligger.

Normalbelopp för existensminimum fastställs för ett år i sänder och bestämmas därvid med hänsyn till levnadskostnadernas ökning m. m. Vid detta fastställande bör emellertid hänsyn tas till ortsavdraget och det högsta extra avdrag, som kan medges vid taxering. Efter riksdagens beslut 1964 om höjning av maximibeloppet för det extra avdraget uppgår högsta existensminimibelopp nu till 9 000 kronor för ma-

Svar på fråga ang. höjning av existensminimum

kar utan barn med tillägg om 1 000 kronor per barn.

Då riksdagen så sent som i fjol beslöt höja det extra avdraget finner jag inte skäl att nu ompröva frågan.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret, även om det var negativt.

Det är egendomligt att finansministern och jag jämt missförstår varandra; finansministern har även denna gång delvis svarat på någonting annat än jag frågat om. Vi har existensminimum av två slag, nämligen dels de existensminima som fastställs vid taxeringen — det var dem finansministern mest talade om — dels de existensminima som fastställs av centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden. Det var faktiskt de senare min fråga gällde. Detta framgår mycket tydligt av min fråga, varför jag tror att jag denna gång bör fritas från misstanken att ha uttryckt mig dunkelt.

De belopp jag avsåg är helt andra än de belopp finansministern talade om. Jag åsyftade de belopp som gäller när man tar ut preliminär skatt eller kvarstående skatt eller gör införsel för resterande skatt, böter eller underhållsbidrag. Jag vet inte om finansministern menar, att man i dessa fall borde tillämpa de belopp som finansministern nämnde, nämligen 9 000 kronor för makar med ett tillägg av 1 000 kronor per barn. I så fall skulle jag vara mycket nöjd med svaret, men jag tror som sagt att finansministern svarade på någonting annat än jag frågat om.

De belopp jag åsyftade framgår av de anvisningar som centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden årligen ger ut, och de är av helt annan storleksordning än de belopp som nämns i svaret. Jag skall ta några exempel från ortsgrupp 3. För ensamstående är enligt

dessa anvisningar existensminimum 82 kronor per vecka, 353 kronor per månad och 4 240 kronor per år. För makar utan barn är motsvarande belopp 121 kronor per vecka, 525 kronor per månad och 6 300 kronor per år. För makar med 3 barn är beloppen 170 kronor per vecka, 735 kronor per månad och 8 820 kronor per år.

Jag undrar om finansministern tror att någon kan leva på sådana belopp.

Det var bra att finansministern nämnde att beloppen kan höjas om vederbörande har högre bostadskostnader än vad som ingår i normalbeloppen. Det finns en mening i anvisningarna som är så anmärkningsvärd att den bör citeras: »Även för gift med 3 eller 4 barn har i tabellen räknats med bostad om ett rum och kök.» Det är ju verkligen ett uttryck för bristande socialt samvete när man tycks mena, att en familj på sex personer skall bo i en lägenhet om ett rum och kök bara därför att den råkat få det ekonomiskt illa ställt.

Det finns även en annan passus i anvisningarna som är kostbar — i varje fall är den kostbar för skattemyndigheternas anseende. När det talas om hur man skall förfara i de fall vederbörande råkar bo i en för dyr bostad, heter det: »Det må även påpekas, att det vid skatteavdrag förbehållna beloppet tillfälligt kan höjas över existensminimum, så att den skattskyldige erhåller rådrum att nedbringa hyreskostnaden genom att hyra ut en del av bostaden eller byta bostad.»

Det är ganska verklighetsfrämmande. Om en familj om sex personer råkar bo i en lägenhet om två rum och kök, skall den alltså antingen hyra ut ett rum eller flytta — vart, frågar man sig!

De belopp jag nämnt skall täcka alla levnadskostnader och även räcka till livförsäkringspremier, fackföreningsavgifter och gäldräntor. De människor det här gäller har ofta kontrakt exempelvis på möbelköp. Dessa kontrakt måste sägas upp, eftersom det i annat fall blir

Svar på fråga ang. höjning av existensminimum

återtagning av möblerna. Det kan hända att myndigheterna anser, att dessa människor skall tvingas bo i så små lägenheter att det inte finns plats för några möbler, och det är i så fall ett logiskt resonemang.

Det borde väl ändå finnas litet utrymme för välfärd även för de människor som bäst behöver det. Vi har det väl inte så illa ställt i vårt land, att vi inte skulle kunna ge dessa människor litet generösare villkor. Det är här fråga om tunga kronor, alltför tunga för att de skall hamna i statens kassakista.

Jag vet inte om jag ändå kanske skall våga ta finansministerns svar som en bekräftelse på att han menar att de belopp som nämndes i svaret i och för sig är skäligen och alltså borde tillämpas även i de fall jag frågat om. Jag tycker att vi kunde vara eniga om att så borde vara fallet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag skall gärna fortsätta debatten, men jag kan här i andra kammaren inte föra den i herr Sjöholms stil; det skulle möjligen kunna ske på ett folksmöte där man förgrovar och förenklar alla argument.

Jag har framför mig de normalbelopp för existensminimum som är fastställda av centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden. De siffror jag angivit i svaret bekräftas av denna tabell. Jag sade nämligen i svaret att för makar utan barn är maximibeloppet 9 000 kronor.

Nu frågar herr Sjöholm, om det kan anses vara anständigt att en familj med barn bor i en lägenhet om 1 rum och kök. Detta är en diskussion som gäller bostadspolitiken, och den har ingenting med frågan om lokalt existensminimum att göra. Förmodligen är väl då beloppet fastställt med hänsyn till att vederbörande familj bor i ett rum och kök. Om familjen däremot har en bättre lägenhet, tar man hänsyn till den större hyra familjen betalar. Man går så långt

i hänsynstagande, att man maximalt kan skattebefria vederbörande man och hustru vid 9 000 kronor. Har familjen ett barn, blir beloppet 1 000 kronor högre, och har familjen tre barn blir det sammanlagt 12 000 kronor.

Det är kanske överraskande för herr Sjöholm, men jag känner väl till förhållandena i detta land och vet att många yrkesgrupper som arbetar dagligdags året runt inte har högre inkomster än 12 000 kronor. Har de barn får de visserligen ett litet barnbidrag — inte så litet heller för resten, även om det inte ger täckning för hela den kostnad som barnen medför. Tyvärr är det på det sättet, och det är ju med den utgångspunkten man får bedöma även sådana här frågor. Det är ingen som kommer på idén att säga att barnfamiljer som inte tjänar mer än 11 000 å 12 000 kronor skall erhålla generell skattebefrielse.

Herr Sjöholm gör gällande, att om det är någon som begärt existensminimum och som ligger inom ramen för fastställt belopp skall han generell skattebefrias. Det är ett resonemang som jag inte förstår logiken i. Dessutom tycker jag att den förgrovade exemplifiering som herr Sjöholm åberopar inte riktigt passar i denna församling. Vi har en olycklig benägenhet att missförstå varandra; det kan kanske vara beroende på att jag i snart 20 år stått i denna kammare och besvarat interpellationer och frågor, men herr Sjöholm är nybörjare i fråga om att ställa frågor. Någonstans måste väl felet ligga, och det är kanske det jag nyss sade som är bakgrunden till det hela.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Herr finansministern framhårdar och talar fortfarande om nägonting annat än jag frågade om.

De belopp som finansministern hänger upp sig på gäller vid taxering. Min fråga är emellertid mycket klart formulerad och gäller de av centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden årligen

Svar på fråga ang. höjning av existensminimum

fastställda beloppen för existensminimum. Finansministern talar hela tiden om belopp som avser ortsavdrag och extra avdrag, fastställda av riksdagen.

Det är väl, att en nybörjare känner till detta bättre än vad finansministern gör som stått här i tjugo år och talat om detta.

De belopp jag nämnde är korrekta. De gäller inte människor som begär höjning av existensminimum utan människor som av exekutionsmyndigheterna får ett existensminimum, människor av vilka man alltså tar ut pengar tvångsvis, varvid myndigheterna är skyldiga att förbehålla dem vissa belopp. Det är dessa belopp, herr finansminister, som jag talar om. Det är inte 8 000, 9 000 och 10 000 kronor, utan det är 6 300 kronor för makar som jag nyss nämnde. Det går inte, herr finansminister, att leva på detta sistnämnda belopp.

Uppgifterna som finns i detta dokument kommer ifrån centrala folkbokförings- och uppboördsnämnden, varifrån jag också har hämtat uppgiften att familj med fyra barn skall bo i ett rum och kök. Har de en större bostad skall de flytta eller hyra ut något rum.

Jag tycker att det är upprörande att vi skall tvinga människor att leva under dessa betingelser i vårt sociala välfärdsland.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Ja, om herr Sjöholm inte vill förstå mig, är det väl en steril debatt vi för. Jag har ju ändå i svaret sagt att de av centrala folkbokförings- och uppboördsnämnden fastställda beloppen är normalbelopp som är avsedda att tjäna till ledning. Men i de individuella fallen kan man gå över dessa belopp, om särskilda skäl föreligger. Riksdagen har bestämt hur långt man får gå i de individuella fallen, vilket jag här har redovisat. När särskilda skäl föreligger har man möjlighet att gå upp till belopp som riksdagen så sent som

under fjolåret ansåg vara riktiga. Jag har ingen anledning att i år pröva om detta. Herr Sjöholm envisas med att säga att normalbeloppen är sådana belopp som man under inga förhållanden får överskrida. De är till ledning för att man skall kunna bestämma i de individuella fallen, och när skäl föreligger kan man gå över beloppen. När det inte finns skäl att göra det, är det svårt att säga att man skall göra det.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag är ledsen att behöva förlänga debatten mer än vad som borde ske vid enkla frågor. Men jag måste ändå hävda min rätt. Finansministern talar om att riksdagen har uttalat sig i denna fråga. Riksdagen har inte sagt någonting om de belopp som jag åsyftar, utan de har fastställts av centrala folkbokförings- och uppboördsnämnden. Här finns också en tabell över de siffror jag har nämnt. Det är mycket lätt att klarlägga att det är två skilda saker vi talar om. Min fråga avsåg de belopp som fastställdes av denna nämnd och icke den som riksdagen beslutat om.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det avgörande är hur långt man kan gå i fråga om existensminimibeloppen, och reglerna för detta har fixerats av riksdagen. Det är också detta jag svarat på i interpellationen.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det är faktiskt ändå inte så som herr finansministern säger. När skatt, böter eller annat sådant skall tas ut, gäller de existensminimibelopp som jag har talat om. Då skall man inte ta hänsyn till ortsavdraget eller andra extra avdrag som riksdagen har beslutat om.

Det är orimligt att begära att finansministern skall vara insatt i alla detaljer. Men jag som sysslar med dessa frågor dagligen och alltså inte är nybör-

Svar på fråga ang. amorteringssparandet — Svar på fråga ang. kreditförsörjningen för bostadsproduktionen

jare på detta område, är väl insatt i dessa frågor.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Detta får bli mitt sista inlägg, men jag får faktiskt sätta herr Sjöholms sakkunskap mot den sakkunskap som representeras av centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden, vilken haft tillfälle att yttra sig om denna sak och givit mig material till det svar som jag har lämnat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. amorteringssparandet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat om jag, såsom kompensation för sparande, vill medverka till att amorteringssparande blir likställt med annat penningssparande. Som svar får jag meddela att den ställda frågan ger utrymme för skilda tolkningar och slutsatser. Jag nödgas således hemställa att frågeställningen konkretiseras så att den ger möjlighet till ett konkret svar. Under sådana förutsättningar är jag villig att återkomma.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret, och jag tackar särskilt för att jag i god tid fick detta svar från departementet.

Finansministern säger i svaret att den ställda frågan ger utrymme för skilda tolkningar och slutsatser, varför han anmodar mig att konkretisera frågan. Jag skall gå finansministern till mötes på denna punkt och konkretisera frågan

ytterligare, och med tanke på det löfte som finansministern ger att han i sådant fall är villig att återkomma, avstår jag i dag från all sakdebatt. Vi tar den nästkommande tisdag i stället. Tack herr finansminister!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. kreditförsörjningen för bostadsproduktionen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat vilka ytterligare åtgärder regeringen avser vidtaga för att trygga kreditförsörjningen för de fastställda bostadsbyggnadskvoterna. Som svar får jag meddela att det inte finns någonting som talar för att årets program om en igångsättning av 88 000 lägenheter inte skall komma till stånd. Några ytterligare åtgärder för att trygga kreditförsörjningen för bostadsproduktionen kan därför för närvarande ej anses erforderliga.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr finansministern för svaret på min fråga.

Det verkar dock som om svaret hade utformats redan i förra veckan. Finansministern går förbi den aktuella problematiken. Det torde dock vid det här laget inte vara honom obekant hur svårt, för att inte säga omöjligt, det är att få loss kapital till bostadsbyggandet.

Av svaret att döma föreligger tydligen inte några svårigheter alls, men när man tar del av det samtal, som finansministern under gårdagen förde med byggmästarna på en konferens i Göteborg, tycker man sig nog ändå finna

Svar på fråga ang. kreditförsörjningen för bostadsproduktionen

att det inte är så särskilt väl beställt. Anser verkligen finansministern att kreditgivningen och bostadstilldelningen är samordnade på sådant sätt att störningar i bostadsproduktionen har kunnat undvikas? Jag känner fall från min hemtrakt, där man står i beredskap att utöka en industri. Man har tillgång till arbetskraft, men man behöver en del specialarbetare utifrån, och för dessa behöver man bostäder, en problematik som belyser det intima sambandet mellan lokaliserings- och bostadspolitiken. Man har också blivit tilldelad bostadskvot och är färdig att omedelbart påbörja byggandet, men man får inte loss några pengar.

Hur skall det problemet lösas? Det är frågeställningen. Vi har av inrikesministern tidigare och av finansministern nu i dag fått veta att pengar skall stå till förfogande för den fastställda byggnadskvoten, men det tycks tyvärr inte vara på det sättet. Den 30 mars fanns enligt tillgängliga uppgifter 1 682 000 000 kronor i icke avlyftade byggnadskreditiv. Det är möjligt att den summan nu har ökat, därom vet vi intet. Av skäl som jag inte känner har denna siffra gjorts hemlig, varför man inte kan få veta hur stor den kan vara för dagen. I ett läge där vi har så stora svårigheter att få fram nödigt kapital, skulle jag vilja fråga, om finansministern är villig att medverka till att hypoteksinstituten får möjlighet att ta upp ett särskilt obligationslån till bostadsbyggandet på samma sätt som man tidigare i Stockholm och Göteborg har fått tillstånd att ta upp obligationslån för kreditförsörjningen i nämnda städer.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tror att det kunde ha ett visst värde, om jag här redovisade den officiella statistiken för byggnadsgångsättning under första kvartalet 1965 i jämförelse med första kvartalet 1964.

Meddelade igångsättningstillstånd för första kvartalet 1965 översteg med 17 procent meddelade igångsättningstillstånd för första kvartalet 1964. För bostadsbyggandet i form av flerfamiljshus var ökningen 18 procent högre under 1965 än 1964.

Själva byggnadskostnaderna för under första kvartalet påbörjade byggnadsföretag, d. v. s. det ekonomiska och finansiella engagemanget för framtiden, var totalt sett 61 procent högre under första kvartalet 1965 än under första kvartalet 1964. För flerfamiljshus var det finansiella åtagandet 91 procent högre under det första kvartalet innevarande år jämfört med första kvartalet i fjol.

I fjol hade vi ett program på 85 000 lägenheter, men slutet blev att vi satte i gång med 96 000 lägenheter. Detta gick att genomföra därför att industrien dämpade sitt investeringsbehov med 3—4 procent. Under 1965 kommer den svenska industrien att öka sitt investeringsengagemang med ungefär 10 procent. Om man då fortsätter i samma takt som under första kvartalet i år, är det tvivelsutan på det sättet att vi sitter inne i den definitiva överansträngningen med allt vad det innebär. Vi har en alldeles tillräcklig kostnadsstegring inom byggnadsbranschen jämfört med alla andra branscher, varför man inte skall elda under ytterligare i detta avseende.

Det kan tänkas att det på ett och annat håll i landet är svårigheter att sätta i gång efter planeringen. Detta är i och för sig inte så överraskande, eftersom riksdagen i år har beslutat att det skall göras en ganska radikal omfördelning av bostadsbyggandet, med en favorisering av tätorterna och motsvarande reduktion på andra håll i landet. Då kan sådana här situationer uppstå, där man finner att man inte kan »dra på» enligt gängse planer.

Men fortfarande är ju läget det, att vi har en typisk överansträngning inom byggnadsmarknaden på de tre stora

Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar

orterna Stockholm-stockholmsområdet, Göteborg-göteborgsområdet och malmö-lundområdet. Om jag tar den sistförflutna månaden, d. v. s. april, finner jag att arbetslösheten i april månad bland byggnadsarbetarna inte har varit så låg någon gång under de senaste tio åren som i år.

Allt detta är ofrånkomliga fakta. Om man därför inbillar sig att det bara är att »släppa på» pengar här eller där, så skulle vi råka in i en utveckling som ingen av oss önskar.

Och till slut: Vår kapitalbildning är vad den är — en spegelbild av det sparande som svenska folket i olika lägen kan kosta på sig. Vi har möjlighet att utge obligationslån, och obligationerna köps på marknaden om det finns placeringsvilligt kapital i det relativt höga ränteläge som råder i dag. Men det finns ingen som helst anledning att gå ut och sälja obligationer där ingen köpare finns, inte ens i dagens höga ränteläge. Därför kan man inte »mata på» de obligationsemissioner som frågeställaren tydligen efterlyste, förrän vi har ett marknadsläge där det finns förutsättningar att avyttra obligationerna.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag tackar för de upplysningar finansministern lämnade.

Han hänvisade bl. a. till omläggningen när det gäller tilldelningen av bostadskvot och sade att det har medfört svårigheter inom vissa områden. Jag vill påminna om att det geografiska område, som jag närmast talade om, är ett område där kvoten minskats — tilldelningen har blivit väsentligt mindre — men där det trots detta inte går att få fram pengar, så att man kan sätta i gång att bygga enligt den kvot man blivit tilldelad. Detta är synnerligen olyckligt i den situation där man är beroende av flera bostäder för att kunna bygga ut industrien. Det gäller ändå det s. k. norra stödområdet.

Därför menar jag att problemet på

något sätt måste lösas — vi måste få fram pengarna. Har finansministern andra vägar att anvisa än dem jag pekat på — jag föreslog ju att ett särskilt obligationslån skulle ges ut — så låt oss gå dessa vägar! Huvudsaken är att problemet löses, så att vi inte fastnar i den föreliggande situationen. Frågan måste på något sätt bringas till en lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat mig vilka förslag till åtgärder regeringen avser att lägga fram för årets riksdag för att söka motverka prisstegringarna.

Av avgörande betydelse för prisutvecklingen är självfallet den allmänna finans- och penningpolitiken. Jag vill erinra om att nyligen särskilda åtgärder vidtagits för att motverka kostadsstegringar på byggnadsområdet.

Över huvud taget ägnar regeringen prisfrågorna intensiv uppmärksamhet. Redan i mitten av januari tillsatte jag inom handelsdepartementet en arbetsgrupp med uppgift att skyndsamt utreda utformningen av prisövervakningen och därmed sammanhängande frågor. I mitten av april redovisade gruppen resultatet av sitt arbete. Det innebar i korthet följande:

Ett uttalande om frivillig prisåterhållsamhet undertecknat av sju av de mest betydande organisationerna inom handel och näringsliv.

Förslag till skärpta åtgärder mot riktpriiser och andra konkurrensbegränsningar.

Förslag om effektivare prisövervak-

Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar

ning och effektivare konsumentupplysning i prisfrågor.

Regeringen anslöt sig till dessa förslag. För att nå den snabbaste och största effekten av dem uppdrog regeringen redan den 29 april åt ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor samt statens pris- och kartellnämnd att omedelbart intensifiera verksamheten i huvudsak enligt de riktlinjer som arbetsgruppen föreslagit. Samtidigt beslöt regeringen att ge dessa myndigheter möjligheter till betydande personella förstärkningar. Slutligen har jag för några veckor sedan tillkallat en särskild sakkunnig för att utreda riktprissystemet.

Några åtgärder som behöver underställas riksdagen är inte aktuella.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret.

Det är utmärkt att regeringen nu ägnar prisfrågorna intensiv uppmärksamhet. Jag har bett att få denna redovisning från regeringen av två skäl. För det första har jag gjort det med hänsyn till den pågående prisstegringen, som inte visar några tecken på att mattas och som kommer att ta ett nytt stort kliv efter den 1 juli, när omsättningskatten höjs. Sänkningen av de direkta skatterna dröjer ju tyvärr. För många familjer kommer möjligheterna till olika inköp att minska och deras levnadsstandard att pressas ned. Skärpta åtgärder på prispolitikens område är i det läget självklara.

För det andra ansåg jag en samlad redovisning inför riksdagen av regeringens åtgärder på prisområdet tillbörlig med hänsyn till de friska löften som avgavs vid tiden för remissdebatten i januari. Åtgärden att samma dag som remissdebatten hölls publicera meddelandet att en utredning inletts inom handelsdepartementet måste ju haft karaktären av ett utspel i prisfrågorna.

Vad stod det i pressmeddelandet från handelsdepartementet den 19 januari? Det stod bl. a. att man skulle utreda möjligheten för pris- och kartellnämnden att under vissa förhållanden och för vissa varor kräva förhandsmeddelande om prishöjningar. Vidare skulle prövas förutsättningarna för att ge nämnden vidgade befogenheter att ingripa mot sådan prissättning som framstår såsom icke godtagbar — om åtgärder på grundval av prisövervakningssystemet inte skulle visa sig tillräckliga.

Vilka åtgärder har nu vidtagits av regeringen som här redovisas? Man har tillsatt ytterligare en utredning, nämligen om riktprissystemet m. m. Det är förträffligt att man nu kommit fram till att en sådan utredning är nödvändig. När jag i en motion till 1963 års riksdag ställde detta förslag, ansågs tiden inte mogen. Det kan väl konstateras att det hade varit bra om man nu hade haft denna utredning klar och kunnat direkt vidta erforderliga åtgärder.

Vidare har sju viktiga organisationer inom näringslivet underskrivit en uppmaning till sina medlemmar att i nuvarande läge iaktta särskilt sträng återhållsamhet vid kalkylering och prissättning. Priserna bör inte höjas utöver vad skattehöjningen motiverar. Denna uppmaning har framkommit efter förhandlingar mellan prisutredaren och organisationerna. Jag har ingenting emot förhandlingslinjen för att söka komma till rätta med prisstegringar, utan anser tvärtom att man bör gå vidare på denna väg. Kan man få medlemmarna i de stora näringslivsorganisationerna att i alla lägen iaktta särskilt sträng återhållsamhet vid kalkylering och prissättning, skulle en hel del vara vunnet.

Regeringen har vidare uppdragit åt pris- och kartellnämnden och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor att intensifiera verksamheten i huvudsak enligt de riktlinjer som framlagts av arbetsgruppen. Jag skall inte i dag ta upp frågan om behovet av medel för en

Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar

sådan intensifiering av verksamheten. Den frågan kommer snart upp till behandling här i kammaren.

Det finns enligt min mening många goda uppslag i den PM som arbetsgruppen har avlämnat, men det är ju svårt att behandla alla dessa problem inom ramen för denna debatt. Det gäller bl. a. en principiell diskussion om vad som kan menas med konkurrenslinjen inom vår prispolitik och hur långt denna bär i en verklighet där karteller, monopol, oligopol och alla andra former för privat prisreglering spelar en allt större roll.

Det meddelades i januari att undersökningen inom handelsdepartementet skulle bedrivas med sådan skyndsamhet, att förslag kunde föreläggas årets riksdag, om det skulle visa sig önskvärt. Regeringen har icke ansett det aktuellt att ställa några förslag till vårriksdagen. Det beklagar jag också av det skälet, att det hade givit riksdagens ledamöter tillfälle att framställa förslag om hur en aktiv prispolitik bör ordnas. Jag vill emellertid passa på att fråga handelsministern om två delavsnitt i problemet. För det första: Varför har man avstått från den i januari aviserade möjligheten att under vissa förhållanden och för vissa varor kräva förhandsmeddelande om prishöjningar? För det andra: Var finns förslaget om att ge pris- och kartellnämnden vidgade befogenheter att ingripa, om prisövervakning visar sig otillräcklig, mot sådan prissättning som framstår såsom icke godtagbar?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Hermansson beklagar att inga förslag lämnats till riksdagen. Ja, skälet till att några sådana förslag inte framlagts är helt enkelt att de åtgärder, som jag redogjort för i mitt svar på herr Hermanssons enkla fråga, inte behöver underställas riksdagen. Det finns redan i de anslag som begärts för pris- och kartellnämnden, för att bara

ta ett exempel, medel för en förstärkning av organisationen i syfte att möjliggöra en effektivare prisövervakning och en mer effektiv upplysningsverksamhet. Följaktligen behöver förslagen inte underställas riksdagen.

I anslutning till detta resonemang ställde herr Hermansson två frågor.

Den första frågan var: Varför har man frånfallit den aviserade förhandsanmälan, innan prishöjningar företas? Jag svarar att detta var ett uppslag som den arbetsgrupp inom departementet, vilken arbetat under riksdagsman Hag-nells ledning, skulle se på. Herr Hermansson måtte inte ha läst utredningens betänkande, ty där anges skälen till att arbetsgruppen inte anser att vi bör gå denna väg för att kontrollera priserna. Arbetsgruppen uttalade att en sådan förhandsanmälan rörande prishöjningar för att över huvud taget fylla någon funktion måste kopplas samman med en efterföljande prisreglering.

Det är i korthet svaret, herr Hermansson, och jag hänvisar alltså på denna punkt till utredningen. Regeringen har godtagit de av arbetsgruppen redovisade skälen och anser sålunda att det i varje fall tills vidare inte finns anledning att föreslå lagstiftning eller att vidtaga särskilda åtgärder för att föreskriva förhandsanmälan innan prishöjningar vidtages. Det finns ett utförligt resonemang härom i det avgivna betänkandet, till vilket jag även hänvisat i mitt svar.

Herr Hermanssons andra fråga gällde vilka möjligheter till ingripande som pris- och kartellnämnden skulle ha, där-est övervakningen inte visade sig tillräcklig för att motverka prisstegringar. Herr Hermansson vet ju att denna utredning har avvisat tanken på prisreglering, och jag frågar herr Hermansson: Betyder herr Hermanssons yttrande här i kammaren, att han i dagens läge anser att vi skall införa prisreglering här i landet? De åtgärder som kan tillgripas av pris- och kartellnämnden, vid sidan av övervakningen, är effektivare publi-

Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar

citet och effektivare konsumentupplysning.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag har mycket utförligt gått igenom de skäl som anförts i arbetsgruppens PM i fråga om dessa problem. Men vad jag var intresserad av att få veta var ju handelsministerns mening. Han har ju inte suttit med i utredningen, utan den har lagts fram inom departementet. Men sedan är det ju hans och regeringens sak att ta ställning, och jag har tolkat hans svar så, att han helt står bakom de resonemang som förs i arbetsgruppens PM.

Han hänvisar till att arbetsgruppen skulle anse att ett avgörande skäl mot en sådan här förhandsanmälan skulle vara att det förutsätter att man har en prisreglering. Jag tror inte det argumentet håller. Man kan ha ett system med förhandsanmälan, även om man inte har en fullständig statlig prisreglering. Jag har tolkat arbetsgruppens mening så att gruppens avgörande skäl på denna punkt är att förhandsanmälan av prishöjningar skulle medföra ökad pristelhet. Gruppen säger själv att denna skulle yttra sig i att företagare skulle avstå från att genomföra en planerad prissänkning med hänsyn till att priset sedan inte skulle kunna höjas utan särskilt varsel. Kravet på förhandsanmälan skulle alltså medföra prisuppehållande verkningar, anförts i promemorian.

Om man drar ut konsekvenserna av det resonemanget kan det emellertid användas också mot nuvarande ordning att prishöjningar efter anmaning skall anmälas. Jag tror inte att arbetsgruppens resonemang håller. Man borde ha undersökt erfarenheterna från länder där sådan förhandsanmälan redan nu praktiseras. Vad man syftar till med kravet — så tolkade jag också pressmeddelandet ifrån handelsdepartementet i januari — var att man ville förstärka de psykologiska hindren mot

prishöjningar genom att kräva en förhandsanmälan. Jag anser att ett sådant krav ligger helt i linje med nuvarande lagstiftning.

Vad beträffar den andra frågan vände handelsministern på steken och ville ha svar av mig. Det skall jag ge, men först några ord till belysning av den andra fråga som jag hade ställt till honom! Jag frågade honom vart tanken att ge pris- och kartellnämnden vidgade befogenheter att ingripa tagit vägen. Den frågan behandlades också i den presskommuniké som utfärdades av handelsdepartementet, och det är alltså till funderingar inom departementet som jag här ankyter, inte bara till mina egna funderingar. Man sade i pressmeddelandet den 19 januari att direkta prisreglerande ingripanden enligt gällande lagstiftning endast får förekomma i extraordinära situationer, vilket ju är en helt riktig redogörelse för nuvarande lagstiftning. Som direkt försättning skrev man sedan: »Möjligheter att ingripa kan krävas även i andra fall.» Sedan berättade man om den påbörjade utredningen. Har handelsministern nu kommit till slutsatsen att det inte behövs några vidgade befogenheter för pris- och kartellnämnden? I så fall tror jag det är en mycket sangvinisk uppfattning han har tillägnat sig.

Som svar på hans direkta fråga till mig vill jag bara i korthet framhålla att jag inte är anhängare av en fullständig statlig prisreglering i nuvarande läge. Men jag tror inte att denna diskussion om prisfrågorna är uttömd med det resonemang som har förts i arbetsgruppens PM och som herr Lange här hänvisar till. Jag ber om ursäkt om jag tar kammarens tid i anspråk för någon fundering på denna punkt, eftersom jag måste svara på den fråga som har ställts till mig. Jag vill bara i korthet framhålla följande.

Jag tror att det leder fel om man för diskussionen som om det bara fanns två möjligheter: fullständig konkurrens

Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar

eller fullständig prisreglering. Det är fel ur många synpunkter. Vi har inte och kommer aldrig till ett läge som kan betecknas som fullständig konkurrens i vårt nuvarande samhälle. Ingen har i debatten framfört tanken på en fullständig statlig prisreglering, inte heller en sådan reglering i den omfattning som vi hade under krigsåren. Alla de undersökningar man inom arbetsgruppen har gjort om personalbehovet för en sådan är alltså förspild möda. I den nuvarande ekonomin är det ju i stället så, att vi har en rad olika marknader där priserna bestäms på olika sätt. Det finns kanske något som kan betecknas som fri konkurrens på vissa marknader. Sedan har vi hela raden av olika system för privat prisreglering: ensamtillverkare, karteller, oligopol, monopolistisk konkurrens, prisledarskap och allt vad det heter. Vi har områden där staten bestämmer priserna och vi har områden där priserna bestäms genom ett förhandlingssystem.

Min inställning är, herr Lange, att detta senare område borde kunna utvidgas, så att konsumenterna skulle kunna få ökat inflytande på prisbildningen. Det är också nödvändigt att statliga organ för en mycket aktiv och hård kamp för att bryta monopolens och kartellernas stora makt. De synpunkterna går inte att avfärda med hänvisning till att en total statlig prisreglering får vissa negativa verkningar. Det är ju att utdöma förslag som går i en viss riktning genom att utdöma ytterligheten. Med den metoden kan man avfärda de flesta förslag.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag noterade med en viss tillfredsställelse att herr Hagnell — jag menar herr Hermansson — redan i sitt första anförande räknade upp de åtgärder som från regeringens sida vidtagits och av mig redovisats i kammaren. När han sedan berörde frågan om

förhandsanmälan kände han sig inte övertygad av den argumentation mot en sådan åtgärd som utredningsgruppen anförde och som jag anslutit mig till. Men det avgörande argumentet försummade herr Hermansson att nämna. Efter noggrant övervägande och vissa undersökningar finner utredningsgruppen att om en sådan åtgärd vidtages ökas riskerna för att företagen drar sig för att göra prissänkningar. De drar sig härför om de, därest de sedermera skulle tvingas till en prishöjning på grund av kostnadsstegring, inte kan vidta en sådan prishöjning förrän någon tid efter det att de anmält prisstegringen till vederbörande myndighet. Därför menade utredningsgruppen — som jag tycker på goda grunder — att den inte ville rekommendera en förhandsanmälan. Jag vill uttryckligen säga att i direktiven angavs detta som en möjlighet som borde undersökas och ingenting annat.

Sedan frågade herr Hagnell — förlåt mig, jag menar alltså herr Hermansson — vad vi gör mera. Det finns redan anförts i mitt första svar. Vi tar fasta på frågan om riktpiserna. Som herr Hermansson, om han nu har läst herr Hagnells utredning och förstått den, sett så föreslår herr Hagnell att man undersöker om inte åtgärder borde vidtagas direkt mot riktpriissättningen — åtgärder som, där man tillåter en sådan prissättning, kanske får gälla områden där pris- och kartellnämnden har alldeles särskild anledning att följa utvecklingen. Man erinrar om att bruttopriissättningen en gång direkt motverkat konkurrensen, och man anser att det finns vissa skäl som kan tala för att detta numera gäller även riktpriissättningen. Detta har varit utgångspunkten, och vi får väl som sagt avvakta den utredning som jag hänvisat till.

Herr talman! Jag skall inte beröra det sista herr Hermansson sade om de strukturella förhållandena på marknaden, där han jämförde konkurrensprissättning med mera monopolistisk prissbild-

Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar

ning. Jag vill endast erinra herr Hermansson om att sedan någon tid pågår en utredning om koncentrationen i näringslivet, och jag föreställer mig att resultatet av utredningen kan få en viss betydelse vid bedömandet av vilka åtgärder som kan komma att vidtagas för att bereda konsumenter, anställda och allmänhet en bättre inblick i och ett större inflytande på monopolistisk prissättning där sådan förekommer.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Handelsministerns undran om jag läst och förstått den Hagnellska utredningen får väl kvitteras med hans enrollerande av mig i sin egen undersökningsgrupp. Jag vill endast replikera att det var just frågan om prisstelheten, som jag nämnde i mitt andra anförande såsom det avgörande argumentet från arbetsgruppens sida beträffande frågan om förhandsanmälan. På den punkten förstår jag därför inte riktigt handelsministerns replik till mig.

Jag är mycket tillfredsställd med att frågan om riktpiserna äntligen tages upp till undersökning, och jag tror att den undersökningen kan ge mycket goda resultat. Jag anser emellertid att en rad andra problem dessutom borde bli föremål för undersökning i detta eller kanske i något kommande sammanhang. Jag tycker exempelvis att man borde diskutera införandet av obligatorisk skyldighet att lämna uppgifter till kartellregistret, skyldighet att utan anmaning anmäla prishöjningar, frågan om registrering av och ingripanden mot prisöverenskommelser mellan svenska företagare och utländska partners — vilket nu ofta försummas av myndigheterna — ingripanden mot organiserad produktionsinskränkning, ökade möjligheter att få till stånd prissänkningar i samband med sänkningar och borttagande av tullar men också i samband med ökad produktivitet inom en bransch etc. Jag tror det vore bra om

regeringen ganska snart tillsatte en parlamentarisk utredning för att undersöka dessa frågor och även den mycket avgörande frågan om möjligheten att skapa större inflytande på prispbildningen än för närvarande från de stora konsument- och löntagargruppernas sida samt från samhällets sida.

Efter denna debatt konstaterar jag emellertid att det rör sig framåt på detta område. Jag hoppas på nya initiativ från regeringens sida för att genomföra en aktiv prispolitik.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Hagnell — förlåt, jag menar herr Hermansson — ville kvittera min antydan om att han inte ordentligt hade läst den föreliggande utredningen med att säga att jag hade enrollerat honom i den utredningsgrupp som sysslade med denna fråga. Ja, herr Hermansson, jag är känd även här i kammaren för mina felsägningar och förväxlingar särskilt av namn — jag gjorde nyss en felsägning igen. Men om jag av herr Hermanssons replik kan utläsa att det var ett misstag av den arten som låg till grund för hans svar och hans inlägg beträffande den fråga som han har ställt, blir jag ännu mera överraskad än jag blev när jag fann att herr Hermansson inte ordentligt hade studerat aktstyckena.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Herr Lange tillbakavisade mitt generösa erbjudande. Jag tror inte vi skall gå in på någon diskussion om huruvida jag tillräckligt har läst och studerat dessa aktstycken. Jag är beredd att ställa upp i tentamensförhör av herr Lange på den punkten närhelst han så önskar. Jag tror dock inte att det är en debattmetod som leder någonstans, när ett statsråd förutsätter att en opponent inte kan läsa innantill i publicerade utredningar.

Beträffande felsägningarna tror jag

Svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett effektivt träskydd

det är rätt meningslöst att fortsätta debatten, eftersom det vid varje replik förekommer en ny felsägning från statsrådet Langes sida.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag vill inte att kammararen skall få det intrycket att det mesta av vad herr Hermansson här anfört baserar sig på felsägning av den typ som jag gjorde när jag förväxlade hans namn med herr Hagnells.

Herr **HERMANSSON** (k):

Herr talman! På denna punkt kan jag intyga att det verkligen inte förhåller sig så.

Härmed var överläggningen slutad.

På förslag av herr andre vice talmanen beslöt kammararen medgiva, att besvarandet av återstående på dagens förteckning upptagna frågor uppsköttes till ett senare sammanträde.

§ 6

Justerades protokollen för den 11 och den 12 innevarande maj.

§ 7

Herr andre vice talmannen meddelade, att herr Hansson i Önnarp, som vid kammararens sammanträde den 21 nästlidne april med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammararen.

§ 8

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN** yttrade:

Jag hemställer, att statsutskottets utlåtanden nr 97 och nr 98, bevillningsutskottets betänkande nr 30, tredje lagutskottets utlåtande nr 26, konstitutionsutskottets memorial nr 29, sammansatt

konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1 samt konstitutionsutskottets utlåtande nr 30 i nu nämnd ordning uppföres främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

§ 9**Svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett effektivt träskydd**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! I en till inrikesministern ställd interpellation, vilken överlämnats till mig för besvarande, har fru Löfqvist frågat *dels* vilka åtgärder som vidtagits eller kan tänkas bli vidtagna för att informera allmänheten om föreliggande möjligheter att åstadkomma ett effektivt träskydd, *dels* vilka möjligheter som finns att få till stånd en samlad forskning och upplysning på detta område, *dels* vilka möjligheter som föreligger att genom lagstiftning åstadkomma att byggnadsvirke impregneras mot röta och insektsskador redan på sågningsplatser eller vid brädgårdar, *dels* i vad mån inrikesministern är beredd medverka till införandet av en ordning, som innebär att exempelvis tryckimpregnering av virke ingår som villkor för erhållande av statliga byggnads- och inteckningslån.

Vad angår frågan om information till allmänheten om lämpliga träskyddsåtgärder vill jag framhålla, att åtskilligt redan gjorts för att sprida kunskap om sådana. Åtgärder till skydd mot röta och virkesförstörande insekter behandlas exempelvis i de av byggnadsstyrelsen år 1960 utfärdade anvisningarna till byggnadsstadgan, vilka tjänar till ledning för byggnadsnämnder och den byggande allmänheten. Styrelsen har också genom en särskild skrift betitlad

Svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett effektivt träskydd

»Bekämpning av husbocken och andra virkesförstörande insekter», som i en andra bearbetad upplaga utkom år 1961, lämnat utförliga rekommendationer i fråga om lämpliga skyddsåtgärder.

Det kan vidare erinras om den s. k. Bygg AMA — allmän material- och arbetsbeskrivning för husbyggnadsarbeten — som utges i byggnadsbranschens egen regi i samarbete med olika statliga myndigheter och institutioner och som är allmänt normerande i fråga om material- och arbetsspecifikationer på husbyggnadsområdet. I Bygg AMA ges bl. a. anvisningar om lämpliga skyddsåtgärder mot röta och virkesförstörande insekter. Till grund för dessa successivt reviderade anvisningar ligger såväl insamlat erfarenhetsunderlag som resultaten av den forskning och de undersökningar, som på här ifrågavarande område bedrivs av sådana institutioner och organ som skogshögskolan, träskyddskommittén, institutet för byggnadsforskning etc. Vissa av dessa institutioner och organ ger för övrigt successivt ut rapporter och meddelanden, som redovisar resultaten av utförd forskning och verkställda undersökningar.

Härutöver gäller allmänt att de experter som finns inom området är engagerade i en informationsverksamhet, som bedrivs dels i anslutning till kurser och konferenser etc., dels genom mera direkt personlig rådgivning. Tjänstemän inom byggnadsstyrelsen har exempelvis under åren 1960 och 1961 — i anslutning till utgivningen av 1960 års anvisningar till byggnadsstadgan — medverkat i ett flertal kurser och informationsdagar på olika håll i landet, vid vilka information lämnats bl. a. om lämpliga åtgärder till skydd mot virkesförstörande insekter.

Vad jag nu sagt om den informations- och anvisningsverksamhet, som förekommer på träskyddsområdet, innebär givetvis icke att allt är så bra att det icke kan bli bättre. Informationsproble-

met bör kontinuerligt uppmärksammas från synpunkten att effektivisera formerna för informationens spridande och att förbättra informationsunderlaget. I sistnämnda hänseende är det bl. a. av stor vikt att träskyddsforskningen ges tillräckliga resurser och tillfredsställande arbetsvillkor över huvud. Att så sker har betonats i olika sammanhang från såväl statligt som enskilt håll. Enligt vad jag inhämtat är avsikten också att uppta träskyddsforskningens organisatoriska och ekonomiska problem till behandling inom ramen för den utredning, som av handelsministern nyligen tillkallade sakkunniga skall verkställa i fråga om organisationen av och det statliga stödet at industriell teknisk forskning.

I anslutning till interpellantens frågor angående möjligheterna att genom generella bestämmelser i exempelvis byggnadsstadgan eller bostadslånekungörelsen föreskriva skyldighet att genom impregnering eller annan åtgärd skydda byggnadsvirke mot röta och virkesförstörande insekter synes övervägande skäl tala mot införandet av sådana bestämmelser. En generell skyldighet av angivet slag skulle nämligen medföra avsevärda kostnader, vilka icke skulle stå i rimlig proportion till de ekonomiska vinster som uppnåddes genom en sådan ordning. Det bör i sammanhanget bl. a. beaktas, att det är långtifrån allt vid byggnadsarbeten använt virke som har en sådan byggnadsteknisk placering i huskropparna att rötangrepp eller insektskador behöver befaras. Det sagda utesluter icke att det i vissa fall kan vara motiverat med särskilda åtgärder. Det kan exempelvis erinras om de krav, som länsbostadsnämnderna i vissa i fråga om insektskador speciellt utsatta län ställer på besiktning och i viss utsträckning även på insektsförsäkring i samband med långivning till ombyggnadsarbeten.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett effektivt träskydd

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation, och detta gör jag så mycket mer som jag finner flera positiva drag i det.

Anledningen till min förnyade interpellation är givetvis den oro som främst egnahemsägarna känner inför de skadeverkningar som dels husbocken och andra trägnagande insekter och dels rötan åstadkommer.

Ett par nya fall har gett aktualitet åt frågan om insektsbekämpning och skydd av byggnadsvirke. Genom riksdagens upplysningstjänst har jag inhämtat uppgifter om vad som skett på området sedan 1959, och därvid har jag funnit att resurserna ej i någon nämnvärd utsträckning har givit utrymme vare sig för forskning eller upplysning.

Byggnadsstyrelsen har visserligen 1961 utgivit en publikation med råd och anvisningar vid bekämpning av husbock och andra virkesförstörande insekter, och en viss kursverksamhet har väl också bedrivits. Jag är t. ex. medveten om att Stockholms hantverksinstitut har hållit kurser för ett 30-tal personer, men därmed har det inte varit möjligt att nå ut till den stora byggande allmänheten — ägarna av villor, egnahem, sommarstugor, jordbruksbyggnader o. s. v.

Med statsrådets och kammarens tillstånd vill jag komplettera min framställning med vissa väsentliga saker. Som jag framhöll redan i interpellationen har trätskyddskommittén klart visat, att det finns effektiva och relativt billiga sätt att högst avsevärt minska eller till och med helt förhindra denna skadegörelse genom att behandla virket redan innan det monterats i byggnadskroppen. På samma sätt har exempelvis televerket genom s. k. tryckimpregnering gjort livslängden hos sina stolpar fem gånger större. Jag tycker att detta är ett observandum även när det gäller bostadsbyggandet.

Trätskyddskommittén arbetar emellertid, såvitt jag vet, endast för sina egna uppdragsgivare. Övriga konsumentgrupper, d. v. s. den stora allmänheten, vet föga eller ingenting om kommitténs existens och verksamhet.

Av en redovisning från trätskyddskommittén framgår att insekter och rötsvampar i Sverige förstör monterat virke för cirka 300 miljoner kronor per år. Ännu förekommer de största skadeverkningarna främst i Götaland och i östra Svealand, men det har gjort sig gällande en påtaglig tendens till spridning längre norr- och västerut.

Den största publiciteten och uppmärksamheten har ägnats meddelanden om husbocksskadorna i kyrkor och andra offentliga byggnader. Detta förringar emellertid inte det faktum att förstörelsen på grund av husbockens och andra trägnagares härjningar i bostadshus — och därvid i stor utsträckning nybyggda sådana — är mycket omfattande. 1951 års husbockskommitté, sammansatt av representanter för statens skogsforskningsinstitut, kungl. byggnadsstyrelsen, kungl. bostadsstyrelsen m. fl. meddelade i sitt betänkande år 1953 att enbart i Blekinge län var vid den tidpunkten cirka 14 000 bostadshus angripna av skadeinsekter. Saneringskostnaderna för dessa hus beräknades till omkring 5 miljoner kronor. Kommittén konstaterade också att för hela landet skulle det säkerligen bli fråga om mer än tio gånger så stora saneringskostnader.

Tidigare har man varit av den uppfattningen att det i första hand var äldre byggnader som genom husbockens skadegörelse blev helt förstörda. Erfarenheter under senare tid har emellertid visat att de flesta och hastigast insättande angreppen sker i nybyggnader. Vid den diskussion i samma ärenden som statsrådet och jag år 1959 hade här i kammaren gav jag några exempel på nyuppförda egnahemsbyggnader som efter sex år var totalt förstörda..

Svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett effektivt träskydd

Dessa uppgifter hade lämnats direkt av försäkringsbolagen.

Jag är medveten om att det trävirke, som används i våra bostadshus numera har betydligt klenare dimensioner än tidigare. Givetvis blir detta mest betydelsefullt när det gäller egnahem och villor. Om vi granskar de gamla byggnaderna med 4—4½ tums timmer, märker vi att det i mitten av varje timmerstock finns en kärna, som enligt experter husbocken eller andra träinsekter inte rör på, vilket medför att virket i dessa hus har en viss möjlighet att hålla konstruktionen fast. Virkets dimensioner nuförtiden blir alltmer nedskurna. Vi bygger i dag hus, där hela byggnadskroppen bärs upp av material med dimensioner på 1½—3 tum. Därtill är det vetenskapligt bevisat att det nu alltmer snabbväxande virket blir betydligt lösare och alltså ger ett material, i vilket trägnagare — husbocken och övriga insekter — har betydligt lättare att tränga in. Eftersom endast en mycket liten del av virket i byggnadskroppen i nuvarande skede kan bestå av den verkliga kärnan, finns alltså risk för att hela den bärande konstruktionen ganska snart förintas.

Avsikten med min återkommande interpellation var givetvis att jag ville påvisa de bekymmer som så många egnahems- och villaägare ute i landet har. De är givetvis mycket oroliga för utvecklingen. Det står alltmer klart för var och en att även nybyggda fastigheter, där inte något gammalt virke använts, kan angripas av skadeinsekter.

När denna interpellation 1959 behandlades var det mest husbocken som gjorde mig oroad. Erfarenheter från nybyggda fastigheter — särskilt en fastighet alldeles inpå mina knutar — har givit mig vetskap om att också andra trägnagare i mycket stor utsträckning kan förstöra nybyggda hus. I en tre månader gammal fastighet, som inte var avsynad, upptäckte ägaren ett hål i taket. Vid en undersökning visade det sig att

också detta var ett flyhål. Vederbörande hade, med ledning av de föreskrifter statsrådet nyss nämnde i sitt interpellationssvar, försäkrat bygget före starten. Han meddelade givetvis försäkringsbolaget. Dess representant undersökte huset och sade: »Det ser ut som husbock men är det inte. Är det verkligen husbock, svarar försäkringsbolaget för skadan. Är det någon av de andra trägnagarna, så svarar inte försäkringsbolaget för det hela.» Efter noggranna undersökningar med experters hjälp visade det sig att det icke var husbocken utan någon annan trägnagare. Det var inte nog med att flyhålen i taket fanns. Vederbörande gick upp på vinden, sopade undan isoleringsmaterialet och fann åtskilliga tusen larver som åt upp det bärande taket. Fastighetsägaren sågade upp väggen i ett av rummen, vände ut och in på beklädnadsmaterialet av ¾-tums bräder. Det visade sig att de var angripna på samma sätt. Huset var inte avsynat, och byggmästaren fick väl stå för en del av skadorna, men husägaren går naturligtvis inte helt fri. Därtill är huset statsbelånat.

När jag relaterat detta är jag övertygad om att statsrådet förstår varför jag på nytt ställt interpellationen. Att jag ställde den till inrikesministern berodde på att jag antog att frågan hörde till bostadspolitikens område. I det stora hela betyder det ju ingenting vem av statsråden som är vänlig nog att svara på frågan. Jag är mycket tacksam för en stor del av detaljsvaren: att statsrådet är på det klara med att här måste ske någonting, att forskningen skall få större resurser, att det skall bli möjligt att till allmänheten snabbt föra ut de erfarenheter som forskarna kan göra.

Det finns i svaret en liten detalj, som jag inte riktigt förstår. Jag frågar huruvida statsrådet är beredd att göra någonting för att vi skall få en lagstiftning som ger större förutsättningar för att byggnadsmaterialet blir preparerat

Svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett effektivt träskydd

innan det går till byggnadsplatsen. Statsrådet säger i svaret: »En generell skyldighet av angivet slag skulle medföra avsevärda kostnader, vilka icke skulle stå i rimlig proportion till de ekonomiska vinster som uppnåddes genom en sådan ordning.» Jag är inte riktigt på det klara med vad statsrådet menar med den detaljen. Att omkostnaderna för prepareringen är ganska höga är jag fullt medveten om. Att de skulle bli så höga att de i det långa loppet inte skulle uppvägas av fördelarna har jag mycket svårt att förstå. Egnahem — som jag främst känner till och nu främst talar för — är så pass dyra i dag att det skall vara ganska stora kostnader för impregneringen av trævirket om det inte skall löna sig att utföra den.

I den redogörelse och de rekommendationer som finns i Bygg-AMA ingår en tabell, som visar i vilken takt och i vilken utsträckning man behöver skydda virket. Men enligt min uppfattning finns det andra personer, som så att säga har tagit fasta på den »mjukaste» behandlingen. De har slagit upp en mycket stor reklam och förespeglat villaägare och andra med dem jämställda att man bara genom att stryka på ett visst preparat kan skydda och impregnera virket. Den villaägare som givit mig detta virkesprov, som jag ber att få demonstrera för herr statsrådet, är inte av samma uppfattning. Han påstår sig ha följt reklamföreskrifterna till punkt och pricka och behandlat virket omsorgsfullt, men efter tio år fick han ur sin villa såga ut detta trästycke.

Jag är övertygad om att många människor känner sig besvikna på vissa firmors reklam i detta sammanhang, och därför är jag mycket glad för att det nu skall forskas på området och att vi så småningom kan få vetenskapliga resultat att hålla oss till.

När jag i min interpellation försiktigt frågade, om vi inte kunde utfärda föreskrifter för skydd av byggnadsvirket, som ju kostar egnahemsägaren så myc-

ket pengar, hade jag något tagit anmärkning vad en artikelförfattare skrivit i en publikation som heter Byggnadsingenjören. Han talar där bl. a. om impregnering, och jag skulle ha lust att här läsa in det skrivna i kammarens protokoll. Jag avstår emellertid från det. Däremot står det i slutet av samma artikel något annat, som jag ber att få citera:

»Om en norsk idrottsförening begär anslag ur tipsmedelsfonden för byggande av en skidhoppbacke av trä, beviljas detta anslag endast under förutsättning att tryckimpregnerat virke används. Om en norrman behöver låna pengar av Husbanken till ett bygge i ett husbocksinfekterat distrikt, får han bättre lånemöjligheter om han förbinder sig att använda tryckimpregnerat virke i vissa konstruktioner.»

Man har sålunda även på andra håll i Skandinavien kännning av och besvär med skadeinsekter, men där har man sagt sig att någonting bör göras.

I sista meningen av statsrådets svar talar statsrådet om att länsbostadsnämnderna i en del utsatta län uppställer vissa krav även på insektsförsäkring. Detta är givetvis alldeles riktigt. Det har i sammanhanget också sagts att insektsförsäkringen är tillförlitlig. Ja, det trodde jag också, herr statsråd, när vi diskuterade denna fråga 1959. Men efter det som skett i det fall jag här har relaterat är jag övertygad om att försäkringarna endast delvis löser problemet.

Med tanke på detta ärendes stora vikt hoppas jag nu att någon form av ökad upplysning om dessa ting kan meddelas konsumenterna snarast möjligt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att än en gång få tacka statsrådet för interpellationssvaret.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag tar mig friheten delta i denna interpellationsdebatt där-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma ett effektivt träskydd
för att jag i vardagslag sysslar med trä-industrifrågor.

Som här framhållits är träskyddet av utomordentligt stor nationalekonomisk betydelse. Jag är tacksam för att fru Löfqvist har tagit upp denna fråga på nytt, liksom jag också är tacksam för i varje fall en viss del av statsrådets svar.

Jag skall nu bara ägna någon minut åt det som fru Löfqvist i huvudsak här har utelämnat, nämligen upplysningen och forskningen. Jag är mycket tillfredsställd med att statsrådet har uttalat sig emot lagstiftning och generella bestämmelser. Det vore enligt mitt förmenande att hämma en naturlig anpassning att gå den vägen, och det skulle vara förödande för sågverksindustrien och för konsumenterna, eftersom kostnaderna skulle bli mycket stora. Det finns bara ett sätt att hjälpa denna fråga framåt, och det är med upplysning och forskning.

Här gäller det att skilja på vad som är en uppgift för allmänheten Staten och vad som är en uppgift för näringslivet. Upplysningen borde det vara naturligt att hela den svenska träindustrien, företrädd på hemmamarknaden, gemensamt tog hand om. Tyvärr måste jag säga att detta har inte lyckats, därför att intressena är alltför splittrade. Den upplysning som nu lämnas konsumenterna är som fru Löfqvist sade begränsad till annonser om olika träskyddspreparat, och den upplysningen är inte tillräckligt objektiv. Där får konsumenterna sitta emellan. Fastän det bär mig emot anser jag därför att ett initiativ från statens sida här är både riktigt och nödvändigt.

Vad forskningen beträffar ligger det till på ett annat sätt. Vi är egentligen ganska skandalöst efter utvecklingen på forskningssidan, mot bakgrunden av vad träet betyder rent nationalekonomiskt i detta land. Att enskild forskning förekommit i så liten utsträckning beror bl. a. på att de stora cellulos- och träkoncernerna, som har förnämliga forskningsinstitut, arbetar på cellulosidan och endast i mindre omfattning är

leverantörer av trä på hemmamarknaden.

Grundforskningen anser jag vara en statlig angelägenhet, medan den tillämpade forskningen på statens initiativ borde delas mellan stat och näringsliv, gärna med ett starkt lekmannainflytande. Det vore helt naturligt att det samarbete som redan förekommer utvidgades och att en särskild avdelning inrättades inom t. ex. träforskningsinstitutet — förslagsvis en avdelning där de båda avsnitten upplysning och forskning kunde mera kraftfullt behandlas. Träskyddskommittén har härvidlag gjort ett mycket gott arbete under de gångna åren, men kommitténs insatser har varit begränsade till en speciell uppgift. Upplysning och forskning skulle mycket väl kunna samarbeta.

För närvarande finns det sådana bestämmelser att trä exempelvis inte kan användas i höghus, fastän våra arkitekter längtar efter att få begagna detta förnämliga, levande material.

Jag anser att det många gånger är konsekvent ur brandskyddssynpunkt att trä inte får användas som träpanel, när man ju har trä inomhus i form av möbler, inventarier o. d. Åtgärder för att brandskydda trä borde också falla inom ramen för forsknings- och upplysningsarbetet.

Nu meddelar statsrådet att handelsministern nyligen tillkallat sakkunniga som skall verkställa en utredning rörande organisationen av och det statliga stödet åt industriell teknisk forskning. Jag hoppas verkligen att de frågor som rör träet inte skall få en undanskynd placering i sammanhanget utan ges den plats som träets stora värde berättigar till. Vidare hoppas jag att resultatet av verksamheten inte skall låta vänta på sig för länge.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Bara ett par ord, främst

Svar på interpellation ang. förvaringen av järnvägmuseets samlingar

med anledning av vad fru Löfqvist yttrade.

Jag gjorde för några år sedan ett besök i Blekinge — i de områden, där husbocken härjar som värst — och kunde sålunda på ort och ställe konstatera vilka stora skador husbocken gör på byggnader av skilda slag. Jag har sedan dess varit väl medveten om betydelsen av den fråga vi nu diskuterar, framför allt för vissa delar av vårt land. I andra delar av landet är man ju inte bekant med problemet.

I mitt interpellationssvar har jag ju redovisat vad som gjorts, men jag konstaterade också att mycket ändå återstår att göra, både vad gäller informationsverksamhet och annat. Men som grund för denna informations- och upplysningsverksamhet måste ändå ligga ett forskningsresultat, så att de upplysningar och uppgifter vilka lämnas beträffande skyddsmetoder och annat, som det här är fråga om, verkligen blir tillförlitliga.

Jag påpekade vidare i anslutning till detta att träskyddsforskningen måste ges tillräckliga resurser och även tillfredsställande arbetsvillkor över huvud taget. Till detta anknöt jag frågan om den utredning, som handelsministern hade tillsatt och som herr Lothigius alldeles nyss hänvisade till.

Låt mig i fråga om den forskning som nu pågår anföra ett litet citat ur ett yttrande över interpellationen, vilket skogshögskolan avlämnat och vilket kanske kan vara av ett visst värde att ta del av. Det heter: »Beträffande virkesskador förorsakade av insekter sker i allt väsentligt forskning på virket, innan detta blir föremål för bearbetning, dvs. på rundvirket i skogen eller i upplag och innan detsamma tagits om hand av industrin. En viss begränsad forskning avseende sådana insekter, som angriper upparbetat virke, sker dock. Det kan nämnas att institutionen för skogsentomologi helt nyligen begärt medel från Fonden för skoglig forskning för att utreda en del problem som har samman-

hang med dessa träförstörande insekter, i första hand husbocken. Någon forskning, som helt sysslar med de träförstörande insekterna, finns inte, men problemen är i mångt och mycket lika dem, som rör rundvirket, varför den erfarenhet institutionen besitter i stor utsträckning kan tagas i bruk för att även klarlägga problem som rör de träförstörande insekterna.»

Jag har velat läsa in detta till protokollet för att man alltså skall bli på det klara med att skogshögskolan direkt och indirekt ändå sysslar med denna problematik.

Till sist vill jag framhålla, att jag inte tror att man bör ge sig in på en lagstiftning på detta område, ty det enda för ögonblicket verkligt effektiva skydd som man kan få fram torde vara tryckimpregnering, och detta är en ganska dyr metod. En sådan behandling kommer att höja virkeskostnaden med kanske 25—30 procent. Att genomföra en total skyddsbehandling av allt virke skulle alltså medföra mycket stora kostnader.

En lagstiftning på detta område måste enligt vad jag förmodar om den genomförs komma att gälla allt virke i hela landet, vilket skulle bli en stor och kostsam procedur för oss. Jag tror för min del att man får gå fram på frivillighetens väg och där söka finna metoder, som är användbara och tillförlitliga.

Men innan vi når dithän måste säkerligen forskningen ha avancerat ett gott stycke förbi det stadium där den i dag befinner sig. Detta tror jag att man skall kunna klara om man ger forskningen tillräckliga resurser och även möjlighet att arbeta på ett tillfredsställande och effektivt sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på interpellation ang. förvaringen av järnvägmuseets samlingar**

Ordet lämnades på begäran till

Svar på interpellation ang. förvaringen av järnvägmuseets samlingar

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Andersson i Strängnäs har frågat mig om jag kan redovisa de åtgärder som är erforderliga för att de kulturtekniska och historiska föremål vilka nu ingår i järnvägmuseets samlingar skall kunna förvaras på ett betryggande sätt, och när samlingarna i full utsträckning kan inordnas i en härför lämplig museibyggnad, så att de på samma sätt som övriga kulturföremålssamlingar kan betjäna allmänhet och forskare med intresse för detta område.

SJ har under senare år vidtagit en rad åtgärder för att förvara järnvägmuseets samlingar på ett betryggande sätt. Sedan lok- och vagnhallarna i Tomtebodas, som inrymmer museets värdefulla lok och vagnar, rustats upp år 1963, kan hallarna godtas som förvaringsutrymme. Sedan några år bedrivs dessutom ett regelbundet underhållsarbete, varför loken och vagnarna är i gott skick. De samlingar, som flyttades från den tidigare modellhallen på Torsgatan 19 i Stockholm, är för närvarande placerade i uppvärmda byggnader vid Liljeholmens och Storviks stationer. Huvudparten av de mindre föremålen har magasinierats i uppvärmda lokaler i fastigheten Torsgatan 17, där museets expedition finns.

Såvitt jag kunnat utröna förvaras sålunda samlingarna betryggande och någon risk för att materielen skall förstöras av väder och vind torde inte föreligga. Ett hundraprocentigt skydd mot brand är det naturligtvis inte möjligt att åstadkomma. För den värdefulla materielen i hallarna vid Tomteboda finns dock automatiskt brandlarm, skärmar för flamskydd och automatiskt öppningsbara rökluckor.

Från järnvägshistorisk synpunkt är det i och för sig önskvärt att de delar av samlingarna, som har värde i museisammanhang, förvaras på sådant sätt att de

blir tillgängliga för så stor del som möjligt av den intresserade allmänheten. I detta syfte kommer SJ att den 1 juni öppna en modellhall i Stockholms centralstation. Även om utrymmet här är begränsat kommer inte mindre än 44 modeller av lok, person- och godsvagnar att kunna ställas upp. Denna modellsamling, som därmed blir lätt tillgänglig för allmänheten, är en av de största i Europa.

Frågan om utformningen av ett framtida järnvägmuseum utreds också inom SJ. Som ett första steg i utredningsarbetet har den rullande materielen och föremålen inventerats. Av inventeringen återstår för närvarande endast att gå genom vissa delar av bibliotek och bildarkiv. Det andra steget i utredningen är att avgöra vad som skall bevaras för framtiden. Denna bedömning görs i samråd med framstående såväl svenska som utländska experter inom området. Det har därvid visat sig vara svårast att bedöma den stora samlingen av lok och vagnar i Tomteboda. För närvarande tar dessa upp cirka 800 meter spår. En preliminär bedömning har visat att 400 meter spår är det minsta som ger rättvisa åt det bästa i samlingarna och att alternativet 600 meter skulle kunna ge en mycket god bild av utvecklingen inom järnvägstekniken. Ett museum av detta slag skulle således bli mycket utrymmeskrävande. Byggnadskostnaden för ett museum kan beräknas bli av storleksordningen 10 miljoner kronor.

Ett förslag från järnvägsstyrelsen till lösning av museifrågan torde kunna föreligga under sommaren 1966, och enligt vad jag erfarit kan därvid frågan om en lösning i samverkan med andra intressen komma att aktualiseras. Därvid bör bl. a. med hänsyn till den av statsmakterna angivna trafikpolitiska målsättningen SJ:s engagemang avvägas med hänsyn till den nytta i vid bemärkelse SJ som affärsdrivande järnvägsföretag kan få av ett sådant museum. Sedan järnvägsstyrelsens utredning och förslag

Svar på interpellation ang. förvaringen av järnvägmuseets samlingar

föreligger bör möjligheterna att lösa museifrågan snarast prövas.

Vidare anförde:

Fröken ANDERSSON i Strängnäs (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få uttala ett tack för svaret på min interpellation.

Det gläder mig att förslag från järnvägsstyrelsen till lösning av museifrågan torde kunna föreligga under 1966. Beklagligt är att styrelsen inte tidigare vidtagit åtgärder för att utreda frågan och framlagt förslag redan under 1964, enär man i god tid haft visshet om att man måste lösa museifrågan.

Att man placerat de olika föremålen på ett betryggande sätt är gott och väl, men som förhållandena nu är kan varken allmänheten eller forskare benytta sig av samlingarna. Den originalsamling som finns av lok och vagnar är den största i Europa och betraktas i kännarkretsar som en av världens förnämsta. Enligt vad jag erfarit lär samlingarna ha erbjudits till såväl tekniska museet som Stockholms högskola. Ävenså har enligt uppgift privata personer erbjudits vissa delar av samlingarna; likaså ortsmuseum. Detta är ju ett sätt att skingra de värdefulla föremål, som man samlat ihop under en tidsrymd av 50 år och som man i dag i stället borde förvara i ett museum, tillgängligt för intresserade av alla kategorier.

Det kulturhistoriska värde som man exempelvis 1939 ifrån departementshall ansåg att föremålen representerade — enär Kungl. Maj:t då begärde ett förskottsanslag på 230 000 kronor för att uppföra en förvaringshall för järnvägmuseets lokomotiv och vagnar — har väl i dag ej minskats? Tyvärr lade kriget den gången hinder i vägen för planens realiserande.

Järnvägmuseet fyller i år 50 år, och man borde ju firat detta med att samla allt material under ett tak, men så är

ju ej fallet. Man frågar sig: Har järnvägsstyrelsens intresse varit för ljust? Har möjligen också styrelsens uppfattning om museet och statsrådet Skoglund's uppfattning varit olika?

Med ledning av de av statsrådet lämnade uppgifterna rörande åtgärder för att förvara järnvägmuseets samlingar kan jag för min del konstatera att dessa åtgärder är av så ringa betydelse att de knappast förtjänar att nämnas. Vid Tomtebodas gäller de åtgärder som vidtagits visst brandskydd, men de avser icke förvaring och konservering.

Jag har under hand erfarit resultatet av en utredning i lokalfrågan som avser Gävle. Till detta vill jag konstatera att det är en form av maskerad destruktiv verksamhet.

Från järnvägsintresserade ser man med tillfredsställelse att frågan har tagits upp, och man väntar sig en för alla parter tillfredsställande lösning, varför jag förmodar att statsrådet Skoglund bevakar frågan. Helst såge jag att man från departementets sida insatte en sakkunnig i utredningen angående museet. Personligen kommer jag också att följa ärendet, som jag finner vara av största intresse.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med fröken Andersson om hur ljust eller varmt järnvägsstyrelsens intresse för dessa frågor är. Jag har redovisat vad som har skett på området och talat om att man inom järnvägsstyrelsen är beredd att försöka åstadkomma lokaler för att samla de föremål som finns på ett sådant sätt att allmänheten får möjlighet att bese dem och studera den tekniskt-historiska utvecklingen på järnvägstrafikens område. Men vi skall vara medvetna om att statens järnvägar har haft och fortfarande har många andra bekymmer vid sidan av att ordna de museala föremålen. Statens järnvägar har framför allt be-

Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet

kymmer i nuet, för dagen och för morgondagen. Det är väl då rätt naturligt att man inte har placerat denna fråga längst fram på prioriteringslistan; man har ändå vidtagit sådana åtgärder att samlingarna kan bibehållas. Jag kan inte dela fröken Anderssons uppfattning att vad statens järnvägar och järnvägsstyrelsen gjort är någonting som har en destruktiv karaktär. Det förhåller sig tvärtom.

Herr TURESSON (h):

Fröken Anderssons förmodan att järnvägsstyrelsens intresse för denna fråga skulle vara ljumt uppkallade mig. Detta är en mycket intressant fråga, och vi har behandlat den ett par gånger under den tid den nya järnvägsstyrelsen har fungerat, framför allt med anledning av att det då och då i pressen förekommit artiklar med uppseendeväckande rubriker, som kunnat ge anledning till farhågor för att denna värdefulla museimateriel skulle fördärvas. Jag kan försäkra fröken Andersson att de uppgifter som statsrådet lämnat i sitt svar rörande materielens förvaring och skydd är korrekta. Järnvägsstyrelsen anser det vara en mycket viktig angelägenhet att denna materiel skyddas.

Att sedan lösa museifrågan, som vi inom järnvägsstyrelsen har stort intresse för, är inte så där förfärligt enkelt som det i förstone kan synas. Det är en rad bedömningar som måste göras.

Det gäller t. ex. frågan om man skall göra ett museum gemensamt för järnväg, post, telegraf och spårväg. På några håll ute i Europa finns det sådana museer, och en sådan lösning har naturligtvis vissa fördelar. Men tyvärr är intresset från andra berörda grenar inte särskilt stort, eftersom det visat sig att järnvägsmaterielen dominerar kolossalt när det gäller besökarnas intresse — upptill 80 procent av publiken tittar bara på de järnvägmuseala föremålen, varför de andra föremålen mer eller mindre kommer i skymundan.

Man kan också diskutera var museet skall ligga — i Stockholm eller någonstans i landsorten. Det förslag, som järnvägsstyrelsen kommer att presentera nästa sommar, innehåller alternativa lösningar i detta avseende.

Frågans storlek belyses också av den siffra som nämndes i interpellationssvaret, där det påpekas att investeringskostnaden beräknas till ungefär 10 miljoner kronor.

Man kan också fråga sig vad museet kommer att kosta per år. Man får nog räkna med en årlig driftkostnad inklusive kapitalkostnaden på minst en miljon kronor. Erfarenheten säger att man inte kan räkna med mer än 25 000 besökande per år, vilket alltså betyder en kostnad av 40 kronor per besök.

Det gäller alltså en ganska stor fråga som man inte kan lösa utan att ingående penetrera hur samlingarna bör presenteras både för ett mera ytligt studium och för forskare och utan att ta hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna.

Jag kan försäkra fröken Andersson om att vi i järnvägsstyrelsen har ett stort intresse för dessa frågor och kommer att fullfölja de utredningar som det talas om i svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Nordgren frågat

dels om jag vill upplysa kammaren om vilka åtgärder som efter 1962 vidtagits i syfte att förbättra disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet,

Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet

dels om jag anser det nödvändigt att i berörda syften vidtaga ytterligare åtgärder,

dels om jag har för avsikt att inom den närmaste framtiden avge förslag härom.

När interpellanten inledningsvis framhåller, att meningarna är mycket delade då det gäller såväl ungdomsbrottsligheten som disciplinsituationen i skolorna och att i samband därmed deklarerade uppfattningar pendlar mellan olika yttérligheter, så är det en riktig iakttagelse. Även för de myndigheter som har att dagligen följa verksamheten ute i skolorna har det visat sig svårt att få en entydig bild av de verkliga förhållandena i dessa avseenden och deras orsaker. Allvarliga försök har dock gjorts och görs alltjämt för att komma till klarhet om disciplinproblemens omfattning och orsaker samt vilka åtgärder man från samhällets sida bör vidta för att komma till rätta med problemen. Interpellanten hänvisar själv till några av de undersökningar som gjorts och de redovisade resultaten av dessa. En rad liknande undersökningar av större eller mindre omfattning som gjorts under senare år skulle ytterligare kunna aberopas, varvid likväl måste observeras att de nästan alla avser försöksskolan, inte grundskolan (det gäller exempelvis dr Ramers mentalhygieniska undersökning, liksom Rönnbergs undersökning). Alla dessa ger vid handen att det nästan i varje skola finns elever, som har speciella svårigheter att anpassa sig till skolarbetet och på ett naturligt sätt inordna sig i klassen och klassgemenskapen. Denna grupp av elever förefaller inte vara stor; det torde röra sig om ett par, tre procent av hela elevantalet, enligt vad man kunnat utläsa av de gjorda undersökningarna. Orsakerna till dessa elevers påtagliga anpassningssvårigheter är svåra att kartlägga. De kan böttna i en olycklig och olämplig uppväxtmiljö men också vara konstitutionellt betingade. Vad man vet är,

att dessa elever förorsakar skolan stora besvär och att de utgör oroshärdar, som stör arbetet både i den egna klassen och i skolan som helhet.

För skolan och dess ansvariga myndigheter är det självklart en ytterst viktig angelägenhet att ta hand om dessa elever och ge dem en efter deras förutsättningar och behov anpassad undervisning och fostran. I detta syfte har den av interpellanten omnämnda observationsundervisningen tillskapats. Denna undervisning kan bedrivas i observationsklasser eller i form av s. k. särskild observationsundervisning. Utöver nämnda undervisningsformer har fr. o. m. innevarande läsår tillkommit möjligheten att inrätta observationsklinik. Sådan klinik får inrättas så snart varaktigt behov av observationsundervisning bedöms föreligga. Överflyttning av elev till observationsklinik kan ske så snart elevens beteende ger vid handen, att sådan omplacering är till gagn för eleven själv och för arbetet i den klass han tillhör. Det förfarande som är stadgat för uttagning till observationsklass behöver således inte föregå placering vid klinik, utan erforderliga observationer, undersökningar och bedömningar i övrigt görs i stället vid kliniken. När skolans elevvårdande expertis, dvs. skolläkare, skolsköterska, skolpsykolog, kurator eller motsvarande, undersökt och bedömt eleven, ankommer det på skolledningen att i vederbörlig ordning avgöra om eleven alltjämt helt eller delvis skall erhålla sin undervisning vid kliniken eller hänvisas till observationsklass eller återföras till sin vanliga klass. Såvitt nu kan bedömas har de åtgärder som vidtagits från skolans sida haft en god inverkan på de omhändertagna eleverna, samtidigt som man kunnat åstadkomma bättre arbetsförhållanden i de klasser där dessa elever stört arbetsron.

Skolans företrädare är medvetna om att man genom de här relaterade åtgärderna ingalunda har löst hela det pro-

Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet

blemkomplex som berörs i interpellationen. Även bland den skolgång, som inte lämpligen bör hänvisas till observationsundervisning, förekommer brister i fråga om hållning, stil och uppträdande både inom och utanför skolan, och även detta måste bevakas och bli föremål för speciella åtgärder. Förhållandena skiftar emellertid väsentligt från skola till skola och från ort till ort. Här gör man sig ofta skyldig till oriktiga generaliseringar och låter extrema utslag i en skola eller på en ort bli mönster vid bedömningen av hela landet. I den vetenskapliga undersökning, som interpellanten åberopar och som i fråga om högstadiet gäller försöksskolans högstadium, har utredningsmannen ansett sig kunna konstatera bl. a. följande. »De fria svaren ger vid handen, att åtskilliga lärare har svårigheter med ordningen och arbetsron i alla, några eller någon av sina klasser. De av lärarna skattade disciplinsvårigheterna antyder en vid variation mellan olika klasser och mellan olika lärare. Det finns mardrömsklasser, där läraren upplever nästan alla sina elever som på något sätt störande för skolarbetet. Men det finns också änglaklasser, där läraren upplever situationen som ideal i disciplinärt hänseende. Den absoluta procenten elever, som normalt är att anse som besvärliga, går inte att uppskatta utifrån denna undersökning.» Undersökningen omfattade 2 500 lärare med 7 000 klasser och 150 000 elever.

Av undersökningen ansåg utredningsmannen sig kunna dra följande slutsatser, som han dock själv bedömer som hypotetiska.

Disciplinsvårigheterna ökar med skolortens invånarantal.

Disciplinsvårigheterna är större på högstadiet än på mellan- och lågstadiet.

Disciplinsvårigheterna är större i 9 y än i 9 g.

Disciplinsvårigheterna är större i klasser, där alla läser alternativkurs 1,

än i klasser, där alla elever läser alternativkurs 2.

Disciplinsvårigheterna ökar med proportionen pojkar i klassen.

Ju sämre klassens medeltotala förutsättningar för skolarbetet är desto större är disciplinsvårigheterna.

Den undersökning som här åberopats har som nämnts icke gällt den nya grundskolan utan försöksskolan. Några av de nämnda orsakerna till disciplinsvårigheter i skolan har eliminerats i grundskolan som både i fråga om mål, organisation och innehåll på väsentliga punkter avviker från försöksskolan. Några negativt gallrade klasser förekommer inte i grundskolan. Där tillämpas systemet med sammanhållna klasser t. o. m. åttonde årskursen. Det allmänna omdömet är, att sammanhållningen av klassen har en positiv inverkan inte minst som disciplinfrämjande åtgärd.

Skolans arbete är nu i högre grad än tidigare inriktat på en fostrande verksamhet med allt vad det innebär. Ett sådant mål för skolans verksamhet kräver speciella insatser från dem som arbetar i skolan. I viss utsträckning kräver detta en omställning både när det gäller synen på skolans verksamhet och uppgifter och i fråga om skolans sätt att arbeta. Det kan vitsordas att stora ansträngningar görs av centrala, regionala och lokala skolmyndigheter liksom av lärarna och skolornas övriga personal för att skolan skall anpassa sig till de krav som ställs på den i detta hänseende. Av väsentlig betydelse är därvid att skolan både till sitt innehåll och i sina arbetsformer ter sig meningsfull för den enskilde eleven. Innehållet måste så långt detta är möjligt anpassas efter den enskildes förutsättningar, intressen och behov.

Interpellanten berör också ungdomsbrottsligheten och anför, att man icke kan bortse ifrån att det råder ett visst samband mellan anpassningssvårigheter i skolan å ena sidan och barn- och ung-

Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet

domskriminalitetet å den andra. Åtskilligt görs från skolans sida för att komma till rätta även med dessa missförhållanden. Skolorna har exempelvis mycket aktivt medverkat i den kampanj mot butiksstölder som genomfördes föregående år. Av de offentliggjorda resultaten av denna kampanj har framgått, att en väsentlig nedgång i antalet butiksstölder kunnat registreras i de åldersgrupper som tillhör den obligatoriska skolan. I samråd med skolöverstyrelsen planerar rikspolisstyrelsen en intensifierad brottsförebyggande verksamhet bland den skolungdom som tillhör det obligatoriska skolväsendet. Avsikten är bl. a. att i varje polisdistrikt skall finnas särskilt utbildade polismän, som skall medverka i undervisningen i skolan. Sådan medverkan har redan förekommit i viss utsträckning, främst i våra större städer, men avses nu omfatta hela landet. Under våren anordnar rikspolisstyrelsen med skolöverstyrelsens medverkan tre veckokurser för utbildning av sådana polismän.

Vad beträffar den i interpellationen omnämnda motionen rörande en sänkning av elevantalet i klasserna i disciplinfrämjande syfte bör framhållas att redan beslutade åtgärder har medfört en väsentlig minskning av antalet elever i klasserna. Räknar man sedan med all gruppindelning, som förekommer enligt läroplanen, blir det genomsnittliga antalet elever per lärare ännu lägre. Att ytterligare minska detta genom en sänkning av gällande delningstal är inte aktuellt. Jag tror, att jag tidigare i kammarerna har sagt, att vi har det lägsta delningstalet i Europa.

Slutligen bör omnämnas de förslag om en utökad och förbättrad specialläro-utbildning som genom proposition 79 förelagts årets riksdag. Genomförandet av dessa förslag leder på sikt till att vi får bättre personella resurser för att bemästra de problem som här behandlats.

Av vad jag anfört framgår på vilka olika vägar skolan söker komma till

rätta med de av interpellanten berörda problemen. Jag vill tillägga, att jag anser nödvändigt att fortsätta enligt de riktlinjer som hittills dragits upp. Några förslag till ytterligare åtgärder att underställas riksdagen inom den närmaste framtiden har jag inte för avsikt att framlägga.

Vidare anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det utförliga svaret på min interpellation. Jag är glad för att det av svaret framgår, att statsrådet delar den uppfattning jag framhållit i interpellationen, nämligen att åtskilligt övrigt är att önska vad gäller skoldisciplinen och därmed sammanhängande frågor.

I interpellationen tillät jag mig att framhålla som väsentligt att skolan ges reella möjligheter att förmedla arbetsglädje, d. v. s. får eleverna att upptäcka att de i skolan utför ett meningsfullt arbete.

Statsrådet Edenman finner att denna målsättning av allt att döma inte är alltför pretentiös, eftersom statsrådet i interpellationssvaret ger uttryck för liknande tankegångar. Studerar man vidare första kapitlet i »Läroplan för grundskolan», där den obligatoriska skolans såväl mål som riktlinjer står upptagna, stöter man på ytterligare en mängd beaktansvärda formuleringar, vilka även de bör ligga statsrådet varmt om hjärtat att vara förespråkare för.

Men kommer läroplanens intentioner någonsin att förverkligas — kan målet nås på de olika vägar som statsrådet har slagit in på? Om departementschefen därmed menar elevvård, individualiserad undervisning m. m., vill jag nog understryka att det är rätt riktning som har valts, men samtidigt vill jag framhålla att färden ter sig hopplöst lång med de »fortskaffningsmedel» som hit-

Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet

tills har anlitats. Det finns flera gamla hedervärda lärare som vill göra gällande att 1919 års läroplan först nu slagit igenom i praktiken. Jag tror inte att man på 2010-talet avancerat så långt att man då kan säga detsamma om nuvarande läroplan med den utvecklingsfakt som nu råder.

Efter att ha tagit del av statsrådet Edenmans svar i dag är jag beredd att skjuta läroplanens reella genomförande ännu längre fram i tiden. »Av vad jag anför», säger departementschefen, »framgår på vilka olika vägar skolan söker komma till rätta med de av interpellanten berörda problemen.» Sedan tillägger departementschefen att han anser det nödvändigt att fortsätta enligt de riktlinjer som hittills dragits upp.

Det är samma svar som ofta tas fram från kanslihuset så fort man från oppositionshåll trycker på någon öm punkt, för vilkens sårbarhet regeringen bär huvudansvaret. Sålunda medger man pliktskyldigast att ett problem föreligger och övergår sedan raskt till att slösa rikligt med ord på att man givetvis gjort allt som göras kan för att förbättra läget och att allt kommer att ordna sig, om man bara ostört får fortsätta på den inslagna vägen.

Med vetskap, herr talman, om regeringens vanor i dylika sammanhang trodde jag inte att chefen för ecklesiastikdepartementet i dag inför kammarens ledamöter skulle ge uttryck för någon som helst oro inför den fortsatta utvecklingen på skoldisciplinens område. Däremot hade jag hoppats att departementschefen i något större utsträckning skulle ha varit medveten om behovet av ökade disciplininsatser och att han därvid skulle ha uttalat sig positivt beträffande förnyade statliga initiativ.

Så är emellertid inte fallet, utan i stället försöker statsrådet på ett fint sätt övervältra ansvaret bl. a. på lärarkåren. Sålunda framhålls »att skolans arbete är nu i högre grad än tidigare inriktat på en fostrande verksamhet med allt vad

det innebär. Ett sådant mål för skolans verksamhet kräver speciella insatser från dem som arbetar i skolan. I viss utsträckning kräver detta en omställning både när det gäller synen på skolans verksamhet och uppgifter och i fråga om skolans sätt att arbeta».

Jag är helt på det klara med att övergången till grundskola är förenad med en genomgripande omvandlingsprocess i pedagogiskt hänseende. Men jag tror att lärarna i än högre grad är medvetna om att de även gör sitt bästa för att sätta sig in i de nya förhållanden som gäller på undervisningens område. Statsrådet medger att problemet till viss del har sin uppkomst i de ändrade förutsättningar, som gäller för det pedagogiska utöandet men underlåter att omtala att det i första hand är på statsmakterna ansvaret vilar då det gäller att möjliggöra för den enskilde läraren att anpassa sig till den nya situationen.

Jag skall ge ett konkret exempel härpå genom att citera en skrivelse till ecklesiastikministern från Lärarnas riksförbunds lokalförbund i Herrljunga. I denna framhålls följande: »Då grundskolans organisation av riksdagen fastställdes, uttryckte en majoritet av lärare sin oro inför utformningen med sammanhållna klasser. Statsrådet yttrade då att oron var ogrundad, eftersom lärarna skulle få helt nya hjälpmedel i sin hand för att genomföra individualiserad undervisning.» Det konstaterades vidare, att de utlovade hjälpmedlen låtit vänta på sig, och skrivelsen utmynnar i en anhållan om åtgärder i syfte att infria dessa löften.

Detta var endast ett exempel på röster från det s. k. fältet. Det finns med stor sannolikhet åtskilligt fler lärare som ställer sig alltmör frågande till varför man inte från centralt håll bjuder till mera för att förbättra undervisningssituationen.

Herr talman! Jag tror inte att jag tar alltför miste om jag säger, att många lärare helt enkelt saknar reella möjlig-

Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet

heter att fullfölja läroplanens intentioner och att det i sin tur i många fall ger upphov till en besvärlig disciplinsituation som ytterligare försvårar undervisningen. Det säger sig självt att en individualisering av undervisningen är ett hopplöst företag i klasser med kanske fler än trettio elever, där läraren i det närmaste helt saknar vad man från skolmyndigheternas sida så vackert kallar individualiserande, självinstruerande och självkontrollerande inlärningsmaterial.

Om jag förstått saken rätt står eller faller den nya skolan med möjligheterna att individualisera undervisningen. Om man i samma klass skall sammanföra de mest skilda elevkategorier — överintelligenta, normalbegåvade, knappt normalbegåvade, studieintresserade och ambitiösa, lata och ohågade, mogna och omogna — ja, herr talman, då måste nog, som läroplanen också föreskriver, läraren söka bilda sig en allsidig uppfattning om varje elev och med utgångspunkt därifrån ge varje elev den undervisning som bäst svarar mot dennes anlag och förutsättningar.

Misslyckas detta gror givetvis elevmissnöjet. De elever som befinner sig långt ner på den s. k. prestationsskalan finner undervisningen för svår och irriteras av att de ej får ut någonting positivt av skolarbetet. De mera studiebegåvade å andra sidan hämmas i sin utveckling på ett förkastligt sätt och blir inte mindre irriterade. Dylika förhållanden verkar försämrade på den allmänna kunskapsstandarden och utgör en utmärkt jordmån för disciplinära störningar.

Av vad jag sagt framgår att jag finner roten till disciplinsvårigheterna bl. a. på själva det undervisningstekniska området. Om inte under överskådlig tid reella förutsättningar för en individualiserad undervisning skapas, bör enligt min mening andra åtgärder övervägas som kan åstadkomma en studievänlig skolatmosfär.

Herr talman! Jag har inte för avsikt att trötta kammarens ledamöter med enskilda exempel på uppförandebrister från ungdomens sida. Jag tänker inte heller upprepa de förslag som från högerpartiets sida år efter år framlagts i syfte att förbättra situationen.

Jag är övertygad om att det stora flertalet av dagens ungdomar är både bra och ambitiösa och värda den bästa tänkbara uppfostran och utbildning, och jag tycker det är beklämmande att några få elever skall, som nu tycks ske, dra ner resultatet för de övriga.

Får jag så helt kort beröra tendensen i högstadiееlevernars studieval, som enligt min mening gör de undervisningstekniska problemen än mer aktuella. 1955/56 fick 9g 15 procent av årskullen, medan motsvarande tal 1961/62 var 33 procent. I går stod att läsa i tidningarna att 57 procent av stockholmseleverna valt 9g och inte mindre än 82,5 procent av samma elever valt någon av de fem teoretiska linjerna i nionde årskursen.

Jag vill absolut inte förneka att det finns nog så förklarliga skäl till skolungdomens dragnings till de teoretiska linjerna. Inte minst ger sådan grundskoleutbildning betydligt större möjligheter till korrigeringar av eventuella felval längre fram i livet. Men å andra sidan torde det vara uppenbart att elevernas verkliga anlag, studieförutsättningar och intressen inte kan ha förändrats så kraftigt som de nämnda siffrorna visar under så få år. Dessvärre torde det förhålla sig så, att allt fler ungdomar väljer — om det får uttryckas så — över sin förmåga. Detta, herr statsråd, får många tråkiga konsekvenser, som inte så litet accentueras av brist på reella möjligheter att individualisera undervisningen. Tyvärr finns det alltför få undersökningar på detta område, men nog inger t. ex. doktor Ramers undersökning på skolbarn i Stockholm farhågor nog, där det konstateras att fler och fler elever visar tydliga tecken på

Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet

mentalhygieniska rubbningar i form av aggressivitet, skolkning, underprestation m. m.

Det var sådana problem som jag hade hoppats att departementschefen skulle beröra, inte minst eftersom statsrådet uppenbarligen hyser eventuella planer på att reformera grundskolans nionde årskurs.

Jag skall slutligen endast punktvis beröra några spörsmål, som jag anser bör uppmärksammas i samband med det fortsatta utvecklingsarbetet på skolans område.

För det första, herr talman, är många ungdomar i de nedre tonåren — alltså de ungdomar som huvudsakligen frekventerar högstadiet — mer än någonsin beroende av en fast och ordnad skolmiljö, där rika möjligheter till personliga kontakter med läraren erbjuds. Hur illa harmonierar inte dessa av naturen betingade krav med ämneslärsystemet såsom det fungerar i praktiken! Klassföreståndaren har ytterst sällan klassen mer än några få timmar per vecka, och eleverna har inte tillgång till eget klassrum utan får hela dagarna springa runt i olika ämnesrum m. m. För min del är jag helt övertygad om att dessa förhållanden inverkar menligt på disciplinsituationen.

Då jag är inne på elevvårdsområdet kan jag även nämna den svåra brist som för närvarande råder på övrig elevvårdande personal, såsom skolkuratorer, skolpsykologer m. m. Här är statliga initiativ ofrånkomliga, om det team av elevvårdande krafter skall kunna mobiliseras, som riksdagsbeslutet 1962 utlovade.

Statsrådet Edenman berör Sten Rönnerbergs undersökning om disciplinsvårigheter i skolan och hänvisar bl. a. till det resultat som säger att svårigheterna är större i 9y än i 9g. Vad beror detta på? Är det kanske så, att vissa elever finner teoretiska studier motbjudande på grund av att de kanske har en övervägande praktisk läggning? Borde dessa kate-

gorier inte på ett relativt tidigt stadium få möjlighet att inom eller utom skolans ram ägna sig åt en mer praktisk yrkesförberedande verksamhet men givetvis också ha rätt att vid en senare tidpunkt erhålla kompletterande teoretisk utbildning i exempelvis folkhögskola, fackskola m. m.?

I skilda sammanhang har regeringens inställning till grundskoleproblemen skymtat fram — det är enbart fråga om initialsvårigheter, säger man; förr eller senare kommer läget att stabiliseras. Men som jag ser på saken är det inte fullt så enkelt. Jag vill understryka att det till stor del beror på statsmakternas intresse och initiativ om problemen skall vara övergående eller komma att permanentas.

Jag har redan framhållit, att om inte under överskådlig tid reella förutsättningar skapas för en individualiserad undervisning, bör andra åtgärder vidtagas. Med andra åtgärder menar jag någon form av uppdelning av eleverna, som grundar sig på deras faktiska studieprestationer. Även om detta i viss grad skulle rubba en av grundskolans hörnpelare, nämligen det fria studievalet, måste denna utväg åtminstone tills vidare hållas öppen. Först och sist är det eleven som bör stå i centrum och ägnas största möjliga omsorg. För att så skall bli fallet måste skolan i första hand göras trivsamt och arbetsvänligt för den unge. Då först förverkligas även målsättningen om en skolans demokratisering.

Ännu en gång ber jag att få tacka statsrådet för det utförliga och intressanta svaret, och jag hoppas att statsrådet överväger även de synpunkter jag här har försökt framföra och med intresse och kraft söker medverka till en förbättring på detta område, till gagn för vår ungdom.

Chefen för ecklesiastikdepartementet,
herr statsrådet EDENMAN:

Svar på interpellation ang. disciplinsituationen inom det obligatoriska skolväsendet

Herr talman! Jag kände igen herr Nordgren inledningsvis och avslutningsvis. Den långa parentes mellan inledning och avslutning kände jag där- emot inte riktigt igen.

När herr Nordgren på slutet — jag är övertygad om att det var han själv som då talade — ville ha en starkare differentiering i skolan, tog han bara upp en gammal debatt. Alla vetenskapliga undersökningar om disciplinsvårigheter och disciplinsituationen i skolan säger ju någonting annat än herr Nordgren förordar. Det är ingen tillfällighet att resultatet blir sämre så fort det görs en negativ gallring. Hur kan man då, mot all erfarenhet som vi har samlat under de här åren, påstå att vi bör gå tillbaka till det gamla?

Den långa passusen i mitten av Ert anförande, herr Nordgren, visade en helt annan aspekt, som inte stämmer med den Ni framförde avslutningsvis, där Ni på ett enligt vad jag kunde förstå positivt sätt sökte göra gällande, att det var bättre att ha klasslärare i den obligatoriska skolan i nio år. Jag fattade Er på det sättet, att man inte borde ha ämnesrum och inte heller differentiering, utan sammanhållna grupper, så att en lärare följer klassen genom hela den obligatoriska skolan. Det är en rakt motsatt pedagogisk inställning. Nu måste Ni väl, herr Nordgren, trots att tiden är långt framskriden, bestämma Er för vilken av de båda själarna som är Er egen.

Jag har, herr talman, haft många sådana här diskussioner i riksdagens kamrar. Det är litet beklämmande att hur mycket arbete skolöverstyrelsen och departementet än lägger ned på att ge ett fylligt svar, så läses ju inte svaret, utan vi får höra den gamla vanliga visan, att statsrådet inte har något särskilt intresse för detta och att han bara vill att arbetet skall fortsätta efter de riktlinjer som dragits upp tidigare.

Jag har sagt att jag just nu tyvärr inte har någonting att föreslå riksdagen,

men jag har pekat på en serie statliga åtgärder, för att citera herr Nordgren, som vidtagits år efter år. Det gäller observationsklasserna och den särskilda observationsundervisningen, klinikerna, som tillkom förra året, och skolbeslutet, som innebar en sådan uppdelning mellan stat och kommun, att staten svarar för psykologverksamheten och kommunerna för den kurativa verksamheten. Det gäller vidare speciallärarutbildningen, som är mycket aktuell på grund av proposition nr 79 till förra årets riksdag.

Alla dessa åtgärder har tillkommit på statliga initiativ. Har man nu inte omedelbart ytterligare ett förslag till åtgärder på hand, får man alltså höra att man inte ens är medveten om att ökade statliga initiativ skulle vara önskvärda!

Jag var mycket spänd på att höra, vilka egna nya linjer herr Nordgren skulle ha att anvisa efter detta fördömande av regeringens intresse för disciplinsituationen. Det kom, enligt vad jag kan förstå, fram endast en enda sak, nämligen att vi skulle gå tillbaka till det gamla systemet med differentiering och skilja ut eleverna efter begåvningsstruktur, eller vad man nu kan hitta på, i förlitande på att det då blir trivsel åtminstone i någon av grupperna.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag vill försäkra statsrådet Edenman att jag ganska ingående läst svaret. Jag har t. o. m. strukit för åtskilliga av de åtgärder som redan har vidtagits eller kommer att vidtas — jag tänker exempelvis på observationsklasserna — och jag har även satt glädjande utropstecken i kanten. Jag hoppas bara att dessa saker förverkligas ute i landet i litet större utsträckning än som hittills har skett.

Vi föräldrar som försöker hålla hyfs och ordning på ungdomarna tycker det är tråkigt om de råkar komma in i en klass där någon elev inte är lika ordent-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förlägga en ersättningsindustri till Ådalsområdet

lig — utan drar ner hela klassen såväl kunskaps- som uppförandemässigt.

Vi är tacksamma för vad som gjorts, men det hindrar inte att det kan göras mer. Jag har inte sagt, herr statsråd, att jag vill gå tillbaka till vad som har gällt förut, utan jag har sagt att de vägarna bör hållas öppna, om vi inte når resultat på de nu inslagna vägarna.

Vad gäller den andra frågan fick jag min uppfattning bekräftad här i riksdagshuset för bara en vecka sedan, då en skolklass från Norrland var på besök. Jag frågade eleverna, som var yrkesintresserade, om de själva tyckte att det skulle ha varit bättre om de något tidigare fått påbörja sin yrkesutbildning och inte behövt gå t. o. m. nionde klassen. Många av dem — självfallet inte alla — sade att de skulle ha varit bra mycket mer intresserade och aktiva, om de efter klass 7 eller 8 fått börja en praktisk utbildning, eftersom de inte var roade av den teoretiska utbildningen.

Den vägen, herr statsråd, menar jag att vi bör öppna i litet större utsträckning än vi nu har gjort.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det senare påståendet stämmer inte heller, herr Nordgren. Ni sade nyss att 82,5 procent av eleverna har valt teoretiska linjer. Det är alltså precis tvärtom så, att ungdomar alltmer vill ha en allmän teoretisk undervisning. De går inte och längtar efter en förberedande praktisk utbildning redan från och med klass 7 eller 8.

Vi måste ändå utgå från verkligheten sådan den är och får inte teoretisera när det gäller så viktiga och allvarliga ting som disciplinsituationen. Vi skall bara hålla oss till fakta, ingenting annat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förlägga en ersättningsindustri till Ådalsområdet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat, om jag kan lämna upplysningar om huruvida regeringen har för avsikt att vidtaga snabba åtgärder för att förlägga en ersättningsindustri till Sandslångskärn.

Den omläggning till mekaniskt sorteringsarbete som pågår vid Sandslångskärn skiljeställe medför, såsom interpellanten påpekar, en betydande minskning av arbetsstyrkan. Denna uppgick under flottningssäsongen juni—oktober 1964 till cirka 350 man.

Flottningsföreningen har nu meddelat att man ännu inte helt kan lita till den mekaniska sorteringen. Med hänsyn härtill kommer under innevarande vår och sommar att sysselsättas cirka 160 man. Till största delen kommer äldre och lokalt bunden arbetskraft att anställas, vilket innebär att dessas sysselsättningsproblem uppskjutes till hösten 1965. Under säsongen 1966 beräknas den mekaniska skiljningen fungera tillfredsställande, vilket innebär att den totala arbetsstyrkan torde nedgå till 80 man, varav ett 20-tal med årsanställning.

Länsarbetsnämnden i Västernorrlands län gör för närvarande en undersökning rörande den från skiljestället friställda arbetskraften. Från denna undersökning kan en del preliminära uppgifter meddelas.

Huvudparten eller totalt 146 man av dem som inte kan påräkna återanställning är bosatta i Boteå, Bjarträ och Ytterlångskärn kommuner. Av dessa har 72 personer inte uppträtt som sökande på arbetsförmedlingen. Av de övriga är 52 placerade i arbete eller bedriver studier m. m. medan 22 är arbetslösa.

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förlägga en ersättningsindustri till Ådalsområdet

Övrig friställd arbetskraft kommer från mera avlägsna orter inom länet och i mindre utsträckning även från grannlän. Av de 93 personer, som inte kunde räkna med återanställning, har man i undersökningen fått kontakt med 48. Av dessa har 14 inte anmält sig som sökande hos arbetsförmedlingen. Av de övriga är 23 arbetsplacerade eller bedriver studier m. m. medan 11 är arbetslösa.

Undersökningen visar alltså att antalet arbetslösa uppgår till 33. Av de arbetsplacerade har vidare en del endast tillfällig sysselsättning. Åtskilliga, som i regel haft sorteringsarbetet som utfyllnad till ordinarie jordbruksarbete, uppträder inte som arbetssökande.

Den arbetsstyrka som efter mekaniseringen inte kan påräkna vidare anställning hos flottningföreningen har varit och kommer fortsättningsvis att bli föremål för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Från arbetsförmedlingens sida bedrivs en intensiv verksamhet för att arbetsplacera den friställda arbetskraften på hemorten eller på andra orter. Möjligheterna till omskolning bevakas och tillvaratas i varje enskilt fall. För ortsbundna arbetslösa har beredskapsarbeten anordnats.

Arbetsmarknadsstyrelsen har allt sedan 1961 i betydande grad uppmärksammat Ådalsområdet vid planläggningen och genomförandet av statskommunala beredskapsarbeten. Totala kostnaden för dessa beredskapsarbeten uppgår under perioden till drygt 60 milj. och statsbidraget till 48 milj. Den i området anlagda sötvattenstunneln med en totalkostnad på 36,6 milj. kr. varav 33,6 milj. kr. i statsbidrag är det största beredskapsprojekt som styrelsen varit engagerad i. Denna tunnel har enligt Svenska Cellulosa AB varit den viktigaste förutsättningen för att förlägga företagets nya stora industri till Ådalsområdet.

Statsmakterna har också sedan många år vidtagit andra åtgärder för att främ-

ja näringslivets utveckling i Ådalen. Länets företagareförening har sedan decennier genom låne- och konsultationsverksamhet gjort värdefulla insatser. Sedan 1963 har AMS vid sin försöksvis bedrivna lokaliseringsverksamhet i hög grad uppmärksammat Ådalens problem.

Samarbetsnämnden i Kramfors kommunblock har på initiativ av de kommuner, som närmast berörs av personalindragningarna i Sandslån, uttalat sig för att en ersättningsindustri skall lokaliseras till ett industriområde invid Nyland. Arbetsmarknadsorganen är inkopplade på detta projekt.

Genom den lokaliseringsverksamhet som börjar den 1 juli kommer möjligheterna att tillföra Ådalen nya industrier att ökas. Vi är väl medvetna om betydelsen av ett utbyggt och mera differentierat näringsliv i Ådalen.

Vidare anförde:

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Jag framför mitt tack till inrikesministern för svaret på min interpellation. Detta svar är — som jag tolkar det — hållet i en positiv anda.

Frågan om avskedandena vid skiljestället i Sandslån i Ådalen har en stor betydelse för den bygd det här gäller. Den ingår nämligen som en bit i det svåra pussel, som heter ett odifferentierat näringsliv och där cellulosaindustrien är den dominerande industrien.

Jag är fullt medveten om att inrikesministern är införstådd med förhållandena i Ådalen, är intresserad av dem och även i fortsättningen kommer att medverka till att vi får ett mera differentierat näringsliv i detta område av vårt land, som under årtionden fått kämpa med arbetslöshet, undersysselsättning och en mycket låg levnadsstandard.

Under senare år har det dock hänt en del i Ådalen. Det skall vi vara klart medvetna om. Nya företag har etablerats

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förlägga en ersättningsindustri till Ädalsområdet

tack vare arbetsmarknadspolitiska insatser från samhällets sida. Företagen är dock fortfarande små och har inte kunnat förhindra en fortsatt avfolkning från området.

Fortfarande dominerar cellulosaindustrien och här är det även fråga om låg årsproduktion vid varje enhet, vilket naturligtvis väcker oro med tanke på dessa fabrikers fortsatta bestånd. Här har vi Svanö sulfittfabrik med endast 60 000 årston, Norrlands Skogsägares Cellulosa AB, Sandviken, med 50 000 årston, Väja sulfatfabrik med 68 000 årston, Kramfors sulfittfabrik med 75 000 årston och den lilla massafabriken i Utansjö, även den med en låg årsproduktion massa. Det är den dominerande industrien i området. Och hur kommer det att gå i fortsättningen?

I senaste numret av Skogsindustriarbetareförbundets tidskrift SIA slår man fast i kommentarerna till de rationaliseringar och nyinvesteringar som måste ske inom cellulosaindustrien i vårt land om den skall bli konkurrenskraftig på utlandsmarknaden, »att de aviserade utbyggnaderna inom cellulosaindustrien kommer att forcera utslagningen av äldre fabriker» och man fortsätter:

»Lokaliseringen av de nya fabriker-na leds inte av någon plan som tar hänsyn till vad som kan vara lämpligt med tanke på virkestillgångarna utan bestämmas av de olika ägarnas möjligheter att skaffa kapital.» Och vidare: »Varsel om industrinedläggelser är av konkurrensskäl inte att vänta i rimlig tid före nedläggningarna så att samhället och de anställda skulle kunna slippa de 'överskningar' och 'chocker' som då och då dyker upp i de dagliga tidningarnas rubriker.»

Det är självklart att de som är anställda vid dessa små cellulosafabriker i Adalen känner sig otrygga — de har bl. a. nedläggandet av Nensjöfabriken i färskt minne. Blir det inga omfattande nyinvesteringar i dessa små fabriker

med sikte på en tidsenlig produktionskapacitet talar faktiskt en hel del för att de inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att nedläggas.

Professorns vid svenska träforskningsinstitutet i Stockholm, Börje Steenberg, anförande inför nordiska pappers- och cellulosaingenjörskongressen i går, som refereras i dagens tidningar, inger ingen optimism beträffande fortsatt bestående för dessa små cellulosafabriker.

Enligt mitt förmenande måste vi inom de närmaste åren räkna med ytterligare jobbsposter för Ädalsområdet, varvid samhället — som vanligt, kan man säga — måste träda till med stimulerande åtgärder för att få andra företag till stånd. Nödvändigt är dock, som inrikesministern framhöll i sitt tal den 1 maj i Kramfors, »att samhället får möjligheter att träda till innan de omfattande rationaliseringarna med permitteringar redan kommit till stånd eller företag läggs ned».

Naturligtvis är man i Adalen tillfredsställd med meddelandet från SCA om investeringar på 300 miljoner kronor för byggandet av en ny pappers- och massafabrik. Ur sysselsättningspunkt talar dock mycket för att denna fabriksenhet kommer att sysselsätta ett mindre antal anställda än den nuvarande ålderdomliga sulfittfabriken. Att denna gamla fabrik med en produktion av 75 000 årston massa kommer att bestå någon längre tid efter det att den nya fabriksenheten tagits i bruk är det knappast någon i Adalen som tror på. Den tillhör de små och otidsenliga fabriksenheter som kommer att slås ut.

Jag hade, herr talman, behov av att framföra dessa synpunkter. Jag vill än en gång tacka statsrådet för det positiva svaret. Särskilt tillfredsställd är jag med det sista stycket i svaret: »Genom den lokaliseringsverksamhet som börjar den 1 juli kommer möjligheterna att tillföra Adalen nya industrier att ökas.

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förlägga en ersättningsindustri till Ådalsområdet

Vi är väl medvetna om betydelsen av ett utbyggt och mera differentierat näringsliv i Ådalen.»

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag behöver inte ta upp någon omfattande debatt med herr Lorentzon. Vi tycks vara ense i långa stycken. Självfallet har jag uppmärksammat den interpellationsdebatt som ägde rum här i förra veckan, i vilken min kollega Lange hade lämnat ett svar. Jag tyckte nog att herr Lorentzon då litet för ensidigt angrep problemet uppe i Ådalen.

Nu talar ju också herr Lorentzon om det utomordentligt starka behovet av en differentierad industri i Ådalen, och det är väl själva pudelns kärna. Där får vi se vad som kan utvinnas av de lokaliseringspolitiska insatserna.

Sedan skulle jag bara vilja säga att frågan om hur det går med de befintliga äldre industrierna är ju för hela skogsindustriområdet ett stort problem. Jag kan mycket väl tänka mig att man också i herr andre vice talmannens hemlän har ett uppenbart intresse för dessa problem. Det är väl ingen tvekan om att den strukturrationalisering som går fram över själva skogsbruket och dess förädlingsindustrier ställer både stat och kommun inför många stora problem. Vi kanske i detta sammanhang måste säga oss att vi, om vi skall kunna ta vara på våra naturrikedomar, förädla dem och klara konkurrensen ute på världsmarknaden, får vara med om och kanske stimulera till de genomgripande rationaliseringar som nu pågår med de väldiga kapitalinsatser som behövs för dessa. Men vi står inte alldeles handfallna inför detta och har inte bara velat avvakta resultaten av vad som nu kommer att ske.

Jag skulle gärna vilja erinra om att i det ekonomiska planeringsrådet beslöts för ett och ett halvt år sedan att

en utredning om skogsindustriens problem skulle göras i samverkan med näringslivet — staten och näringslivet tillsammans således. Därvid kommer naturligtvis frågan om förädlingsindustrierna och behovet av att bygga större enheter att diskuteras liksom även frågan om hur det går med de äldre, orationella företagen, som vi kanske måste räkna med kommer att ha svårt att klara sig i en framtida konkurrens. Om vi får fram ett utredningsmaterial med vissa prognoser, får vi ett underlag för att bedöma sysselsättningsproblemen, friställningen av arbetskraft, i vilken omfattning denna skall beredas sysselsättning i andra företag på orten samt i vilken omfattning det blir nödvändigt med omskolning och omflyttning.

Det är dithän vi vill komma, och jag tror inte att herr Lorentzon och jag behöver ha några delade meningar härom.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Enadst några ord för att undvika missuppfattning.

Jag är helt överens med inrikesministern — och det framgick kanske av mitt tidigare anförande — om att det måste bli omfattande rationaliseringar inom både cellulosa- och pappersindustrin, om vi skall ha möjlighet att klara konkurrensen med utlandet.

Beträffande frågan om ersättningsindustrier för de människor som rationaliseras bort har inrikesministern och jag inte heller några delade meningar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 94—98, bevillningsutskottets betänkande nr 35, bankoutskottets

memorial och utlåtanden nr 37—40, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 46—51 och 54, tredje lagutskottets utlåtanden och memorial nr 24, 26 och 27, jordbruksutskottets utlåtanden nr 18 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 38 och 39.

§ 14

Till bordläggning anmälles statsutskottets utlåtanden:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande vård och undervisning av rörelsehindrade barn m. m. jämte i ämnet väckta motioner ävensom vissa motioner angående handikappvården i övrigt,

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående blind- och dövskolväsendets organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.,

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ett nytt tvätteri i Eskilstuna jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1965/66 till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor och till statens pris- och kartellnämnd jämte i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets memorial nr 40, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

§ 15

Anmälles och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till uppförande eller inrättande av barnhem m. m.;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statistiska centralbyrån, m. m.;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1965/66 till bostadsstyrelsen m. m.;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnads- och markfrågor inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående naturhistoriska riksmuseets ställning och organisation m. m.;

från första lagutskottet:

nr 258, i anledning av väckt motion om en mera tidsenlig utformning av reglerna om gäldränta; och

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen den 13 maj 1932 (nr 130) m. m.; samt

från tredje lagutskottet:

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om allmän folk- och bostadsräkning år 1965 m. m.; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 152) om sammanföring av samfärdlig vägmark med angränsande fastighet m. m., m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 16

Anmälles, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr andre vice talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition nr 125, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 m. m., motionerna:

nr 891, av herr *Eliasson* i Sundborn m. fl.,

nr 892, av herr *Heckscher* m. fl., och

nr 893, av herr *Ohlin* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 129, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., motionen nr 894, av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 130, angående höjning av postpaketportot m. m., motionerna:

nr 895, av herr andre vice talmannen *Cassel*, och

nr 896, av herrar *Nordgren* och *Björkman*.

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Nilsson* i Bästekille till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående viss skattelättnad vid amorteringssparande.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.13.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 19 maj

Kl. 10.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 87 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill,

a) att motionerna I: 185 och II: 231, såvitt de avser utbyte av en förste läkartjänst vid Gullberna sjukhus mot en biträdande överläkartjänst, icke må av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 185 och II: 231, såvitt nu är i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för statens mentalsjukhus i enlighet med

vad i statsrådsprotokollet föreslagits, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat

a) att med bifall till motionerna I: 185 och II: 231, såvitt nu är i fråga, utbyta en förste läkartjänst vid Gullberna sjukhus mot en biträdande överläkartjänst;

b) att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 185 och II: 231, såvitt nu är i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för statens mentalsjukhus i enlighet med vad utskottet föreslagit.

Sedan efter given varsel kammarens

ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 105 Ja och 107 Nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 73 Ja och 64 Nej, vadan, då därtill

lades andra

kammarens röster eller

105 Ja och 107 Nej,

sammanräkningen

visade 178 Ja och 171 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2

Justerades protokollet för den 13 innevarande maj.

§ 3

Meddelande angående plena

Herr TALMANNEN yttrade:

Morgondagens sammanträde, som i den preliminära planen utsatts till kl. 14.00, tar med hänsyn till kammarens arbetsbelastning sin början redan kl. 11.00.

Vid sammanträdet fredagen den 21 maj kl. 11.00 föreligger till behandling bl. a. utrikesutskottets utlåtande nr 7 angående avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika, konstitutionsutskottets utlåtande nr 31 angående antalet statsdepartement och statsråd utan departement samt bevillningsutskottets betänkanden nr 31 angående allmän varuskatt och nr 32 angående mellanöl.

Då det kan förväntas att åtskilliga interpellationssvar lämnas vid det bordläggningsplenium, som utsatts till måndagen den 24 maj kl. 16.00, kom-

mer nämnda sammanträde att börja redan kl. 14.00.

Vid sammanträdet tisdagen den 25 maj kl. 10.30, som inledes med en frågestund, företages till behandling bl. a. jordbruksutskottets utlåtanden nr 15 angående prisregleringen på jordbruksprodukter, nr 16 angående vatten- och luftvårdens organisation samt nr 17 angående rationaliseringsorganen på jordbrukets och skogsbrukets omraden.

Med hänsyn till att Folknykterhetens dag firas torsdagen den 27 maj, Kristi Himmelfärdsdag, kommer såsom tidigare meddelats sammanträdet onsdagen den 26 maj kl. 10.00 icke att fortsättas på kvällen.

Vid sammanträdet fredagen den 28 maj kl. 11.00 upptages såsom första ärende bevillningsutskottets betänkande i anledning av kompletteringspropositionen. Även frågan om posttaxan föreligger till behandling fredagen den 28 maj.

§ 4

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 891—896.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 99—104 och allmänna beredningsutskottets memorial nr 40.

§ 6

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statsbidrag till byggande av tunnelbana jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till Förvärv av vissa fastigheter i Gamla stan i Stockholm.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 26 februari 1965 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 84, hade Kungl. Maj:t, under återropande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att samtaxerade makar, som båda haft arbetsinkomst, skall kunna få skatten för arbetsinkomsten beräknad såsom om de blivit särtaxerade för denna inkomst. Den särskilda skatteberäkningen avser statlig inkomstskatt och folkpensionsavgift.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 687 av fröken *Mattson* samt II: 812 av fröken *Bergegren* och fröken *Andersson* i Strängnäs;

II) de likalydande motionerna I: 702 av fru *Hamrin-Thorell* och fru *Segerstedt Wiberg* samt II: 829 av fru *Gärde Widemar m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte besluta, att den i propositionen nr 84 föreslagna rätten till frivillig särbeskattning skulle få verkan från och med inkomståret 1965, samt

2) att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderliga ändringar i författningsförslaget;

III) de likalydande motionerna I: 703 av herr *Lundström m. fl.* och II: 830

av herr *Öhvall m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta

1) att 10 § andra stycket i förslaget till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar gäves en sådan utformning, att å restituerat belopp ränta utginge utom för tid före utgången av året efter taxeringsåret,

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anmälde behovet av en översyn av andra likartade föreskrifter om ränta å restituerad skatt, samt

3) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext; ävensom

IV) motionen II: 828 av fru *Eriksson* i Stockholm, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 84 med förslag om frivillig särbeskattning.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 84 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och med avslag å motionen II: 828 av fru *Eriksson* i Stockholm — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar med de ändringar och tillägg att

dels 9 § erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse;

dels ock till 9 § fogades anvisningar av i utskottets hemställan angiven lydelse;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 687 av fröken *Mattson* samt II: 812 av fröken *Bergegren* och fröken *Andersson* i Strängnäs,

2) de likalydande motionerna I: 702 av fru *Hamrin-Thorell* och fru *Segerstedt Wiberg* samt II: 829 av fru *Gärde Widemar m. fl.*, ävensom

3) de likalydande motionerna I: 703 av herr *Lundström m. fl.* och II: 830 av herr *Öhvall m. fl.*,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anför

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Einar Eriksson, Paul Jansson* och *Hammarsten*, vilka ansett, att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen II: 828 av fru Eriksson i Stockholm måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 84 med förslag om frivillig särbeskattning;

II) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Lundström, Sundin, Ottosson, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Börjesson* i Falköping, vilka ansett

dels att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 703 av herr Lundström m. fl. och II: 830 av herr Öhvall m. fl. måtte antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar med jämväl den ändringen, att 10 § erhöles i reservationen angiven lydelse;

dels ock att utskottet under punkt B) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 703 av herr Lundström m. fl. och II: 830 av herr Öhvall m. fl. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla behovet av en översyn av i olika författningar intagna föreskrifter om ränta å restituerad skatt;

III) av herrar *Stefanson, Yngve Nilsson, Lundström, Sundin, Ottosson, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Börjesson* i Falköping, vilka ansett att utskottet under punkten A) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 702 av fru Hamrin-Thorell och fru Segerstedt Wiberg samt II: 829 av fru Gärde Widemar m. fl. måtte antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om särskild skat-

teberäkning i vissa fall för makar med jämväl den ändringen, att ikraftträdandebestämmelserna erhöles i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAMMARSTEN (s):

Herr talman! När kammaren går att behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 84 bör det väl inledningsvis slås fast, att bevillningsutskottet inte har behandlat denna proposition med någon större entusiasm. För den som intresserat sig för frågan och läst utskottsmajoritetens betänkande framgår det också klart, att man på flera punkter pekar på besvärligheter och konsekvenser som man inte nu kan överblicka.

Som en av de tre reservanterna vid reservation I som yrkar avslag på propositionen vill jag deklarerat, att det för min del har varit omöjligt att finna så starka argument, att man skulle kunna följa utskottets förslag att nu genomföra en provisorisk reform med en frivillig särbeskattning.

I princip är jag intresserad av att problemen på familjebeskattningsområde löses, men att det skulle vara så bråttom att lösa dem för dessa 4 procent av landets samtliga sambeskattade har för mig varit omöjligt att förstå.

Om vi läser i propositionen på s. 28—29 finner vi att särbeskattningen har egentlig betydelse först då mannen har en inkomst på 50 000 kronor och kvinnan en sådan på 18 000 kronor, d. v. s. först då blir det fråga om tusenlappen.

Finansministern fastslog i sitt svar i går på en enkel fråga att vi tyvärr har många inkomsttagare med en årsinkomst på 12 000 kronor utan att kunna ge dem en total befrielse från skatt. Då kan jag inte hålla med om att en beskattningsändring är mest angelägen för de grupper som har 60 000—70 000

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

kronors inkomst. Dessa måste ändå ha en betydande skatteförmåga, och det har för mig varit avgörande i detta sammanhang.

Herr talman! Detta är ett av de skäl vilka gjort att jag för min del inte kunnat ansluta mig till propositionen, utan i stället hade önskat att finansministern i denna pressade konjunktur hade fått behålla dessa 30 miljoner kronor, som reformen kostar, för att vi sedan när arbetsgruppen inom finansdepartementet blir färdig får ta ställning till en definitiv lösning av hela familjebeskattningen.

Dessutom vill jag starkt understryka vad utskottet skriver, nämligen att förslaget om den frivilliga särbeskattningen innebär invecklade bestämmelser och kommer att förorsaka de lokala skattemyndigheterna ett avsevärt merarbete.

Den som genom mångårigt arbete i den kommunala verksamheten har haft kontakt med våra häradsskrivarkontor och uppbördsverk har inte kunnat undgå att konstatera den arbetsbelastning som där råder. För honom står det också klart att genomförandet av detta förslag kommer att innebära att statsmakterna har att se fram emot krav om ökad personal hos de lokala skattemyndigheterna. De kraven kommer i så fall att vara synnerligen väl underbyggda. På den punkten vill jag sålunda starkt understryka vad utskottet framhållit i sin skrivning.

Utskottet finner det inte uteslutet att rätt till frivillig särbeskattning i viss mån kan stimulera gifta kvinnor med kvalificerad utbildning att ta förvärvsarbete inom för samhället vitala områden. Ja, jag medger gärna att det är ett samhällsintresse att få ut dessa kvinnor på arbetsmarknaden. Men samtidigt konstaterar jag att skatteberedningens majoritet kom till den slutsatsen att en frivillig särbeskattning inte skulle ha någon arbetsmarknadspolitisk effekt. Flertalet remissinstanser

har också vid sin bedömning av frågan kommit till samma uppfattning.

Även jag har vid behandlingen i utskottet blivit helt övertygad om att vi tyvärr inte kan räkna med någon arbetsmarknadspolitisk effekt av detta särbeskattningssystem. På grund av dettas invecklade bestämmelser blir det nämligen svårt för den enskilde att räkna ut hur stor vinsten av särbeskattningen blir, om gift kvinna med kvalificerad utbildning går ut på arbetsmarknaden. Utskottets skickliga personal gav oss vid ärendets behandling ett exempel, men trots att man då tog det enklaste fallet, då makarna inte har några sidoinkomster överstigande 1 000 kronor — vilket inte påverkar systemet — förefaller uträkningen ändå invecklad. I det tänkta fallet hade mannen en inkomst på 41 000 kronor och hustrun 22 000 kronor, alltså tillsammans 63 000 kronor. Den skattemässiga vinsten för dessa äkta makar skulle enligt föreliggande förslag bli 770 kronor per år. Jag är alldeles övertygad om att den vinsten i förhållande till inkomsten på 63 000 kronor inte kan vara något slagkraftigt argument för att locka kvalificerad arbetskraft ut på arbetsmarknaden.

Jag vet att ingen annan heller på allvar tror att så kommer att ske. Men, säger man, det finns ett skäl till för bifall till propositionen, nämligen det att särbeskattningen kommer att innebära att vi i fortsättningen hos de skattskyldiga får en mera nyanserad och realistisk bedömning av sambeskattningen. Detta har också utskottet framhållit. Mina medreservanter och jag anser emellertid inte att de 30 miljoner kronor, som det framlagda särbeskattningsförslaget kommer att kosta, bör läggas på den upplysningsverksamheten. Om man nu skall genomföra en skattesänkning, borde det vara mera angeläget att satsa pengarna på förbättringar för de lägre inkomstskikten eller ännu hellre vänta till dess att arbets-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

gruppen inom finansdepartementet är färdig med sitt arbete och vi kan ta ställning till hela familjebeskattningsproblemet. Jag tror att upplysningsverksamheten om särbeskattnings fördelar kunde meddelas på ett mycket billigare sätt av de politiska partierna, om de borgerliga ville medverka här till.

Herr talman! Det skulle vara mycket mer att anföra i denna fråga, men jag skall nöja mig med det anförda, och med hänvisning till den tidigare motiveringen ber jag att få yrka bifall till reservation I av herr Einar Eriksson m. fl.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Redan vid 1949 års sambeskattningsrevision hade fru Gärde Widemar en reservation för en särbeskattningslinje. Från folkpartiets sida har vi sedan i många omgångar krävt rätt till frivillig särbeskattning. I den allmänna skatteberedningen avgavs reservationer för den linjen, dels av herr Gustafson i Göteborg och dels av lön-tagarrepresentanterna. Det är med utomordentlig glädje vi kan konstatera att finansministern nu har slagit in på den linjen och att han varit beredd att själv presentera ett förslag till frivillig särbeskattning.

Jag är säker på att många i likhet med mig hyser stor respekt för finansministern för att han på detta sätt har visat att han inte tjurigt håller fast vid en linje, som visat sig felaktig, utan är beredd att ta initiativ, även om de skulle överensstämma med en tidigare enstavig nedkämpad oppositionslinje.

Förslaget om frivillig särbeskattning innebär att man tar bort en av de skönhetsfläckar som finns i vårt nuvarande familjebeskattningsystem — en mycket ful fläck visserligen, men blott en enda. Med den frivilliga särbeskattningen åstadkommer vi att ingen längre kommer att bli straffbeskattad bara därför att han är gift. Det är faktiskt allt

vad frågan den här gången gäller. Men vi har i stället kvar t. ex. den skönhetsfläcken att man blir straffbeskattad bara därför att man är ogift. Först med en obligatorisk särbeskattning kan man komma till rätta med den frågan.

Utskottet har skrivit att man är medveten om att utbredda vanföreställningar råder om sam- och särbeskattnings verkningar. Det ligger mycket sanning i det konstaterandet. Dimridåerna är många och tätta, och de förekommer också i mycket seriösa sammanhang. Jag hyser rätt stor förståelse för att det finns så många människor som helt enkelt vägrar att tro på att vårt skattesystem för närvarande är så till den grad irrationellt uppbyggt, att detta att vara gift i vissa inkomstlägen tydligen anses som något förnämligt som bör via beskattningen favoriseras, medan däremot detta att vara gift i andra inkomstlägen anses som något tydligen suspekt som bör via beskattningen bestraffas.

Inom sambeskattnings verkningar ryms också sådana frågor som otillräckliga avdrag för intäkternas förvärande och — i en familj med hemmavarande make — redan konsumerade avdrag av olika slag, vilket ju allt bidrar till en besvärande tröskeleffekt när den hemmavarande maken går ut på arbetsmarknaden. Men dessa frågor skall inte behandlas i dag. Det är emellertid dessa skilda, i sig själva tivelaktiga regler plus de egendomliga effekter, som blir resultatet när dessa regler kolliderar med varandra, som gör att missuppfattningarna på detta område blivit så betydande.

Eftersom vi i utskottet använt ordet »vanföreställningar», har jag velat anryda något om upphovet till dessa vanföreställningar. Jag vill gärna tillfoga att en av de mest allvarliga vanföreställningarna är att hela problemet skulle gälla endast den negativa sambeskattningseffekt som drabbar 4 procent av äktenskapen. Den vanföreställ-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

ningen förekommer nu i de s. k. bästa familjer.

Den negativa sambeskattningseffekten drabbar för närvarande cirka 70 000—80 000 äktenskap. Endast för dessa blir alltså en särbeskattning till fördel. Det är av vikt att påpeka att eftersom den är frivillig behöver inte någon annan välja särbeskattning. Av den på propositionen följande debatten har man kunnat märka att många tror att även andra än de 70 000—80 000 äktenskapen skulle vara tvungna att bli särbeskattade. Det är viktigt att den missuppfattningen blir undanröjd.

Önskan att vårt skattesystem skall vara rationellt och så långt möjligt rättvist uppbyggt känns för mig personligen som en drivfjäder i vårt skattearbete. Självfallet känner jag denna önskan lika starkt oavsett vilken inkomstnivå det gäller. Vi kan ju inte säga att eventuella skevheter är ointressanta bara därför att det rör sig om en avvägning mellan olika kategorier som alla har rätt till hyggliga inkomster. Oavsett var man befinner sig i inkomstnivåerna måste det ju vara en målsättning på det horisontella planet att göra de rätta avvägningarna. Vad vi i dag har att behandla är ju faktiskt bara frågan om eliminering av vissa horisontella skatteorättvisor. Avvägningen av skatterna mellan olika inkomstlagen är däremot verkligen en helt annan fråga.

Endast några ord beträffande de arbetspolitiska aspekterna. För många är de säkert det avgörande motivet för ett stöd åt den frivilliga särbeskattningen. Många remissinstanser just på arbetsmarknadssidan har också påpekat detta. Jag är därvidlag angelägen att betona att den reservation som fogats till utskottets betänkande kanske alltför onyanserat behandlar de avgivna remissyttrandena. Bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen och flertalet arbetsmarknadsorganisationer har tillstyrkt det förslag som vi har till behandling i dag. Jag

tror att det är riktigt att i likhet med vad TCO gjort i sitt remissyttrande över skatteberedningens betänkande kräva, att möjligheten att med finanspolitiska medel minska hindren för de gifta kvinnorna att ta och behålla förvärvsarbete inte kontrasterar mot myndigheternas strävan i övrigt att med arbetsmarknadspolitiska medel stimulera dessa grupper till utträde på arbetsmarknaden.

Ett enda radikalmedel finns naturligtvis inte, men alla samverkande faktorer måste därvidlag utnyttjas. Det gäller verkligen att med alla till buds stående medel bjuda till för att få så många som möjligt av läkare, tandläkare, ingenjörer, sjuksköterskor o. s. v. i arbete, och det är uteslutet att ett eliminerande av ett straffbeskattningsinslag inte skulle ha en positiv effekt vid deras val av situation.

Jag tycker att reservanternas tänkande härvidlag är utomordentligt statiskt. De utgår från att människorna inte räknar på vad det kostar att arbeta. Jag tror — och därvidlag stöder jag mig på alla de uttalanden jag mött från personer som berörs av dessa förhållanden — att beskattningen spelar en avgörande roll. Vi skall heller inte glömma bort att i och med att inställningen förändras och flera kommer ut i arbete, så ökas skatteunderlaget och därmed möjligheterna att vidtaga positiva åtgärder i olika hänseenden för andra grupper.

Dessutom finns det enligt min mening ingen anledning att peka på svårigheterna för taxeringsorganisationen. Man har velat hänvisa till att det redan förut i personellt hänseende föreligger svårigheter inom taxeringsorganisationen och menat att ytterligare arbete därför inte bör läggas på denna. Jag hyser emellertid mycket stor respekt för den svenska taxeringsorganisationen och för vad den tekniskt sett kan gå i land med, och vidare tror jag att det arbetskraftstillskott som kommer att bli en följd av förslagets genomförande blir

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

betydligt större än det arbetskraftsbehov som just denna speciella fråga kan aktualisera.

Jag vill tillfoga att detta för mig ingalunda huvudsakligen är en arbetsmarknadspolitisk fråga, utan det är framför allt en fråga om att systemet skall vara rationellt och någorlunda rättvist.

Herr Hammarsten sade att han inte funnit argumenten för utskottsmajoritetens linje tillräckligt starka. Jag skulle därför vilja rikta en fråga till herr Hammarsten, och det vore av mycket stort intresse om han ville besvara den precisa frågan utan att göra några kringgående rörelser. Vad finns det för skäl att beskatta två människor gemensamt betydligt hårdare om de är gifta än om de är ogifta?

Till slut vill jag säga, att jag yrkar bifall till utskottets hemställan och därmed naturligtvis till propositionen. Jag vill också anföra några ord om de båda reservationerna II och III. När man beträffande reservation III tror sig få ut en positiv effekt av den frivilliga särbeskattningen, finns det enligt min mening ingen anledning att inte låta den frivilliga särbeskattningen också träda i kraft så tidigt som det rimligtvis går. Det är därför också mera motiverat att göra särbeskattning möjlig redan vid 1966 års taxering i stället för att vänta med den ända till 1967.

I reservation II behandlas frågan om ränteförluster, då skattskyldiga under lång tid får vänta på restitution av skatt. Den som efter många års kamp med olika skattemyndigheter till slut får sin rätt i ett fall rörande exempelvis ackumulerad inkomst bör inte förlora rätten på de pengar, som vederbörande borde ha haft långt tidigare. Även i vissa fall vid ansökan om särbeskattning kan dröjsmålet komma att bli betydande innan frågan är klar och pengarna restituerats. Också i sådana fall är ränteersättning befogad.

Jag ber således att få yrka bifall till såväl reservation II som reservation III.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Fru Nettelbrandt är ju permanent indignerad, och det skulle vara egendomligt om hon inte vore indignerad i dag, när hon skall tala om skatten. Jag tycker inte att det är någon idé att resonera med henne, ty hon anför de argument som passar för dagen och dessa kan vara ganska så motstridiga. Men vi får väl se — fru Nettelbrandt sitter med i en utredning av särbeskattningen och vi kan följaktligen komma att få reda på hur en rättvis och rationell beskattning skall vara utformad.

Jag har i en motion yrkat avslag på den föreliggande propositionen om frivillig särbeskattning. Anledningen till detta är att förslaget till frivillig särbeskattning inte får någon arbetsmarknadsmässig effekt, vilket man annars brukat anföra såsom det viktigaste skälet för en särbeskattning. Jag finner att den egentliga effekten av detta förslag är en sänkning av skatten för högre inkomsttagare med två inkomster. Jag menar att man skulle kunna nå denna effekt på annat sätt än genom ett förslag som är så administrativt besvärligt att genomföra och så krystat motiverat.

Min motivering för avslag på propositionen sammanfaller egendomligt nog ganska väl med den motivering, som utskottsmajoriteten anför för att tillstyrka den. Så reserverad är utskottsmajoriteten i sin tillstyrkan att dess skrivning mycket väl skulle ha kunnat utmynna i ett avstyrkande. Man medger att bestämmelserna blir invecklade och att de kommer att vålla de lokala skattemyndigheterna mycket bekymmer och besvär. Man är också litet missnöjd med att de faktiskt sambeskattade icke får någon nytta av denna frivilliga särbeskattning.

Utskottsmajoriteten medger alltså att en skattereduktion är det egentliga resultatet av den frivilliga särbeskattningen. Detta skulle enligt utskottsmajori-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

tetens motivering vara ett plåster på såren för att den stora sänkningen av progressionen, som skatteberedningens förslag skulle ha medfört, icke kommit till stånd. Utskottet vill dock naturligtvis inte helt utesluta att det kan bli en stimulans till att ta förvärvsarbete för hustrur, som väntar att få höga inkomster. Med en resignerad suck slutar utskottet med att framhålla, att det ändå bara är fråga om ett provisorium och därför går man med på det. Ungefär sådan är motiveringen.

Man tycks emellertid mena att detta förslag till partiell särbeskattning skall leda till att många börjar inse, vad ett sådant system egentligen har för värde. Detta är, såsom herr Hammarsten framhöll, en ganska dyr upplysningskurs: 30 miljoner kronor för att lära folk vad särbeskattningen innebär. Jag tror f. ö. inte på att detta lyckas.

Fru Nettelbrandt och den grupp hon tillhör har alltid talat illa om sambeskattningen. Även om denna varit fördelaktig för de gifta, har man tidigare påstått motsatsen och kallat sambeskattningen för en straffskatt på äktenskapet.

Så vänder man på kuttingen och kommer att tala om straffskatt på de gifta och kommer alltid att påstå att de skatter som ett socialdemokratiskt statsråd föreslår är till nackdel för väljarna.

I dag tackade fru Nettelbrandt finansministern för denna lilla förbättring men hon lade också lök på laxen genom att säga att det måste genomföras helt andra reformer för att man skall vara nöjd.

Det egendomliga med förslaget till frivillig särbeskattning är att det, såsom också framhållits i en motion, bl. a. bibehåller förvärvsavdragen, vilka inte hör hemma i ett särbeskattningssystem — i varje fall har vi inte tidigare hört att de skulle göra det.

Man tar inte heller hänsyn till barnförekomsten. Icke särbeskattade barnfamiljer får ingen ersättning motsva-

rande den skattelättnad som går till barnlösa särbeskattade. Men det kan ju vara likgiltigt, ty det rör sig här om ett ganska högt inkomstskikt.

Inget av det som annars brukar ligga till grund för krav på särbeskattning kan alltså återopas i det här fallet. — Om frivillig särbeskattning som stimulans till förvärvsarbete skriver TCO-tidningen att »effekten av sambeskattningsystemet elimineras inte i det nu föreslagna provisoriet — lindring åstadkommes bara i de fall där två gifta förvärvsarbetande personer får högre skatt än om de varit ogifta». TCO tycker alltså inte att det är mycket vunnet med systemet. Vidare påpekas att ett särbeskattningsystem måste innehålla andra element än de som finns i det nu föreslagna som privilegierar vissa gifta. Sydsvenska Dagbladet påstod häromdagen att det framlagda förslaget skulle tillföra sjukvården en rad sjuksköterskor för vilka det skulle bli lönsamt att kvarstå i eller återgå till arbetet. Underligt nog skriver Tidskrift för Sveriges sjuksköterskor något helt annat, och jag tycker det kan vara värt att läsa in i protokollet vad tidskriften anför:

»Finansministern öppnar visserligen möjlighet till frivillig särbeskattning av arbetsinkomster. Knappast någon i sjuksköterskelönegraden kommer dock att finna det förenligt med sina intressen att välja att beskattas som ensamstående i stället för att vara sambeskatad, om nämligen tudelningsgränsen höjs från 16 000 kronor i beskattningsbar inkomst till 24 000 kronor, om ensamskalan endast ger ökad progression och om därtill folkpensionsavgiften — det nyaste skatteinstrumentet — för två förvärvsarbetande makar skall kunna stiga till 2 400 kronor. I särbeskattningsfrågan avlägsnar sig finansministern markant från den väg som TCO förordade i sitt remissyttrande och SSF livligt tillstyrkte och som syftade till att underlätta en framtida mera genom-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

gripande skattereform med en övergång till ett individualistiskt skattesystem. Den frivilliga särbeskattning som nu erbjuds blir tyvärr inte något medel att locka tillbaka den tredjedel av de tio tusen gifta sjuksköterskor, som den svenska hälso- och sjukvården måste lita till, om den skall fungera.»

Sjuksköterskorna är sålunda inte alls så förtjusta som fru Nettelbrandt. De tillhör inte den grupp som får någon nytta av systemet, säger de.

Tröskeleffekten finns kvar — den avlägsnas inte. I de flesta fall får de ensamstående fortfarande högre skatt än de gifta — äktenskapet medför fortfarande en fördel skattemässigt, även där det inte finns några barn i äktenskapet. Barnfamiljerna får heller inte en i förhållande till andra likartad ställning, liksom de ensamstående inte får en i förhållande till de gifta på arbetsplatsen likartad ställning.

Vi kan betrakta reformen såsom — som jag sade — plåster på såren för att progressionen är så hög för vissa grupper. Man skall inte göra några förskönande draperingar för att skyla detta nakna faktum.

Men denna skattevinst är enligt min uppfattning inte så angelägen — det är inte så viktigt att människor i denna inkomstgrupp får lägre skatt. 30 miljoner kronor skulle — även i form av en skattelättnad — kunna läggas på ställen där det behövs bättre. Jag kommer därför att rösta för reservation I och vill starkt betona att förslaget inte utgör ett led i en etappvis övergång till särbeskattning — alltså vad löntagarepresentanterna i skatteberedningen ville ha. Nej, det rör sig inte alls om ett närmande etappvis till särbeskattning. Vid en särbeskattning torde det komma att ske stora förändringar även för den grupp som i dag inhöstar vinsterna. Det är ingen vinst med ett provisorium, som inte för en bit närmare det man säger sig vilja nå — en riktig särbeskattning. — Det är en svaghet

hos finansministern — inte en styrka, som fru Nettelbrandt tycker — att han givit efter för krav om skattelindringar till dem som har det häst i samhället.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservation I.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på vad som är indignation. Jag vill bara säga att jag tror att fru Nancy Eriksson blandar ihop begreppet indignation med patos för angelägenheter på områden där starka orättvisor råder. Jag vill uttrycka förhoppningen att vi samtliga i denna kammare skall vara begåvade med ett ganska stort patos, vilket jag också har tyckt mig märka i många sammanhang, men jag har inte velat blanda ihop det med indignation.

Fru Nancy Eriksson sade att de argument jag använde passar för dagen. Ja, de passar den här dagen, de har passat tidigare och de kommer att passa även i fortsättningen. Skillnaden jämfört med tidigare är bara den att jag nu befinner mig i ett fint sällskap: statsrådet och chefen för finansdepartementet är nämligen på samma linje. Jag hoppas att fru Eriksson ursäktar mig och inte tar det som en oartighet om jag säger att jag betraktar det sällskapet som *ännu* angenämare än sällskapet med fru Nancy Eriksson.

Fru Eriksson sade att detta förslag inte utmynnar i någon arbetsmarknadspolitisk effekt — den synpunkten har fru Eriksson också i någon mån utvecklat i sin motion. Hur vet fru Eriksson och reservanterna i utskottet att förslaget inte utmynnar i någon arbetsmarknadspolitisk effekt? Hur kan någon över huvud taget bevisa det? Dess värre kommer vi att vara i den situationen — vare sig vi står på den ena eller andra sidan — att ingen av oss ens i efterhand kommer att kunna bevisa någonting på den punkten. Vi kommer att kunna tro och spekulera i de föränd-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

ringar i arbetsmarknadssituationen som vi de facto kan konstatera när vi kommer några år framåt i tiden, men vi kan icke på något sätt bevisa att de varit beroende på den ena eller andra åtgärden. Om man varit verkligt intresserad av att få ut så mycket människor som möjligt på arbetsmarknaden, så skulle man naturligtvis ha gjort någon undersökning som redovisat, av vilka orsaker de icke förvärvsarbetande kvinnorna inte vill ut på arbetsmarknaden. Men något större intresse har inte funnits för en sådan undersökning.

Fru Eriksson talade om TCO. Har inte fru Eriksson observerat — jag sade det för resten tidigare men jag kanske skall säga det ett par tre gånger till — att TCO:s representant, som var en av löntagarrepresentanterna i skatteutredningen, reserverat sig för den frivilliga särbeskattningen. Man har också från TCO:s sida helt slutit upp på den linjen. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att läsa långa stycken ur t. ex. TCO:s remissyttrande, men jag skall i mitt nästa anförande, eftersom tiden för detta genmäle nu är slut, tillåta mig att läsa ett par rader. Herr talman! Jag återkommer.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig väntat mig att någon skulle tycka att det var någon vidare fest att vara i mitt sällskap; det begär jag inte heller.

De artiklar jag citerade när det gällde den frivilliga särbeskattningen var ur sjuksköterskornas tidskrift och TCO:s tidning. Vad jag ville visa var att man där inte väntar sig någon arbetsmarknadsmässig effekt. Men om man över huvud taget anser att de högre inkomsttagarna bör få lindrigare skatter, så varför skulle man inte acceptera det här? Förslaget har ju främst det syftet. Men det går inte att hävda att den grupp som man ständigt efterlyser på arbetsmarknaden, nämligen

sjukvårdens personal, skulle strömma till, ty det har sjuksköterskornas eget organ bestridit. Vad det säger borde väl ändå ha ett visst värde.

Fru Nettelbrandt säger att det inte har funnits något intresse för att undersöka av vilka orsaker kvinnorna uteblir från arbetsmarknaden. Men detta har tidigare redovisats i ett par utlåtanden från allmänna beredningsutskottet. Inom landstingen har man gjort sådana undersökningar och inom Stockholms stad håller man på med mycket noggranna enkäter för att utreda varför kvinnorna inte stannar kvar på arbetsmarknaden när de gifter sig och varför de som slutat inte kommer tillbaka. Ingen har ställt sig negativ till sådana undersökningar.

Jag vidhåller alltså att motivet för genomförandet av frivillig särbeskattning icke kan vara att man väntar sig att kvinnor i större utsträckning skall strömma till arbetsmarknaden, utan motivet är att man vill ha en skattereduktion för högre inkomsttagare. Det är ett fullt legalt motiv, men varför skall man skämmas för att redovisa det?

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nancy Eriksson missuppfattade mig; jag sade ingenting om oangenämt sällskap, utan jag talade endast om olika grader av angenämt sällskap.

Sedan skall jag be att få läsa den mening ur TCO:s remissyttrande, som jag inte hann citera i min första replik: »Intill dess särbeskattningssystem helt genomförts, erfordras därför, som löntagareservanterna anför, ett system med frivillig särbeskattning av det slag som beredningen diskuterat men avvisat med hänvisning till att det endast skulle bli aktuellt i förhållandevis få fall». Detta är exempelvis också sjuksköterskeföreningens ståndpunkt. Sedan är det en annan sak att sjuksköter-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

skeföreningen anser att man tagit ett steg för litet när man stannat vid en frivillig särbeskattning, ty enligt deras mening borde man gå mera radikalt fram på en gång. Men det är väl bättre att ta ett steg än inget steg alls!

En studerande i Uppsala, som bedriver statsvetenskapliga studier, har gjort en mycket ambitiös utredning angående orsakerna till att kvinnor inte går ut på arbetsmarknaden. Enligt den utredningen är skattefrågan en av de avgörande faktorerna för de sjuksköterskor som tillfrågats.

Fru Eriksson i Stockholm återkom igen till skilda frågeställningar, som jag bemötte redan i min första replik för att vidare slippa diskutera sådant som jag anser vara adiafora i denna debatt. Det skulle naturligtvis trötta kammaren, om jag ännu en gång läste upp de avsnitten ur mitt anförande, och jag skall därför i stället tillåta mig att citera några rader ur en ledare i Dagens Nyheter efter värriksdagens remissdebatt:

»Frivillig särbeskattning blir ännu ett bidrag för omvårdnad av gifta män, påstod fru Nancy Eriksson (s) i remissdebatten. Eftersom hon därmed på nytt visade hur litet hon förstått av debatten om familjebeskattningen, känns det pinsamt att fru Eriksson med så stort gillande citerade vad Dagens Nyheter sagt om den frivilliga särbeskattningen.»

Jag vill inte instämma i allt detta; jag har tvärtom beklagat att jag i dag inte har sällskap med fru Nancy Eriksson.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara än en gång återge vad sjuksköterskorna själva säger: »Den frivilliga särbeskattning som erbjuds blir tyvärr inte något medel att locka tillbaka den tredjedel av de tio tusen gifta sjuksköterskor, som den

svenska hälso- och sjukvården måste lita till, om den skall fungera.»

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Får jag börja med att säga att detta förslag inte innebär införande av någon riktig särbeskattning. Jag skall i korthet försöka redogöra för vad förslaget innebär, och jag tror att kammarens ledamöter då snart skall komma underfund med att det inte är fråga om någon riktig särbeskattning.

Den frivilliga särbeskattning som föreslås är, som redan sagts, avsedd som ett provisorium, och den blir inte fullständig. Den avser endast den statliga inkomstskatten och folkpensionsavgiften. Till arbetsinkomst hänföres endast inkomst av tjänst samt av jordbruksfastighet eller rörelse, om den skattskyldiga »varit verksam i förvärvskällan i ej blott ringa omfattning». Rätt till särbeskattning skall emellertid inte föreligga vid den s. k. faktiska sambeskattningen, exempelvis då makar arbetar inom samma rörelse, jordbruk, handelsrörelse etc. Inkomst av annan fastighet, av tillfällig förvärvsverksamhet eller av kapital betraktas som sidoinkomst och får inte medtagas vid särbeskattning, såvida makarnas sammanlagda sidoinkomst överstiger 1 000 kronor.

Det är alltså inte någon fullständig särbeskattning. Särbeskattning innebär att den statliga inkomstskatten beräknas för vardera maken för sig, och då tillämpas den högre skatteskala, som gäller för ensamstående. Detta gäller även folkpensionsavgiften.

När det gäller skatten på sidoinkomster beräknas först skatten på makarnas sammanlagda inkomst enligt skatteskalan för gifta. Därefter beräknas på samma sätt skatten på makarnas sammanlagda arbetsinkomster. Skillnaden mellan de sålunda uträknade skattebeloppen utgör skatten på sidoinkomst, som sedan fördelas mellan makarna i för-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

hållande till vars och ens sidoinkomst. Detta betyder att sidoinkomsterna drabbas av samma progression som vid samtaxering enligt nuvarande regler. Det sammanlagda beloppet av statlig skatt på arbetsinkomst och sidoinkomst samt av folkpensionsavgifter utgör vad makarna skall betala vid särbeskattningen.

Nu blir det så, att en ansökan om särbeskattning kan beviljas av skattemyndigheterna, även om särbeskattningen resulterar i högre skatt för makarna än sambeskattningen. Det förutsätter emellertid, att den make som får högre skatt, d. v. s. i regel mannen, förklarar sig villig att ha särbeskattning. Jag kanske ytterligare bör understryka, att det i regel blir mannen som enligt detta system får högre skatt, medan kvinnan får en skattelättnad. Detta kanske kan vålla slitningar i vissa äktenskap; det vet vi inte, men det är väl troligt. Detta är en sak som man kanske inte tänkt så noga på.

Den frivilliga särbeskattningen blir som synes ganska invecklad och kommer att förorsaka de lokala skattemyndigheterna ett avsevärt merarbete. Det är vi medvetna om. Det finns för närvarande cirka 700 000 äktenskap, där båda makarna har beskattningsbar inkomst. Men i endast cirka 10 procent av dessa äktenskap kan det genom särbeskattningen bli en lägre sammanlagd skatt för makarna än vid samtaxering. Att detta procenttal nu beräknas bli lägre än man ursprungligen antog beror på att den s. k. tudelningsgränsen genom riksdagens nyligen fattade beslut höjts till cirka 34 000 kronors årsinkomst.

Det är alldeles uppenbart att det under det första året kommer att bli massansökningar om särbeskattning. Kanske rent av varje skattskyldig, vars make har förvärvsarbete, kommer att ansöka om särbeskattning. Detta kommer i så fall att bero på den verklighetsfrämjande propaganda mot sambeskattnin-

ningen som gör att många tror att denna är ogynnsammare än den är. Det kommer också att bero på att det inte kostar någonting att ansöka — de skattskyldiga garanteras att skatten aldrig blir högre än vid sambeskattning. Vi har därför inom utskottet funderat mycket på hur man skulle kunna komma ifrån en del krångel genom ett mera enkelt administrativt förfarande. Efter mycket funderande och diskuterande hit och dit har vi stannat för att föreslå en kompletterande bestämmelse som innebär att därest i en ansökan om särbeskattning anges att sådan önskas endast om den resulterar i lägre sammanlagd skatt för makarna, skall skattemyndigheterna inte behöva tillställa sökanden något besked om utfallet. Vi tror i varje fall att det i någon mån kommer att begränsa merarbetet och förenkla hela förfaringsättet.

För att ytterligare minska merarbetet och få ett så litet antal ansökningar som möjligt blir det — understryker utskottet — nödvändigt med en klar och effektiv upplysning om särbeskattningen. Det är angeläget att de skattskyldiga på lämpligt sätt informeras om hur den verkar. Detta bör ske i samband med deklarationerna och på ett enkelt, praktiskt och för allmänheten begripligt sätt. Därmed kan man säkert minska antalet onödiga ansökningar och samtidigt skingra många vanföreställningar om sambeskattningen.

Förvärvsavdraget bibehålles trots att vi inför särbeskattning. Detta har kritiserats. Men nu har ensamstående med hemmavarande barn under 16 år, därest de är verksamma i jordbruk, driver rörelse eller har inkomst av tjänst, rätt till förvärvsavdrag. Finansministern menar då i likhet med utskottets majoritet att det är rimligt att även hustru med hemmavarande barn vid särbeskattning har samma rätt.

Naturligtvis ställer det sig litet anorlunda med det generella förvärvsavdraget. Detta torde rent principiellt

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

inte utgå. Utskottet har emellertid stannat för att tillstyrka även detta avdrag av praktiska och administrativa skäl och för att inte i onödan komplicera det hela. Detsamma gäller det högre avdraget för inkomst av kapital och för försäkringspremier liksom de allmänna avdragen i deras helhet, när dessa skall tillämpas.

Utskottet anser att vid en helt genomförd särbeskattning makarna naturligtvis inte skulle var för sig ha rätt till de avdrag som nu får göras beträffande inkomst av kapital, försäkringspremier och inte heller till de allmänna avdragen. Dessa avdrag skulle fördelas på makarna enligt vad som nu gäller för ensamstående.

I fråga om ränteersättningen föreligger en reservation. Utskottet erinrar om att uppbördsutredningen i ett nyligen avgivet betänkande behandlat vissa restitutions- och räntefrågor och därvid särskilt uppmärksammat sådana fall som motionärerna exemplifierar. Det går väl knappast att komma längre för dagen. Spörsmålen är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Om de tas upp till fortsatt behandling — såsom väl är antagligt — kommer man naturligtvis också att beröra frågan om restitution av räntor, oavsett storleken av dessa. Vi får förutsätta att alla kategorier av skattebetalare får samma favörer.

Att den frivilliga särbeskattningen skulle få tillämpas redan för innevarande år, såsom föreslås i en reservation, anser utskottet inte kan vara praktiskt. Hela förslaget om särbeskattning hör ju intimt samman med det beslut som riksdagen nyligen fattade i anledning av det stora skattepaket finansministern lade fram. Enligt det skall ju de nya skatterna — med undantag för de indirekta skatterna — börja tillämpas den 1 januari nästa år. Vi inom utskottet anser därför att även den frivilliga särbeskattningen av naturliga

skäl bör tillämpas först vid samma tidpunkt.

Herr talman! I det föreliggande förslaget är det inte fråga om någon fullständig särbeskattning utan närmast om ett provisorium. Personligen skulle jag gärna ha sett att man väntade med införandet av denna beskattning tills den familjebeskattningsdelegation, som nu arbetar inom finansdepartementet, blivit färdig med sitt arbete. Jag vill också tillägga att jag inte tror att den frivilliga särbeskattningen får någon större verkan då det gäller att få ut kvinnorna i förvärsarbetet.

Eftersom fru Nettelbrandt nu — i motsats till vad fallet var i bevilningsutskottet där hon närmast ansåg det olämpligt att tala om särbeskattningen i stort — tagit upp frågan om särbeskattningen, skall jag på denna punkt tillåta mig att till protokollet läsa in ett stycke av en artikel i arbetsgivarnas tidning Arbetsgivaren av den 11 december 1964 — detta för att något ställa sakerna på sin rätta plats och lugna ner de upprörda känslorna. Tidningen skrev: »Finns ännu någon enhetlig opinion hos vare sig löntagare eller företagare till förmån för särbeskattningen?» Avigsidorna av särbeskattningen är många. För familjer med minderåriga barn och en inkomsttagare kan skattehöjningen avhjälpas med bidragsreformer. För gifta utan barn eller med vuxna barn, men där hustrun inte har förvärsarbete, blir det svårare. Anledningen till att hustrun inte har förvärsarbete kan vara mindre god hälsa, brist på sysselsättning på orten, brist på yrkeskunskaper eller på att vederbörande är överårig. Skattetrycket kan också bli olika för familjer med samma totala inkomst beroende på hur inkomsten fördelar sig på makarna. Man måste genom en serie övergångsbestämmelser dämpa reformens negativa återverkningar. Annars löper man risken att gapa över mer än man kan svälja och att på lång-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

re sikt äventyra huvudsyftet, att stimulera arbetsviljan och reducera skatte-tänkandet.»

Fru Nettelbrandt bör titta litet närmare på detta uttalande och fundera på om hon inte har anledning att lugna ner sig något. Jag började bli bekymrad när fru Nettelbrandt i sitt anförande drog på den gamla skivan. Om hon håller på tillräckligt länge, kommer kanske utskottsmajoritetens förslag att förlora vid voteringen.

Den sak vi här diskuterar är inte så enkel. Det har framförts många vettiga synpunkter på frågan om särbeskattning, men ingen kan övertyga mig om att det är lämpligt att med en gång genomföra en obligatorisk särbeskattning. Man får söka sig fram på ett förnuftigt sätt och använda vissa provisorier tills man klarat övergången. Jag skall gärna erkänna att jag tror att på lång sikt särbeskattningen principiellt är värd att satsa på och att vi så småningom kommer fram till en obligatorisk särbeskattning. Men det är en annan sak.

Det är emellertid två viktiga skäl, som gör att jag och mina kamrater inom utskottet har stannat för att tillstyrka propositionen. Förutom att finansministern har lagt fram en proposition, sedan han dessförinnan noga övervägt denna fråga, har han ansett det vara riktigt att ge möjlighet till en särbeskattning. Jag tror därför att det skulle vara orätt att ur den synpunkten avslå propositionen, när man har lovat så många människor att införa en möjlighet till frivillig särbeskattning. För min del har jag många gånger i diskussionen om sambeskattningen framhållit att det inte är riktigt att några har en negativ sambeskattning, även om det är fråga om en liten grupp. Jag har sagt att kan man finna en lösning för att avskaffa även den lilla procenten, skall jag medverka därtill.

Nu innebär detta förslag att ingen i fortsättningen behöver ha en negativ

sambeskattning. Jag vill inte att man skall få det intrycket att socialdemokraterna genom sin skattepolitik syftar till att förhindra kvinnorna att gå ut i förvärvsarbete. Även om det inte har någon större betydelse — det vill jag gärna understryka — önskar jag få bort varje grund för argumenten från borgerligt håll och särskilt från dessa arga yrkeskvinnor, vilka för en diskussion, som fullständigt förvrider hela resonemang om sambeskattningen. Därtill kommer att genom denna frivilliga särbeskattning får alla äkta makar i detta land, vilka har förvärvsarbete och tror sig vara missgynnade genom sambeskattningen, ett praktiskt påtagligt bevis från skattemyndigheterna att de skall bli särbeskattade och slippa ifrån sambeskattning. Men då får ni allesammans utom 70 000 av de 800 000 en högre skatt.

Visst är 30 miljoner mycket pengar, men jag undrar ändå om det inte är värt detta belopp att få slut på denna debatt om att sambeskattningen i så hög grad missgynnar äkta makar, vilka båda har förvärvsarbete. Den som är intresserad kan slå upp finansministerns proposition och läsa skattetabellen, kolumn 3. Han finner då vad sambeskattningen resp. särbeskattningen egentligen innebär för äkta makar.

Herr talman! Det är väsentligen dessa skäl som gör att jag, även om jag tycker att man hade kunnat vänta tills familjebeskattningsdelegationen var färdig med sitt arbete, anser att man nu bör besluta om denna frivilliga särbeskattning. Jag ber att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Fru **HOLMQVIST** (s):

Herr talman! Herr Brandt ångrade sig nästan att han hade skrivit under utskottets yrkande. Det är inte för sent än, herr Brandt, eftersom det kommer att bli en omröstning, att rösta för avslagsyrkandet.

Jag ville allra först för kammarens

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

ledamöter ge till känna, att frågan om familjebeskattnings utformning inte är en principalsak för mig, utan att de praktiska verkningarna är det avgörande. På grund av besök hos läkare hade jag inte möjlighet att närvara då proposition nr 14 behandlades i kammaren. Jag passar därför på tillfället att nu ge finansministern en eloge för sättet att komma till rätta med den svårösta frågan om lättnader i den direkta skatten för låginkomsttagarna. Malörten i glädjebägaren är att utrymmet för sänkt direkt skatt måste kompenseras med höjd indirekt skatt. Genom höjda folkpensioner och barnbidrag kan pensionärerna och barnfamiljerna hållas skadeslösa. Den ökade omsättningsskatten blir därför mest kännbar för gifta som är nödsakade att leva på en låg inkomst.

Jag vågar påstå att ingen skattefråga under årens lopp har omgivits med så mycken ovederhäftighet som sambeskattningen. Folkpartiet har, fru Nettelbrandt, varit en välvillig medhjälpare att åstadkomma rökridåer och dimbildning för sakförhållandena i denna fråga. Eftersom den egentligen är både invecklad och sammansatt av en rad olika frågor, är den oerhört svårbedömd. Den innehåller en rad svåra avvägningsproblem, som inte bör bedömas ensidigt. Det gäller avvägningen av den direkta skatten mellan gift och ogift i samma inkomstskikt, avvägningen av skatten mellan sådana fall då båda makarna är förvärvsarbetande i jämförelse med sådana fall när inkomstkällan endast finnes hos en part, och avvägningen mellan gifta makar som båda förvärvsarbetar och har barn i jämförelse med barnfamiljer där modern arbetar i hemmet, och det vi nu behandlar, den s. k. sambeskattnings-effekten, alltså jämförelsen mellan två ogifta och makar med samma inkomstkombinationer. Slutligen tillkommer progressiviteten i den statliga beskattningen, som gör att många just finner

sammanläggningen av makarnas inkomster orättvis.

I ett land som vårt där trots allt inkomstskillnaderna är stora måste i skattesystemet ingå en progressiv skatt. För närvarande är det staten som tar ut denna, men det kunde lika gärna ha varit kommunerna som gjort det. Ingen vill väl göra gällande att inte en högre inkomst ger större skattekraft. Gifta makar med en årsinkomst på 15 000 kronor betalar 3 000 kronor i direkt skatt och har 12 000 kronor kvar att leva på. Jag har träffat många sådana familjer och jag föreställer mig att även andra riksdagsmän gjort detta. Att människor lever på en låg inkomst beror inte på att de på grund av den ökade skatten på hustruns inkomst inte tycker att det lönar sig för henne att förvärvsarbета. Nej, det avgörande är helt andra skäl, bl. a. bristen på arbetstillfällen, bosättningsort, ålders- och hälsoskäl, vårdnad om barn eller annan anhörig. Trots allt måste skatten kännas mer betungande för dem än för de människor som har höga inkomster. Därtill kommer omsättningsskatten på livets nödtorft, som blir en mycket påtaglig form av särbeskattning därför att två konsumenter skall betala den. Ändå förefaller det mig som om låglönegrupperna bär skattebördan med större jämnmod än de inkomsttagare som har större skattekraft.

Familjebeskattningen har utretts sedan början av 1900-talet och utreds fortfarande. Samtliga utredningar har efter sin prövning av frågan fasthållit vid sambeskattningen som princip. Skälen därtill har inte bara varit att man ansett familjen vara en ekonomisk enhet, utan också att man har velat förhindra inkomstöverföringar av skatteflyktskaraktär mellan makarna. Med de familjebolag, som det numera är så populärt att bilda bland vissa yrkesutövare i högre inkomstskikt, utesluts inte denna möjlighet genom det förslag som behandlas i dag.

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

Hur svårlöst frågan om särbeskattning är, framgår med all önskvärd tydlighet att folkpartiets och centerpartiets motion nr 28, där man räknar upp svårigheter vid en eventuell övergång till särbeskattning. Det heter: »Det vore orimligt om familjer, där hustrun på grund av ålder, brist på lämplig utbildning m. m. ej kan få arbete utom hemmet, skulle få vidkännas en betydande skatteskärpning genom införande av särbeskattning. Genom en särbeskattningsreform skulle den nu förefintliga rätten att utnyttja skattefritt grundavdrag även för hemarbetande make bortfalla. Likaså skulle samma skatteskala som för ensamstående gälla för gifta. Det bör heller ej förbises att det finns orter och yrkesområden inom vilka det är svårt för kvinnlig arbetskraft att få arbete på grund av rådande arbetsmarknadsstruktur och eventuellt också slentrianmässigt tänkande på arbetsgivarhåll, såväl inom den offentliga som den privata sektorn.» Och man fortsätter: »Särbeskattning ger också ökade möjligheter att undgå eller nedbringa skatten. Systemet ger upphov till skenöverföringar av inkomster mellan makar, i syfte att mildra progressionen. I utredningsarbetet rörande familjebeskattningsens framtida utformning bör särskilt beaktas frågan om hur dessa risker skall motverkas.»

Motionärerna säger vidare: »Skulle man önska övergå till särbeskattning uppstår också komplikationer vid fall av s. k. faktisk sambeskattning — t. ex. jordbruk, vissa fastighetsägare och andra rörelser där bägge makarna deltar i arbetet.» Man tillägger att nya skatteskalor då måste konstrueras.

Genom det förslag som här framlagts ges för första gången laglig rätt för äkta makar med två höga inkomster att själva bestämma vilken skatt de önskar betala till staten. Den maximala skattelättnaden enligt dagens förslag inträffar för äkta makar med inkomster på vardera 150 000 kronor och innebär

en skatteminskning med 20 300 kronor. Även i lägre inkomstskikt än dessa kan skattelättnaden räknas i flera tusental kronor. Till detta skall läggas den skattelättnad som tillkommer äkta makar enligt riksdagens beslut den 31 mars i år. I de fall, där begäran om särbeskattning lönar sig, bör man hålla i minnet att makar redan har tillerkänts 700 kronor i skattelättnad i jämförelse med nuvarande förhållanden, för att inte nu nämna det av riksdagen utöver Kungl. Maj:ts förslag höjda förvärvsavdrag som tillkommer familjer med barn under sexton år.

Det förslag om fakultativ särbeskattning, som vi nu behandlar, innebär således en helt ny princip, nämligen att vissa inkomsttagare själva kan välja vilken direkt skatt som önskas. Att förslaget från början onekligen är ett folkpartiförslag, manar till försiktighet. Med hänsyn till den omfördelning, som har skett genom riksdagens beslut enligt proposition nr 14 och den utredning som arbetar och tydligen måste komma med nya skatteskalor och med hänsyn till att frågan om skattekraften inte har prövats, kommer jag för min del att rösta med reservation I.

Utskottet — där samtliga ledamöter varit överens om skrivningen — är inte övertygat om att förslaget får någon större arbetsmarknadseffekt, till skillnad mot vad fru Nettelbrandt tolkat in i detta: Man säger: »Med hänsyn därtill finner utskottet i motsats till motionären inte uteslutet, att en rätt till frivillig särbeskattning i *viss mån* kan stimulera gifta kvinnor med kvalificerad utbildning till förvärvsarbete på för samhället vitala områden. Vid sitt ställningstagande till förslaget», säger utskottet vidare, »har utskottet för sin del funnit att ett system med frivillig särbeskattning är ägnat att mildra sambeskattningens negativa verkningar och i *någon mån* åstadkomma en mer nyanserad och realistisk bedömning av sambeskattningseffekten hos de skattskyl-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

diga». Man är alltså inte särskilt optimistisk i detta avseende.

Jag vill än en gång understryka att jag med detta inte har velat ta ställning i principfrågan om särbeskattnng. Mitt ställningstagande därvidlag kommer att bero på det förslag som kan framläggas av familjebeskattningskommittén.

Reservationen III är ett typiskt borgerligt överbud, som är till den grad orättvist, att endast 120 000 personer, som har de högsta inkomsterna av våra 3,5 miljoner skattebetalare, skulle erhålla mer än 30 miljoner i skattelättnader på den direkta skatten i ett läge när riksdagen enhälligt utan någon kompensation har höjt omsättningsskatten från den 1 juli med 3,6 procent. Någon arbetsmarknadspolitisk effekt kan ett sådant förslag näppeligen ha. I vart fall inte för det halvår som snart är till ända.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte bemöta herr Brandt — vi är ju glädjande nog på samma linje, så det skall väl därför inte behövas något bemötande, även om de motiveringar herr Brandt anförde var en aning desorienterande. Jag bara konstaterar med intresse, att herr Brandt använder tidningen Arbetsgivaren som mått på de opinioner som finns på löntagarsidan och tydligen också anser dess ord som mer sakrosankta än andra ord i dessa sammanhang.

Jag är fru Holmqvist mycket tacksam för att hon läste upp stora delar av den folkparti- och centerpartimotion som väckts tidigare. Där finns mycket som det verkligen finns anledning att ta fasta på vid beaktandet av de komplikationer som kommer att inställa sig i samband med en eventuell övergång till ett definitivt särbeskattningsystem. Men det är ju inte den saken vi i dag diskuterar och därför skall jag inte alls ta upp den. Jag vill i stället bara ställa

en fråga och undvika att bemöta fru Holmqvist på en rad andra punkter som hon här tagit upp. Jag anknyter därvid till en fråga som jag tidigare ställt till herr Hammarsten — han är förmodligen sysselsatt med att förbereda svaret på den frågan, som jag emotser med mycket stor spänning. Jag skall emellertid komplettera frågan med en fråga av liknande slag till fru Holmqvist.

Två lärare exempelvis med vardera 30 000 kronor i inkomst gifter sig med varandra och får då 1 524 kronor — jag gör en reservation för denna siffra, som efter de senaste ändringarna måste vara en annan än propositionens — mera i skatt på grund av giftermålet. Vad är skälet till just den skatteökningen?

Det är faktiskt bara den frågan det gäller i dag.

Herr HAMMARSTEN (s) kort genmäle:

Herr talman! I motsats till fru Nettelbrandt hade jag inte för avsikt att replikera så snart någon varit uppe i talarstolen — det är ju sju talare kvar på talarlistan. Men när hon kräver den uppmärksamheten att man skall stiga upp i talarstolen varje gång hon talat, så är det väl bäst att göra det.

Fru Nettelbrandt säger att eventuella skevheter i vårt skattesystem »får inte vara ointressanta». Men samtidigt instämmer hon i ett utlåtande från bevillningsutskottets majoritet, där det heter: »Från rättvisesynpunkt är det vidare otillfredsställande att det inte varit möjligt att medge särbeskattnng i fall av faktisk sambeskattnng av jordbruks- och rörelseinkomst.» Detta är alltså en skevhet som finns kvar fortfarande.

Det är klart att man som fru Nettelbrandt kan säga, att vi bör gå ett steg i taget med förbättringar. Men de kammarledamöter som inte tycker att det är någon mening med att gå stegvis, utan som i stället vill vänta på hela förslaget beträffande familjebeskatt-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

ningen, dem kallar fru Nettelbrandt människor med »ett statiskt tänkande». I utskottet hette det »fantasilösa människor». Jag väntar nu på nästa bedömning av människor som råkar ha en annan åsikt än fru Nettelbrandt i dessa ting. Det är ju ändå bara en fråga om tro och egna bedömningar av vad olika förslag kan ge för resultat.

Fru Nettelbrandt frågar också vad det finns för skäl att beskatta två människor hårdare därför att de är gifta. Jag har för min del sagt, att jag har ingenting emot att frågan om familjeskattningen klaras ut men att skälen för att nu angripa de högre inkomsttagarnas problem inte är starkare — när det ändå finns så många andra avigsidor i systemet — än att vi kan vänta tills vi får ta upp frågan om familjeskattningens utformning i dess stora sammanhang.

Det finns också andra ting att dra fram i sammanhanget. När det gäller folkpensionärerna har tydligen kammareren accepterat, att gifta personer skall ha ett mindre belopp än ensamstående. Men när det gäller inkomsttagare som ligger uppe vid 60 000 kronors inkomst, då reagerar fru Nettelbrandt och påstår att det är ett patos som driver henne. Jag tror inte att alla som lyssnade till fru Nettelbrandt blev riktigt övertygade om att det bara är patos som driver henne i denna fråga.

Fru HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har vid flera tillfällen talat om att makar med stor inkomst anser att det inte lönar sig att ha mer än den ena av två stora inkomster, och att hon därför föredrar att stanna hemma. Orsaken skulle vara att man räknat ut att beskattningen blir så hård att det inte lönar sig för hustrun att förvärvsarbeta. Men om man kan räkna ut detta, är det konstigt att man inte också kan räkna ut att den som går ut i förvärvsarbete — som måste vara betydligt mera in-

tressant än att sköta ett hem — intjänar ATP-poäng och vid sjukdom har betydligt större trygghet än den som är »bara hemmafru», som det hetat på den senaste tiden.

Fru Nettelbrandt ställde en fråga till mig, och jag skall svara med en motfråga. Om ett par makar vid särbeskattning har 75 000 kronors inkomst med fördelningen 25 000 för den ena och 50 000 för den andra, får de en skattelättnad på 1 288 kronor. Men om inkomstfördelningen är 40 000 på ena parten och 35 000 för andra parten, blir det en skattelättnad på 2 219 kronor.

Vad skall den skillnaden vara bra för?

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Må det tillåtas mig att med några ord kommentera bevilningsutskottets betänkande nr 30. Jag måste erkänna att när jag skulle ta ställning till denna fråga i utskottet var jag ytterligt tveksam. Frågan om särbeskattningen är sannerligen ingen ny fråga. I riksdagen har man åtskilliga gånger diskuterat sambeskattnings negativa inverkan exempelvis vad beträffar bristen på vårdpersonal inom sjukvården. Jag är medveten om att man mången gång har skjutit över målet när man talat om sambeskattnings negativa inverkan på de gifta kvinnornas benägenhet att ta anställning i förvärvslivet. Men jag kan inte komma ifrån att speciellt inom sjukvården bristen på kvinnlig vårdpersonal gjort sig mycket starkt kännbar, vilket väl berott på att många av de gifta sjuksköterskorna är obenägna att fortsätta sin tjänstgöring sedan de har gift sig. De har, med rätt eller orätt, sagt sig att det inte lönar sig att ta något förvärvsarbete utanför hemmet. Den inkomst som blir över, när skatten är erlagd, är så ringa i förhållande till den gjorda arbetsprestationen, att de inte anser det lönande att arbeta utom hemmet. Även om detta resonemang många gånger är felaktigt

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

eller knappast hållbart, finns det dock exempel på att den gifta kvinnan, när skatten är erlagd, får så litet över för den gjorda arbetsprestationen, vilket naturligtvis beror på progressiviteten när hennes inkomst sammanlägges med makens, att det ter sig föga lockande att ta anställning utanför hemmet. När man kommer i kontakt med sjuksköterskor och resonerar med dem om deras problem, hör man dem ofta säga: »Låt oss få särbeskattning. Då skall vi mer än gärna ta anställning inom sjukvården nu när våra barn är så pass stora att de kan lämnas på daghem eller lek-skola.»

Om den reform som vi väl om en stund kommer att anta, kan medföra ett större intresse hos de gifta kvinnorna att ta anställning ute i förvärvslivet t. ex. inom sjukvården, kan den hälsas med allra största tillfredsställelse. Visserligen är det enligt vad skatteberedningen har anfört endast i 70 000 å 80 000 äktenskap, där båda makarna har förvärvsarbete, som särbeskattning medför ekonomisk vinning i form av lägre skatt. Men med hänsyn till den brist som nu råder på arbetsmarknaden speciellt inom vårdyrkena finns det all anledning att söka intressera och stimulera de gifta kvinnorna, särskilt de som har en viss utbildning, att träda ut i förvärvslivet och ta anställning där de behövs t. ex. inom sjukvården.

Vad som för mig är utslagsgivande vid bedömningen av denna fråga är förutom rättvisekravet — trots att det ändock är en liten grupp som nu drabbas av den negativa skatteeffekten — så har de trots allt rätt att kräva rättvisa. Det förhållandet kan man inte bortse ifrån att frivillig särbeskattning kan stimulera gifta kvinnor med kvalificerad utbildning till förvärvsarbete på för samhället vitala områden. Jag vill understryka att, såsom utskottet har anfört, ett system med frivillig särbeskattning är ägnat att mildra sambeskattnings negativa verkningar och i

någon mån astadkomma en mera nyanterad och realistisk bedömning hos de skattskyldiga av sambeskattningsseffekten.

Jag vill också i likhet med departementschefen och utskottet understryka att reformen är att betrakta som ett provisorium i avvaktan på att sambeskattningsfrågan kan erhålla en slutlig lösning. Låt oss därför anta det förslag som nu är framlagt på riksdagens bord om en frivillig särbeskattning såsom ett provisorium och därigenom vinna erfarenhet av hur reformen kommer att verka i praktiken. Även om vi inte alla är så entusiastiska för den, tycker jag att vi bör kunna godtaga förslaget som ett provisorium.

Såsom utskottet har poängterat bör reformen inte få förorsaka de lokala skattemyndigheterna alltför mycket extra arbete. Dessa är redan hårt belastade med arbete. Den kompletterande bestämmelse, som utskottet infört, om befrielse för skattemyndighet att i visst fall underrätta makar som begärt särbeskattning om att de skulle få en högre skatt vid särbeskattning, är en åtgärd som jag helt kan ansluta mig till. Jag vill även framhålla angelägenheten av att man, när erfarenhet vunnits beträffande handläggningen av sambeskattningsärenden hos de lokala skattemyndigheterna, söker finna former för förenklingar vid det administrativa förfarandet för att därmed inbespara arbete för de tjänstemän som skall handlägga särbeskattningsärenden.

Vad beträffar reservation II vill jag i egenskap av reservant framhålla det berättigade i att kompensationsränta skall utgå under processtiden. Detta är helt enkelt ett rättvisekrav. Jag ansluter mig även till reservation III, där det framhålles att den frivilliga särbeskattningen bör tillämpas så snart det är tekniskt möjligt.

Herr talman! Låt oss antaga det föreliggande förslaget — även om vi känner oss något tveksamma inför denna

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

frivilliga särbeskattning — och se hur särbeskattningen verkar för att därmed vinna erfarenheter för ett slutgiltigt ställningstagande till frågan i hela dess vidd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i princip. I vissa delfrågor yrkar jag bifall till de vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationerna II och III.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Vi är i och för sig inte nöjda med den skattepolitik som genomförts på ett flertal punkter i år. Den har blivit betungande för de lägre inkomsttagarna, bl. a. på grund av att omsättningsskatten kommer att höjas den 1 juli, medan skatteskalorna, som medför minskad direkt skatt för dessa kategorier, ändras först den 1 januari nästa år. Vi tycker att de 30 miljoner kronor som det nu är fråga om skulle kunna användas på ett bättre sätt än till att lätta skatterna för de högsta inkomsttagarna. Å andra sidan är genomförandet av en särbeskattning en riktig princip enligt vår uppfattning. Vi ser den nu föreslagna ändringen som ett led i strävandena att komma bort från det gamla skattesystemet, som bygger på den principiellt felaktiga uppfattningen om äktenskapet som försörjningsinstitution.

En övergång till en fullständig särbeskattning kan inte åstadkommas genom mekanisk överflyttning av gifta inkomsttagare till nu gällande skatteskalor för ensamstående och ogifta. En helt ny skatteskala måste utarbetas, vilken bör vara så konstruerad att varken gifta eller ogifta diskrimineras. Ett nytt skattesystem måste bygga på principen om könsens likaberättigande. Varje inkomsttagare måste därför bedömas som ett självständigt skattesubjekt. Det hade varit bättre om man redan nu hade ändrat skatteskalorna så, att verkningarna blivit annorlunda.

När så inte har skett måste vi ta ställ-

ning utifrån den principiella ståndpunkten: Skall man slå in på särbeskattningslinjen eller ha kvar sambeskattningen? Vi tycker att det är riktigt att välja särbeskattningslinjen. Hade två förslag stått emot varandra, så att vi haft att välja mellan antingen ett förslag om frivillig särbeskattning eller ett förslag om sänkning av skatterna för andra kategorier — jag tänker kanske främst på de ensamstående, som kommer att hårt beskattas — kunde man möjligen ha funderat över saken och ställt förslagen mot varandra.

Vi på vårt håll har tidigare tagit flera initiativ för att få till stånd ökad skatterättvisa. Vi har föreslagit en höjning av förvärvsavdraget. Vi har uttalat oss för en fullständig särbeskattning med ändrade skatteskalor. Det är ett fullföljande av denna linje när vi i dag anser att vi måste stödja utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr Brandt sade tidigare i debatten att ett avgörande skäl för hans ställningstagande var att finansministern hade lagt fram en proposition. Vårt ställningstagande är sannerligen inte dikterat av någon proposition från herr Sträng.

Det borgerliga förslaget att den föreslagna ändringen skall genomföras retroaktivt står, som redan påpekats, i motsättning till de principer som skall följas vid en skattelagstiftning, varför vi inte kan ansluta oss till detta förslag.

Herr talman! Med denna deklaration har jag velat motivera varför vi från kommunisternas håll vid omröstningen kommer att stödja bevillningsutskottets hemställan.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Det har redan sagts en hel del i denna fråga, varför jag kan fatta mig ganska kort när jag nu skall redovisa den ståndpunkt jag har intagit.

Man kan inte påstå att de som har förfäktat den uppfattningen, att detta

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

förslag inte bör vinna riksdagens bifall, har helt orätt. Som herr Brandt framhöll löser inte förslaget särbeskattningsfrågan i dess helhet. En hel del grupper ställs utanför möjligheten att åtnjuta de förmåner som särbeskattningen skulle komma att ge. Den fria företagsamhetens utöware beröres inte av den reform som nu genomförs. Dessutom finns åtskilliga slag av inkomster som inte blir föremål för särbeskattnings och som följaktligen kommer att ligga utanför reformens ram. Detta bör likväl, enligt mitt förmenande, inte innebära att man inte biträder förslaget sådant som det nu föreligger. Även om reformen måste betraktas endast som en delreform — något mera är den inte — utesluter inte detta att man senare kompletterar den, så att den även kommer att gälla beskattningsområden som nu ställts utanför. Det beslut som riksdagen kommer att fatta får väl endast betraktas som en inledning. Det väsentliga är att alla skattebetalare behandlas lika från rättvisesynpunkt.

Sedan kan det ifrågasättas, om inte denna föreställning om sambeskattnings verkningar är en vanföreställning, och en vanföreställning som inte kommit av sig själv utan som i mycket hög grad är ett resultat av den propaganda som förts. Jag kan berätta om en episod för någon tid sedan. Det gäller en familj bestående av man och hustru. Hustrun hade anställning vid en skolbarnsbespisning och sammanlagt förtjänade makarna 23 000 kronor. På grund av den propaganda som hade förts ansåg emellertid hustrun att hon måste sluta vid skolbarnsbespisningen, så att de inte skulle drabbas av sambeskattningen. Detta är ju en fullkomlig vanföreställning och därtill en vanföreställning som är ganska allmän. Jag tycker det kan vara värt 30 miljoner kronor att få bort den.

Jag ber därför att få ansluta mig till utskottets betänkande.

I reservationen II föreslås att det på

restituerat skattebelopp bör utgå ränta med 5 procent. Detta anser jag vara en påtaglig gärd av rättvisa, om vilken det inte borde råda några delade meningar. Jag ansluter mig följaktligen till reservation II.

När det gäller reservation III har jag också kommit att omnämnas bland reservanterna, men jag vill framhålla att jag för min del aldrig har anslutit mig till den. Finansministerns förslag i proposition nr 129, att det förslag, som utarbetats på grundval av skatteflyktskommitténs betänkande skall verka retroaktivt, måste betraktas som mycket tvivelaktigt. Det avser nämligen 1966 års taxering och följaktligen 1965 års inkomster. Det är lika oriktigt att man här kräver en retroaktiv skattesänkning som skall gälla 1965 års taxering. En skattelagstiftning skall ju inte träda i kraft och tillämpas förrän den dag den beslutas. Av den anledningen kan jag inte biträde reservation III. Godtar man retroaktiviteten i det ena fallet är man tvungen, att godta den även i det andra, och jag har den uppfattningen att det är lika felaktigt att införa en retroaktiv skattelagstiftning i båda dessa fall.

Jag kan således inte stödja reservation III utan yrkar i fråga om ikraftträdandebestämmelserna bifall till utskottets hemställan, d. v. s. bifall till reservation II och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Efter hand som progressiviteten ökat har också makars sambeskattnings blivit ett allt större och besvärligare problem. Något annat system att utgå från än familjen som en ekonomisk enhet, tror jag aldrig att man har möjlighet att åstadkomma. Utgångspunkten är väl att två makar alltid måste ha rätt att leva på samma standard, oavsett om inkomsten har intjänats av den ene eller av båda makarna. Godkänner man inte den prin-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

cipen, är det väl ganska svårt att tala om att ett äktenskap föreligger.

Högerpartiet aktualiserade redan i slutet av 1940-talet den s. k. tudelningsprincipen, som ju innebär att man har en skatteskala för gifta och en skatteskala för ensamstående, vilka skalor har konstruerats så, att två makar med dubbelt så stor inkomst som en ensamstående alltid får dubbelt så stor skatt. Saken kan också uttryckas så, att det på vardera makens inkomst alltid utgår samma skatt som för en ensamstående med samma inkomst som halva makarnas. Jag tror inte att någon kan bestrida att detta borde vara rättvist, och systemet har också accepterats i flera andra länder.

I vårt land har även principen som sådan godkänts, men endast för inkomster upp till ett visst belopp. För närvarande gäller detta inkomster på upp till cirka 26 500 kronor. Genom det beslut riksdagen på finansministerns förslag har fattat i år kommer tudelningsprincipen att vara genomförd för inkomster upp till cirka 34 000 à 35 000 kronor i gemensam familjeinkomst. Makar som har en gemensam inkomst upp till detta belopp kan sålunda aldrig få någon skatthöjning genom sambeskattningen, och hade tudelningsprincipen genomförts över hela linjen, hade vi aldrig haft något sambeskattningsproblem.

Skatteberedningens förslag innebar ju att tudelningsprincipen skulle genomföras för gemensamma inkomster upp till cirka 55 000 à 60 000 kronor. Däremot beslöt skatteberedningen efter noggrann prövning att icke föreslå någon särbeskattning. Förmodligen har väl konstaterandet att gott och väl 800 000 människor skulle få en skatteskärpning på minst 1 000 kronor genom en obligatorisk särbeskattning verkat avskräckande. En sådan särbeskattning skulle ju innebära att statens inkomster hade ökat med cirka 1 700 miljoner kronor.

Man har från skatteberedningens sida inte heller föreslagit en frivillig särbeskattning.

Tyvärr har ju inte skatteberedningens förslag om nya skatteskalar genomförts och därmed inte heller tudelningsprincipen till den gräns som skatteberedningens hade tänkt sig. Hade skatteberedningens förslag förverkligats, så hade vi inte haft något sambeskattningsproblem för inkomster upp till cirka 60 000 kronor.

Detta är anledningen till att jag för min del har ansett mig böra ansluta mig till finansministerns förslag om frivillig särbeskattning. En del kvinnor med högre utbildning bör då kunna finna det lönande att återigen gå ut i förvärvslivet.

Det förslag som nu lagts fram är emellertid inte — som vi hört av flera talare här i dag — till alla delar tillfredsställande. Man har t. ex. inte kunnat lösa problemet om den faktiska sambeskattningen för jordbrukare och företagare, vilka alltså inte får någon som helst nytta av det nya systemet. Mot denna bakgrund framstår det som ännu mera motiverat med den höjning av förvärvsavdraget till 1 000 kronor för dessa kategorier, som vi lyckats åstadkomma genom en kompromiss i bevillningsutskottet i år.

Dessutom kommer de s. k. sidoinkomsterna, inkomst av kapital, fastigheter och annat, alltså att bli sambeskattade, såvida dessa sidoinkomster överstiger 1 000 kronor. Man får där ett gränsdragningsproblem, som kan komma att skapa en hel del krångel.

Det har emellertid förebragts en rad motiveringar för ett godkännande av denna proposition, som gjort att jag har anslutit mig till majoritetens förslag.

I reservationerna II och III tas upp några mindre problem, och jag har också ansett mig böra ansluta mig till dessa reservationer. Reservation II avser, som tidigare har sagts, ränta å resti-

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

tuerad, för mycket inbetald skatt. I princip är utskottet och reservanterna på samma linje, men utskottet har dock inte velat ta steget fullt ut för att rätta till det missförhållande som föreligger. Reservation III gäller reformens ikraftträdande, och därvidlag tror jag för min del att det kan vara motiverat, när man nu ändå skall genomföra en särbeskattnings, att ikraftträdandet sker redan vid 1966 års taxering i stället för vid 1967 års taxering.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservationerna II och III men för övrigt till utskottets framställning.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! När finansministern vid denna riksdags början aviserade att det skulle framläggas en proposition med förslag om frivillig särbeskattnings fick jag nog intrycket att detta var en välkommen reform. Jag anser att det principiellt är oriktigt att beskatta en familjeinkomst högre, därför att båda makarna tillsammans arbetat ihop inkomsten, i motsats till den familjeinkomst som bara en av dem har tjänat ihop.

Då jag har lyssnat på denna debatt har jag emellertid börjat undra, om inte de eventuella missförhållanden som man vill avskaffa kommer att ersättas av nya orättvisor som blir svårare att acceptera. Av utskottsutlåtandet får man det intrycket, att det funnits en mycket stark majoritet för bifall till propositionen, men när man här lyssnade till utskottets talesman förstod man, att den egentligen godtagits med en ganska stor portion olust.

Fru Nancy Eriksson i Stockholm sade att hon för sin del inte tyckte att det var så viktigt att ge så stora skattelättnader åt människor i de inkomstlägen det här gäller att det skulle motivera ett bifall till propositionen. Om det är fråga om en verkligt stor principiell orättvisa tycker jag att det är

likgiltigt, ifall det rör sig om människor med höga inkomster eller människor med lägre inkomster.

Jag har också blivit mer och mer tveksam om huruvida orättvisan är så stor som man velat göra gällande. I varje fall blir effekten av den föreslagna lagändringen, att man inte bara tar bort eventuellt ogynnsamma verkningar av sambeskattnings, utan också genomför inte oväsentliga skattelättnader för en kategori människor av det skälet att båda är förvärvsarbetande, skattelättnader som man alltså inte medger andra grupper.

Fru Nettelbrandt sade att hon åtminstone i huvudsak var nöjd med det förslag till reform som i dag föreligger, men hon ansåg att det bara var första steget mot en fullständig särbeskattnings. Jag kan principiellt hålla med henne om att vi nog så småningom måste komma fram till en konsekvent genomförd särbeskattnings. Men, fru Nettelbrandt, den särbeskattnings kan vi inte genomföra förrän vi har genomfört en grundlig ändring av vårt familjestöd. För min del vill jag inte vara med om att genomföra särbeskattnings, så länge vi inte har ersatt de nuvarande mycket orättvisa förvärvsavdragen med ett till alla barnfamiljer utgående lika uppräknat barndrag plus vårdbidrag till mödrar med småbarn, oavsett om de är förvärvsarbetande eller hemmaarbetande.

Jag kommer inte heller att godta tanken på en särbeskattnings förrän vi har skapat garantier för att inte reformen orättfärdigt drabbar de otaliga hem i Sverige, där det visserligen inte finns barn men där endast en av makarna har arbetsinkomst och där det av olika skäl saknas möjligheter för den andra maken att ta betalt förvärvsarbete.

Detta är en reform som vi måste tänka oss genomförd på mycket lång sikt. Därför var jag ursprungligen inne på tanken att biträda förslaget om frivillig särbeskattnings, ty om det råder

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

orättvisor, så är det ju inga skäl att konservera dem längre än nödvändigt. Men med den utformning förslaget nu fått och sedan jag lyssnat till den debatt som förts har jag kommit till den uppfattningen att de reservanter som yrkat avslag på propositionen har ganska rätt. Det vore enligt min mening fördelaktigt, om denna fråga remitterades till den sittande familjebeskattningsutredningen för snabb översyn. Jag har nämligen en känsla av att förslaget är behäftat med så många ofullkomligheter att vi bör utreda hur det kommer att verka. Jag tror därför att det vore klokast att vänta litet med beslutet.

Jag har själv varit med om att väcka en motion i detta ärende, i vilken föreslås att om vi godtar särbeskattningsprincipen, så skall vi inte medge de familjer som väljer särbeskattnings rätt till förvärvsavdrag, i synnerhet inte i sådana fall där det inte finns barn i hemmet. Det finns inga skäl för att en förvärvsarbetande gift kvinna skall åtnjuta extra skatteavdrag, som inte tillkommer en ensamstående.

Det hade varit glädjande, om man i utskottet hade ägnat den frågan litet större uppmärksamhet. Jag tycker också att det är ganska överraskande att fru Nettelbrandt, som talar om att detta förslag bara är ett steg på väg mot genomförandet av en fullständig särbeskattnings och avskaffandet av de skatteorättvisor vi har i dag gentemot de ensamstående, inte har något emot att ge ytterligare skattelättnader ovanpå dem man vill åstadkomma genom den frivilliga särbeskattningsen. Hon är fullkomligt ointresserad av att ta bort förvärvsavdragsrätten. Det kanske ger en liten fingervisning om att det inte bara är skatterättvisa man här strävar efter utan man vill åstadkomma så stora skattelättnader som möjligt för de högre inkomsttagarna. Mig veterligt hade fru Nettelbrandt ingenting att invända, när vi tidigare i år beslöt om de nya skatteskalorna. Hon godkände utan invänd-

ning de mycket kraftigt uppräknade tudelningsgränserna, som innebar stora skattelättnader just i de inkomstskikt där man skulle kunna bära skattebördan, medan de ensamstående blev utan skattelättnader. Det är inte fullt konsekvent att handla på det sätt som fru Nettelbrandt gjort.

Herr talman! Jag kan av flera skäl inte yrka bifall till den motion som jag skrivit under. Men om kammaren bifaller propositionen är det min förhoppning att det problem jag här påtalat ändå kommer att uppmärksammas av familjebeskattningsutredningen under dess fortsatta arbete och att man där föreslår borttagande i möjligaste mån av alla extra favörer som gynnar de gifta och i motsvarande mån belastar de ensamstående i skattehänseende.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Ett av herr Brandts motiv för att tillstyrka propositionen tycktes vara att man därmed kunde hoppas få slut på debatten om sambeskattnings nackdelar. Det tror jag dock är ett alldeles fåfängt hopp. Den debatten kommer att fortsätta — och måste fortsätta! Det visade bl. a. fru Holmqvists inlägg. Sedan hon refererat alla de invändningar som traditionsenligt brukar resas mot ett särbeskattningsssystem sade hon nämligen, att hon ännu inte hade tagit definitiv ställning till frågan om sam- eller särbeskattnings.

Därför är det viktigt att denna fråga utredes ordentligt. Från vårt håll har vi sagt att den bör utredas av en offentlig utredning, inte av en arbetsgrupp inom departementet som saknar direktiv. Det bör vara en ordentlig parlamentarisk utredning. Och den bör givetvis också ta upp de svårigheter i samband med övergången till en eventuell särbeskattnings, som fru Holmqvist nämnde om och som finns redovisade i folkpartiets och centerpartiets motion.

Att diskussionen om sambeskattnings

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

ningens nackdelar också behöver fortsätta framkom i det inlägg som utskottets ärade vice ordförande, herr Magnusson i Borås, här höll, och där han tycktes plädера för en konsekvent genomförd tudelningsprincip. Men en sådan princip motverkar de syften man vill uppnå genom en särbeskattning. Tudelningsprincipen innebär nämligen att man beskattar en familjeinkomst lika, oavsett om bara den ena eller båda makarna förvärvsarbetar. Därför innebär en höjning av tudelningsgränsen att man tillämpar en mera gynnsam skatteberäkning för familjer med höga inkomster, där bara en av makarna förvärvsarbetar, och det kan jag inte finna att vi har något särskilt intresse av. Det var av den orsaken som vi från folkpartiet vid årets riksdag — det vill jag säga till fröken Bergegren — gick emot förslaget att höja tudelningsgränsen. Dessutom ville vi ge de ensamstående en gynnsammare behandling än vad finansministern hade föreslagit.

Fröken Bergegren säger här — det har sagts också i andra sammanhang — att denna sak kanske skulle utredas ytterligare och att man borde remittera den till arbetsgruppen i finansdepartementet för en översyn. Jag vill då framhålla att detta förslag är ett provisorium i avvaktan på att vi får en lösning av familjebeskattningsproblemet. När vi får en sådan lösning är en dylik provisorisk åtgärd onödig. Därför kan man inte säga att det finns något motiv för att göra denna sak till föremål för utredningar. Den utredning som arbetar bör ägna sig åt frågan om familjebeskattningen över huvud taget.

Reservationen talar om att man skulle kunna låta denna ändring gälla även för 1965 års inkomster. Det har redovisats en del betänkligheter mot detta av principiell natur. Jag vill påpeka att det här gäller en möjlighet att välja. Om man inte gör någon ansökan om frivillig särbeskattning, gäller de regler som finns. Någon principiell invänd-

ning mot att man skulle kunna välja frivillig särbeskattning för de inkomster som man har i år bör framför allt inte kunna riktas från majoriteten i kammaren, som för någon tid sedan gick med på att man borttog avdragsrätten för folkpensionsavgiften, vilket innebär att man fick trycka nya källskattensedlar mitt under löpande år.

Så, herr talman, skulle jag vilja säga några ord till fru Nancy Eriksson, som handskades mycket lättsinnigt med framför allt löntagarorganisationernas inställning i denna fråga. Hon sade att TCO menar att det inte är mycket nytta med den föreslagna ändringen. Fru Nancy Eriksson sade också att man inom TCO inte väntade någon som helst arbetsmarknadspolitisk effekt av detta. Då skall jag be, herr talman, att få läsa ur den reservation som TCO:s, LO:s och SACO:s representanter avgav till skatteberedningen. Det var ju dessa representanter som jämte folkpartiets representant var de enda som förordade rätt till frivillig särbeskattning. De säger: »Härtill kommer att det antal fall där särbeskattning kan bli aktuell icke kan bedömas utifrån nu gällande förhållanden. Den frivilliga särbeskattningen kan förväntas ha en positiv arbetsmarknadseffekt, som kommer att öka antalet fall där särbeskattning är fördelaktigare än sambeskattning.» Hade inte opinionen från löntagarorganisationerna funnits, är jag ganska säker på att detta förslag aldrig hade kommit från finansministern.

Herr talman! Vad det nu gäller är ju ingenting annat än att försöka uppnå den målsättningen, att ingen skall beskattas hårdare för sin arbetsinkomst därför att vederbörande är gift. Det är sant att kapitalinkomster o. s. v. i princip inte omfattas av förslaget, men jag tycker inte det är lika angeläget. Jag tycker att det som är angeläget är att man skall eftersträva att ingen här i landet beskattas hårdare för sin arbetsinkomst därför att vederbörande är gift.

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

Det är det man uppnår genom ett bifall till det förslag som finansministern har lagt fram. De reservationer som finns gäller ju detaljer.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Gustafson inte hörde vad jag sade. Jag talade inte om vare sig skatteberedningens uppfattning eller TCO:s uppfattning. Jag läste upp vad TCO-tidningen hade sagt och vad sjukskötersketidningen hade sagt. Jag använde inte egna ord om detta utan deras, som i alla fall måste vara vittnesgilla. Om de sedan har haft olika uppfattningar vid olika tillfällen kan jag inte ta ansvar för, inte heller för vad de säger om de går och talar med några riksdagsmän om att så och så är det och så och så tror vi. Jag tror också på de riksdagsmän som liksom herr Börjesson här säger att de talat med någon sjuksköterska som sagt något annat. Jag har åberopat vad som tryckts i två tidningar, och det kan, herr Gustafson, inte förnekas.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Mot fru Erikssons löstryckta citat står TCO:s officiella inställning.

Fru **KRISTENSSON** (h):

Herr talman! De skäl som tidigare kan ha förelegat för att införa en frivillig särbeskattning tycker jag i dag kanske har försvagats något. Jag kan inte hjälpa att jag i viss mån sympatiserar med dem som säger att eftersom frågan om familjebeskattnings utformning nu är föremål för utredning och man ganska snart väntar resultat av utredningen, kunde det finnas anledning att inte ånyo foga en lapp till det tidigare alltför brokiga lappverk som vår familjebeskattning utgör.

Herr talman! När jag anser att skälen för att i dag besluta om en frivillig sär-

beskattning ändå tar över, är det därför att jag vet att de kategorier i vårt samhälle, som kommer att få nytta av detta förslag, är just de som har skaffat sig en kvalificerad utbildning, på vilken stora kostnader nedlagts. Det gäller personer vilkas tjänster samhället i mycket stor utsträckning är beroende av att få nyttiggöra. Jag tycker det är riktigt att samhället, som är så ambitiöst när det gäller utbildningen och satsar så stora summor därpå, inte tillämpar en skattelagstiftning som direkt motverkar intresset av en yrkesaktivitet bland människor som har skaffat sig denna högre utbildning.

Det har tidigare i debatten — främst under dess första del — poängterats att det bl. a. skulle gälla frågan om att få ut sjuksköterskor på arbetsmarknaden. Ja, det är en mycket viktig fråga, men jag vill betona att det visst inte gäller bara den frågan eller frågan om att få ökad tillgång på lärare. Det gäller över huvud taget att få ut den högre utbildade gifta kvinnliga arbetskraften på arbetsmarknaden — rättare sagt: att inte med skatteregler direkt motverka dessa kvinnors intresse av yrkesverksamhet. All tillgänglig statistik visar nämligen att det är ett väsentligt större antal icke yrkesverksamma bland dessa akademiskt utbildade gifta kvinnor än bland deras ogifta kvinnliga och även manliga kolleger. Det gäller både jurister, samhällsvetare, socionomer, naturvetare, humanister och en lång rad andra yrkeskategorier, som jag tycker vi skall komma ihåg i detta sammanhang.

Det har tidigare i debatten talats om attitydundersökningar — det var fru Eriksson i Stockholm som gick in på frågan. Fru Eriksson påstår att allt som kan göras också har gjorts för att genom undersökningar skapa klarhet om varför gifta kvinnor i så stor utsträckning icke är yrkesverksamma. I annat sammanhang har jag haft anledning påvisa att detta påstående är felaktigt.

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

Jag tror emellertid att det skäl som vi från högerpartiets sida ständigt och jämt har framhållit — nämligen att den hårda progressiva beskattningen är det som avhåller kvinnor från att vara yrkesverksamma — är bärande. Jag tycker mig också ha funnit att finansministern ändå delvis har vitsordat att detta skäl är bärande genom det här framlagda förslaget om frivillig särbeskattning, och det gläder mig att kunna notera detta.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att finansministern nu har infunnit sig i kammaren. Jag vet inte om han kommit hit för att försvara propositionen, men jag kanske får begagna tillfället att muntligen ställa en enkel fråga till finansministern: Vad hände med remissyttrandena över skatteberedningens betänkande som vi, enligt vad finansministern utlovade i svar till mig för sex månader sedan, skulle få i tryck? Sättningen hade ju till och med påbörjats. Jag förklarade mig mycket nöjd med det korta svar finansministern gav, men den förnöjsamheten måste ha varit förhastad, ty jag har ännu inte sett remissyttrandena i tryck. Det hade varit intressant om vi haft dessa remissyttranden samlade inte bara till den förra skattedebatten, när vi diskuterade skattepaketet, utan även och inte minst när vi nu diskuterar den frivilliga särbeskattningen, som så många remissinstanser yttrat sig om.

Jag hade närmast begärt ordet för att säga några ord om reservation III som gäller tidpunkten för ikraftträdandet av förslaget om frivillig särbeskattning. Enligt propositionen skall systemet tillämpas på 1966 års inkomster, d. v. s. först från och med 1967 års taxering. Vi reservanter anser att ändringen bör träda i kraft så att systemet tillämpas redan på årets inkomst, d. v. s. vid nästa års taxering. Utskottsmajori-

teten har emellertid inte velat vara med om detta utan anser att förslaget är en integrerande del av det skattepaket som riksdagen redan har accepterat, varför systemet enligt utskottsmajoritetens mening bör träda i kraft samtidigt som övriga i skattepaketet ingående bestämmelser. — Ordet »integrera» har blivit ett slagord, som man tillgriper när man inte kan finna andra argument; man söker avfärda andra motiveringar genom att tala om ett integrerat system.

Nog bör det emellertid finnas goda skäl för att låta systemet verka redan från och med nästa års taxering och alltså avse även årets inkomster. I proposition nr 14 med förslag till ändring i skatteskalorna och till många andra skatteändringar fanns tabeller som visade den totala effekten av finansministerns förslag vad beträffar både direkt och indirekt beskattning. Dessa tabeller såg mycket tilltalande ut för många inkomsttagare — kanske flertalet. Men kommer tabellerna någonsin att verka ett helt kalenderår? Redan den 1 juli i år träder höjningen av de indirekta skatterna i kraft: omsättningsskatten höjs med 50 procent — från 6,4 till 10 procent —, cigaretterna går upp med två öre, bensinen blir fem öre dyrare per liter.

Och med de dystra framtidsperspektiv som finansministern målat i kompletteringspropositionen måste man hysa ganska starka farhågor för att nästa skattehöjning inte kan vara särskilt avlägsen, om inte finansministern med sina ganska starka nypor tar sina regeringskolleger ordentligt i kragen och försöker förmå dem att hålla litet hårdare i penningpungen. Men innan de skatteskalor som riksdagen nyligen fattat beslut om börjar verka, skall finansministern lägga fram ännu en budget, i januari nästa år. Hur kommer den att se ut när det gäller utgifterna och — framför allt — vad kommer den att innehålla beträffande skatteutvecklingen, just mot bakgrund av den inte

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

särskilt ljusa utveckling som finansministern förutspått?

Det kanske inte blir så särskilt mycket kvar av dessa skattesänkningar. I sämsta fall kan det bli så att man raderar ut inte bara sänkningarna enligt skattepaketet utan också enligt det förslag som vi just nu debatterar. Finns det inte mot denna bakgrund all anledning att vi under åtminstone ett enda år unnar de hårdast prövade sambeskattade förvärvsarbetande äkta makarna den lilla glädjen som förmånen av den frivilliga särbeskattningen ger?

Herr Vigelsbo, som uppenbarligen genom olycksfall i arbetet — eller kanske genom olycksfall i bevillningsutskottet — råkat komma arm i arm med övriga borgerliga reservanter — har bett att få slippa detta sällskap. Han har alltså hoppat av. Hans skäl var att det skulle bli fråga om retroaktiv lagstiftning.

Ja, förslaget verkar naturligtvis retroaktivt i fråga om detta års inkomster men inte i fråga om taxeringen, som skall äga rum först nästa höst. Nog torde det ha förekommit i andra sammanhang att vi gjort på detta sätt, vilket redan herr Gustafson i Göteborg lämnat ett exempel på.

Vidare vill jag ge en replik till fröken Bergegren beträffande förvärvsavdragen. Det är inte alls orimligt att ha förvärvsavdrag också i ett särbeskattningssystem. Motiveringen för förvärvsavdragen är såsom det många gånger har understrukits, att de motsvarar en omkostnad för intäkternas förvärvande. Det spelar alltså inte någon roll, om man har särbeskattning eller sambeskattning. Motiveringen för förvärvsavdragen gäller vilket system man än har. De går mycket väl att baka in i ett särbeskattningssystem. Bottenavdraget på 300 kronor för sådana, som inte har barn, kan naturligtvis diskuteras, men förvärvsavdrag för makar med barn kan mycket väl motiveras.

Därtill kommer ytterligare ett skäl

för ett tidigare ikraftträdande. Det har framhållits av flera talare att det föreliggande förslaget är ett provisorium. Om vi nu så snart som möjligt vill se verkningarna i praktiken av detta förslag och vilken effekt det kan få på arbetsmarknaden, är det väl ännu större skäl för att genomföra detta förslag utan något onödigt uppskov.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen III och i övrigt till utskottets hemställan.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse, att herr Björkman i varje fall anser att man bör kunna diskutera rätten för en gift kvinna utan hemmavarande barn att erhålla förvärvsavdrag i de fall hon blir särbeskattad. Jag tycker att det kunde ha varit riktigt att herr Björkman dragit konsekvenserna av detta fullt ut och sagt att denna rätt är principiellt oriktig, eftersom ett förvärvsavdrag för inkomsternas förvärvande är fullkomligt omotiverat lika väl för den gifta kvinnan utan barn som för den ensamstående kvinnan.

Vidare tycker jag att man kan diskutera om det är riktigt, att man, då man väljer alla de förmåner och fördelar, som följer med en särbeskattning, skall få bibehålla förvärvsavdraget ens i de fall där det inte finns hemmavarande barn. Det finns en benägenhet att bara vilja plocka russin ur kakan och att inte vilja ta de mindre angenäma konsekvenserna av en reform.

Till herr Gustafsson vill jag bara säga att det i och för sig kan vara riktigt att genomföra en delreform nu för att avskaffa en existerande orättvisa, om denna är mycket påfallande. Men om man i gengäld skapar nya orättvisor, vet jag inte om man vunnit så särskilt mycket.

Om man genomför en reform som ger vissa förmåner till ett antal människor i vårt land, blir det mycket svårt att

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

sedan avskaffa dessa förmåner, även om det skulle visa sig att verkningarna inte varit så önskvärda. Därför anser jag att det vore klokare om man tänkte sig för, innan man fattade detta beslut, och utredde frågan något mera.

Herr BJÖRCKMAN (h):

Herr talman! Till fröken Bergegren vill jag säga, att jag inte bara är beredd att diskutera frågan om bottenavdraget på 300 kronor, för vilket jag anser att det är svårt att finna någon stark motivering, utan jag är också beredd att diskutera en tudelning av förvärvsavdraget.

Skall det vara någon logik i det hela, måste man ändå säga sig att man, när man nu har förvärvsavdrag i familjen, mycket väl kan dela upp dem på mannen och hustrun. Det har man nämligen inte gjort i det nu föreliggande förslaget, utan förvärvsavdraget tillkommer fortfarande bara hustrun men inte mannen, något som också har sina konsekvenser.

Det har för övrigt, fröken Bergegren, i år väckts en motion om detta av fru Kristensson, och den har, om jag inte misstänker mig, tillstyrkts av utskottet och remitterats till familjeskatteberedningen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! När man på sin tid införde förvärvsavdragsrätten för ensamstående föräldrar gjorde man det med den motiveringen, att dessa utöver det dubbla ortsavdrag, vilket de hade, med hänsyn till att de som ensamstående hade hela bördan av barnens uppfost-
ran och vård skulle behöva denna ekonomiska lättnad. Nu vill jag personligen framhålla att jag i och för sig tycker att det hade varit principiellt mycket bättre och lyckligare, om man åt alla ensamstående föräldrar hade givit ett lika stort direkt bidrag i stället för att införa förvärvsavdragsrätten, vilken ger

stora lättnader åt vissa grupper och nästan ingenting alls åt andra.

Men denna motivering för att ge de ensamstående förvärvsavdragsrätt bortfaller när det gäller den frivilliga särbeskattningen, eftersom det i dessa fall fortfarande finns två föräldrar som kan hjälpas åt med bördan av barnets omvårdnad. Det är alltså inte lika självklart att förvärvsavdragsrätten skall finnas i dessa fall, även om jag kan medge att den kan diskuteras så länge man har kvar rätten till förvärvsavdrag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Propositioner ställes först beträffande det i reservationen I) av herr Einar Eriksson m. fl. framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 84. Om detta yrkande avslås, företages utskottets hemställan till avgörande punktvis. I fråga om punkten A) upptages därvid till en början de stadganden i det föreliggande förordningsförslaget, beträffande vilka under överläggningen framställt annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, varefter utskottets hemställan under punkten A) i övrigt ställes under proposition i ett sammanhang.

Punkten A

Det i reservationen I) av herr Einar Eriksson m. fl. framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 84

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å nämnda yrkande; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammarsten begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i reservationen I) av herr Einar Eriksson m. fl. framställda yrkandet

Förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar

om avslag å Kungl. Maj:ts proposition
nr 84, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kamunaren bifallit
detta yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter
intagit sina platser och voteringspropo-
sitionen blivit ännu en gång uppläst,
verkställdes omröstning genom uppres-
ning. Herr talmannen tillkännagav, att
han funne flertalet av kammarens le-
damöter ha röstat för ja-propositionen.
Herr Hammarsten begärde emellertid
rösträkning, varför votering medelst
omröstningsapparat verkställdes. Där-
vid avgavs 170 ja och 42 nej, varjämte
2 av kammarens ledamöter förklarade
sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit yrkan-
det i fråga.

Ordet lämnades på begäran till

Fru **HOLMQVIST** (s), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla
att jag röstade fel.

Vidare lämnades ordet på begäran
till

Herr **JÖNSSON** i Arlöv (s), som yttra-
de:

Herr talman! Även jag ber att få an-
mäla att jag röstade fel.

**10 § förslaget till förordning om särskild
skatteberäkning i vissa fall för makar**

Herr talmannen gav propositioner
dels på bifall till utskottets hemställan,
dels ock på bifall till reservationen II)
i motsvarande del; och fann herr tal-
mannen den förra propositionen vara
med övervägande ja besvarad. Fru Net-
telbrandt begärde emellertid votering, i
anledning varav efter given varsel föl-
jande voteringsproposition upplästes
och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller
bevillningsutskottets hemställan i ut-
skottets betänkande nr 30, såvitt avser
10 § förslaget till förordning om särskild
skatteberäkning i vissa fall för makar,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit re-
servationen II) av herr Stefanson m. fl.
i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter
intagit sina platser och voteringspropo-
sitionen blivit ännu en gång uppläst,
verkställdes omröstning genom uppres-
ning. Herr talmannen tillkännagav, att
han funne tvekan kunna råda angående
omröstningens resultat, varför votering
medelst omröstningsapparat verkställ-
des. Därvid avgavs 111 ja och 104 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskot-
tets hemställan.

**Ikraftträdandebestämmelserna i förord-
ningen om särskild skatteberäkning i
vissa fall för makar**

Herr talmannen gav propositioner
dels på bifall till utskottets hemställan,
dels ock på bifall till reservationen III);
och fann herr talmannen den förra pro-
positionen vara med övervägande ja
besvarad. Fru Nettelbrandt begärde
emellertid votering, i anledning varav
efter given varsel följande voteringspro-
position upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller
bevillningsutskottets hemställan i ut-
skottets betänkande nr 30, såvitt avser
ikraftträdandebestämmelserna i förord-
ningen om särskild skatteberäkning i
vissa fall för makar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit re-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

servationen III) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 95 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten A i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna B 1 och B 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten B 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II) av herr Stefanson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8**Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m., jämte i ämnet väckta motioner, dels väckta motioner om avveckling av hyresregleringen och hyreskontrollen, om bevarande av värdefull äldre stadsbebyggelse, om motverkande av rivning av icke saneringsmogna fastigheter, om åtgärder för att underlätta sanering av äldre byggnadsbestånd samt

om kontroll av överlåtelse av bostadsrätt vid förvärv å exekutiv auktion.

Genom en den 26 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 103, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1956 (nr 568) om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal;

4) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 15 maj 1959 (nr 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad.

I propositionen föreslogs fortsatt giltighet för lagstiftningen om hyresreglering till utgången av år 1966.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat dels i anledning av densamma väckta motioner, dels vissa till lagutskott hänvisade fristående motioner enligt följande.

I anledning av propositionen väckta motioner

a) Likalydande motionerna I: 739 av herr Holmberg m. fl. och II: 869 av herr Magnusson i Borås m. fl., i vilka hemställdes,

1. att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 103 rörande fortsatt giltighet för lagstiftningen om hyresreglering;

2. att riksdagen måtte besluta om en etappvis skeende avveckling av hyresregleringen och hyreskontrollen i sådan takt att avvecklingen bleve genomförd

a) i orter med mindre än 40 000 invånare under loppet av 1966,

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

b) i övriga orter utom storstadsområdena under loppet av 1967 samt

c) i storstadsområdena under loppet av 1968 och 1969; ävensom

3. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga författningsändringar;

b) likalydande motionerna I: 740 av herrar *Per Jacobsson* och *Hilding* och II: 870 av herr *Ståhl m. fl.*, i vilka hemställdes,

»att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 103 måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att en parlamentarisk beredning tillsättes för en samordnad lösning av bostadsfrågan i hela dess vidd samt att till denna berednings förfogande ställa den inom kanslihuset tillsätta expertgruppen jämte andra lämpliga experter».

Fristående motioner

a) Likalydande motionerna I: 58 av herr *Carl Albert Anderson* och II: 74 av herr *Zetterberg*;

b) likalydande motionerna I: 67 av herrar *Hilding* och *Nyman* samt II: 90 av herr *Gustafsson* i Borås;

c) motionen II: 131 av herrar *Eliasson* i Sundborn och *Sjönell*;

d) likalydande motionerna I: 330 av herr *Virgin m. fl.* och II: 396 av herr *Heckscher m. fl.*, i vilka bl. a. hemställdes,

»A. att riksdagen måtte

2) besluta om sådan ändring av hyresregleringslagen att fastighetsägare och hyresgäst erhåller frihet att avtala om sådan hyreshöjning som kan förämlas av i fastigheten genomförda förbättringsåtgärder;

B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till sådana ändringar i hyreslagstiftningen som erfordras för genomförande av förslaget under A 2)»;

e) likalydande motionerna I: 331 av

herr *Virgin m. fl.* och II: 397 av herr *Heckscher m. fl.*, i vilka hemställs,

»1) att riksdagen måtte besluta om en etappvis skeende avveckling av hyresregleringen och hyreskontrollen i sådan takt att avvecklingen blir genomförd

a) i orter med mindre än 40 000 invånare under loppet av 1966,

b) i övriga orter utom storstadsområdena under loppet av 1967 samt

c) i storstadsområdena under loppet av 1968 och 1969; ävensom

2) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga författningsändringar».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 739 och II: 869, i vad därigenom yrkades avslag på förevarande proposition, nr 103, måtte antaga de genom propositionen framlagda lagförslagen;

B. att följande motioner, nämligen

1) I: 58 och II: 74,

2) I: 67 och II: 90,

3) II: 131,

4) I: 331 och II: 397 samt I: 739 och II: 869 i övrigt,

5) I: 330 och II: 396, ävensom

6) I: 740 och II: 870,

icke måtte förämla någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid B. i utskottets hemställan

I. Till punkt 4

av herrar *Lidgard* och *Bengtson* i Solna, vilka ansett att utskottet vid punkten 4) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 331 och II: 397 ävensom till motionerna I: 739 och II: 869, såvitt nu var i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte besluta om en etappvis skeende avveckling av hyresregleringen och hyreskontrollen i sådan takt att avvecklingen bleve genomförd

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

a) i orter med mindre än 40 000 invånare under loppet av 1966.

b) i övriga orter utom storstadsområdena under loppet av 1967, samt

c) i storstadsområdena under loppet av 1968 och 1969;

II. Till punkt 5

av herrar *Lidgard* och *Bengtson* i Solna, vilka ansett att utskottet vid punkten 5) bort hemställa,

1) att riksdagen med bifall savitt nu var i fråga till motionerna I: 330 och II: 396 måtte för sin del antaga i reservationen framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.;

2) att motionerna I: 330 och II: 396 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. Till punkt 6

av herrar *Alexanderson*, *Lidgard*, *Nyberg*, *Bengtson* i Solna och *Tobé*, vilka ansett att utskottet vid punkten 6) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 740 och II: 870 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att en parlamentarisk beredning tillsattes för en samordnad lösning av bostadsfrågan i hela dess vidd samt att erforderlig expertis ställdes till denna berednings förfogande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Hyresregleringen har ju diskuterats ganska intensivt under de senaste åren, och man kan väl konstatera att en del överord har förekommit i den debatten. Det är säkerligen ganska svårt att bevisa att bostadsbristen icke på något sätt kan övervinnas så länge hyresregleringen är kvar. Utvecklingen har ju visat att detta i varje fall regionalt är möjligt. Å andra sidan

drivs säkerligen argumentationen för långt, när man påstår, att man icke på någon ort kan eller bör avveckla hyresregleringen så länge någon del finns kvar av den rådande bostadsbristen. En något större djärvhet än den man hittills har visat skulle säkerligen vara motiverad och inte leda till några äventyrligheter. Här liksom på andra områden får man gå fram med den moderation och det sunda förnuft som läget och utvecklingen kräver.

Debatten har emellertid varit åtskilligt hetare utanför riksdagshuset än den varit här i kamrarna. Här har man ju ändå kunnat konstatera, att skillnaden i uppfattning mellan de olika partierna och de olika intressenas företrädare inte har varit särskilt stor. Man har varit överens om att denna hyresreglering skall avvecklas så fort sig göra låter, eller — för att citera vad justitieministern skriver i sin proposition till årets riksdag: »Riktpunkten bör vara att avvecklingen bedrivs så skyndsamt som möjligt utan att olägenheter uppstår på hyresmarknaden.» Med detta har man menat att bostadsbristen skall vara helt eller i det närmaste helt övervunnen innan regleringen kan slopas över hela linjen. Någon omedelbar avveckling av regleringen har inget parti krävt, eller vågat kräva.

Sådan är väl situationen i stort sett även i år. Detta har också gjort att propositionen om hyresregleringslagens förlängning fått en sådan utformning att den tillgodoser olika önskemål. Justitieministern har kryssat ganska bra mellan Skylla och Karybdis i detta ärendet. Det gör att propositionen i huvudsak har kunnat godtas inte bara av regeringspartiets representanter utan också av oppositionen. Högern har visserligen i en av sina motioner yrkat avslag på propositionen, vilket skulle betyda att regleringen skulle komma att upphöra när lagstiftningen upphör, men vid utskottsbehandlingen har högern frångått detta krav. Man nöjer sig nu

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

med att begära en tidsplan för regleringens avveckling, vilket skulle innebära att lagen helt upphörde att gälla med utgången av år 1969.

Det parti som jag representerar har ansett sig i stort sett kunna godta propositionen. Vi noterar med tillfredsställelse att departementschefen denna gång föreslår att lagen förlängs endast ett år. Motsvarande krav har från folkpartiets sida framställts, när lagen tidigare behandlats, inte därför att vi ansett att det varit möjligt att avveckla hyresregleringen under det närmaste året, utan därför att vi har ansett att en lagstiftning av detta slag av principiella skäl icke bör omfatta mer än ett år i sänder. Vi har också tidigare framhållit att man borde kunna försöka slopa regleringen även på orter med en viss kvardröjande bostadsbrist. Nu har departementschefen förklarat att ett sådant läge kan uppstå — nämligen om hyreslagstiftningssakkunniga icke blir klara i avsedd tid — att det finns anledning överväga en snabbare regional avveckling eller andra därmed jämförliga åtgärder. Vidare framhålls i propositionen »att hyresregleringen på en ort kan avvecklas även mot de kommunala myndigheternas uttalade önskemål, om det är uppenbart att hyresmarknadsläget icke längre motiverar dess bibehållande». Då man får förutsätta att de kommunala myndigheterna icke kräver att hyresregleringen skall vara kvar om bostadsbristen är helt övervunnen, kan den tolkningen läggas in i departementschefens uttalande, att regleringen bör kunna slopas även om en mindre kvardröjande bostadsbrist skulle föreligga. Mot denna bakgrund har vi från folkpartiets sida icke ansett oss ha skäl att kräva en längre gående liberalisering än som propositionen medger.

Däremot vill jag framhålla att det icke kan komma i fråga att helt avveckla regleringen om bostadsbristen är betydande. Fördenskull förefaller det inte välbetänkt att följa högerns förslag

om en tidsplan för regleringens avveckling. Att redan 1966 avveckla hyresregleringen på alla orter med under 40 000 invånare — det är ett förslag som också framförts av fastighetsägareförbundet, om jag inte minns fel — skulle säkert kunna få en del äventyrliga konsekvenser. Jag kan som exempel anföra min egen hemstad som har något under 40 000 invånare. Jag skulle knappast tro att vi där kan avveckla hyresregleringen nästa år. Stadsfullmäktige i Karlskrona uttalade sig förra året enhälligt för att hyresregleringen skulle finnas kvar där tills vidare. Man ansåg alltså inte att läget var sådant att en avveckling skulle vara möjlig. Ett bifall till högerns förslag skulle, som jag nyss sade, kunna leda till en del äventyrligheter för åtskilliga städer med i det närmaste 40 000 invånare. Lika svårt tror jag det skulle vara att avveckla regleringen över hela fältet till utgången av år 1969. Detta är inte en realistisk tanke. Man måste nog gå fram i den takt som utvecklingen medger och inte vara bunden av någon tidsplan.

Frågan om hyresregleringen utreds för närvarande av särskilda sakkunniga. De skall bl. a. utreda frågan om besittningsskyddets inarbetande i själva hyreslagen och även undersöka frågan om lämpligheten av att införa avtalsfrihet för bostadslägenheter på samma sätt som nu gäller för möblerade rum. I de fall där hyressättningen kunde betraktas som oskäligen skulle hyresnämnderna kunna ingripa. I utskottets utlåtande heter det att såsom 1964 års riksdag funnit bör utredningens resultat ej föregripas genom att en sådan ändring — alltså en ändring beträffande avtalsfriheten — företas redan nu. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag och några utskottskamrater varit med om en reservation till tredje lagutskottets utlåtande 1963 i fråga om hyresregleringen. Vi menade att man redan då borde införa möjlighet till avtalsfrihet. Man skulle på så sätt bl. a. kunna vinna

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

en del värdefulla erfarenheter som den då tillsatta hyreslagskommittén skulle kunna ha nytta av. Vi har i år inte upprepat detta krav beroende på att hyreslagstiftningssakkunnigas betänkande är att vänta inom den närmaste tiden. Men jag vill i det sammanhanget gärna ställa frågan — även om jag ser att justitieministern inte nu är inne i kammaren — om man verkligen kan räkna med att hyreslagstiftningssakkunnigas betänkande framläggs 1965 eller om det sker först 1966. Jag vill erinra om att hela frågan om hyresregleringens fortsatta öde kommer i ett nytt läge sedan dessa sakkunniga avgivit sitt betänkande.

Om utredningen inte framlägger sitt förslag i år och alltså en proposition inte skulle kunna föreläggas nästa års riksdag, blir det aktuellt med de andra åtgärder som departementschefen aviserat. Vilka dessa åtgärder skulle kunna vara har i viss mån diskuterats inom utskottet. Jag skall inte närmare gå in på den frågan. Jag föreställer mig att man liksom får skärpa den regionala avvecklingen och även den kategori-mässiga avvecklingen i jämförelse med vad som hittills har skett. I det sammanhanget vill jag emellertid erinra om den motion som väckts av representanter för folkpartiet och som tagits upp i reservation III till punkt 6 i utlåtandet. Vi hemställer där att en parlamentarisk utredning tillsättes med uppdrag att ta upp bostadsfrågan i hela dess vidd. Många skäl talar för att den utredningen bör tillsättas snarast möjligt. Vi har för närvarande ett tiotal olika utredningar som sysslar med frågor kring bostadspolitiken — frågor som därmed även i viss utsträckning berör hyresregleringen. En samordning av dessa olika utredningars arbete synes oss vara välbetänkt. Utredningen bör få en parlamentarisk sammansättning och inte enbart utgöras av den expertgrupp som arbetar med ärendet i kanslihuset. Jag vill också understryka vad vi säger i vår reservation, nämligen att »frågor

av detta betydelsefulla slag principiellt bör beredas under parlamentarisk medverkan». Det är inte minst den principiella sidan av saken vi vill understryka, ty vi anser den vara ytterst betydelsefull.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan med undantag för punkt 6, där jag yrkar bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BENGTSOHN i Solna (h):

Herr talman! I tredje lagutskottets nu föreliggande utlåtande nr 26 behandlas frågan om hyreslagstiftningen och därmed sammanhängande lagar om kontroll av överlåtelse av bostadsrätt och om besittningsskydd. Justitieministern föreslår fortsatt giltighet av lagstiftningen intill utgången av nästa år, och han föreslår detta utan någon liberalisering eller uppmjukning. Utskottsmajoriteten har — som herr Nyberg just sade — accepterat, och det föreligger relativt få reservationer.

Herr talman! Hyresregleringen fyller om någon månad 23 år, och det är riktigt som herr Nyberg säger att debatten i denna fråga har varit infekterad. Att den varit det mera utanför detta hus, kan bero på att utskottet har skrivit så pass negativt om hyresregleringen, och det har en viss betydelse i detta läge att något rekapitulera vad utskottet skriver och kanske också understryker.

Hyresregleringen är en gångångare från de dystra krigsåren, men likväl är det den som i stora och vitala delar av vårt land är normgivande för förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst. Regleringen har starkt bidragit till den ökade hyressplitringen, d. v. s. det faktum att skillnaden i hyresläge mellan det hyresreglerade fastighetsbeståndet och motsvarande lägenheter i nyproduktionen för varje år som går blir allt större. Därmed ökas också svårigheterna att få

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

en rörlig bostadsmarknad. Genom att människorna i en stor storstad inte kan få en bostad i närheten av sina arbeten får bristen på rörlighet även konsekvenser för våra trafikförhållanden, utöver allt det obehag och de bekymmer som det betyder för den enskilde. Hyresregleringen har också givit upphov till svartbörssaffärer och allsköns ohederlighet. Detta påtalades redan i direktiven för hyresregleringskommittén år 1951, d. v. s. för fjorton år sedan, men som framgått bl. a. av TV-program florerar dessa olagligheter alltjämt.

Vidare har hyresregleringen varit orsaken till — åtminstone den förnämsta orsaken — att stora delar av det äldre bostadsbeståndet befinner sig i mycket dåligt skick och att åtskilliga hyresgäster tvingas att bo i mycket undermåliga bostäder.

Men det största bekymret, som jag i detta sammanhang ser saken, är att regleringen försatt våra ungdomar i ett beklagansvärt läge. I sin bok »1 000 brudpars hem» ger professor William-Olsson en målande skildring av hur storstadssungdomens bostadsförhållanden ter sig. Det vore frestande att här citera åtskilliga av ungdomarnas egna uttalanden, men jag skall avstå och i stället rekommendera den lilla boken till läsning.

Tredje lagutskottet är också helt medvetet om den otillfredsställande situationen på detta område. Efter en beskrivning, som kanske inte är lika negativ som den som jag har givit nu, säger utskottet, och här skulle jag vilja betona varje stavelse: »Den berörda utvecklingen ger självfallet ökad tyngd åt kravet på en skyndsam avveckling av hyresregleringen.» Detta kan väl alla instämma i. Jag tror åtskilliga människor i detta land skulle känna det som en befrielse med en ny syn på denna del av bostadspolitiken. Det behövs en modern och effektiv lagstiftning som är mera rättvis och social och som tar sikte på realiteterna i dagens samhälle.

Det är detta, herr Nyberg, som är bakgrunden till yrkandet i våra motioner om omedelbar avveckling av hyresregleringen och yrkandet om avslag på propositionen — ett yrkande som inte har följts upp så till vida att vi anvisat en annan linje, vilket däremot skett i motionerna.

Men för att återgå till propositionen säger departementschefen att han räknar med att hyreslagstiftningssakkunniga skall bli färdiga med sitt betänkande under innevarande år och att han efter remissbehandlingen hoppas kunna lägga fram förslag till slutgiltig avveckling före 1966 års riksdag. Han säger sedan: »Skulle den nya lagstiftningen om vilken jag tidigare talat bli försenad och till följd därav hyresregleringslagens giltighetstid behöva förlängas ytterligare, kan avvecklingsfrågan komma i ett annat läge. Det kan då finnas anledning att överväga en snabbare regional avveckling eller andra därmed jämförbara åtgärder.» Herr Nyberg var också inne på den frågan. Det skulle vara av mycket stort intresse att veta vilka åtgärder som departementschefen hade i tankarna, ty det måste väl ligga några konkreta tankar bakom ett sådant här uttalande. Kanske någon av de berörda ministrarna kan upplysa om det.

Regeringen har ju på hyresrådets förslag fattat beslut om en regional och i viss mån en kategorimässig avveckling av hyresregleringen. Erfarenheterna av denna har visat sig i stort sett goda. I motionerna I: 330 och II: 396 föreslås att avvecklingen skall försiggå efter en bestämd tidsplan. Sälunda skall den i orter med mindre än 40 000 invånare ske under loppet av 1966 och i övriga orter under loppet av 1967. I de expansiva storstadsområdena, där givetvis en hel del svårigheter uppstår vid en avveckling, skulle man få ytterligare två år på sig.

Fördelarna med detta arrangemang är, som vi reserverar ser det, för det

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

första att det ger både de boende, hyresvärdarna och även kommunerna god tid att förbereda de åtgärder som kan behöva vidtas och för det andra statsmakterna den tid som justitieministern i propositionen säger att han inte skulle behöva. Statsmakterna får tid att samordna de bostadssociala problem som olika utredningar sysslar med. Förutom en modern hyreslagstiftning är det väsentliga att vi, när vi slutgiltigt avvecklar hyresregleringen, anpassar bostadsstödet för barnfamiljer och äldre till det nya läget. Det är en sak som vi med skärpa framhållit tidigare och ytterligare vill betona.

I en rad motioner har rivningsfrågan tagits upp till skärskådan. Till följd av regleringen rivs nu många bostäder som, om vi haft en fri hyresmarknad i Stockholm, skulle ha rustats upp. De boende har rätt att kräva att deras bostäder skall vara fullvärdiga enligt modern standard. Läget på bostadsmarknaden nu, kanske framför allt i Stockholm, anser många vara oförsvarbart. Det är också en fråga om kultur och miljö, för att inte tala om vilket slöseri det är att riva hus i onödan. Mot denna bakgrund lät inrikesministern upprätta en PM enligt vilken man med stöd av lagen om igångsättningstillstånd skulle hejda rivningen. Vid remissbehandlingen godtogs inte detta förslag av, som jag tycker, lättförståeliga skäl. I stället anvisade hyresrådet möjligheten att hyresnämnderna skulle få i uppdrag att pröva uppsägningar vid planerad rivning. Men hur går det då om vederbörande hyresgäst blir anvisad en annan lägenhet i stället och inte går till hyresnämnden? Då blir det systemet helt utan effekt.

Om man å andra sidan lyckas stoppa rivningarna på detta sätt, blir resultatet detsamma som vid långvarigt byggnadsförbud: enskilda fastigheter förslummas mer och mer, en förslumning som kan komma att sträcka sig över alla stadsdelar. Sådant kan man se på många

håll i Stockholm, där t. o.m. fasaderna ofta bär syn för sägen. Av dagens tidningar framgår att de kommunala myndigheterna nu tar konsekvenserna av denna förslumning. I nya delar av staden börjar man sätta in rivningsaktioner.

I motionerna I:330 och II:396 ser man på den här frågan på ett helt annat sätt. Man vill att ansträngningarna i stället skall inriktas på att främja upprustningen och saneringen av äldre hus. Det är ett modernt och positivt synsätt, inte den sterila och negativa inställning som inrikesministern visat. Ett flertal utredningar, alltifrån Saneringen av städernas bebyggelse, som kom redan 1947, och Saneringsfrågan, som kom 1954, till Näringslivets byggnadsdelegations utredning om ombyggnad av bostäder, som kom 1962, har anvisat olika vägar att lösa problemet. Men de stelbenta lagreglerna, som på intet sätt är ägnade att underlätta modernisering och ombyggnad, lägger hinder i vägen.

Det är inte bara rivningarna som bereder bekymmer. Det är också alla de lägenheter som kan stå tomma i årtal inför ett rivningsbeslut, och det är benägenheten att inreda kontor i bostadslägenheter. Men framför allt är det, som jag nyss nämnde, det oerhörda slöseri med lägenheter som ligger i att det hyresreglerade fastighetsbeståndet av ekonomiska skäl helt enkelt inte blir regelbundet moderniserat. Bästa sättet att avhjälpa dessa olägenheter anser reservanterna vara att medge rätt för hyresvärd och hyresgäst att vid genomgripande ombyggnadsarbeten träffa avtal om hyran. Det var, som herr Nyberg nyss nämnde, hyresrådet som i en skrivelse hösten 1962 föreslog att man på försök skulle driva en sådan här verksamhet samtidigt med att hyreslagstiftningssakkunniga arbetade. Det är givetvis vår mening, att om man inför principiell avtalsfrihet skall, som hyresrådet också antydde, hyresvärdar och hyresgäster ha rätt att få avtalen prö-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

vade av hyresnämnderna. Det är vår förhoppning att en stor del av de hyresreglerade fastigheterna på detta sätt skall kunna upprustas, så att hyresgästerna får den moderna och tidsenliga standard som de har rätt att kräva i dagens välfärdssamhälle.

Herr talman! I bostadsdebatten här i kammaren i början av april sade någon, att det på denna sektor för närvarande arbetar sexton olika utredningar. Flera av dessa har parlamentarisk sammansättning. Jag tror liksom herr Nyberg att det vore av utomordentligt stort värde att en parlamentarisk beredning fick i uppdrag att samordna och överse hela frågekomplexet. Det ligger i sakens natur, att när en krislagstiftning varit i kraft så länge som hyresregleringen, är det en ytterst känslig sak att slutgiltigt avveckla den. Det ligger i allas vårt intresse att det sker utan att några svårigheter och olägenheter uppstår, så att resultatet blir det bästa möjliga.

Det är inte på något sätt meningen att med den föreslagna ordningen avlasta det politiska ansvaret från regeringen. Regeringen har ju visat att den besinnat detta ansvar genom att tillsätta en arbetsgrupp med representanter från tre olika departement, som jag förmodar skall förbereda proposition i ärendet till nästa års riksdag. Men genom att varmt stödja tanken på en parlamentarisk beredning vill jag betona att den förda bostadspolitik, fasthållandet vid hyresregleringen, har medfört en bostadskris som allra hårdast drabbat vår ungdom. Vi är från vårt håll beredda att medverka till en sund lösning och att gräva ned stridsyxan. Men en sådan lösning måste naturligtvis nås i sedvanliga former.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de tre reservationer som fogats till utskottsutlåtandet.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Utöver utskottets mycket fylliga skrivning skulle jag vilja an-

föra några synpunkter på de föreliggande motionerna.

I högermotionerna I: 739 och II: 869 yrkas, att riksdagen måtte avslå fortsatt giltighet för lagstiftningen om hyresreglering, och i samma motioner föreslås också etappvis skeende avveckling av hyresregleringen och hyreskontrollen. Det är två olika förslag i samma motioner; inget alternativt yrkande.

Det ena förslaget innebär att hyresregleringen omedelbart skulle upphöra, med alla de konsekvenser som följer därav. Det andra förslaget innebär en avveckling av hyresregleringen i etapper under en viss tidsperiod. Jag utgår från att motionärerna själva inte räknar med att man omedelbart skulle kunna häva hyresregleringslagen, utan att de i stället liksom reservanterna utgår ifrån att avvecklingen måste ske etappvis under en viss tidsperiod. Det är det enda som kan, åtminstone något, motivera förslagen.

Men en avveckling regionalt och kategorimässigt är vad som inträffar nu och som har pågått under en följd av år. Regleringen har hävts i 303 orter och är kvar i 169 orter i fråga om bostäder. För möblerade rum gäller regleringen i endast 8 av dessa orter. För andra lokaler, d. v. s. huvudsakligen butiks- och kontorslokaler, är regleringen kvar i endast 16 orter och för garagen är regleringen helt upphävd.

Det förtjänar vidare nämnas att hyresregleringen genom beslut den 29 oktober och den 11 december 1964 har upphävts i 40 orter. Ärligen har nya förslag om upphävande av hyresregleringen förelagts hyresråd och regering.

Avvecklingen företas för närvarande i lugn takt och med hänsynstagande i största utsträckning till de kommunala myndigheternas ställningstagande. Att det gått att avveckla regleringen under dessa lugna former beror också på att man vid denna avveckling av hyresregleringslagen övergångsvis har kun-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

nat anlita besittningsskyddslagen och även haft tillgång till hyresnämnderna såsom medlingsnämnder i vissa ärenden samt att riksdagen beslutat att lagen kan återinföras, därest missbruk av hyresförhållandena skulle visa sig förekomma på en ort där hyresregleringslagen avskaffats. Dessa skyddsåtgärder har medverkat till att man någorlunda kunnat bemästra hyresmarknadssituationen på orter där hyresregleringen avvecklats.

Hyreslagstiftningssakkunniga arbetar på att om möjligt utarbeta en allmän hyreslag, som förenar principiell avtalsfrihet på hyresmarknaden med ett effektivt uppsägningsskydd och möjlighet att ingripa mot oskäligen hyror. Jag hoppas att denna lag så snart som möjligt blir färdig och att den kommer att utgöra ett effektivt lagskydd för hyresgästerna i alla avseenden.

Låt mig också nämna att Köpmannaförbundets styrelse i sin verksamhetsberättelse för i år understrukt betydelsen av att ett förslag om allmän hyreslag skyndsamt förelägges riksdagen. Förbundet framhåller att bristen på besittningsskydd i allmänna hyreslagen förorsakar betydande osäkerhet i affärshyresgästernas förhållande, när hyresregleringen successivt slopas. Det framhålles i berättelsen att lagen om rätt till nytt hyresavtal visserligen träder i kraft efter hyresregleringslagens slopande men att detta avtal inte ger hyresgästen något som helst skydd vid saneringar.

Jag vill här starkt betona att de mycket väl organiserade affärssektionerna inom hyresgäströrelsens storstadsområden och tätorter är bekymrade över den osäkerhet, som kan komma att råda vid en alltför snabb avveckling av hyresregleringslagen och att man räknar med att få ett tillfredsställande skydd av en reviderad ny allmän hyreslag.

Om jag dessutom tillägger att även Fastighetsägareförbundet liksom övriga instanser har anslutit sig till en förläng-

ning av hyresregleringslagen till och med 1966, så framgår det ju att endast högermotionärerna fasthåller vid sitt krav på ett omedelbart slopande av hyresregleringslagen. Utskottet har också avstyrkt motionärernas yrkande och tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag ansluter mig.

I fråga om en tidsplan för hyresregleringens avveckling framgår av vad jag här sagt och vad utskottet skrivit att den nuvarande avvecklingen tar hänsyn till förhållandena på de olika orternas hyresmarknad och att avvecklingen bör fortgå enligt de av 1961 års riksdag godtagna riktlinjerna. Utskottet räknar med att hyreslagstiftningssakkunniga under 1966 kommer att lämna sitt betänkande och då föreslå vissa åtgärder i lagstiftningshänseende, kanske i form av ett förslag till ny allmän hyreslag.

Vad beträffar rivningsfrågan har utskottet synnerligen ingående redogjort för det nuvarande läget och här bör endast betonas att hyresrådets cirkulär nr 141 väl täcker kontrollen av obefogade för tidiga rivningar av vissa, icke saneringsmogna bostadshus. Det enda tillägget i detta cirkulär av betydelse är att hyresrådet uppmanar hyresnämnderna att vid prövning av uppsägning för rivning av en fastighet beakta, om fastigheten kan anses saneringsmogen, och ta hänsyn till bostadsbristen på orten.

I motionerna I: 67 och II: 90 yrkas ändring i bostadsrättskontrollagen med hänsyn till att undantag från bestämmelsen om att överlåtelse av bostadsrätt mot vederlag skall godkännas av hyresnämnden kan göras för förvärv av bostadsrätt, som skett på exekutiv auktion. Motionärerna har framhållit att undantagsbestämmelserna utnyttjats för att kringgå den föreskrivna prisregleringen och har hemställt om en sådan lagändring att möjligheterna till ett kringgående förhindras. Utskottet har helt anslutit sig till motionärernas uppfattning och hemställt att spørsmålet

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

prövas av bostadsrättskommittén, som har i uppdrag att överse bostadsrättslagstiftningen. Så kommer också, enligt vad utskottet inhämtat, att ske.

Med hänsyn till vad som förekommit helt nyligen i flera fall och som för övrigt i dagarna offentliggjorts beträffande exekutiva auktioner på dylika lägenheter till fantasipriser hoppas jag att bostadsrättskommittén så snart som möjligt tar de nuvarande lagbestämmelserna om exekutiv auktion under allvarlig omprövning. Risk finnes att man sätter sådan försäljning i system. Jag talar inte ut i luften, när jag säger det. Tre sådana försäljningar har förekommit i Malmö på mycket kort tid, där man helt gått på samma linje.

Det kan inte under några förhållanden vara riktigt att man bedriver svar-tabörshandel med lägenheter under skydd av de legala bestämmelser som för närvarande finnes. Det är en brist i lagstiftningen i fråga om bostadsrättskontrollagen.

I motionerna I: 740 och II: 870 föreslår man en samlad lösning av de bostadspolitiska frågorna genom tillsättande av en parlamentarisk beredning. Som utskottet skriver arbetar en rad kommittéer med viktiga avsnitt av bostadspolitiken, och många av dessa kommittéer är parlamentariskt sammansatta. Det är att räkna med att resultatet av dessa utredningsarbeten i stor utsträckning kan förväntas föreligga 1965—1966, och riksdagen får då tillfälle att ta ställning till de förslag som kan föreligga.

Det har i motionerna framhållits att en arbetsgrupp tillsatts inom Kungl. Maj:ts kansli med uppgift att överse och samordna de förslag, som under den närmaste tiden kan väntas från de olika bostadspolitiska utredningarna. Utskottet anser att denna arbetsgrupp som tillsatts från tre departement har som sin huvudsakliga uppgift att påskynda arbetet och sammanställa utredningsresultaten och utgå ifrån att man

genom denna arbetsgrupps arbete får en snabbare behandling av frågorna över lag. Tillsättande av en ny parlamentarisk utredning skulle endast försinka den angelägna lösningen på hela det bostadspolitiska fältet, och det vill utskottet inte vara med på.

Jag skall be att få bemöta herr Bengtson i Solna på ett par punkter. Han framhåller att det föreligger en starkt markerad hyressplittring. Hur vet man det? Man kastar ut ett påstående som man absolut inte kan stå för. Här gäller det att bedöma hyrorna i lägenheter av samma standard och samma utförande. Inte av olika standard. För närvarande arbetar en kommitté med denna planläggning, och jag är alldeles övertygad om att man inte har anledning att utan vidare göra ett sådant generellt påstående som herr Bengtson. Låt oss först se vilket resultat kommittén kommer till.

Utgångsläget är att det skall vara lika standard på de lägenheter man jämför med. Vad har skett i år? I år har alla räntesubventioner slopats för 1952 års och 1956 års statsbelånade fastigheter. Dessutom har det blivit hyresjusteringar uppåt till följd av räntehöjningen, motsvarande en hyreshöjning på 24—26 procent. Jag tror vi kan vara på det klara med att det härvidlag skett en kraftig utjämning, jämfört med andra fastigheters hyror. Vidare har man gjort olika utjämningsar av statsbelånade hus som har sträckt sig ända till 1960 års hus. Vad beträffar de gamla fastigheternas hyror har ökningarna kommit till stånd på så sätt att höjning av den ursprungliga grundhyran skett med upp till 70 à 80 procent. Dessutom tillkommer här en rad bränslebidrag och annat som gör att hyran ligger mycket nära lägenheter med högre standard. Jag tror att vi kommer att bli ganska överraskade, när denna s. k. hyressplittring skall diskuteras närmare.

Herr Bengtson i Solna talar om att

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

hjälpa de ekonomiskt sämst ställda grupperna. Det vill vi också göra. Men de ekonomiskt sämst ställda grupperna i dagens samhälle är inte bara barnfamiljerna och pensionärerna. De får familjebostadsbidrag respektive bostadsbidrag. Det finns en rad lågavlönade grupper som behöver hjälpas. Dem skall vi inte glömma bort. De har i dag ingen möjlighet att få hyra en lägenhet till ett pris som nu gäller för en modern bostad.

Dessa bostadssökande måste lita på att förmedlingarna utnyttjar sin möjlighet att skaffa byteslägenheter till dem, d. v. s. frigör lägenheter i det äldre beståndet med någorlunda hyggliga hyror och en någorlunda bra standard. Därigenom blir de hjälpta. Jag kan försäkra herr Bengtson — jag har arbetat med bostadsförmedling i 15 år och gör det fortfarande — att vi är glada över att varje år kunna frigöra 2 000 eller 2 500 lägenheter i det äldre bostadsbeståndet i Malmö för att hjälpa dessa familjer. Jag är övertygad om att skulle vi höja dessa hyror skulle vi därmed också försämra läget för dessa grupper. Låt oss vara så förståndiga att vi inte handlar så att vi i stället för de bostadsköer vi nu har får ännu längre köer. Ty vad händer om hyrorna jämnas ut alltför mycket? Jo, då ställer sig fler i bostadskön och säger att »jag kan lika gärna köa för en modern lägenhet, eftersom jag får betala så mycket för en omodern». Vi måste vara mycket försiktiga, så att vi inte får ännu värre bostadsköer än vi för närvarande har.

Herr Bengtson talade om den förslumning som blir följden av rivningsförfarandet. Jag tror att vi kan ta det ganska lugnt. Det är nämligen inte fråga om att inte riva de bostäder som utdömts av hälsovårdsnämnd eller som betraktas som saneringsfastigheter. Det gäller i stället att i en bristsituation se till att de goda och brukbara lägenheter som inte behöver rivras inte heller rivs nu.

Herr Bengtson sade vidare att fastighetsägarna inte har något intresse av att förbättra lägenheterna, eftersom de inte får betalt härför. Det är absolut felaktigt. Jag har här den moderniseringsstabell som tillämpas inom hyresnämnderna. Den visar att fastighetsägarna får mellan 8 och 13 procent för vissa förbättringsarbeten. Jag kan redogöra för varenda detalj i tabellen, men jag skall inte trötta kammaren därmed. Fastighetsägarna får betalt för varenda förbättring de gör. Och inte bara det. Jag har tidigare talat om att hyresnämnder och hyresråd är så generösa att om hyresvärderna gör en modernisering så får han betalt för en reparation som han ändå skulle ha utfört utan ersättning. Ersättningen är så generöst tilltagen att hyresvärdarna inte har anledning att vara missnöjda. Jag skulle tro att en förständig fastighetsägare i stället utnyttjar de bestämmelser som finns i hyreslagen för att göra en effektiv modernisering ekonomiskt lönande.

Sanningen, herr Bengtson, är att man i dagens läge river en god fastighet för att utnyttja en stadsplan som ger möjlighet att höja våningsytan. I fastigheter med en tidigare takhöjd på 3,30 å 3,50 meter kan höjden reduceras till 2,50 och 2,60. Härigenom får man möjlighet att lägga ytterligare en våning på det gamla huset. Jag kan åberopa sådana fall, herr Bengtson. Det finns ingen anledning att ömma alltför mycket för fastighetsägarna. Den vanliga regeln att det är ekonomiska spekulationer som ligger till grund för hela uppläggningsen av vissa rivningar gäller även här.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenning tog upp så många punkter att jag inte vet om jag hinner bemöta dem alla.

Herr Svenning nämnde att kommu-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

nernas bedömning av den regionala avvecklingen är ganska väsentlig. Det är rimligt att kommunernas bedömning är en helt annan än statsmakternas. Kommunerna har att konstatera att med nuvarande praxis föreligger, som man säger, en brist, och då uttalar kommunerna sig så som man gjorde t. ex. i Karlskrona. För statsmakterna är problemet emellertid, åtminstone nu, ett annat. Det gäller att kunna avveckla regleringen även i en s. k. bristsituation. Ty vi är väl mer eller mindre eniga om att med bibehållen hyresreglering går det inte att bygga bort bostadsbristen. Departementschefen säger också att det inte bör hindra att hyresregleringen på en ort avvecklas mot de kommunala myndigheternas uttalade önskemål, om det är uppenbart att hyresläget inte längre motiverar hyresregleringens bibehållande.

Herr Svenning åberopade en mängd organisationer som så att säga hade funnit sig i det nuvarande läget. Det är ofrånkomligt att när en reglering varit i kraft så länge som hyresregleringen, har detta för somliga inneburit fördelar, de har blivit privilegierade, och de slår vakt om den ordning som existerar. Det är fullt naturligt. Vad jag har åberopat är vad forskare anser. Jag nämnde professor William-Olsson. Det är oftast så, herr Svenning, att regeringspartiet åberopar vad forskare och vetenskapsmän har att säga i dagens dynamiska samhälle. Jag har dock aldrig hört någon forskare som slagit vakt om hyresregleringen. Men åtskilliga bland dem, t. ex. professor Bentzel och professor Myrdal, har däremot klart uttalat att den är samhällsekonomiskt av ondo.

Herr Svenning sade att på grund av att subventionerna släpps blir det hyreshöjning. Det är självklart att här måste två moment samordnas. Det är kanske olyckligt att vi blir tvungna att så att säga bereda hyreshöjningar för dels subventioners släppande, dels mo-

derniseringar. Detta är också en av anledningarna till att jag anser det så väsentligt att i detta läge en tidsplan lägges fram så att människorna får möjlighet att rätta sig efter förhållandena.

Sedan, herr talman, endast några ord om de lågavlönade. Det är väl ganska rimligt att vi i första hand ser till att pensionärers och barnfamiljers intressen tillvaratas.

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte anledning att bemöta herr Svenning mer än på en enda punkt och det gäller vad han sade om förslaget rörande en parlamentarisk samordning av de olika utredningar som nu pågår.

Utskottets utlåtande innehåller nerderst på s. 22 och överst på s. 23 en uppräknig av en del av de utredningar som på ett eller annat sätt har med hyrespolitik och bostadsfrågan att skaffa. Det förefaller ganska naturligt att denna mängd av olika utredningar måste leda till en samordning av de åtgärder som kommer att föreslås.

Herr Svenning säger nu att om man skulle komplettera den expertutredning som redan har tillsatts med ett parlamentariskt inslag, skulle detta komma att försena arbetet så att ifrågavarande förslag skulle komma till riksdagen vid en senare tidpunkt än som annars skulle vara fallet. Det är ingalunda säkert att detta skulle bli resultatet. Jag vill understryka att vad vi framhåller i vår reservation är att dessa frågor är så viktiga att de principiellt bör beredas under parlamentarisk medverkan. Vi anser också att det är viktigt att riksdagen får vederbörligt inflytande över det slutgiltiga samordningsarbetet. Att man, genom att tillsätta en parlamentarisk utredning som arbetar tillsammans med en expertgrupp, skulle åstadkomma en försening är det, tror jag, inte någon större risk för. Däremot tror jag att det skulle underlätta detta ärendes fortsatta behandling i riksdagen om

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

man hade ett parlamentariskt inslag i samordningsarbetet.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson i Solna anser att man borde avveckla hyresregleringslagen även i en bristsituation. Jag tror att riksdagen gör klokt i att tänka sig för litet grand i denna angelägenhet. Vi får dagligen i tidningarna och på annat håll besked om vad som händer på hyresmarknaden. Skulle vi i en storstad eller i en tätort där det råder en uppenbar bostadsbrist släppa regleringen eller kontrollen, skulle vi legalisera sådana hyror som vi i dag betraktar som illegala eller betecknar med orden svartabörsaffärer. Det vill vi inte vara med om, utan vi vill ha en sådan kontroll och en sådan uppläggning av lagstiftningen att vi kan bemästra marknaden någorlunda. Jag har visat på vilka kontrollinstrument vi för närvarande har till vårt förfogande även på de orter där en avveckling skett. Man bör vara försiktig härvidlag. Det har bekantgjorts att man i Väst-tyskland och Schweiz efter en bestämd tid skulle avveckla hyresregleringslagen. Men vad har skett i dessa länder? Jo, man har i stället förlängt giltighetstiden därför att man kommit underfund med att man ännu inte vågar släppa kontrollen.

Herr Bengtson säger vidare att det finns vissa teoretiker och experter som har en annan uppfattning om nuvarande hyreslag. Det är möjligt. Men jag tror att vi i riksdagen gör klokt i att i någon mån lita på de kommunalmän och rikspolitiker som sysslar med dessa frågor och har en del praktisk erfarenhet. Det är inte alltid säkert att skrivbordsteoretikerna har rätt. I så komplicerade frågor som dessa, som berör familjers och ensamstående bostadsfråga, bör man nog lita till den praktiska erfarenheten.

För herr Nyberg vill jag påpeka vad utskottet starkt understryker, nämligen

att f. n. arbetar en rad kommittéer och utredningar med dessa olika delfrågor och vi väntar år 1965 och 1966 på beslut. Vi har en expertgrupp, som har till arbete att sammanfoga ärendena och driva på utredningarna. Tror inte kammarens ledamöter att det skulle vara förståndigt att vänta på detta resultat för att riksdagen sedan suveränt skall kunna ange vissa riktlinjer för att åstadkomma lösningar? Utskottet har hävdat detta och jag tror att utskottet har bedömt situationen på ett sätt som kan anses vara rätt klokt i dagens läge.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenning argumenterar mot mitt yttrande att man ställts inför svårigheter vid avveckling av hyresregleringen även i en bristsituation. Jag har, herr talman, tolkat departementschefens skrivning på denna punkt så, att han räknar med att lägga fram mer eller mindre preciserade förslag till en slutgiltig avveckling under 1966. Därför tycker jag, herr Svenning, att om man beträffande storstadsområden från vårt håll säger, att avvecklingstiden får sträcka sig ut över fyra och ett halvt år, d. v. s. till och med slutet av år 1969, då har man givit både de boende och fastighetsägarna, kommunerna och statsmakterna ganska stora möjligheter. Vi måste väl ändå ha en ambition att göra en slutlig avveckling.

Herr Svenning vill väl ändå inte göra gällande att hyresregleringen är en modern, rättvis och socialt inriktad lagstiftning? Herr Svenning anser väl inte heller att den är direkt positiv för en modernisering av fastighetsbeståndet? Jag kan inte säga annat än att den bär syn för sägen som det nu ser ut, åtminstone i Storstockholm. Vi har saneringsproblem överallt i alla stadsdelar, även ute i de förortskommuner som tillhör storstockholmsområdet. Det är möjligt att förhållandena är bättre i Malmö, det känner jag sämre till.

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

Även om herr Svenning har intressanta saker att säga i det här sammanhanget så har man väl anledning att efterlysa vad departementschefen menar med sin skrivning. Jag ställde en fråga till honom och när han gör ett så pass uppseendeväckande uttalande, att han skall komma med förslag om en slutgiltig avveckling nästa år, så bör han också kommentera det uttalandet här. Det är meningen att människorna skall veta vad våra styrande funderar på. Även en kommentar av departementschefen om vad han har för avsikt att göra om hyreslagstiftningen skulle bli försenad är av intresse, herr talman!

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Bengtson i Solna lägger in mer i justitieministerns uttalande än denne själv gör. Han skriver nämligen längst ner på sid. 7:

»Riktpunkten bör vara att avvecklingen bedrivs så skyndsamt som möjligt utan att olägenheter uppstår på hyresmarknaden. Skulle den nya lagstiftningen om vilken jag tidigare talat bli försenad och till följd därav hyresregleringslagens giltighetstid behöva förlängas ytterligare kan avvecklingsfrågan komma i ett annat läge. Det kan då finnas anledning att överväga en snabbare regional avveckling eller andra därmed jämförbara åtgärder.»

Vad har justitieministern därmed sagt? Att det inte är säkert att det går bara med avveckling utan det finns också andra jämförliga åtgärder. Att det betonas på detta sätt är något som är viktigt.

Herr Bengtson i Solna frågar om denna lagstiftning är social. Ja, den är i högsta grad social. Vad skulle inträffa på hyresmarknaden om det inte fanns en skyddslag? Denna har tillkommit som ett skydd på grund av en bristsituation. En reglering kommer till på detta sätt och den måste vara kvar så länge det finns en risk att bristen utnyttjas

hänsynslöst. Vad som skall ersätta hyresregleringslagen är en allmän, nyreviderad hyreslag där de viktigaste punkterna bör vara besittningsskyddet och, som jag också hoppas, en effektiv kontroll av oskäligen hyror.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord i anslutning till ett avsnitt av denna debatt, nämligen frågan om rivningen. Den sanering av den äldre bostadsbebyggelsen som äger rum i de större städerna har i Stockholm fått en fart och en omfattning som faktiskt motiverar att beträffande vissa delar av denna sanering man kan tala om ett rivningsraseri.

Det är mot bakgrunden härav som vi i motionen II: 131 har hemställt om förslag till innevarande års riksdag beträffande skyndsamma åtgärder för motverkande av rivning av icke saneringsmogna fastigheter.

Herr talman! Jag vill då med detsamma understryka att motionen icke riktar sig mot gamla, usla och utslitna fastigheter där lägenheterna från hälsovårdssynpunkt och andra synpunkter inte är människovärdiga. Inte heller riktar den sig mot att man sanerar vissa områden av trafiktekniska eller andra skäl. Motionen riktar sig helt enkelt mot att man river, sanerar som det så vackert heter, äldre fastigheter som är i gott skick, moderniserade och utrustade med moderna bekvämligheter utan att de nyssnämnda förutsättningarna föreligger, en utveckling, som synes öka i oroväckande grad.

Herr talman! Detta är ett mycket allvarligt problem och det för med sig rätt djuplodande aspekter, aspekter av inte bara ekonomisk art. En minst lika viktig aspekt är den mänskliga, nämligen den som har intimt samband med miljöpolitiken.

Fler och fler familjer i denna stad, för att nu ta exemplet från den största tätorten där detta rivningsraseri har

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

drivits längst, har råkat in i ett osäkerhets- och otrygghetstillstånd, därför att de inte vet hur länge de får bo kvar i sin gamla miljö och inte vet var de egentligen kommer att hamna.

Man måste konstatera att det är minst lika motbjudande och i de enskilda fallen nästan lika tragiskt att skyffla i väg dessa människor från en miljö, som om man vill vara något högtidlig i fråga om uttryckssättet måste beteckna som deras hembygd, till något ytterområde i en helt främmande miljö, som när människor i glesbygdsområden för sin utkomst tvingas från hus och hem till tätorter med en för dem också helt främmande miljö.

På sina håll har det faktiskt blivit en verklig psykos på detta område och man är skräckslagen inför utvecklingen. Man tycker att den moderna grävs kopan är något slags motsvarighet till den gamla draken som man talade om under medeltiden, denna drake som så framgångsrikt nedkämpades av S:t Göran. Nu är det emellertid så, att den moderna draken, grävs kopan, är en effektivt och rationellt arbetande maskin, och så finns det inte längre någon S:t Göran. Herr talman! Jag vill inte på något sätt försöka att kreera rollen av någon modern S:t Göran som skall slåss mot grävmaskinerna. Detta har jag varken fysiska eller andra förutsättningar att göra. Jag har bara velat fästa uppmärksamheten på de mycket allvarliga problem som detta rivningsraseri för med sig, framför allt från mänsklig synpunkt.

Nu har utskottet glädjande nog intagit en positiv hållning till de förslag som här framförts.

Utskottet säger bl. a.: »Utskottet finner det i likhet med de motionärer som uppmärksammar rivningsfrågan angeläget att de åtgärder som kan föranledas av obefogad förtida rivning av bostadshus också vidtas.» Sedan hänvisar man — vilket också framkommit här i debatten — till vissa åtgärder, t. ex. cirkuläret till hyresnämnderna. Man hän-

visar också till hyreslagstiftningssakkunniga och säger: »Det måste också antas att rivningsfrågan såsom ovan berörts kommer i ett annat läge, när hyreslagstiftningssakkunnigas förslag framläggs.»

Ja, herr talman, det är verkligen att hoppas att den kommer i ett annat läge och framför allt att konkreta åtgärder vidtas för att komma till rätta med problemet. Enligt min uppfattning, herr talman, river och sanerar man här alltför många fullgoda fastigheter, som kan brukas ännu i många, många år. Detta bidrar till att ytterligare förvärpa den redan nu mycket svåra bostadssituationen och medför också i många fall mänskliga tragedier.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är herr Svennings uttalande att hyresregleringen är social som föranleder mig att göra några kommentarer.

När vi här i riksdagen beslutar om familjebostadsbidrag och stöd åt familjerna så att de kan klara sin bostadsfråga, har vi som mål att göra en social gärning. Hyresregleringen var rimligtvis från början avsedd som ett skydd. Men vilka skyddas nu, herr Svenning? Vi kan mycket väl tänka oss att det sitter en miljonär i en hyresreglerad bostad och får det skydd, som enligt vad herr Svenning nu säger gör att lagstiftningen är social. Men jag har åtminstone för mig att när vi skall vidta sociala åtgärder genom beslut i riksdagen, skall vi också veta vad det blir för konsekvenser. Är det socialt att uppmuntra olagligheter, allsköns ohederlighet i hyresregleringens hägn? Vi behöver inte närmare gå in på detaljer, men jag anser att detta är ett stort socialt problem.

Vidare anser jag att ungdomens bostadsfråga är ett socialt problem av mycket stora mått. Det är 29 procent av ungdomarna som enligt professor William-Olssons utredning får sina bostäder i

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

»normal» ordning. Hur de andra får sina bostäder kan man läsa i denna utredning.

Herr talman! Det var här fråga om vad departementschefen menar när han skriver vad både herr Svenning och jag har läst upp i olika sammanhang. Jag skulle faktiskt vara utomordentligt intresserad av att få reda på vad som menas med att »överväga en snabbare regional avveckling eller andra därmed jämförbara åtgärder».

Det är ungefär detta som jag har arbetat för. Men vad som konkret menas i departementschefens skrivning tycker jag man har rätt att kräva fullständigt besked om.

Slutligen är det väl inte utan sitt intresse att höra vad departementschefen har för uppfattning om en parlamentarisk beredning av bostadsfrågorna. Det är ju en tanke som har framförts i olika sammanhang under hela denna riksdag.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare sagt att om man talar om andra jämförliga åtgärder gäller det inte bara en avveckling. Det kan ju tänkas att man går på andra linjer, vilket utskottet starkt understrukt.

Jag kan inte förstå att herr Bengtson i Solna ännu inte uppfattat att det är en social lagstiftning. Det måste vara en social lagstiftning som skyddar besittningsrätten, skyddar hyran och rätten att bo kvar. Det spelar ingen roll om vederbörande är miljonär eller fattig — han får ändå ha sin lagliga rätt prövad. Det är så man måste uppfatta en lag, som är stiftad som en skyddslag men som har ett socialt syfte, nämligen att skydda besittningsrätten och skydda mot oskäliga hyror.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Vi tycks alla vara ense om det beslut som skall fattas, nämligen en förlängning av hyresregleringslagen

under ett år. Detta är emellertid en fråga av mycket stort intresse, och det kan vara rimligt att vi, trots att vi är eniga om det beslut som skall fattas, mera i princip diskuterar hyresregleringen och dess avveckling.

Jag tycker att vi beträffande avvecklingen borde kunna enas om att hyresregleringen har betydande negativa verkningar och att det är önskvärt att den avskaffas så snart som möjligt. Jag tror inte att jag för riksdagen behöver redogöra för de negativa verkningarna. Det räcker med att hänvisa till utskottets utlåtande, där dessa verkningar är redovisade.

Vi borde väl också kunna vara eniga om att avvecklingen av hyresregleringen i storstäderna inte skall försiggå så illa förberett och klumpigt att det uppstår en hyresgästopinion, som vill återinföra och permanenta hyresregleringen.

Föreligger det då risk för att en sådan opinion kan uppstå i samband med avvecklingen? Ja, vi får komma ihåg att hyresmarknaden nu har varit reglerad så länge att människor under 50 år har ingen eller nästan ingen erfarenhet av en fri bostadsmarknad. Det är därför tydligt att om hyresregleringens avveckling skulle medföra verkliga chockhöjningar av hyran i vissa lägenheter, så skulle en fri marknad på hyresområdet, även om sådana höjningar inte skedde för så många lägenheter, bli allvarligt komprometterad i hyresgästernas ögon.

Då kommer vi till den andra frågan, nämligen om det är troligt att regleringens avveckling i storstäderna — jag tänker då närmast på Stockholm — kan ge exempel på sådana hyreshöjningar som med rätta skrämmar upp hyresgästerna? Ja, som bekant har vi en provisorisk lag om besittningsskydd. Det har nämnts tidigare under denna debatt. Den lagen innebär att om en hyresvärd säger upp avtalet och begär en hyra som hyresgästen anser vara oskälig, så

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

har den senare rätt att dra fragan inför domstol, som då antingen kan godta hyran eller också upphäva uppsägningen. I det senare fallet får hyresvärden nöja sig med att kontraktet förnyas med den gamla hyran.

Domstolen har inte enligt den nuvarande lagen möjlighet att gå någon medelväg. Hyresvärden får dessutom betala rättegångskostnaderna. Det är troligt att vetskapen om att denna lag finns och osäkerheten om domstolspraxis kommer att göra att hyresvärdarnas intresse för kraftiga hyreshöjningar blir ganska måttligt. Den provisoriska lagstiftning vi har kan sålunda innebära att hyreshöjningarna blir ganska försiktiga och successiva.

Detta gäller emellertid för lägenheter där det finns en hyresgäst som har besittningsskydd. Men även på en marknad med obetydlig rörlighet blir lägenheter ibland lediga. Det har sagts mig att här i Stockholm blir 10 procent av lägenhetsbeståndet ledigt varje år. Det kan hända att siffran är överdriven. Men faktum är ändå att lägenheter av olika anledningar alltid blir lediga. Och i dessa lägenheter finns det inga hyresgäster med besittningsskydd som kan anlita lagen för att få hyran prövad. Där har fastighetsägaren alltså rätt att ta ut den hyra han kan få. Det finns inget hinder för det i lagen.

Det finns två skäl som talar för att det mycket väl kan bli vissa chockhöjningar just i dessa ledigblivna lägenheter. Det ena är att hela efterfrågeöverskottet kanaliseras till dessa lägenheter. Det är de enda lägenheter man kan konkurrera om, och då går givetvis de hyressökande dit. De priser som förekommer på svarta börsen ger en föreställning om vad människor som befinner sig i en nödsituation är villiga att betala för att få bostad.

Det andra skälet till att det kan bli verkliga chockhöjningar är att enligt verkställda undersökningar finns det betydande hyresklyftor mellan nyprodu-

cerade lägenheter i ytterområdena och äldre, relativt moderna lägenheter i de centrala delarna. Dessa klyftor är stora, om man räknar i antalet kvadratmeter och kronor, men de framstår som ännu större om man tar hänsyn till att många som efterfrågar bostad är villiga att betala väsentligt mer för en centralt belägen bostad än för en jämförbar lägenhet i ytterområdena.

Vid en övergång till fri marknad kommer därför vissa av de ledigblivna lägenheterna i de centrala delarna att betinga hyrespriser, som skulle komma att verka mycket oroande på hyresgästen. Detta betyder enligt min mening inte att man kan vänta med att avveckla hyresregleringen till dess man tror att hyran inte kommer att stiga i välbelägna lägenheter, men man måste se till att chockhöjningar undviks.

En kommitté arbetar för närvarande med detta problem. Det gäller att finna en form som gör att man åtminstone under en övergångstid har utvecklingen under kontroll. Någon har sagt att vi måste reglera oss ur det tillstånd vi har reglerat oss in i, och jag tror att det ligger mycket i det. Att innan den kommittén är färdig med sitt arbete upprätta treårsplaner för hyresregleringens avveckling är bra onyttigt. Man vet ju ingenting om vilka möjligheter den nya lagstiftningen kan ge för att påskynda avvecklingen i storstäderna.

Jag vill i förbigående säga att jag har också en annan invändning mot högerns bostadspolitik i år. I annat sammanhang har högern föreslagit höjningar av bostadsräntorna, vilka skulle höja hyran i hus byggda efter 1962 med cirka 25 procent. Om det är riktigt som jag nyss sade, nämligen att hyresklyftorna mellan lägenheter i ytterområdena och äldre, relativt moderna och centralt belägna lägenheter i de centrala delarna försvårar avvecklingen av hyresregleringen, kan det väl inte vara klok politik att som en förberedelse för en avveckling inom tre år göra des-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

sa hyresklyftor ännu större? Jag tycker att det är dålig samordning mellan de två förslagen, alltså dels en mycket snabb avveckling och dels ett förslag som innebär en kraftig ökning av hyresklyftorna mellan nämnda lägenheter. För min del tror jag vi får vara försiktiga med att avveckla subventionerna och räkna med att hyresregleringens avveckling snarare skall gå före avvecklingen av subventionerna än tvärtom.

Jag vill också säga några ord beträffande reservationen om den parlamentariska beredningen.

För ett par år sedan föreslogs i en partimotion från folkpartiet att riksdagen skulle begära tillsättande av en parlamentarisk beredning i bostadsfrågan. Den motionen avsågs av riksdagen, och regeringen valde att gå en annan väg, nämligen att tillsätta en rad kommittéer med uppdrag att utreda olika avsnitt av frågekomplexet. I ett fall, nämligen beträffande bostadspolitiska utredningen, tillsattes en mycket manstark samling representanter för de politiska partierna och för olika partintressen inom bostadsproduktion och bostadsförvaltning. Uppgiften att samordna det förslag som utredningarna lägger fram och att med det material utredningarna tillhandahåller som grund åstadkomma ett bostadspolitiskt program, som kan leda till att trasslet på bostadsmarknaden försvinner inom rimlig tid, skall tydligen nu fullföljas i departementet. Vad man än kan säga om den metoden, så inte tycker jag den tyder på att regeringen är intresserad av att åstadkomma en bred samling när det gäller bostadspolitiken.

Om det hade varit fråga om att verkligen söka samla riksdag och regering till ett krafttag på bostadsområdet, hade det hela lagts upp på ett annat sätt. Man borde enligt min mening ha följt folkpartiförslaget och tillsatt en parlamentarisk beredning utan inslag av partsrepresentanter. Denna beredning

borde helst ha tillsatts samtidigt med eller kanske till och med före specialutredningarna, eftersom den borde ha fått vara med om att bestämma vilka avsnitt av bostadspolitiken, som behövde specialutredas.

Dessa specialutredningar kunde för övrigt i vissa fall med fördel ha utförts av experter, som framlagt alternativa förslag. Den parlamentariska beredningen kunde då väsentligt snabbare än nu är fallet ha fått fram det material, som behövs för att de politiska bedömningarna skall kunna göras och handlingsprogram upprättas över hela fältet.

Jag tycker att regeringens metod förefaller föga väl genomtänkt. Man hade tydligen en ambition att verka handlingskraftig och tillsatte en rad utredningar i snabb följd utan att först göra upp en plan över hur arbetet att skapa ett bostadspolitiskt handlingsprogram borde läggas upp, för att man så snart som möjligt skulle komma fram till resultat.

Man kan alltså nu anföra att det är i senaste laget att tillsätta en parlamentarisk beredning. Det är dock bättre sent än aldrig. Om denna uppfattning inte delas av regeringen, anser jag att slutsatsen måste bli att den inte är särskilt angelägen om att åstadkomma bred samling på bostadsområdet.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Att tillföra denna debatt några nya argument torde knappast vara möjligt, men jag vill trots detta med några ord kommentera den borgerliga framstöten, främst därför att mitt parti inte haft möjlighet att i utskottet framföra sin mening.

Högerpartiet har i dag konkretiserat sina önskemål i en fyraårsplan. Såvitt jag förstår ligger det ingen större tankemöda bakom denna. Det hade lika gärna kunnat vara en tre- eller femårsplan — men det sistnämnda alternativet kanske väcker obehagliga associationer inom högerpartiet. Man vill att

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

hyresregleringslagen senast år 1969 skall vara avskaffad också i storstadsområdena. I landet i övrigt är den på god väg att avskaffas, trots att vi ännu inte fått någon allmän obligatorisk hyreslagstiftning som skydd för hyresgästerna. Den nuvarande besittningsskyddslagen och övergångslagen ger inte samma skydd som hyresregleringslagen tillförsäkrar hyresgästerna.

På ett smygande sätt kan besittningsskyddslagen leda till hyreshöjningar. Jag vill erinra herr Gustafsson i Skellefteå om att domstolen, när den skall ta ställning till hyresärenden av detta slag, icke har till uppgift att förhindra hyresökning. Detta är klart uttalat. Om sålunda utan större offentlighet 45, 50 eller 51 procent av hyresgästerna kan fås att självmant gå med på en hyresökning, kommer denna högre hyra sedan att bli gällande på orten i fråga.

Vad som nu leker högerpartiet i hagen torde inte vara så svårt att gissa. Äganderätten till hyresbostäderna i större tätorter och i städernas centrala delar ligger till cirka 80 procent i privata händer. Det är i huvudsak i dessa tätorter och större städer, som hyresregleringslagen ännu gäller.

Högerpartiets övertygelse att lagen om tillgång och efterfrågan skulle komma att stimulera till ett ökat bostadsbyggande — d. v. s. att en fri bostadsmarknad under s. k. fri konkurrens skulle leda till ökad rörlighet inom bostadssektorn — skulle, omsatt i praktiken, komma att höja hyrorna inom främst städernas centrala delar, där efterfrågan på lägenheter genom det centrala läget skulle öka. Med andra ord, de 80 procenten privata husägare och enskilda fastighetsbolag skulle kunna kamma hem betydande extra vinster.

Kampen mot hyressplittningen, som det talas mycket om, innebär som bekant inte att man skall sänka hyrorna i den nya bebyggelsen, utan att man skall höja dem i den gamla.

Jag skall inte förneka, att lagen om

tillgång och efterfrågan, d. v. s. om denna lag verkligen får tillämpas under fri konkurrens, på lång sikt kunde leda till att efter ett avskaffande av hyresregleringen priset på bruksvaran — bostaden — så småningom, efter att först ha tagit ett säkerligen betydande språng i höjden, skulle återgå till en mera reell nivå för att under en tid, då marknaden blivit mättad, till och med kunna sjunka under denna nivå.

Detta är emellertid, herr Bengtson i Solna, bara en teori som möjligen skulle kunna bekräftas i ett samhälle med verkligt fri konkurrens. I vårt samhälle — om jag får använda detta uttryck — är den fria konkurrensen på alla områden av betydelse kastad på sophögen. Det finns ingen fri konkurrens, och det skulle inte heller få finnas någon sådan inom bostadsbyggnadsområdet. Det s. k. riskvilliga kapitalet skulle i god tid dras bort innan vi komme i det läget, att hyrespriserna tenderade att sjunka och profiten för ägarna att minska. Kapitalet skulle då mycket snabbt söka sig till andra profitområden.

Under den tid som denna process utvecklades skulle emellertid mycket svåra verkningar uppkomma för de s. k. vanliga inkomsttagarna. De stora låglönegrupperna och de många barnfamiljerna skulle tvingas lämna sina nya moderna lägenheter och söka sig över till gammal bebyggelse. Trångboddheten skulle tilltaga, enär flera familjemedlemmar tvingades sammanbo och dela på hyreskostnaderna. De unga äktenskapen skulle minska i frekvens, och det skulle bli svårare att bilda familj. Familjen är ändock samhällets hörnpelare — det erkänner till och med högerpartiet. Bostaden skulle så småningom bli ett klassmärke.

Nu framhåller man visserligen från borgerligt håll, att de låglönegrupper och barnfamiljer som inte själva har inkomster, vilka kan täcka hyreskostnaderna, skall subventioneras av sam-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

hället. Med andra ord, samhället skall först ge fastighetskapitalet rätten att på en s. k. fri marknad tilltvinga sig skyhöga vinster på bostadsproduktionen under bristtider. Därefter skall samhället med skattemedel subventionera låglönegrupperna och de stora barnfamiljerna för att dessa skulle få råd att bo i det bostadsbestånd i städerna som till 80 procent ägs av privata husägare eller fastighetsbolag. Jag har verkligen svårt att tänka mig att riksdagen skulle godkänna en sådan bostadspolitik.

Jag måste emellertid erkänna att regeringen har försatt sig själv i en mycket dålig position. De borgerliga partiernas kritik är i många fall berättigad. Regeringens bostadspolitik, som naturligtvis har många goda sidor, är på en avgörande punkt ytterst bristfällig. Det gäller främst frånvaron av radikala ingrepp som kunde göra slut på bostadsbristen. Regeringen har år efter år tillsatt utredning på utredning alltmedan bostadsbristen ökat. Markspekulationen har fått och får alltjämt breda ut sig. Spekulation i bostadsbristen får utan nämnvärda motåtgärder fortgå. Frånvaron av verkligt djärva grepp från regeringens sida ger de borgerliga partierna chansen att kritisera regeringen från vänster, ger dem möjligheter att spekulera i bostadsbristen och piska upp lidelser i bostadsköerna, som ensidigt riktar sig mot regeringen.

Den kommunistiska riksdagsgruppen har upprepade gånger försökt övertyga regeringen om nödvändigheten av att verkligen sätta stopp för enskild spekulation i tomtmark och bostadsbrist. Vi hävdar med bestämdhet att bostad måste tillförsäkras alla medborgare — det är en rättighet som inte borde behöva diskuteras. Vi har föreslagit att de stora hyreshusen i tätorter och större städer skall överföras i samhällets ägo. Det innebär med andra ord förbud för enskilt kapital att spekulera och berika sig inom bostadssektorn. Det en-

skilda kapitalet måste söka sig andra områden i sin penninghunger. Det måste anses vara en samhällelig angelägenhet att sörja för bostäder för alla medborgare och därmed stimulera familjebildningen — att genom goda bostäder lägga grunden till en lycklig och harmonisk utveckling.

Det finns ingen annan väg att gå. All spekulation i såväl tomtmark som bostadsbrist måste äntligen stoppas.

Och nu kommer jag till denna förhatliga hyresregleringslag, som högerpartiet och de andra borgerliga partierna inte kan förlika sig med. Men vilken annan väg kan man tänka sig? Jag erkänner att hyresregleringslagen är en krislag som överlevt sig själv. Men så länge inte andra skyddslagar införts som skyddar hyresgästerna och bostadskonsumenterna i övrigt mot oskäliga bostadskostnader måste hyresregleringslagen och hyreskontrollen vara kvar. — Jag talar om »andra lagar». Jag menar då en allmän och obligatorisk hyreslagstiftning. Jag utgår från att regeringen aldrig skulle ge möjligheter för fastighetskapitalet att ytterligare breda ut sig.

Folkpartiet har motionerat om en parlamentarisk utredning. Jag tycker att folkpartiet skulle kunna ena sig med oss kommunister åtminstone på den punkten, att det finns tillräckligt med utredningar. Det är inte utredningar vi behöver utan mera handling. Jag kan inte förstå hur en parlamentarisk utredning snabbare skulle kunna få material för att bedöma läget än en expertkommitté, och de borgerliga partierna har väl representanter i kommittéerna.

Slutligen, herr talman, ett par ord om rivningsraseriet. Herr Sjönell gjorde detta till en alldeles speciell fråga, och jag vill inte på något sätt undervärdera de synpunkter herr Sjönell framförde. Jag anser dock att det inte finns anledning att göra frågan större än den är.

På s. 11 i utskottsutlåtandet kan vi läsa att SABO anser »att man med stöd

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

av förefintligt statistikmaterial inte kan påstå att rivningsfrekvensen undergått någon mera uppseendeväckande ökning». Hyresrådet »finner rivningsproblemet vara av begränsad omfattning». Hyresgästernas riksförbund framhåller »att uppgifter om rivning som förekommit i press, radio och TV varit klart vilseledande». Arbetsmarknadsstyrelsen påpekar »att någon statistik över antalet med rivningsarbetet sysselsatta inte finns». Utan att hävda annat än att rivningar i många fall borde ha förhindrats anser jag att hela frågan skulle tas upp till nykter bedömning i det sammanhang där den hör hemma.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Frågan om hyresregleringen, som vi nu behandlar, diskuteras — som någon sagt från denna talarstol — här i kammaren och utanför riksdagshuset. Vi är väl tämligen överens om att hyresregleringslagen i nuvarande utformning har sina brister. På vissa håll förstörar man av olika anledningar upp dessa brister — av politiska skäl och därför att man vill ha bort bestämmelserna för att friare kunna spekulera i bostadsbristen och genomföra prishöjningar.

Herr Bengtson i Solna riktade stark kritik mot hyresregleringen. Jag tycker faktiskt att han tog priset här i dag, när han i diskussionen med herr Svenning ifrågasatte huruvida lagstiftningen är social eller inte. Herr Bengtsons motiveringar vittnar väl närmast om att han inte vill acceptera den sociala lagstiftning det här rör sig om — han tycks vilja betrakta den som asocial och gör gällande att den leder till lagbrott o. d., som han i ganska drastiska ordalag målade ut.

Utskottsmajoriteten är också medveten om att lagen har sina brister och har godtagit tanken på en fortsatt avveckling av hyresregleringen. Men om

jag talar som enskild ledamot av utskottet — jag tror dock att min uppfattning delas av de flesta inom utskottsmajoriteten — måste jag säga, att en avveckling av hyresregleringen i nuvarande form förutsätter att den ersätts med något annat. Det bör i så fall vara något som ger en principiell avtalsfrihet på hyresmarknaden men som samtidigt åt hyresgästerna skänker trygghet i två viktiga avseenden — när det gäller besittningsskyddet och när det gäller en rimlig hyressättning.

Jag tror inte att man vill vara med om en avveckling av hyresregleringen utan att ha någonting annat att sätta i dess ställe som ger en verklig garanti i dessa avseenden.

En avveckling av hyresregleringslagen pågår, och t. o. m. herr Bengtson i Solna har sagt att han är relativt nöjd med avvecklingstakten. Men ändå föreslår högern, att man skall fastställa en bestämd plan. Utskottsmajoriteten har tagit avstånd från tanken att fastställa en plan för avvecklingen fram till 1969, där man således generellt slår fast, att då och då skall de och de orterna befrias från hyresreglering. Vi tror att den bästa vägen för en fortsatt avveckling av hyresregleringen är att regeringen som hittills i samråd med de kommunala myndigheterna avgör när hyresregleringen skall avvecklas på respektive ort. Vi tror att man på det sättet får en smidigare och mycket ändamålsenligare form för avvecklingen än om man går på den av högern föreslagna vägen med en i förväg fastställd plan för avvecklingen.

Frågan om rivningshusen har tagits upp i debatten. Jag skall inte beröra den frågan i någon större utsträckning, men jag vill erinra om några saker i detta sammanhang. På s. 8 i sitt utlåtande hänvisar utskottet till vad riksdagen uttalat i denna fråga 1961, 1963 och 1964, nämligen att det finns så generösa regler för hyressättning i samband med moderniserings- och reparationsarbeten,

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

att det blir en rimlig förräntning av det kapital som nedlagts på sådana arbeten. När man bedömer frågan om hyresregleringens inverkan på det s. k. rivningsraseriet tar man inte hänsyn till att vi har dessa generösa regler, utan den som har ett hus, beträffande vilket rivning kan vara aktuell, räknar med att om han river huset och säljer tomten, så kan han tillgodogöra sig ett högre tomtvärde. Det blir alltså när det gäller marken en ren spekulationsvinst som kommer att jämföras med en förräntning av nedlagt kapital för moderniserings- och förbättringsarbeten.

Detta är vad riksdagen och utskottet sagt föregående år. Utskottet har samma uppfattning i år och hänvisar till dessa synpunkter.

Herr Nilsson i Gävle kom in på SABO:s uttalande om rivningsraseriet. Jag vill på intet sätt förringa detta problem, men jag vill erinra om de tabeller i utskottsutlåtandet som visar, att den övervägande delen av de hus som rivs ändå är mycket gamla. Av de hus som rivits i städerna under tiden 1961—1963 var 62 procent byggda före 1901. Beträffande 5 procent av dessa hus är byggnadsåret okänt. Sammanlagt blir det alltså 67 procent. Av tabellerna framgår vidare att 97 procent av husen är byggda 1930 eller tidigare; endast 3 procent av de hus som rivits i städerna under tiden 1961—1963 är byggda senare än 1930. Det visar sig vidare, att 79 procent av dessa rivningshus saknade centralvärme och att 64 procent saknade både centralvärme och wc. Jag tror att vi skall hålla dessa förhållanden i minnet när vi talar om rivningsraseri. Jag vill emellertid ännu en gång understryka att jag på intet sätt velat förringa detta problem, ty rivningen av varje lägenhet, som hade kunnat vara kvar, ökar ju bostadsbristen. Jag tror därför att vi bör kunna vara överens om att allt bör göras som kan göras för att motverka rivningsraseriet.

Som herr Sjönell påpekade har ut-

skottet framhållit att man vill vänta på hyreslagstiftningssakkunnigas betänkande, som man förutsätter skall innehålla förslag som kan leda till bättre förhållanden på detta område. Utskottet har även hänvisat till de åtgärder regeringen föreslagit när det gäller rivningsraseriet.

Herr Nyberg sade att det är ett tiotal utredningar som arbetar på detta område. Jag vet inte om den siffran är riktig, men det är ett stort antal utredningar som för närvarande sysslar med frågor som på ett eller annat sätt rör bostadsbyggande. Jag vågar väl också påstå, att de flesta av dessa utredningar har en parlamentarisk representation. De flesta ledamöterna av denna kammare väntar säkert otåligt på resultatet av dessa utredningars arbete och på att deras förslag skall kunna omsättas i praktiskt handlande, så att vi får en bättre ordning på bostadsmarknaden.

Att jag tror att regeringen väntar minst lika otåligt beror på att den föreslagit en förlängning av lagen på endast ett år denna gång; tidigare har man ju oftast föreslagit en förlängning på två år. Det tolkar jag så att regeringen väntar att utredningarna inom en kortare tidsrymd skall nå ett resultat som gör det möjligt att avlösa eller avveckla hyresregleringslagen.

Att regeringen tillsatt en arbetsgrupp ser jag som ett tecken på att regeringen har sagt sig att några av utredningarna har kommit in i ett skede, då resultatet av deras arbete kan läggas fram för regeringen. Regeringen bör då vara beredd att ta itu med det på en gång, och arbetsgruppens uppgift blir väl då att samordna de olika utredningsresultaten. Jag ser som denna arbetsgrupps främsta uppgift dels att förbereda den kommande lagstiftningen på detta område, dels att samordna de olika utredningarna.

Tillåt mig att också här ge uttryck för en åsikt som framfördes i utskottet när vi diskuterade denna fråga: Kanske kan denna arbetsgrupp få en viss påtryckande effekt på de sittande utred-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

ningarna. Tillsättandet av arbetsgruppen är en signal från regeringen av ungefär följande innebörd: Nu väntar vi oss att ni skall vara färdiga snart; nu är vi beredda att ta itu med samordningsuppgifterna.

Jag har tidigare erinrat om att de flesta av dessa kommittéer har en parlamentarisk representation. Det förefaller mig därför underligt att folket i sin motion föreslår en parlamentarisk beredning som skall samarbeta med denna arbetsgrupp och att man i reservationen tagit upp denna tankegång. Att samordna utredningarnas resultat är väl regeringens naturliga uppgift. Det är fråga om en rent teknisk samordning för att man skall kunna utarbeta en proposition att sedan föreläggas riksdagen. I likhet med herr Svenning tror jag att om man sätter in parlamentariker på detta stadium så kommer det inte att få annat resultat än att man fördröjer framläggandet av propositionen. Jag tror att vi har anledning att förvänta oss ett snabbare resultat om vi följer den ordning som utskottsmajoriteten har skisserat.

Jag vill erinra om vad som antytts också i utskottsutlåtandet, nämligen att det är en rent principiell fråga huruvida man i en beredning av propositionsarbetet skall blanda in parlamentariker; är det inte regeringens naturliga arbetsuppgift att utarbeta propositionen? Är det inte att föregripa riksdagens prövning att, när saken befinner sig i detta läge, sätta till parlamentariker i en arbetsgrupp, som egentligen har som främsta uppgift att förbereda propositionsarbetet?

Jag vill bara erinra om att detta resonemang togs upp också under utskottets diskussion.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Min avsikt var att med några ord kommentera den motion ifrån

folkpartihåll som jag har varit med om att väcka i denna fråga och som här har blivit föremål för mycken uppmärksamhet. Jag vill emellertid först säga ett par ord om den diskussion som nu har förts.

Alla som följt debatten med uppmärksamhet måste ha konstaterat att det är en annan ton i den hyrespolitiska debatten i dag än den som varit förhärskande under ganska många år tidigare. Både utskottsmajoriteten och de talare som har yttrat sig i dagens diskussion har — oavsett partifärg — varit på det klara med att det nuvarande läget på hyresmarknaden är så utomordentligt allvarligt, att det är brådskande att åtgärder vidtas för att åstadkomma en radikal och effektiv förbättring. Det är med stor tillfredsställelse jag konstaterar att jag tyckte mig kunna utläsa detta även ur herr Svennings anförande liksom ur herr Hammarbergs.

Man har anledning att utgå ifrån att departementschefen och departementet minst lika väl som vi vet hur det ser ut in concreto på bostadsmarknaden.

Det har här talats om att avvecklingen av hyresregleringen pågår. Till det finns anledning att knyta åtminstone den reflexionen, herr talman, att gång efter annan, när det föreslagits att hyresregleringen skall avskaffas på den och den orten och de kommunala myndigheterna rest motstånd häremot, så har man inte minst från hyresgästorganisationerna uttalat livliga bekymmer för hur det skulle sluta om man verkligen vidtog den drastiska åtgärden att upphäva hyresregleringen. Efter de många upphävanden som nu genomförts — jag behöver inte nämna siffrorna, ty det har herr Svenning gjort före mig — kan vi emellertid med stor tillfredsställelse konstatera att alla dessa regionala upphävanden på några mycket få undantag när har lämnat ett för alla parter gynnsamt resultat. Man vågar därav dra den slutsatsen att hyresregleringens avskaffande kanske inte är ett så fruktans-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

vårt spöke som vi kanske under de tjugo år, som gått sedan regleringen tillkom, har föreställt oss.

Högern har gjort upp ett tidsschema för hyresregleringens avskaffande, och jag instämmer delvis i herr Svennings kritik av den inre motsägelse, som ligger i detta förslag. Men att även för sådana tätorter, där man vet att läget är utomordentligt allvarligt, gå efter ett på förhand — jag höll på att också säga på fri hand — fastställt tidsschema och avskaffa hela den reglering, som nu hunnit äta sig djupt in i samhällskroppen under de år den bestått, förefaller att ligga bortom det möjligas gräns. Ett sådant förslag saknar i verklig mening intresse. Man kan inte och förs inte av hänsyn till riskerna — som det är möjligt att man överskattar — utan vidare kasta sig in i ett vågspel som detta.

Samtidigt är det klart att någonting nytt måste provas. Om man har kontakt med hyresmarknaden sådan denna ser ut inte bara i Stockholm, Göteborg och Malmö utan även i de medelstora städerna, där köerna växer och i många fall bara blir längre och längre och där vi förgäves försökt att bygga i kapp utan att ens skönja skymten av att lyckas, blir man betänksam.

Jag såg ett fall häromdagen då en familj med tre barn fick flytta in i ett källarutrymme utan direkt belysning och utan vare sig vatten eller avlopp annat än ute på gården. Man hör talas om det ena fallet efter det andra. När man samtidigt ser att detta förtvivlade läge skapar sådan desperation, att man i dess väg kan spåra något av rättsupplösning, som vi alltför länge negligerat, måste vi fråga oss själva: Skulle det inte vara möjligt för regeringen, riksdagen och parterna på hyresmarknaden och alla dem, vilka vi vill ta in i bilden, att i god vilja sätta sig tillsammans och försöka fundera ut vilka vägar man skulle kunna gå för att så fort som möjligt skapa ett åtminstone något så när nöjaktigt tillstånd?

Detta är, herr inrikesminister, bakgrunden till den motion som vi har väckt. Vi sade oss att här behövs något annat än den gamla trätan mellan dem, som tror på hyresregleringen, och dem som tror på en fri marknad. Men härför behövs sådana människor, som kan lyfta sig ut ur gamla, insuttna positioner och i stället förmår bilda sig en frisk och konkret uppfattning om vad som i dagens allvarliga läge måste göras.

Herr Hammarberg sade, att det är regeringens sak att göra någonting helt av alla de olika partiella lagförslag som kommer fram. Jag vill inte bestrida detta. Riksdagen har ingen anledning att uppta något slags kompetensstrid med regeringen på denna punkt. En sådan kommer kanske om några dagar men är inte för dagen aktuell.

Vad som däremot är ett faktum är att ingen av de nu pågående utredningarna duger för lösandet av den uppgift, som vi har velat fixera i vår motion. De berör olika delar av bostadssituationen, men de berör inte den mest trängande uppgiften, nämligen att med hjälp av de möjligheter som står till buds försöka att skapa mindre odrägliga förhållanden på marknaden än vad som för närvarande råder. Här är det inte nödvändigt att man sitter och studerar det eller det lagkomplexet när det lägges fram, utan här behövs en serie samordnande uppgifter av både bostadspolitisk och hyrespolitisk art, nödåtgärder eller i värsta fall provisorier, om ingenting annat hjälper. Här behövs hjälp åt många familjer, åt alla de människor som måste få tak över huvudet.

Vi hoppas kunna intressera både riksdagen och departementet för ett gemensamt försök i den riktningen. Ett sådant försök skulle få större slagkraft, om det redan från början hade förankring i riksdagen. Vi har all respekt för experternas insatser, men vi är vana vid att ta dessa inte bara med en

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

utan ibland med åtskilliga nypor salt. Därför tror jag att om något här skall kunna uträttas med den skyndsamhet som krävs, bör representanter för riksdagens partier vara inkopplade. Jag skall inte rikta någon uppmaning, än mindre komma med någon vädjan, men jag vill understryka att läget på bostadsmarknaden i de dess bättre relativt få större bostäder som vi nu här talar om — ty det är dem det gäller — redan är förtvivlat. Det blir värre och värre, inte minst under det år vi nu går till mötes. I den situationen vill jag säga att läget är så allvarligt, att ingen vare sig i kanslihuset eller i riksdagen borde kunna motsätta sig att extraordinära åtgärder vidtages för att åvåga-bringa en förbättring.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan i långa stycken hålla med herr Ståhl ty vad han sagt stämmer precis med vad som ofta sagts från hyresgäströrelsens och kommunalmännens sida.

Vi arbetar effektivt på att försöka få till stånd en samordning. Jag redogjorde tidigare för ett par detaljer härvidlag, t. ex. åtgärder för en ökad lägenhetsbytesverksamhet. Jag hör till min stora glädje att det finns resonans här i riksdagen för dessa strävanden. Det bör därför vara helt naturligt att nu försöka få en part mer helhjärtat med i arbetet, nämligen fastighetsägar-sidan, som i större utsträckning än nu bör ställa ledigblivna lägenheter till bostadsförmedlingarnas förfogande. Vi kan visserligen inte vara särskilt missbelåtna i Malmö där så sker till 80—85 procent. Men det är trist att behöva konstatera att man på sina håll inte i rimlig omfattning ställer lediga lägenheter till bostadsförmedlingarnas förfogande.

Jag vill gärna att man samlas kring dessa angelägna frågor, och jag är glad över de tongångar som i dag hörts, därför att det är mycket behjärtansvärda

frågor, frågor som vi måste engagera oss helt i och försöka att få lösta.

Jag tror att detta skall kunna ske genom samverkan, ty åtminstone 60 å 70 procent av dem som står i kö hos bostadsförmedlingarna önskar endast att få byta lägenheter. Finge man till stånd en bättre fungerande bytesverksamhet än nu skulle man uppnå goda resultat; det är inget tvivel om den saken. Kunde vi gemensamt samlas omkring dessa frågor och, något som herr Ståhl också var inne på, ta hänsyn till människornas angelägna bostadsbehov och vidta verkliga kraftåtgärder till lösningar skulle jag vara glad över detta.

Jag vill å andra sidan säga att sådana resultat inte kan uppnås bara genom tillsättandet av fler utredningar. Låt oss i stället samla det material som pågående utredningar förfogar över och få det så snabbt som möjligt till riksdagens bord för att kunna diskutera konkreta åtgärder! I dagens läge kan vi dock göra så pass mycket som att vädja till parterna på hyresmarknaden och vädja till dem som bygger att göra ännu bättre insatser på sina områden. Det skulle hälsas med tillfredsställelse av alla människor om vi kunde få en helhjärtad uppslutning kring dessa angelägna frågor.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Den fråga vi debatterar är av så utomordentligt stor vikt att jag begärt ordet mest för att understryka ett par synpunkter som i stort sett tidigare har framförts i debatten och för en stund sedan framfördes med särskilt stor energi av herr Ståhl.

Jag är glad att kunna säga att jag också kan instämma i själva den attityd som herr Svenning i sin senaste replik hade till en del av frågeställningarna. Det kan alltså hända att utvecklingen är snabbare på marsch än vad som framgår av utskottsutlåtandena.

Alla har här understrukit att bostads-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

marknaden är full av olösta problem vilka mer eller mindre sammanhänger med hyresregleringen. Situationen tycks inte bli bättre. Inflationen och kostnadsstegringarna medför en fördyring av de nya bostäderna och ökar, såsom redan påpekats, hyressplittringen.

Det står väl därför klart för alla att det här behövs vad man kan kalla ett nytt grepp. Regeringen tvekar och det kan man på sätt och vis förstå. Mängden av utredningar vittnar emellertid om att man inom regeringen är väl medveten om att utvecklingen inte är tillfredsställande. Kombinationen av fortskridande inflation och hyresreglering håller inte i längden. Flera andra länder har därvidlag gjort samma erfarenhet som vi.

Frågan är svårlöst. Det finns simplister som säger att om man bara upphäver hyresregleringen snabbt blir allting bra. Men så enkelt är det inte. Det är mycket som behöver göras — men jag skall inte i dag ingå på det. Herr Gustafsson i Skellefteå har visat på ett par viktiga aspekter.

Det finns många människor som hävdar att endast en samlingsregering kan ta de krafttag som behövs för att lösa bostadsfrågan. Kanske är det riktigt att endast en sådan regering skulle kunna genomföra det komplex av reformer som behövs för att uppnå ett system som fungerar: större rörlighet på bostadsmarknaden, bättre disposition av resurserna, lägre byggnadskostnader och i längden större tillgång på bostäder. I varje fall skulle en sådan samlingsregering kanske ha lättare att vidta de åtgärder som behövs.

Herr talman! Jag vill gärna resa frågan: Borde inte den svenska demokratin kunna klara en sådan uppgift genom gemensamma ansträngningar av regering och opposition? Varför inte sätta sig ner och pröva hur ett radikallare grepp skulle se ut? En parlamentarisk beredning skulle kunna ta hand om utredningsresultaten från de olika

expertutredningarna och förvandla dem till politisk handling. Man skulle i varje fall kunna komma ett stycke på väg till ett handlande sådant som läget kräver. Vi håller på att få så pass mycket av fakta — vi får ju mer därav under de närmaste månaderna — att uppgiften snarast blir att sammanställa dessa fakta och att lägga grunden för en politik som motsvarar behoven i det allvarliga krisläge som finns sedan länge.

En sådan beredning skulle kunna bli en av de viktigaste beredningar som funnits i Sverige efter kriget om viljan finns på ömse håll att nå ett praktiskt resultat. Jag vädjar därför till regeringen att gå med på ett sådant samlat grepp. En förutsättning — jag vill gärna understryka det — är att arbetet bedrivs så snabbt att förslag kan framläggas för riksdagen utan onödigt dröjsmål. Det bör vara en fråga snarare om månader än om år.

Herr talman! Jag har i dag avstått från att tala om det som har varit, naturligtvis utan att fördenskull ändra min uppfattning. Men i dag gäller det främst, om grunden kan läggas för ett samlat grepp på en av våra allvarligaste sociala frågor. Jag tillåter mig därför att uppmana regeringen att inte låta detta tillfälle gå förlorat.

I detta anförande instämde herr *Bohman* (h).

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Propositionen i det ärende som vi nu avhandlar har framlagts av justitieministern. Han är tyvärr utomlands och har därför inte möjlighet att ta del i denna debatt. Men vi är väl överens om att hela detta problemkomplex innehåller så mycket av politiskt stoff och ligger så nära den bostadspolitiska frågan i allmänhet, att det är ganska rimligt om jag, som nu handlägger bostadsfrågorna i regeringen, yttar mig i ärendet.

Det skulle naturligtvis vara av ett visst

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

intresse med en längre gående debatt om en rad av dessa frågor, men jag vill liksom herr Ohlin säga att det inte är det som vi är ute efter i dag eller som vi har någon större nytta av nu. Det är klart att herr Bengtson i Solna kan fråga: Vad menar ni med skrivningen i propositionen, när ni säger »att det kan finnas anledning att överväga en snabbare regional avveckling av hyresregleringen eller andra därmed jämförbara åtgärder»? Jag vill svara herr Bengtson, att det är vad som står före detta stycke i propositionen, nämligen det ställe där det heter att vi förväntar att vi skall få ett utredningsförslag som gör det möjligt att framlägga en proposition beträffande hyresregleringslagstiftningen, som är det väsentliga. Men så står det: »Skulle den nya lagstiftning om vilken jag tidigare talat bli försenad och till följd därav hyresregleringslagens giltighetstid behöva förlängas ytterligare, kan avvecklingsfrågan komma i ett annat läge.» Då kan vi behöva överväga att påskynda en regional avveckling och att kombinera denna med andra åtgärder.

Även rivningsfrågan, saneringsverksamheten, har stor betydelse. Låt mig bara säga att detta inte är någonting nytt. I långtidsutredningens presentation 1961 förutsattes en ganska betydande saneringsverksamhet. Man beräknade då att omkring 25 000 lägenheter om året skulle komma att saneras bort, kontoriseras eller bli stående tomma ute på vår landsbygd. Vad vi nu finner är att saneringen inte gått riktigt så snabbt; 1964 blev resultatet ungefärligen 10 000 lägenheter, som sanerats i våra tätortsbildningars inre delar. Ett par, kanske tre tusen lägenheter har kontoriserats, och ute på landsbygden finns det bostäder som på grund av utflyttning kommit att stå tomma.

Detta förminskar inte själva problemet, som vi måste följa med största verksamhet. Det har vi också försökt att göra. Jag behöver alltså inte längre uppehålla mig kring dessa frågor.

Inte heller skall jag ta upp det hyrespolitiska spørsmålet i allmänhet. Vi har sagt att vi är intresserade av att en lösning kommer till stånd och att mera långtgående åtgärder kanske måste vidtas än vad vi hittills har gjort samt att vi är beredda att diskutera prisfrågan, som kan tänkas få ett större utrymme än för närvarande. De uttalanden som vi har gjort är generella och naturligtvis också förpliktande för den bedömning som vi efter hand kommer att göra när vi ställs inför uppgiften att framlägga mera konkreta förslag.

Det är två frågor här som är verkligt seriösa. Den ena, herr talman, är vårt förslag om ett års uppskov med framläggandet av förslag om ny hyreslagstiftning, d. v. s. förlängning av gällande hyresregleringslag. Tidigare har vi alltid begärt att få denna förlängd med två år, men nu begär vi endast ett års förlängning, eftersom vi förväntar att pågående utredningar skall bli färdiga i så god tid att vi kan framlägga förslag till en mera slutgiltig lösning. Detta har vi velat markera genom detta förslag. Därom tycks vi heller inte behöva tvista; det är, som herr Gustafsson i Skellefteå sade, i och för sig ingen stridsfråga.

Egentligen är inte heller den andra stora frågan någon kontroversiell sådan, och bör ju inte heller vara det. Det gäller bostadsfrågornas handläggning under den närmaste tiden. I och för sig skulle det vara en bekväm väg att gå för en regering att lasta över ansvaret för bostadsfrågans lösning, liksom problemet med hyresregleringens avveckling och eventuella ersättande med andra lagar, på en parlamentarisk arbetsgrupp. Jag skulle dock vilja ställa frågan, om detta utifrån allmänpolitiska utgångspunkter kan anses vara riktigt tillfredsställande. Jag betraktar — och det tror jag att vi alla gör — en sådan åtgärd som ett avsteg från vad som kan betecknas som det sedvanliga. Man kan naturligtvis säga — det har herr Ståhl gjort och det har även herr Ohlin gjort — att läget är komplicerat och att det därför kan

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

komma att krävas extraordinära åtgärder. Ingen bestrider heller att hela detta frågekomplex innehåller en mångfald ömtåliga och besvärliga ting. Detta visar inte minst det faktiska förhållandet att vi funnit det angeläget att tillsätta en rad utredningar om skilda delproblem. Många av dessa, framför allt de som är mera politiskt betonade, har en parlamentarisk förankring. För regeringen framstår det som ytterst angeläget att samordna resultaten av utredningarnas arbete och foga in dem såsom delar i det större sammanhang till vilket de hör. Det gäller här mark- och bostadspolitiken, förmedlingsverksamheten liksom hyrespolitiken i allmänhet; hela problemkomplexet skall betraktas som en stor och sammanhängande enhet, till vilken vi skall försöka ta ställning.

För att kunna åstadkomma en samordning och foga in de skilda delarna av problemet i helheten bestämde vi oss redan i höstas för att tillkalla en särskild arbetsgrupp i kanslihuset. Här berörs skilda departement — justitie-departementet, inrikesdepartementet och finansdepartementet — och vi har även till denna grupp knutit ett par sakkunniga utifrån. Detta visar att vi på denna punkt är ense om nödvändigheten av ett samlat grepp om hela problemkomplexet. Vår avsikt är att söka få fram förslag så skyndsamt som möjligt, och såvitt vi nu kan bedöma bör det vara möjligt att redan till nästa och påföljande år för riksdagens prövning framlägga förslag inom hela området. Regeringen får då ta sitt ansvar och presentera de förslag som den finner rimliga med utgångspunkt från utredningarnas material och remissinstansernas yttranden.

Vid riksdagsbehandlingen blir vi sedan i tillfälle att se hur långt vi kan komma i samförståndslösningar. Men jag vill gärna säga, inte minst med hänsyn till tonen i kammaren i dag, att vi självfallet kommer att söka åstadkom-

ma förslag som kan ge förutsättningar för en så bred parlamentarisk uppslutning som möjligt och att vi lyssnar och har lyssnat till stämningarna både i kammardebatten i dag och i den offentliga debatten framför allt under de senaste åren. Vi har också själva velat något markera var vi står och vad vi är beredda till. Vi kan självfallet inte presentera alla detaljerna här, ty vi är som jag sagt delvis beroende av det materialunderlag som vi kan få, men ändå har vi väl angivit vissa principiella utgångspunkter från vilka vi anser att vi skall kunna komma fram till våra lösningar. Man bör emellertid inte bortse från att vissa av dessa frågor till sin karaktär är kontroversiella. Meningarna kan komma att gå isär. Om detta kan vi få en uppfattning efter hand som pågående utredningar blir klara.

Med detta har jag inte på något sätt velat blåsa till strid i denna fråga. Vi kommer att eftersträva en samförståndslösning. Men som läget är i dag tror jag det är viktigt att vi väntar på utredningarna under sommaren och vintern och nästa år, om det visar sig möjligt, ställer samman utredningarna och söker framlägga de förslag som kan föranklas av dem.

Jag delar således i stort sett utskotts-majoritetens mening i denna fråga. En punkt i reservationen har förvånat mig. Reservanterna skriver nämligen, att enligt deras uppfattning »är det emellertid synnerligen viktigt att riksdagen får vederbörligt inflytande även över det slutliga samordningsarbetet». Årade kammarledamöter! Det är ju avsikten. Vi kan ju aldrig komma förbi riksdagen. Det är den som slutgiltigt skall besluta. Men det är ju ändå så i vårt parlamentariska liv, att regeringen får ta sitt ansvar och lägga fram sitt förslag, till vilket riksdagen slutgiltigt har att ta ställning. Det blir vid riksdagsbehandlingen som vi får se i vad mån vi kan nå en lösning i samförstånd. Att döma av vad som sagts i denna debatt synes det fin-

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

nas mycket som talar för att vi kan komma ganska nära varandra, när vi slutgiltigt ställs inför att pröva dessa frågor.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag känner mig inte manad att ta upp någon polemik mot statsrådet Rune Johansson. Det finns ingen särskild anledning till det i dag. Men en liten kort kommentar kan jag kanske få göra. Statsrådet talar om att det vore »bekvämt» för regeringen att få lasta över problemet om den politiska samordningen på en parlamentarisk beredning. Jag tror inte att tillsättandet av en sådan beredning skulle innebära att regeringen bleve fritagen från det huvudsvar den har när den lägger fram en proposition för riksdagen. Men jag tror att det skulle kunna bli mindre svårt för regeringen att ta det radikala grepp som behövs, om den hade — låt mig säga det rent ut — på vissa punkter något av en återförsäkring från medlemmarna av en parlamentarisk beredning. Det gäller ju här enligt vårt sätt att se ett radikalt grepp, och som jag fattat det är statsrådet av samma mening. Utan att i dag hemfalla åt någon kritik av det som har varit kan jag väl få lov att säga, att erfarenheten gjort oss tveksamma huruvida man kan vänta sig ett tillräckligt radikalt grepp från regeringen.

Detta att man går ett stycke in på den politiska avvägningen i beredningar har vi sett åtskilliga exempel på, bl. a. i försvarsfrågan.

Det spörsmål vi handlägger i dag har genom en lång utveckling kommit att få så stor betydelse och svårighetsgrad, att man måste fråga sig om det inte finns liknande skäl till en politisk beredning som de som föreligger när vi handlägger de centrala försvarsfrågorna.

Statsrådet Johansson sade att regeringen har angivit riktlinjer för hur den ser på principerna för en lösning. Det förefaller mig som om man borde ha

kunnat vänta sig något klarare besked. Men, herr talman, jag skall inte uppehålla mig vid det. Huvudsaken är — från en synpunkt sett — att statsrådet Johansson själv har den känslan att regeringen har en principiell ståndpunkt, även om han endast i mindre grad har redovisat den inför riksdagen i dag. Det hade varit bättre att få veta mera, men allra viktigast är att denna ståndpunkt snabbt kommer till uttryck i det praktiska arbetet.

Jag är naturligtvis glad över att statsrådet Johansson säger att regeringen kommer att eftersträva en samlande lösning. Det bör väl en regering strängt taget alltid göra i frågor av denna art, men jag tror ändå att det kan ligga ett inte ringa värde i denna statsrådets deklaration. Jag tillåter mig emellertid hemställa att regeringen inte låser sig fast vid den ståndpunkt som utskottsmajoriteten har intagit utan begagnar den handlingsfrihet, som en regering har beträffande arbetsformerna, för att söka finna vägar till en samlande lösning. Det är hög tid efter alla dessa år att vi får en politik som bidrar till att de allvarliga sociala olägenheterna på bostadsområdet om inte snabbt försvinner så dock i väsentlig mån avlägsnas. Om den gemensamma önskan på alla håll att nå ett sådant resultat kan det inte råda någon som helst tvekan.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Ytterligare en kommentar utöver den, som herr Ohlin gjorde i anslutning till inrikesministerns anförande, är påkallad.

Jag tar fasta på det intresse som inrikesministerns anförande andades. Jag fäste mig emellertid vid att inrikesministern fortfarande utgår ifrån att i sommar kommer något delförslag att framläggas, i höst något annat delförslag och fram på vintern ytterligare något. Jag vill framhålla att det farligaste av allt är dröjsmål. Visserligen har de bostadslösa vant sig vid att visa

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

tålmod. De har fått vänta och vänta och väntar ännu på bostäder. Men de orkar inte vänta hur länge som helst på ett tecken på en bestämd vilja från dem som bär ansvaret, att nu skall något göras. Jag tror verkligen att det på detta område ligger fara i dröjsmål och uttalar därför den förhoppningen, att inrikesministern skall tänka även på den sidan av saken.

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Först några ord i anledning av inrikesministerns synpunkter på de båda bifrågorna som gällde sanering.

Det är ofrånkomligen så, som statsrådet säger, att saneringen kanske inte alltid har gått så snabbt som den borde. Men vad hyresregleringen har åstadkommit är att saneringen så att säga gått ojämnt. Den har i vissa fall gått fort och i andra fall, där det av tekniska och ekonomiska skäl är nödvändigt att sanera, gått för sakta. Den har inte kunnat planläggas och inte plan enligt genomföras.

Jag frågade statsrådet vad som i propositionens skrivning menades med »därmed jämförbara åtgärder». Jag skall emellertid inte envisa med att få svar på den frågan. Efter det utomordentligt positiva anförande som statsrådet hållit skall jag över huvud taget inte ta upp den frågan. Jag vill endast betyga att jag är glad över statsrådets inställning.

Statsrådet sade att han vill försöka få ett så brett underlag som möjligt för ett bostadspolitiskt handlingsprogram. Jag skulle endast vilja framföra en liten »randanmärkning». Det kan mycket väl tänkas att ett parti eller en grupp människor vill ha en del av handlingsprogrammet vidare utredd. Det är den chansen man försitter genom att inte tillsätta en parlamentarisk beredning, som kanske inte skulle utreda så mycket utan snarast försöka uppnå enighet om vad som skall utredas.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag kan förstå, herr Bengtson i Solna, att det finns problem som man vill ha närmare belysta. Från respektive partiers sida håller man väl emellertid ändå kontakt med dem som ingår i utredningarna och får, om man önskar få några speciella frågor undersökta, detta gjort via de kanalerna. Det är emellertid mycket möjligt att vi i departementsgruppen även i det allmänna översiktsarbete som nu pågår behöver göra specialundersökningar. Jag kan säga att vissa sådana redan på ett förberedande stadium igångsatts, varvid vissa principiella frågor övervägs i avvaktan på resultatet av de utredningar som pågår.

Till herr Ståhl vill jag säga att jag delar hans uppfattning att vi måste undvika dröjsmål. Vi har ju, såsom framgår av skrivningen i propositionen och som också någon talare här har sagt, försökt påskynda en del av de pågående utredningarna. Jag tror att det kan vara skäl att säga att vi exempelvis har givit utredningen om bostadsförmedling tilläggsdirektiv att undersöka möjligheterna av en obligatorisk bostadsförmedling i storstadsområdena. Vi anser det vara utomordentligt angeläget att vi så skyndsamt som möjligt får fram resultatet av denna utredning. Vi har efter kontakt med utredningen fått den uppfattningen att utredningen nu arbetar så, att förslag torde kunna föreligga någon gång kring halvårsskiftet redan i år.

Sedan blir nästa fråga om vi skall vänta med beslut med anledning av denna utrednings resultat, tills en rad andra utredningar föreligger klara, eller om vi med utgångspunkt från detta material skall ta upp förhandlingar med kommunerna i storstadsområdena — till exempel i storstockholmsområdet — om en gemensam bostadsförmedling, byggd självfallet på helt andra antal bostäder från kommunerna än dem man

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

hittills har sysslat med. Det är mycket möjligt att man här kan nå en överenskommelse mellan kommunerna som kan betecknas som ändamålsenlig och helt tillfredsställande. Detta är enligt vår mening så angeläget att det inte kan få dröja. Därför tror vi, att det är riktigt att vi nu får tillfälle från kanslihusets sida att ta ställning till utredningsresultat som framkommer för att vidta åtgärder så skyndsamt som möjligt, där detta kan ske utan att förslag behöver framläggas till riksdagen. Skulle vi vid sådana eventuella förhandlingar med storstockholmskommunerna inte komma till något resultat, så måste vi underställa frågan riksdagens prövning genom en eventuell proposition om obligatorisk bostadsförmedling, ifall vi kommer till att detta är angeläget.

Jag har därmed velat presentera en speciell fråga av utomordentlig betydelse, där en tidsförskjutning kan komma att innebära så mycket. Vi skulle väl därmed kunna vara överens om att vi försöker så långt möjligt klara en del av problemen.

Beträffande ett annat område nämligen inriktningen av bostadsbyggandet mot storstadsområdena har jag inte anledning att säga annat än att vi hälsade med tillfredsställelse huvudparten av folkpartiets riksdagsgrupps inställning i denna fråga, framför allt i den principiella frågan att man måste bygga där bostadsbristen är störst. Det var ett utomordentligt viktigt ställningstagande.

Vad beträffar det industrialiserade bostadsbyggandet pågår en specialutredning om detta. Det är mycket möjligt att enbart denna utredningstillkomst och dess nuvarande arbete leder fram till praktiska resultat under hand. Det byggs för närvarande skulle jag tro ett tiotal fabriker för tillverkning av byggnadselement — jag hade tillfälle att i förra veckan se på en av dessa i storstockholmsområdet, vilken jag tyckte var mycket bra. Jag vill inte därmed säga att det är just det resultat som man

slutgiltigt skall stanna för; vi gläder oss åt att det också förekommer konkurrens i fråga om metoder o. s. v. Det är frågor som måste mogna fram under hand och som man därför antagligen inte kan lägga i en ny och stor utredningsorganisation för att övervägas i ett större sammanhang, där man skymtar lösningen först lång tid framöver. Jag tror att det är nödvändigt att man följer en sådan handlingslinje, där man försöker att undvika dröjsmål så långt det går.

Detta är alltså de besked jag gärna ville lämna till herr Ståhl.

Till herr Ohlin skulle jag vilja säga att vi ju här inte tvistar om något utan endast diskuterar frågan om hur man skall nå resultat så skyndsamt som möjligt. Herr Ohlin ansåg att det radikala greppet nu skulle bestå i den extraordinära åtgärden att tillsätta en samlande utredning ovanpå alla dem som vi nu har. Jag skulle nog vilja säga att det radikala grepp som kan framstå som nödvändigt får vi försöka ta i samband med att vi framlägger förslag till lösningar av hela det problemkomplex som vi arbetar med.

Jag tror inte att det går att göra en direkt jämförelse mellan detta område och försvarsfrågan. I försvarsfrågan har man inte arbetat med specialutredningar med parlamentarisk sammansättning utan där har man direkt gått in i utredningen och diskussioner för att söka nå samförståndslösning på en gång.

Om det skulle visa sig att det blir erforderligt med kontakter, innan man från regeringens sida slutgiltigt presenterar förslagen på nu ifrågavarande område, får vi väl i det sammanhanget överväga i vilken form dessa kontakter skall tas. Jag tror att man efter de besked vi har lämnat, nämligen att vi — i linje med huvudtankegången att det är nödvändigt med ett samlat grepp — tillsatt en arbetsgrupp i detta syfte och att vi siktar till att så skyndsamt som möjligt komma fram till ett resultat,

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

får ta ställning till detta när som jag sade i mitt första anförande, vårt förslag till lösningar presenteras.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Beträffande denna fråga, i vars behandling jag har deltagit i utskottet, har man under hand frågat varför centern inte kunde ansluta sig till den reservation som avgivits av herr Alexanderson m. fl. och som bl. a. innehåller en anhållan om en parlamentarisk beredning. Jag motiverade vårt ställningstagande ganska utförligt i utskottet och skall nu göra det på nytt här i kammaren.

Först och främst har jag personligen den uppfattningen, att dylika speciella beredningar endast skall tillgripas när utomordentliga förhållanden är för handen och jag tycker inte sådana föreligger under denna punkt hur allvarlig frågan än är. Det skulle nämligen innebära att man berövar riksdagen dess suveräna inflytande över handläggningen av en fråga som denna, eftersom riksdagen mer eller mindre skulle bli bunden av det ställningstagande som en dylik parlamentarisk beredning kommer fram till.

Den ursprungliga motionen gick så pass långt, om jag inte missuppfattade den, att man tänkt sig att beredningen skulle vara placerad i kanslihuset och där samarbeta med expertgruppen. Detta måste innebära att oppositionen skulle vara med och skriva regeringens propositioner, vilket jag tycker är helt orimligt.

Reservationen sträcker sig väl inte fullt lika långt i detta fall men när det gäller den praktiska handläggningen av en sådan fråga kan jag inte förstå, att denna handläggning på något sätt skulle kunna göra det möjligt för riksdagen att så snart som möjligt kunna fatta beslut i frågan. Det uppgavs nämligen under utskottsbehandlingen, jag tror det var sekreteraren som lämnade den upplysningen, att det var sexton

olika utredningar som sysslade med frågor rörande bostadspolitiken, och då var han ändå inte övertygad om att han hade fått med alla. Man må ha vilken uppfattning som helst om det lyckliga i att så många utredningar skall vara sysselsatta inom ett och samma område — för min del tror jag att det hade varit bättre att frågorna samlats ihop, så att utredningarnas antal blivit mindre. Låt oss emellertid anta att vi fick en beredning, dit alla överväganden och resultat från de 16 olika utredningarna skulle slussas in för en samordning, när skulle då en sådan beredning kunna bli klar med sitt ställningstagande? Såvitt jag förstår måste det dröja mycket länge.

De olika utredningarna bör i stället påskynda sitt arbete, så att deras förslag kommer in till kanslihuset där expertgruppen kan ta hand om dem. Sedan får det i vederbörlig ordning framläggas proposition till riksdagen. Jag tror att detta är den snabbaste vägen att få frågorna under behandling.

Samtidigt är detta över huvud taget den rätta gången av ärendet. Riksdagen bör endast i utomordentliga situationer anhålla om att bli satt ur funktion på det sätt som reservanternas förslag enligt min mening innebär. Därför kan vi inte på vårt håll godta förslaget, hur allvarligt problemet än är.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkterna A och B 1—B 3

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten B 4

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., m. m.

Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten B 4) i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit reservationen I) av herrar Lidgard och Bengtson i Solna.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammararens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 182 ja och 31 nej, varjämte 3 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B 5

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten B 5) i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit reservationen II) av herrar Lidgard och Bengtson i Solna.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammararens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 180 ja och 31 nej, varjämte 5 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B 6

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nyberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten B 6) i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit reservationen III) av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nyberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 75 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

Föredrogs i ett sammanhang konstitutionsutskottets memorial nr 29, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna; samt

sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Konstitutionsutskottets memorial nr 29

Till grundlagsenlig behandling hade utskottet för riksdagen anmält två vid 1964 års riksdag jämlikt 64 § riksdagsordningen som vilande antagna ändringar i rikets grundlagar, avseende

1) ändrad lydelse av §§ 35 och 36 regeringsformen, innebärande bl. a. att, såvitt gällde andra statstjänstemän än domare, grundläggande bestämmelser om deras rättsställning överfördes från regeringsformen till annan lag, stiftad av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt efter lagrådets hörande; samt

2) ändrad lydelse av § 38 riksdagsordningen, innebärande att beredningen av ifrågavarande lagärenden inom riksdagen skulle tillkomma konstitutionsutskottet.

Sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1

Genom en den 12 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 60, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att, under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 35 och 36 §§ regeringsformen, antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) statstjänstemannalag,
- 2) lag om tjänstemän hos kommuner m. fl. (kommunaltjänstemannalag),
- 3) lag om inskränkning i rätten att föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut,
- 4) lag angående ändring i lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förerings- och förhandlingsrätt,
- 5) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister,
- 6) lag angående upphävande av lagen den 17 maj 1940 (nr 331) om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän,
- 7) lag om ändring i brottsbalken,
- 8) lag angående ändring i lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol,
- 9) lag angående ändring i lagen den 20 maj 1955 (nr 261) om avstängning av domare,
- 10) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän,
- 11) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 17 maj 1963 (nr 114) om semester.

Propositionen hade, såvitt den anginge förslaget till statstjänstemannalag, hänvisats till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott. Sistnämnda del av propositionen hade tilldelats andra lagutskottet. Genom överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och andra lagutskottet hade propositionen hänskjut-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

tits till sammansatt konstitutions- och andra lagutskott.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås, att statens och kommunernas tjänstemän får förhandlingsrätt enligt i princip samma regler som gäller för andra arbetstagare. Lön och övriga ekonomiska villkor skall enligt förslaget kunna regleras i kollektivavtal. Förslaget innebär vidare, att lockout och strejk erkännes som tillåtna stridsmedel i intressetvist mellan stat eller kommun, å ena, samt tjänstemannorganisation, å andra sidan.

Förslag framlägges om en statstjänstemannalag innehållande grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt om en kommunaltjänstemannalag med vissa bestämmelser om kommunaltjänstemännens ställning i arbetsrättsligt hänseende.

Till det sammansatta utskottet hade därjämte hänskjutits

dels följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 716 i första kammaren av fru *Hultell m. fl.* och nr 842 i andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 717 i första kammaren av herrar *Källqvist* och *Dahlén* samt nr 841 i andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*,

3) de likalydande motionerna nr 718 i första kammaren av herr *Lidgard m. fl.* och nr 839 i andra kammaren av herr *Björkman m. fl.*,

4) de likalydande motionerna nr 719 i första kammaren av herr *Åkerlund* och nr 840 i andra kammaren av herr *Carlshamre m. fl.*,

5) motionen nr 838 i andra kammaren av herrar *Larsson* i Norderön och *Johansson* i Dockered,

dels ock följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

6) de likalydande motionerna nr 228 i första kammaren av herrar *Hilding*

och *Svanström* samt nr 295 i andra kammaren av herrar *Ullsten* och *Mundebo* angående arbetsdomstolens sammansättning,

7) de likalydande motionerna nr 601 i första kammaren av herr *Alexander-son m. fl.* och nr 424 i andra kammaren av fru *Gärde Widemar* angående statstjänstemännens oavsätlighet *m. m.*

I motionerna *I: 716* och *II: 842* hade hemställts,

»A) att riksdagen måtte antaga lagförslagen med följande ändringar:

1) kommunaltjänstemannalagen 2 §:

Avtal må ej träffas om tjänstemans åligganden i tjänsten.

Avtal må ej heller träffas om sådana i lag eller annan allmän författning reglerade anställningsförhållanden, som angå

a) tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande;

b) tjänsters inrättande och uppförande på ordinarie och icke-ordinarie stat, indragning och förändring av tjänster eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

c) myndighets arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten samt rätt till annan ledighet än semester.

Har avtal träffats i strid mot vad i denna paragraf stadgas, är avtalet i sådan del utan verkan.

2) kommunaltjänstemannalagen 3 §:

Vid konflikt om sådant anställnings- eller arbetsvillkor för i denna lag avsedd tjänsteman, som må bestämmas genom avtal, må lockout, strejk, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd vidtagas, om annat ej följer av lag eller avtal.

Tjänsteman må deltaga i stridsåtgärd endast efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör.

Arbetstagarförening må ej anordna eller eljest föranleda stridsåtgärd, som enligt första stycket icke är tillåten, ej

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

heller genom lämnande av understöd eller på annat sätt medverka vid otillåten stridsåtgärd som medlem i förening- en vidtagit. Arbetstagarförening är även skyldig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga otillåten stridsåtgärd eller att, om sådant redan vidtagits, söka för- må dem att häva den.

Om skyldighet att lämna underrättel- se angående arbetsinställelse gälla sär- skilda bestämmelser.

B) att riksdagen måtte vidtaga mot- svarande ändringar i statstjänstemanna- lagen i fråga om arbetstidens förlägg- ning samt rätten till konfliktåtgärder;

C) att riksdagen måtte uttala betydel- sen av en reell överläggningsrätt i frå- gor, varom avtal ej må träffas.»

I motionerna *I: 717* och *II: 841* hade hemställts,

»I. att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 60 angående de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. måtte besluta

a) att avtal må kunna slutas om ar- betstidens förläggning och rätt till an- nan ledighet än semester,

b) att arbetstagarorganisation skall äga lagfäst rätt att påkalla överläggning i frågor varom avtal icke må slutas samt att myndighets beslut i sådan fråga, där- est organisation begärt överläggning, icke må fattas förrän överläggning ägt rum,

c) att jämväl oorganiserad tjänsteman må ha rätt att delta i strejk beslutad av arbetstagarorganisation,

d) att övergångsbestämmelse, inne- bärande att vid lagens ikraftträdande anställd tjänsteman genom anmälan må ställa sig utanför kollektiva stridsåtgär- der samt att för hans del skall tillämpas de vid lagens ikraftträdande gällande avlönings- och pensionsbestämmelserna, införes;

II. att vederbörande utskott får i upp- drag att utarbeta härför erforderlig för- fattningstext.»

I motionerna *I: 718* och *II: 839* hade hemställts,

»1) att i statstjänstemannalagen 3 § 2 st. b) orden »arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än seme- ster» utgår; samt

2) att kommunaltjänstemannalagen 2 § erhåller följande lydelse:

»I anställningsförhållande vara denna lag är tillämplig gäller vad som är be- stämt i avtal.

Avtal må ej träffas om tjänstemans åligganden i tjänsten.

Avtal må ej heller träffas om sådana i lag eller annan allmän författning reg- lerade anställningsförhållanden, som an- gå

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens ut- formning i övrigt;

b) myndighets eller inrättnings ar- betsuppgifter samt ledningen och för- delningen av arbetet inom myndigheten eller inrättningen;

c) tjänstetillsättning, disciplinär be- straffning eller anställnings upphöran- de.

Har avtal träffats i strid mot bestäm- melserna i andra och tredje styckena, är avtalet i denna del utan verkan.»

I motionerna *I: 719* och *II: 840* hade bl. a. hemställts, att riksdagen måtte be- sluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära omedelbar, allsidig och förutsättnings- lös utredning av innebörden i och even- tuellt behövlig reformering av tjänste- mannaansvaret; samt

att i § 15 andra stycket i den föreslag- na statstjänstemannalagen orden »som han tillhör» måtte utgå.

I motionerna *I: 601* och *II: 424* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utred- ning enligt i motionerna angivna rikt- linjer om garantier för oavsätlighets- principens tillämpning i samband med inrättande av nya tjänster.

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 35 och 36 §§ regeringsformen,

med bifall till följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gällde avtal om arbetstidens förläggning beträffande statstjänstemän,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gällde avtal om arbetstidens förlägg-

ning och rätt till annan ledighet än semester beträffande statstjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839 i motsvarande delar,

samt med avslag å motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gällde lagfäst överläggningsrätt för statstjänstemän,

måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 60, framlagda förslaget till 3 § statstjänstemannalagen — för sin del antaga nämnda förslag med den ändring att lagrummet erhöles följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

3 §.

I anställningsförhållande — — — — i avtal.

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten, *arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester*;

c) anställnings- eller arbetsvillkor som regleras i denna lag eller i författning vartill lagen hänvisar eller enligt lagen tillhör Konungens, riksdagens eller myndighets beslutanderätt.

Har avtal — — — — utan verkan.

(Utskottets förslag)

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets arbetsuppgifter *eller* ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten;

c) anställnings- eller arbetsvillkor som regleras i denna lag eller i författning vartill lagen hänvisar eller enligt lagen tillhör Konungens, riksdagens eller myndighets beslutanderätt.

samt med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gällde förslaget till 2 § kommunaltjänstemannalagen med undantag för frågan om avtal om arbetstidens förläggning,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gällde lagfäst överläggningsrätt för kommunaltjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839, i vad de gällde den icke reglerade kommunala förvaltningen,

måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det

B. att riksdagen, under samma förutsättning som under A.,

med bifall till följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gällde avtal om arbetstidens förläggning beträffande kommunaltjänstemän,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gällde avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester beträffande kommunaltjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839 i motsvarande delar,

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

genom förevarande proposition framlagda förslaget till 2 § kommunaltjänstemannalagen — för sin del antaga nämnda

da förslag med den ändring att lagrummet erhöles följande såsom *uskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

2 §.

I anställningsförhållande — — — — — i avtal.

Avtal må ej träffas om

Avtal må ej träffas om

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

a) inrättande eller indragning av tjänst eller tjänsteorganisationens utformning i övrigt;

b) myndighets eller inrättnings arbetsuppgifter, ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten eller inrättningen, *arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester*;

b) myndighets eller inrättnings arbetsuppgifter *eller* ledningen och fördelningen av arbetet inom myndigheten eller inrättningen;

c) anställningsvillkor som regleras i lag eller annan författning och angår tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande.

c) anställningsvillkor som regleras i lag eller annan författning och angår tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning eller anställnings upphörande.

Har avtal — — — — — utan verkan.

C. att riksdagen, under samma förutläggning som under A., med avslag å motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gällde frågan om tillåtliga konfliktåtgärder, måtte bifalla förevarande proposition i vad den avsåge 15 § första stycket förslaget till statstjänstemannalag och 3 § första stycket förslaget till kommunaltjänstemannalag;

D. att riksdagen, under samma förutläggning som under A.,

i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gällde oorganiserades strejkrätt, samt

2) motionerna I: 719 och II: 840 i motsvarande delar,

samt med avslag å motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gällde förslaget till 3 § andra stycket kommunaltjänstemannalagen,

måtte — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition framlagda förslagen till 15 och 16 §§ statstjänstemannalagen och 3 och 4 §§ kommunaltjänstemannalagen samt till änd-

ring i 20 kap. 4 § brottsbalken — för sin del antaga nämnda förslag i vad de icke omfattades av utskottets hemställan under C. med den ändring att lagrummen erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse;

E. att riksdagen, under samma förutläggning som under A., med avslag å motionen II: 838, måtte bifalla förevarande proposition i vad nu gällde 18 § förslaget till statstjänstemannalag;

F. att riksdagen, under samma förutläggning som under A., måtte bifalla förevarande proposition i vad den avsåge förslagen till statstjänstemannalag och kommunaltjänstemannalag, i den mån de icke omfattades av utskottets hemställan ovan, med undantag för förslagen till övergångsbestämmelser;

G. att riksdagen, under samma förutläggning som under A., med avslag å motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gällde möjlighet till undantagande från den nya lagstiftningen, måtte bifalla förevarande proposition i vad den avsåge förslagen till övergångsbestämmelser till statstjänstemannalagen och kommunaltjänstemannalagen;

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

H. att riksdagen, under samma förutsättning som under A., med avslag å motionerna I: 228 och II: 295, i vad däri yrkades lagändring, måtte bifalla det genom förevarande proposition framlagda förslaget till ändring i lagen om arbetsdomstol;

I. att riksdagen, under samma förutsättning som under A., med avslag å motionerna I: 719 och II: 840, i vad de gällde yrkandet om beredskapslagstiftning, måtte bifalla förevarande proposition i vad den icke omfattades av utskottets hemställan ovan;

J. att riksdagen, i anledning av det genom förevarande proposition framlagda förslaget till 33 § statstjänstemannalagen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om disponibilitetsinstitutet;

K. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 601 och II: 424, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande statstjänstemans oavsättlighet;

L. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 719 och II: 840, i vad de gällde tjänstemannaansvaret, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om behovet av utredning rörade ämbetsansvaret;

M. att motionerna I: 228 och II: 295, i vad de gällde yrkandet om utredning rörande arbetsdomstolens sammansättning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

N. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 601 och II: 424,

2) motionerna I: 716 och II: 842,

3) motionerna I: 717 och II: 841

samt

4) motionerna I: 719 och II: 840,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits vid utskottets hemställan under A. och B.

av herrar *Strand*, *Damström*, *Dahl*, fru *Ekendahl* samt herrar *Nilsson* i Östersund, *Fredriksson* och *Henningsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen, under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 35 och 36 §§ regeringsformen, med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gällde avtal om arbetstidens förläggning beträffande statstjänstemän,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gällde avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester samt lagfäst överläggningsrätt, allt beträffande statstjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839, i vad de gällde avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester beträffande statstjänstemän, måtte bifalla förevarande proposition, nr 60, i vad den avsåg 3 § förslaget till statstjänstemannalag;

B. att riksdagen, under samma förutsättning som under A., med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 716 och II: 842, i vad de gällde förslaget till 2 § kommunaltjänstemannalagen med undantag för frågan om avtal om rätt till annan ledighet än semester,

2) motionerna I: 717 och II: 841, i vad de gällde avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester samt lagfäst överläggningsrätt, allt beträffande kommunaltjänstemän, samt

3) motionerna I: 718 och II: 839, i vad de gällde den icke reglerade kommunala förvaltningen samt avtal om arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester beträffande kommunaltjänstemän,

mätte bifalla förevarande proposition

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

i vad den avsåge 2 § förslaget till kommunaltjänstemannalag.

Särskilda yttranden hade avgivits

1) i anslutning till utskottets hemställan under H. av herrar *Källqvist, Hernelius, Thorsten Larsson, Erik Filip Petersson, Boo, Edlund och Werbro;*

2) i anslutning till utskottets hemställan under I. av herrar *Källqvist, Hernelius och Edlund.*

Vad utskotten hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! I det förslag till ändrade grundlagar som förelades 1964 års riksdag var det inte riktigt klart hur det skulle bli med statstjänstemännens rättsställning. Sedan den frågan nu har klarnat i betydande grad har vi funnit det angeläget att inte belasta grundlagen med den paragraf som handlar om den saken. Jag yrkar därför bifall till det förslag som rör §§ 35 och 36 regeringsformen men avslag på det föreslagna tillägget i § 38 i riksdagsordningen.

Detta är ingenting som medför någon större omvälvning — om någon till äventyrs skulle ha trott det. Den enda skillnaden är att vi i fortsättningen inte vid varje tillfälle då ändring begäres i tjänstemannalagen behöver tillsätta ett speciellt sammansatt konstitutions- och andra lagutskott. Det anser vi vara en onödig omgång, och vi vill därför inte vara med om att föreliggande förslag genomföres. Vi tycker att det räcker med att andra lagutskottet, som i övrigt behandlar avtalsfrågorna, i första hand får ägna sig åt dessa problem. Om en fråga som berör grundlagarna uppkommer, är det ingenting som hindrar att vi för det speciella tillfället skapar ett sammansatt utskott, om detta anses befogat. I övrigt nöjer jag mig med det yrkande som jag här redan ställt.

Vad sammansatta konstitutions- och andra lagutskottets utlåtande nr 1 be-

träffar skall jag inte uppta kammarens tid med att gå in på det. Andra talare kommer att göra det senare. Jag ber endast, herr talman, att få yrka bifall till den under punkterna A och B i utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Detta ärende är en gammal bekant, som det inte finns anledning att nu säga många ord om. Jag vill bara erinra om att föreliggande förslag behandlades av 1964 års riksdag och då antogs som vilande grundlagsändring i enlighet med särskild föreskrift i riksdagsordningen. Konstitutionsutskottets utlåtande var för övrigt enhälligt. I år gör utskottet en anmälan till riksdagen, och därmed är förslaget färdigt för slutbehandling.

Nu har emellertid herr Henningsson yrkat sådan ändring i förslaget om ändrad lydelse av § 38 riksdagsordningen, att föreskriften om statstjänstemännens rättsställning utgår, och det föreliggande förslag skulle alltså förkastas. Såvitt jag kunnat finna, har det emellertid sedan förra året inte inträffat något särskilt som motiverar att denna föreskrift nu skulle utgå, och inte heller har det anförts några bärande skäl för att förslaget skulle stjälpas eller förhalas.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan oförändrad.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag skall bara säga några ord om konstitutionsutskottets memorial nr 29.

Med den utformning som stats- och kommunaltjänstemannalagarna nu har fått är det inte ändamålsenligt att i grundlagen föreskriva att frågor rörande statstjänstemännens rättsställning

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

skall behandlas av konstitutionsutskottet. Jag ber därför att få instämma i det yrkande som herr Henningsson tidigare här ställt.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag vill här knyta an några synpunkter till sammansatta konstitutions- och andra lagutskottets utlåtande nr 1.

Efter ett utredningsarbete som med vissa avbrott har sträckt sig över 15 år står nu frågan om de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt inför sin lösning. Enligt det förslag som föreligger kommer de offentliga tjänstemännen hädanefter att vid avtalsförhandlingarna kunna uppträda som med arbetsgivaren likaberättigad part och får även möjligheter att tillgripa stridsåtgärder, vilket är ett nödvändigt komplement till förhandlingsrätten, om denna inte skall framstå som enbart illusorisk.

Civilministern redovisar i propositionen att representanter för parterna har deltagit i utredningsarbetet, och man kan väl säga att den lösning som man kommit fram till och som redovisas i proposition nr 60 i allt väsentligt kan betecknas som en förhandlingsuppgörelse. Den har nåtts efter ett utredningsarbete, i vilket parterna på båda sidor tagit synnerligen aktiv del. Det borde ju vara en garanti för att det system man enats om skall fungera på ett tillfredsställande sätt.

I propositionen redovisas också att huvudavtal har träffats mellan å ena sidan staten och å andra sidan vederbörande arbetstagarorganisationer, d. v. s. Statstjänarkartellen, TCO, SACO och Statstjänstemännens riksförbund, samt på det kommunala området mellan kommunförbunden å ena sidan och vederbörande arbetstagarorganisationer å andra sidan. Man kan väl säga att dessa avtal tillkommit efter modell av det avtal som finns på den privata arbetsmarknaden, det s. k. saltsjöbadsavtalet.

När nu arbetsmarknadsnämnden —

som den heter på det privata området — får en motsvarighet inom den statliga och kommunala sektorn, ligger säkerligen det största värdet i att parterna på dessa områden mera direkt ålägges en starkare förpliktelse att i allvarliga konfliktsituationer söka nå fram till fredliga lösningar.

Propositionen tillstyrkes i nästan alla delar av ett enhälligt utskott. Annat var väl heller inte att vänta, herr talman, efter den grundliga behandling som präglat arbetet i denna viktiga fråga. Jag vill ännu en gång understryka värdet av att parterna har tagit så aktiv del i utredningsarbetet.

Alla, som är vana att delta i förhandlingsarbete och så småningom därvid enas om en produkt, vet att resultatet måste bli en kompromiss. Inte heller i nu förevarande fall har parterna fått gehör för alla sina krav, men att produkten ändå kan ha ett mycket stort värde tror jag man vågar påstå.

Men hur bra ett arbete än görs och hur grundligt ett förslag än är genomarbetat finns det alltid någon eller några som tycker att det kunde göras ännu bättre. Det har därför också väckts en del motioner som yrkar på ändringar av olika slag. Jag skall, herr talman, gå in på det avsnitt — det enda förresten — där det föreligger en reservation. Det gäller 3 § statstjänstemannalagen och 2 § i kommunaltjänstemannalagen där det sägs: »I anställningsförhållandena vara denna lag är tillämplig gäller vad som är bestämt i avtal.» Så följer en uppräkningslista av frågor beträffande vilka avtal ej må träffas. Jag skall inte ta upp tiden med att läsa upp hela paragrafen utan skall nämna att med stöd av motionsyrkanden har majoriteten i utskottet bestämt sig för att så att säga lyfta bort orden »arbetstidens förläggning eller rätt till annan ledighet än semester» från denna paragraf. Man vill alltså att det skall få träffas avtal om dessa frågor.

Reservanterna, till vilka jag hör, har

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

i detta avsnitt biträtt propositionen och hänvisar bl. a. till att arbetsgivarna på den privata arbetsmarknaden inte sällan förbehållit sig bestämmanderätten i frågor om arbetstidens förläggning. Under diskussionen har det skymtat fram att man tror att man inte skulle få förhandla om arbetstidens längd. Det är inte fråga om det — arbetstidens längd har man rätt att förhandla om — utan det är fråga om förläggningen av arbetstiden. Det är väl alldeles riktigt som anföres i propositionen — och vilket reservanterna har biträtt — att arbetsgivarna på den privata arbetsmarknaden i stor utsträckning förbehållit sig rätten att själva besluta om arbetstidens förläggning. Reservanterna pekar på — liksom civilministern i propositionen — hur stora svårigheter det kan vara att avtalsfästa en arbetstid på exempelvis sådana områden som sjukvården, socialvården, kommunikationerna och försvaret. Det är, anser vi, nödvändigt att arbetsgivarna där har det slutliga avgörandet.

Arbetstagarorganisationerna har i sina remissvar sagt, att i princip bör denna fråga om arbetstidens förläggning hänföras till avtalsområdet. Statstjänarkartellen framhåller dock i sitt remissvar — jag citerar ur sammandraget på s. 141 i propositionen — »att det inom sådana områden, där tjänstgörings- och turlistor förekommer, kan vara nödvändigt för upprätthållandet av driften att myndigheten har det slutliga avgörandet».

Jag skall bara citera detta, men andra arbetstagarorganisationer har som sagt anfört att det borde ges tillfälle att förhandla om dessa frågor. De har inte i likhet med statstjänarkartellen sagt att det kan finnas områden där det blir mycket svårt för att inte säga omöjligt att fastställa arbetstiden i ett avtal.

Propositionen och därmed reservationen innebär inte att de anställda kommer att vara helt utan inflytande på ar-

betstidens förläggning och annan ledighet än semester — det som enligt utskottsmajoritetens önskan skall göras till föremål för förhandlingar. Nej, herr talman, jag tror att de starka organisationer, som numera finns också på tjänstemannaområdet, kommer att utgöra en garanti för att arbetsgivarna i fortsättningen liksom hittills kommer att samråda med de anställda och deras organisationer i frågor, om vilka det inte är tillåtet enligt förslag att träffa avtal.

Såvitt är oss bekant har inga svårigheter härvidlag hittills förekommit, och de borde egentligen bli helt obefintliga när nu tjänstemännen på den offentliga arbetsmarknaden får den rätt, som vi väl alla tycker är befogad, nämligen förhandlings- och därmed även strejkrätt. Vi fick för övrigt för bara någon vecka sedan vetskap om att man genom överenskommelse på det statliga området gjort upp om införandet av femdagarsvecka. Jag föreställer mig att detta inte framkommit genom avtalsförhandlingar utan genom överläggningar mellan organisationerna och staten som arbetsgivare. Detta torde vittna om att man, om viljan finns på båda håll, också har möjligheter att komma fram till för båda parter tillfredsställande lösningar.

Herr talman! Såsom jag ser det är detta ärende i stor utsträckning en fråga om möjligheterna att tillhandahålla service till samhällsmedborgarna. Båda parter på detta område — både stat och kommun såsom arbetsgivare och personalorganisationerna — borde ha intresse av att detta fungerar på ett tillfredsställande sätt. Med hänsyn härtill är det oriktigt att i avtal slå fast en arbetstid, som kanske sedan inte går att upprätthålla. Jag tror att vi har anledning att med stor tillförsikt se på möjligheterna att genom överläggningar komma fram till överenskommelser.

Det har väckts några motioner i anslutning till frågan om arbetstidens för-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

läggning och även i andra frågor, varom avtal inte må träffas enligt vad som förordnas i 3 § statstjänstemannalagen och 2 § kommunaltjänstemannalagen. Man har sålunda yrkat dels att riksdagen skall göra ett uttalande om betydelsen av att det finns en reell överläggningsrätt, dels att riksdagen skall besluta att arbetstagarorganisationerna skall ha lagfäst rätt till överläggningar och att myndighet i fall, där överläggningar begärts, inte får fatta beslut förrän överläggningen ägt rum. Vad sistnämnda yrkande beträffar har TCO i sitt remissvar med anledning av departementspromemorian sagt sig inte vilja yrka på sådan delgivningsplikt, då den skulle resa alltför stora svårigheter.

Utskottet tar också avstånd från tanken på lagfäst överläggningsrätt i vidare utsträckning än Kungl. Maj:ts förslaget. I anslutning till yrkandet om en reell överläggningsrätt uttalar utskottet följande, som jag gärna vill läsa in i protokollet: »Utskottet vill — — — understrika vikten av att myndigheterna i görligaste mån tillmötesgår organisationernas önskemål att få framföra sina synpunkter samt att överläggning äger rum i alla frågor där så kan anses befogat och utan större olägenhet kan ske. En sådan tillämpning torde nämligen i hög grad vara ägnad att främja ett gott förhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare.»

Jag har sagt tidigare, herr talman, att ett i stort sett enhälligt utskott har tillstyrkt propositionen. På några punkter har utskottet gjort ändringar och påpekanden. Jag skall emellertid inte gå in på några andra avsnitt än det som jag nu behandlat och som alltså rör 3 § statstjänstemannalagen och 2 § kommunaltjänstemannalagen, då jag vet att andra utskottsledamöter begärt ordet och kommer att tala om de andra frågorna.

Med vad jag sålunda anfört yrkar jag bifall till sammansatta konstitutions- och

andra lagutskottets hemställan i utlåtande nr 1 utom vad gäller punkterna A och B, avseende 3 § statstjänstemannalagen och 2 § kommunaltjänstemannalagen, där jag yrkar bifall till den av herr Strand m. fl. avgivna reservationen.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Man brukar säga att demokrati är den långa vägens styrelse-skick, och det ärende som vi nu behandlar ger belägg för att det förhåller sig på det sättet. Kanske har vägen i detta fall till och med varit alltför lång. Arbetet med detta ärende påbörjades nämligen redan år 1948.

Men när man alltså nu mycket länge ägnat sig åt att förhandla främst om hur parterna inom den offentliga sektorn av arbetsmarknaden skall förhandla för att undvika att slitningar i fråga om löner och andra arbetsvillkor uppstår, har slutresultatet blivit en förhandlingsprodukt, som är mogen för att inte säga övermogen att föras ut till praktiskt förverkligande. Delvis är vad som nu föreslagits och samtidigt förutsatts redan nu i tillämpning. Genom lagförslagen genomföres en närmast fullständig reglering av anställningsförhållandena för tjänstemän inom den offentliga sektorn i form av grundläggande bestämmelser om deras rättsliga ställning. Dessa förslag innebär emellertid samtidigt en kodifiering av redan gällande rätt på detta område genom vissa författningar och utvecklad praxis.

Om man i föreliggande ärende skulle peka på något verkligt nytt på detta hittills likväl tämligen oreglerade område av arbetsrätten, skulle den som helt flyktigt läser propositionen kanske vara benägen att peka på den lagfästa rätten för parterna att använda sådana stridsmedel som strejk och lockout. Det vore emellertid en missbedömning av syftet med hela propositionen och de bakomliggande mångåriga förhandlingarna att göra detta. Man har sedan länge kunnat

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

använda och även använt vissa stridsmedel från arbetstagsidan inom den offentliga sektorn, bland dessa även strejk, t. ex. då det gällt kollektivavtalsanställd personal i kommunal tjänst.

Den verkligt centrala och därför betydelsefulla skillnaden mellan nuvarande förhållanden och dem som kommer att regleras av den föreslagna lagstiftningen tillsammans med de preliminära huvudavtalen, som redan träffats och som utgör en utomordentligt viktig förutsättning för denna lagstiftning, ligger på en annan punkt. Skillnaden ligger i rätten att träffa kollektivavtal med alla de därmed förbundna förpliktelserna till förhandlingar vid uppkommande tvist och hindren för oansvarig användning av stridsåtgärder för att genomdriva t. ex. ett visst lönekrav.

Man bör alltså snarare betona de ökade möjligheter, som den föreliggande propositionen skapar att utan stridsåtgärder i god demokratisk ordning genom förhandlingar och avtal komma till rätta med uppkommande problem i relationen arbetsgivare—arbetstagare även på de statliga och kommunala områdena, än peka på strejk- och lockouträtten. Denna rätt kan betraktas såsom endast en av flera konsekvenser av kollektivavtalsrätten.

Frågor besläktade med kollektivavtalsfrågan har för övrigt länge sammanförts arbetsgivare och arbetstagare även på dessa båda områden. Departementschefen berör denna sak med följande ord: »De överenskommelser som träffats vid förhandlingsbordet är i många hänseenden att betrakta som kollektivavtal men de är rättsligt icke att betrakta som kollektivavtal och medför således icke de särskilda verkningar som vår rättsordning tillagt kollektivavtalet.» Men nu skall alltså avtal kunna träffas mellan parterna genom förhandling, där dessa intar en fullt jämbördig ställning och avtalet får klar karaktär av kollektivavtal.

Övergång till en ordning innebärande att förhandlingsresultatet får rättslig verkan som kollektivavtal medför flera fördelar för tjänstemännen, och det vill jag vid detta tillfälle särskilt betona. Parterna blir rättsligt förpliktade att i tolknings- och tillämpningstvister inte tillgripa stridsåtgärder. Vidare kan sådana tvister enligt kollektivavtalslagen hänskjutas till arbetsdomstolen, som får viss annan sammansättning för att direkt anpassas till funktionen att pröva innehållet i omtvistade avtal eller delar därav även då det gäller offentliga tjänstemän.

Propositionen har alltså en lång förhistoria. Den är, kan man säga, resultatet av så småningom utvecklad praxis, betingad av förhandlingar vid olika tillfällen under de många årens lopp, där parterna visat god vilja — jag vill gärna understryka att detta gäller både arbetstagarna och den statliga och den kommunala parten — att ta all möjlig hänsyn till de särskilda förhållanden det rör sig om i relationen mellan offentliga arbetsgivare å ena sidan och offentliga tjänstemän å den andra. Detta förklarar att — som fru Ekendahl också påpekade — det rätt betydande enighet inom sammansatta konstitutions- och andra lagutskottet, då utskottet tagit ställning till propositionen. Att så varit fallet är mycket tillfredsställande och kan väl också i sin mån komma att bidra till att lagstiftningen kommer att mötas med förtroende och tillämpas med särskilt stort ansvar.

Det är, såsom redan påpekats, bara på en punkt som det rätt delade meningar inom utskottet, nämligen då det gäller avgränsningen av det område, där avtal får slutas mellan parterna. Enligt propositionen skall man varken för statliga eller kommunala tjänstemän få träffa avtal om arbetstidens förläggning eller om rätt till annan ledighet än semester. Nu är det väl, herr talman, i praktiken inte möjligt att hålla sådana frågor skil-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

da från frågorna om rent ekonomiska förmåner, som man kan förhandla och träffa avtal om. Man kan därför säkerligen inte undga att låta frågor om arbetstidens förläggning och raden av annat slags ledighet än semester — t. ex. ledighet vid havandskap, barnsbörd, militärtjänst, studier — inverka på löneförhandlingarna, även om avtal inte skulle kunna träffas för att lösa dessa frågor, utan arbetsgivaren själv — ehuru i realiteten kanske bara formellt — avgör dessa.

Det har för övrigt — jag säger detta för att visa att det verkligen rör sig om en praxis — under årens lopp träffats ett stort antal överenskommelser mellan civildepartementet och statstjänstemannorganisationerna om arbetstidens förläggning, t. ex. om halvtidstjänstgöring, arbetstidens fördelning, förskjutning av arbetstid och nu senast om lördagsledighet, liksom om sådan annan ledighet än semester som det talas om i statens allmänna avlöningsreglemente. Visserligen har dessa avtal inte haft arbetsrättslig verkan som kollektivavtal men rent praktiskt har de närmast fungerat på det sättet. De båda tjänstemannalagarna med deras uttryckliga avtalsförbud på de nu aktuella punkterna skulle därför kunna sägas innebära — om man ställer sig bakom detta resonemang — en viss försämring ur statstjänstemannasynpunkt.

Departementschefen liksom fru Eken Dahl anför såsom skäl för nämnda förbud att den offentliga arbetsgivaren måste kunna suveränt bestämma arbetstidens förläggning inom sådana känsliga områden som försvaret, sjukvården, socialvården och kommunikationsväsendet. »Dessa områden kan inte lämpligen avskiljas från den övriga offentliga sektorn», säger departementschefen, »där behovet av avtalsförbud är mindre». Därför menar departementschefen att man bör ta med hela den offentliga sektorn i ett förbud mot att träffa avtal på dessa två punkter.

Enligt utskottsmajoritetens mening skulle detta resonemang kunna godtas, om man inte räknade med tjänstemannaorganisationernas ansvar för och egna intresse av att inte samhällsviktiga funktioner lamslas på grund av åtgärder från deras sida. Det kan vara lämpligt att erinra om att en viktig förutsättning för att införa strejkrätt i samband med kollektivavtalsrätten är just tilltron till detta ansvar. Praktiskt tar detta sig uttryck i att man enligt de båda huvudavtalen skall inrätta två paritetiskt sammansatta opinionsnämnder, en statstjänstemannanämnd och en central nämnd för den statliga respektive kommunala sektorn, motsvarande LO:s och Arbetsgivareföreningens arbetsmarknadsnämnd enligt det s. k. saltsjöbadsavtalet av 1938. De två nämnderna skall ha till uppgift att till avvärjande av en tilltänkt konflikt göra uttalanden om i vad mån denna otillbörligt kan störa viktiga samhällsfunktioner. När det gäller ett lönekrav — en angelägenhet som t. o. m. kan vara mer stridsladdad än frågor om t. ex. arbetstidens förläggning — är det enligt propositionen möjligt att i sista hand tillgripa strejk, och detta även på sådana områden där en strejk kan vara samhällsfarlig. Med rätta räknar man dock med att den antydda funktionen av en opinionsnämnd och plikten att förhandla, om en av parterna påkallar detta, skall hindra sådana samhällsfarliga konflikter i form av t. ex. strejker. Därför finns det, menar jag, en garanti för att man utan risk skulle kunna utöka avtalsområdet. Det är dessutom numera en allmän uppfattning att man inte kan hänföra samhällsfarliga konflikter enbart till den offentliga sektorn och icke samhällsfarliga till den privata eller enskilda. Det är t. ex. kanske lika viktigt att livsmedelsindustrin inte störs av arbetsinställelser som att detta inte sker på sjukvårdens område. På den privata sektorn finns det ju inte så få exempel på att man har träffat avtal om arbetstidens förläggning

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

— avtal finns t. ex. mellan industritjänstemannaförbundet och vederbörande arbetsgivare om reglering av arbetstidens förläggning.

Den i huvudavtalen sålunda inskrivna ordningen till avvärjande av samhällsfarliga konflikter — en förutsättning för strejkrätten — bör tillsammans med tjänstemannaorganisationernas ansvarskänsla vara en god garanti för att sådana händelser som reservanterna befarrar inte kommer att inträffa. Denna garanti bör också med allt fog kunna grunda en förhoppning om att departementschefen inte skall behöva hysa farhågor för att svårigheter skall uppstå på vissa känsliga områden av samhällsverksamheten, om tjänstemannalagarna medger att avtal även kan träffas om arbetstidens förläggning och om annan ledighet än semester. Utskottsmajoriteten tillstyrker därför flera motionsyrkanden med denna innebörd. Detta är ju också, som fru Ekendahl redovisade, tjänstemannaorganisationernas inställning. Jag vill gärna tillfoga att länsstyrelsen i Örebro har intagit denna ståndpunkt, och enligt vad som upplystes i första kammarens debatt har man också samma inställning hos Arbetsgivareföreningen.

På övriga punkter är utskottets utlåtande enhälligt, och vidare behandling av detta här i kammaren kunde kanske därför rätt mycket begränsas. Jag skall dock tillåta mig att till sist med några ord beröra några av dessa punkter.

Vad först behovet av en beredskapslagstiftning beträffar har man egentligen inte på något håll velat direkt påyrka en sådan lagstiftning, som ju skulle innehålla allmänna principer för tvångsingripanden vid samhällsfarliga konflikter. Undantag utgör de som skrivit under motionerna I: 719 och II: 840. De tre utskottsledamöter, som i denna fråga avgivit ett särskilt yttrande, har inte direkt begärt en beredskapslagstiftning, och inte heller lagrådets majoritet bestående av regeringsrådet Wil-

kens och justitieråden Riben och Bergsten har gjort detta. Denna majoritet erinrar om att propositionen, där tanken på en beredskapslag avvisas, återspeglar resultatet av förhandlingar med tjänstemannaorganisationerna. Huvudavtalen har alltså ingåtts under förutsättning att en beredskapslagstiftning inte skulle tillskapas. Inom dessa organisationer har man, som jag tidigare framhöll, genom de båda opinionsnämndernas inrättande visat sin beredvillighet att söka förhindra samhällsfarliga konflikter. Detta innebär enligt departementschefen avsevärda garantier mot sådana konflikter. Lagrådsmajoriteten slutar med att konstatera, att »ett eventuellt behov av tvångsingripanden utan tvivel kan tillgodoses genom tjänstepliktslagstiftning in casu». Denna majoritet vill därför inte, trots principiella betänkligheter, avstyrka propositionen vad beträffar ställningstagandet till frågan om en beredskapslagstiftning. Det kan tilläggas, att en eventuell sådan lagstiftning rimligen inte kan begränsas till arbetsmarknadens offentliga sektorer, eftersom samhällsfarliga konflikter även kan uppstå inom den enskilda sektorn. Men inom denna sektor har man med framgång litat på parternas gemensamma ansvar för och intresse av att avvärja sådana konflikter, och frågan saknar därför på det hållet aktualitet. Man torde med förtroende kunna vänta sig samma ansvar av tjänstemannaorganisationerna.

Vad beträffar rätten till överläggning finns denna rätt givetvis inom det område, där avtal kan slutas, men dessutom i 30 § tredje stycket i statstjänstemannalagen. Enligt detta lagrum kan tjänsteman, som uppsagts, framkalla överläggning i saken genom att hans arbetstagarförening begär detta.

Motionärerna har nu begärt, att en allmän överläggningsrätt i frågor, som inte regleras genom avtal, skall lagfästas. Utskottet har enhälligt avstyrkt det-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

ta. Man skulle som skäl härför åter kunna åberopa det förtroende i relationerna mellan arbetstagare och arbetsgivare och det ansvar för arbetsfreden, som lagstiftaren och parterna räknar med skall spela en vidgad roll i fortsättningen. Finns det en samarbetsvilja, bör det ligga i arbetsgivarens intresse att medge överläggning, så snart arbetstagarsidan begär detta och det finns rimlig anledning till överläggning. Jag ber att få hänvisa till utskottets uttalande på denna punkt, vilket nyss återgavs av fru Ekendahl. Departementschefen har för övrigt uttalat sig i liknande ordalag.

I viss mån kan företagsnämndsverksamheten också spela en värdefull roll när det gäller att främja ömsesidighet i kontakten mellan parterna även inom den offentliga sektorn av arbetsmarknaden rörande olika frågor.

Med sina uttalanden anser sig utskottet ha ganska långt tillmötesgått motionärernas krav. Erfarenheten får väl visa, om det föreligger behov av en lagfäst överläggningsrätt av samma slag som nu gäller för statstjänstemännen enligt 1937 års kungörelse och för kommunaltjänstemännen enligt en lag av år 1940.

I motionsparet I: 717 och II: 841 har påyrkats en övergångsbestämmelse, som skulle ge möjlighet för en tjänsteman att vid tjänstemannalagarnas ikraftträdande genom anmälan ställa sig utanför kollektiva stridsåtgärder. Det skäl som motionärerna anför är närmast av arbetsetiskt slag, och man kan gott förstå och skulle i och för sig gärna respektera detta skäl. En majoritet inom lagrådet har för övrigt redan intagit samma ställning som motionärerna. Man måste emellertid enligt utskottets enhälliga mening — som t. o. m. en av motionärerna, herr Källquist, delar — se denna fråga praktiskt. Ett bifall till motionsyrkandet skulle medföra att man måste bibehålla ett system med för-

fattningsmässigt reglerade löner och andra förmåner vid sidan av systemet med kollektivavtal, med alla de praktiska olägenheter detta medför. Därtill kommer — och detta har för mig blivit det slutliga motivet för mitt eget ställningstagande — att den nya lagstiftningen ju inte medför alltför genomgripande förändringar. Tjänstemännens ekonomiska förmåner är, som jag tidigare betonat, sedan länge att se som resultatet av överläggningar mellan parterna: staten eller kommunförbunden å ena sidan och tjänstemannorganisationerna å andra sidan. Låt vara att man inte haft samma stridsmedel som det nu i — som vi hoppas — undantagsfall kan bli fråga om. Man får inte driva den i och för sig respektabla princip, som motionärerna vill slå vakt om, så att säga för dess egen skull. Utskottet har utan att vara okänsligt för motionärernas skäl enhälligt funnit sig böra avstyrka motionerna.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till sammansatta konstitutions- och andra lagutskottets hemställan under samtliga punkter, d. v. s. under punkterna A—N, i utskottets utlåtande nr 1.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Jag skulle till att börja med vilja instämma i det mesta av vad både fru Ekendahl och herr Wiklund anför. Liksom fru Ekendahl skulle jag dessutom vilja uttala tillfredsställelse över det mycket noggranna och skickliga sätt på vilket denna betydelsefulla fråga har förberetts samt över att utskottet kommit fram till ett i nästan alla punkter enhälligt utlåtande. Liksom fru Ekendahl tror jag att detta beror på den tidigare förberedelsen av frågan.

Den enda fråga som inom utskottet varit i egentlig mening kontroversiell gäller den i propositionen föreslagna inskränkningen av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt jämfört med vad som gäller för privatanställda. Nå-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

ra djupare motsättningar förelåg för övrigt inte heller i denna fråga inom utskottet, men jag skall ändå uppehålla mig något vid den saken.

Enligt 1936 års lag, som gäller arbetstagarna i allmänhet, betraktas arbetstagarnas organisationer som med arbetsgivarnas organisationer jämställda parter. Lagen avser att ge arbetstagarna medbestämmanderätt i fråga om anställningsvillkoren. Någon lagstadgad begränsning i fråga om vad man får förhandla om finns inte. För de ämbetsansvariga tjänstemännen syftade bestämmelserna i 1937 års kungörelse och 1940 års lag endast till att bereda dem tillfälle att genom sina organisationer framföra synpunkter och önskemål innan vederbörande myndighet fattade beslut rörande anställningsvillkoren. Någon rätt att som likställd part förhandla finns alltså inte men däremot rätt att överlägga, och i detta avseende finns inte någon lagfäst inskränkning.

Genom den nya lagen avses ju de offentliga tjänstemännen ges likställighet med de anställda på den privata arbetsmarknaden i fråga om rätten till förhandlingar och ingående av rättsligt bindande avtal. Genom utformningen av tredje paragrafen i lagförslaget har emellertid gjorts en väsentlig inskränkning i förhandlingsrätten för statstjänstemännen jämfört med de privatanställda, och på samma sätt har gjorts beträffande de kommunalanställda. Samtidigt har den tidigare rätten till överläggning tagits bort, varigenom lagtexten i vissa avseenden för tjänstemännen innebär en försämring jämfört med nu gällande bestämmelser och utbildad praxis.

Departementschefen uttalar visserligen i propositionen, att han förväntar att myndigheterna självmant kommer att upptaga överläggningar i ärenden, där tjänstemännen och deras organisationer har grundade anspråk på att få

framföra sina synpunkter, och att myndigheterna kommer att vara lyhörda för organisationernas önskemål i detta avseende. Ja, detta får man givetvis hoppas, och någon anledning att befara något annat finns inte. Man har emellertid ingen rätt att föra förhandlingar, och rätten till överläggningar är borttagen. Det är dock en avsevärd skillnad mellan att äga lagfäst rätt till förhandlingar eller överläggning och att vara hänvisad till myndighetens eventuella förståelse och goda vilja.

Som skäl för den föreslagna inskränkningen i förhandlingsrätten framför departementschefen att det är nödvändigt att den offentliga arbetsgivaren har bestämmanderätten i fråga om arbetstidens förläggning inom områden som exempelvis försvaret, sjukvården, socialvården och kommunikationsväsendet. Detta är nog alldeles riktigt och har inte bestridits av någon, men liksom på den privata arbetsmarknaden bör det vara möjligt att även på den offentliga föra förhandlingar och göra avtal, som tillförsäkrar stat och kommun erforderlig bestämmanderätt inom områden, där så kräves.

Departementschefen framhåller för övrigt själv i olika sammanhang, att den nya lagstiftningen bygger på uppfattningen att tjänstemännens organisationer är medvetna om sitt ansvar för att inte samhällsviktiga funktioner skall lamslås på grund av åtgärder från deras sida. Denna uppfattning är säkerligen alldeles riktig, och någon risk för missbruk torde i varje fall inte föreligga, om man ger de offentliga tjänstemännen samma rätt som de privatanställda att förhandla och ingå avtal.

Reservanterna har också uttryckt den uppfattningen att det oundgängligen är nödvändigt att den offentliga arbetsgivaren har bestämmanderätten i frågor om arbetstidens förläggning inom ovan nämnda områden, och de säger,

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

att man inte kan acceptera en ordning, som gör denna bestämmanderätt beroende av i vilken grad de offentliga förhandlingsorganen kan hävda det allmännas intressen.

Detta sista uttalande innebär emellertid ett underkännande av både de offentliga förhandlingsorganens förmåga att hävda sig och tjänstemannaorganisationernas ansvarsmedvetande och omdöme. Jag anser att farhågorna i båda fallen är helt obefogade.

Herr talman! Jag vill till slut med några ord beröra det särskilda yttrande som fogats till utlåtandet av herrar Källqvist, Hernelius och mig. I en motion av herr Carlshamre påyrkades att riksdagen skulle komplettera de föreslagna lagarna med en beredskapslagstiftning, angivande former och principer för tvångsingripanden, som kan bli nödvändiga vid samhällsfarliga konflikter. I motionen påpekas, att vetenskapen om att provisoriska och tillfälliga tjänstepliktslagar kan tillgripas som vapen vid eventuell strejk motverkar den känsla av trygghet, likställighet och självbestämmanderätt som lagen avser att ge tjänstemännen. Om det funnes beredskapslagar, skulle man från början veta vad man hade att rätta sig efter. Nu vet man ingenting om utformningen av eventuella beredskapslagar, kanske tillkomna under trycket av en tillfällig opinion. Detta kan måhända visa sig otillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt. Om emellertid erfarenheten skulle bekräfta detta, torde frågan få provas på nytt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! Jag skall inte mera ingående uppehålla mig vid det utskottsutlåtande som här framlagts. Det har ju utförligt kommenterats av fru Eken Dahl och herr Wiklund. Men det är några punkter som jag gärna vill litet närmare

beröra. Det har samband med den reservation av herr Strand m. fl. som fogats till utlåtandet och som avser 3 § förslaget till statstjänstemannalag och 2 § förslaget till kommunaltjänstemannalag.

Utskottsmajoriteten framhåller att tjänstemän hos stat och kommun skall ha avtalsrätt på nästan alla områden, därför att bl. a. arbetstidens förläggning hör så intimt samman med utformningen av de ekonomiska förmånerna att det inte är realistiskt att särskilja dem.

Reservanterna framhåller att arbetsgivare på den privata sektorn inte sällan förbehållit sig bestämmanderätten i frågor om arbetstidens förläggning. Såvitt jag kunnat utröna har så skett bara i ett begränsat antal fall och då genom avtal. Av avtalstexten framgår att arbetstagarna inom privata sektorn har velat förbehålla sig rätten att begära överläggningar i dessa frågor. Denna överläggningsrätt har utskottet inte, som tidigare nämnts, velat ge kommunal- och statstjänstemännen.

Meningen med stats- och kommunaltjänstemannalagarna har varit att försöka jämställa stats- och kommunaltjänstemännen med andra arbetstagare, då inte minst med arbetstagare som är verksamma på det statliga och kommunala området. I fråga om övriga arbetstagare än tjänstemän föreligger full avtalsrätt beträffande arbetstidens förläggning och annan ledighet än semester. Det är därför naturligt att jag anser att full avtalsrätt må föreligga även för tjänstemännen.

Här har framhållits att man inte kan ge tjänstemännen denna avtalsrätt på detta område därför att den skulle kunna inkräkta på samhällsfunktionen i vad avser kommunikationer, försvar m. m. Men då ställer jag motfrågan: Hur kan man då avtala för andra arbetstagare än tjänstemän?

Här nämns att tjänstemännens arbete

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

är servicebetonat, men även andra arbetstagare än tjänstemän deltar väl lika mycket i servicebetonat arbete. Vid statens järnvägar äger exempelvis banarbetaren rätt att avtala om arbetstidens förläggning och annan ledighet än semester. Men skulle denne banarbetare bli befördrad till banvakt och erhålla lön enligt löneplan faller denna avtalsrätt bort. Jag tycker att förhandlingsrätten haltar på detta område. Båda befattningshavarna fyller en lika viktig samhällsfunktion. Likadant är det på försvarets område. Man måste för sin verksamhet ha tillgång till både tjänstemän och andra arbetstagare.

I fråga om arbetstidens förläggning har jag erfarit att man i april månad i år haft överläggningar härom med statstjänstemännen. Här skulle man med all rätt kunna ställa sig frågan: Om det hade funnits full avtalsrätt, hade det då vidtagits stridsåtgärder vid detta tillfälle? Har man den erfarenheten att tjänstemännen inte är förhandlingsvilliga när det gäller arbetstidens förläggning och annan ledighet än semester?

Det intima sambandet mellan arbetstidens förläggning och de ekonomiska förmånerna säger att man nog får beakta dem i ett sammanhang.

Då det gäller annan ledighet än semester finns i statens allmänna avlösningsreglemente, 28 §, angivet vilka tjänstledighetsförmåner som nu tillämpas för en statstjänsteman. Bestämmelserna omfattar t. ex. ledighet vid havandeskap och barnsbörd, ledighet för enskild angelägenhet av vikt, ledighet vid flyttning, ledighet för arbetsvård och sjukdom, ledighet för fackligt arbete o. d. Här föreslås att det inte skall föreligga någon avtalsrätt på dessa områden, medan det däremot skall föreligga avtalsrätt när man skall fastställa vilka ekonomiska förhållanden som skall vara gällande vid denna ledighet. Det synes mig vara naturligt att man förhandlar och sluter avtal lika väl om ledigheten

som om de ekonomiska förmånerna vid denna. Så sker ju på den privata arbetsmarknaden och även för andra anställda än tjänstemän på den statliga och kommunala sidan.

Med dessa ord, herr talman, har jag bara velat påvisa att frågorna om arbetstidens förläggning och rätten till annan ledighet än semester är så intimt knutna till andra områden, där full avtalsrätt föreligger, att man inte kan särskilja dem genom att i lag bestämma att avtal icke får slutas på detta område.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Vi behandlar i dag frågan om de offentligt anställdas förhandlingsrätt, en fråga som utretts i många år och som vid skilda tillfällen även diskuterats i denna kammare. Man har i debatten velat göra gällande, att det har förflutit en alltför lång tid för utredning i förhållande till vad som egentligen hade behövts för att få underlag för ett beslut i riksdagen. Personligen är jag av den uppfattningen att vi här kan tillämpa ett uttryck som låter som en paradox: Den som förlorar tid, vinner tid. Vi hade mycket riktigt kunnat besluta i ett betydligt tidigare skede, men det är inte säkert att sakfrågan hade vunnit på ett förhastat beslut. Här rör vi ju oss på ett område där meningarna måste vara väl genomtänkta, innan man går till ett beslut i sakfrågan. Därför vill jag göra gällande att vi genom den form som valts ändå har vunnit tid, när det gällt att få en mera genomtänkt reglering av detta område.

Om man ser på den rent historiska utvecklingen, finns det vissa ting man skulle kunna knyta an till. Under den tid civildepartementet funnits har det skett en betydande förändring i samhällets attityd gentemot personalorgani-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

sationerna. Som bekant var det ju så förr i världen, att en avdelning inom finansdepartementet handlade löne- och anställningsvillkoren för de statsanställda. Deras organisationer hade på den tiden i stort sett ingenting annat än vanlig petitionsrätt; det var petitioner i finansdepartementet och petitioner hos de enskilda riksdagsmännen, att de skulle tillgodose de statsanställdas önskemål. Men i och med att statstjänstorganisationerna växte på de olika områdena och utvecklades mer och mer, fördes också tanken fram att man på detta område borde reglera förhållandena på ett bättre sätt. Såvitt jag kunnat finna vid de studier jag bedrivit, utgör 1949 på sitt sätt ett historiskt år för statstjänstemännen. Det var det år då förre finansminister Wigforss tillsatte tjänsteförteckningskommittén och i direktiven för densamma inskrev, att man skulle träffa förhandlingsuppgörelse med personalorganisationerna. Med dessa direktiv kom en helt ny giv på detta område.

Denna kommitté begynte också sin verksamhet med förhandlingar. De första produkterna av kommitténs förhandlingsöverenskommelser presenterades för riksdagen 1952. Vi som då hade att inom statsutskottet handlägga dessa frågor förde en lång, intressant debatt. Det var ju ett helt nytt moment som förelåg. Tidigare hade man ju alltid motiverat i detalj de förändringar som förordades i tjänsteförteckningspropositionerna. I den proposition som då framlades hänvisade dåvarande civilminister Lingman till att propositionen byggde på en förhandlingsuppgörelse, som han för sin del ville tillstyrka. Vi diskuterade givetvis ingående hur vi skulle ställa oss till denna nya form för handläggning av tjänsteförteckningsfrågor. Vi hade å ena sidan riksdagens suveränitet, som vi givetvis inte kunde kränka, å andra sidan en allmän önskan att ge personalorganisationerna ett förhand-

lingsförfarande, en möjlighet att genom förhandlingar träffa uppgörelse om tjänsteförteckningarnas förändring. Diskussionen utmynnade slutligen i vad jag skulle vilja kalla en kompromiss. Vi enades om att vi skulle göra en värdering i stort av det framlagda förslaget. Om det ur ekonomisk synpunkt kunde anses godtagbart, var vi beredda att ta det, därest det inte i övrigt innehöll alltför stora skönhetsfläckar. Riksdagen godkände sedermera med betydande majoritet detta förslag, och det är också en tradition som sedan dess följts av riksdagen vid behandlingen av dylika frågor.

Jag vill nämna ytterligare en sak som inträffat under de gångna åren och som också pekar i samma riktning, en ambition att ge vidgat förhandlingsförfarande åt organisationerna. I anslutning till de s. k. nollställningarna hösten 1956 träffades uppgörelse bl. a. om att statstjänstemännen vid utkvitterandet av överskottet på dessa förhandlingar samtidigt skulle underkasta sig ändrings-skyldighet i pensions- och avlöningsreglementena, under förutsättning att ändringen byggde på en förhandlingsuppgörelse. Även den delläggningen godkändes av riksdagen.

Jag har med detta velat peka på huru som det funnits en ambition att genomföra en praxis som i allt väsentligt anknyter till ett modernt förhandlingsförfarande. Nu kanske någon frågar: Är inte detta system bra? Har det inte utvecklats sig? Vi förhandlar ju, vi träffar uppgörelser och de godkänns ju regelbundet.

Som system har det gått rätt bra. Men å andra sidan är det ju så att själva rättsfrågorna inte är reglerade. Vi har varken lagar eller författningar som reglerar förhandlingsförfarandet. I botten på vårt agerande ligger ett undantag från 1936 års förenings- och förhandlingsrättslagstiftning. Den är kompletterad med 1937 års kungörelse och ger

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

statstjänarorganisationerna i stort sett enbart petitionsrätt, alltså förbehåller ett ensidigt handlande åt staten. Vid sidan av det som skulle utgöra rättsgrunden för agerandet har det alltså utvecklats ett mera fullständigt förhandlingsförfarande, som i allt väsentligt, om jag bortser från stridsmedlens användning, överensstämmer med det som förekommer på den enskilda sektorn. Det är just denna brist på rättsgrund som har utgjort drivkraften då man eftersträvat att få en laglig reglering. Hittills har vi byggt på ett gentlemen's agreement mellan departementet och organisationerna. Jag skall gärna vitsorda att man från organisationernas sida ganska enhälligt har eftersträvat att hålla träffade uppgörelser som om kollektivavtalslagen vore tillämplig inom den statliga sektorn. Vid vissa tillfällen har vi haft anledning diskutera frågor av den arten. Sakskälen har då accepterats från personalorganisationernas sida.

Det är detta som gör att vi behöver en lagstiftning. Herr Wiklund talade om att det har dröjt så lång tid. Jag skall inte gå igenom alla utredningsresultat. Jag vill bara hänvisa till att 1948 års förhandlingsrättskommitté avlämnade sitt betänkande i början på 1950-talet. När det betänkandet sändes ut på remiss, mötte det en ganska stark kritik. Statens lönenämnd, som är sammansatt av representanter för riksdagen, verksamheterna och personalorganisationerna, förordade på ett betydande antal punkter ytterligare utredning innan förslaget lades till grund för en proposition. Lönenämndens utlåtande gav en god spegelbild av de remissvar som i övrigt inkom. Därmed var det ju klart att detta betänkande icke kunde utnyttjas. Därför tillkallade dåvarande civilministern Lingman förre landshövdingen Ekblom för en överarbetning av remissvaren. Vid överarbetningen kom man i stort sett till samma resultat som

statens lönenämnd kommit till vid sin prövning. Landshövding Ekblom fick sedermera i uppdrag att verkställa en utredning om dessa ting, och denna utredning rönt — det skall jag gärna vitsorda — en betydligt gynnsammare behandling av remissinstanserna. Endast på en punkt yppade remissmyndigheterna en mera allmän tveksamhet, nämligen beträffande sättet för reglerandet av stridsmedlen. Hans förslag innebar i sak att anställningsformen skulle bestämma reglerandet. På områden där man icke kunde godta en konflikt skulle man använda ordinarieskapet och på övriga områden extraordinarieskapet.

Personligen ansåg jag att det var en mycket svår uppgift att göra en gränsdragning som skulle kunna tillämpas för framtiden. Man måste inrikta sig på att man skulle få ta ställning till en mångfald mycket svåra avvägningsfrågor. Jag ansåg uppgiften så svår, att jag vägrade att medverka till att försöka lösa den. Min uppfattning delades av lagrådets majoritet i dess yttrande över departementspromemorian.

Därför började vi en diskussion inom departementet, om det inte var möjligt att angripa problematiken från andra utgångspunkter. Stötestenen i tidigare utredningar hade varit anställningsformen och framför allt ordinarieskapet, då man menade att ordinarieskapet icke kunde förenas med fullständig förhandlingsrätt.

På den enskilda sektorn har det förekommit konflikter där arbetsgivaren avskedat anställda som deltagit i legala strejker. Dessa avskedanden fördes upp dels till arbetsdomstolen och dels till högsta domstolen. I båda dessa domstolar fälldes utslag, där det förklarades att legal konflikt icke bryter rätten till anställning. Därmed hade vi en grundval för att bedöma, huruvida ordinarieskapet i och för sig var hinderande, alldenstund enligt rättspraxis

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

legal konflikt icke skulle bryta anställningsrätten. Då var problemet hur vi skall klara ordinarieskapets övriga förpliktelser vid en legal konflikt.

Det var då tanken föddes att man genom en speciell lagbestämmelse skulle dispensera från ordinarieskapet under legal konflikt. Denna legalisering innebär att den anställde får tjänstledigt med C-avdrag så länge den legala konflikten pågår. På den vägen gick man vidare och lyckades slutligen lösa problemet på ett såvitt jag kan se ganska invändningsfritt sätt.

Även remissinstanserna har varit utomordentligt välvilliga i prövningen av detta förslag. Endast en remissinstans har avstyrkt förslaget; övriga har, mer eller mindre helhjärtat, tillstyrkt den framlagda promemoian. Den har alltså ett starkt underlag hos remissinstanserna.

I stort sett innebar det framlagda förslaget en kodifiering av den praxis som har utvecklats i umgänget med personalorganisationerna under de gångna åren. Utskottet har också i stort sett välvilligt behandlat den framlagda propositionen. Det är egentligen bara på en punkt som jag vill anmäla en avvikande mening mot utskottets sätt att handlägga det framlagda propositionsförslaget.

Visserligen har utskottet på en annan punkt frångått det, nämligen vad beträffar oorganiserades rätt att delta i strejk. På den punkten finns det emellertid starka skäl för båda uppfattningarna. Jag vill erinra om att arbetsdomstolens ordförande har förordat en undantagsbestämmelse av den art propositionen innehåller, likaså lagrådet. Jag vet också att personalorganisationerna inte har någon erinran på den punkten, ty de har inte givit uttryck åt någon annan mening än den nu nämnda. Det finns ytterligare skäl som skulle kunna anföras för denna ståndpunkt. Men jag skall gärna erkänna att det

kan anföras ungefär lika goda skäl för utskottets ståndpunkt som för den i propositionen angivna. Det är alltså en avväggningsfråga hur man skall handla i denna situation. Och då nu utskottet enhälligt har anslutit sig till den mening som framgår av dess utlåtande och som avviker från propositionen på den punkten skall jag för min del inte ta upp någon strid här.

Däremot måste jag anmäla en betydande tveksamhet med anledning av att utskottsmajoriteten förordar att arbetstidens förläggning och tjänstledighet utöver semester skall bli föremål för förhandlingar. Det är ju ändå så att staten utövar i betydande utsträckning en serviceverksamhet åt medborgarna här i landet. I utlåtandet betonas mycket starkt liksom i propositionen att organisationsfrågor icke skall bli föremål för förhandlingar. Organisationsfrågorna skall avgöras genom ensidigt beslut av arbetsgivarparten, i detta fall i sista instans riksdagen själv. Men, ärade kammarledamöter, en av förutsättningarna för att en organisation skall kunna fungera är väl ändå att man har någon som tjänstgör i densamma. Om man nu accepterar helt, såsom utskottsmajoriteten har gjort, att arbetsledning, fördelning av arbetet och organisationsfrågor icke skall vara förhandlingsbara frågor, hur kan man då komma in på förläggningsfrågorna och göra dem till förhandlingsfrågor utan att samtidigt komma in på organisationsfrågorna som sådana?

Låt oss som exempel ta det fallet att man på skolområdet skall förhandla med lärarorganisationerna om vilka tider lärarna skall tjänstgöra i skolan. Hur skall man kunna lägga upp ett schema organisatoriskt, som myndigheten har frihet att fastställa, om personalorganisationen skall ha möjlighet att genom förhandling träffa en uppgörelse om en förläggning som icke överensstämmer med detta schema? När

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

schemat görs upp, skall det ju bl. a. bygga på pedagogiska synpunkter och hälsosynpunkter. Vidare är det då fråga om en avvägning med ferier och allt som har samband med att ge eleverna möjlighet att få den bästa tänkbara utbildningen. Lösningen av rent organisatoriska frågor påverkas alltså på en bakväg, om man accepterar utskottsmajoritetens förslag.

Herr Wiklund sade att vi ju förut har träffat förhandlingsuppgörelser om femdagarsveckan och vissa andra frågor. Den uppgiften är icke korrekt. Man har icke träffat någon förhandlingsuppgörelse om femdagarsveckan. I anslutning till femdagarsveckan träffades en uppgörelse om viss höjning av ersättning för arbete på obekvämtid, men femdagarsveckans genomförande är helt en produkt av överläggningar mellan representanter för civildepartementet och personalorganisationerna liksom arbetsförlägningsfrågor över huvud taget i statsförvaltningen. Sålunda är frågor om partiell tjänstledighet, halvtidstjänster och olika tjänstbarhetsfrågor en produkt av överläggningar med personalorganisationen. Det är alldeles uppenbart att man även i framtiden måste räkna med överläggningar i betydande utsträckning. I det moderna samhälle vari vi lever är det naturligt att arbetsgivarparten har överläggningar med personalorganisationerna, och det är också naturligt att man lyssnar till de synpunkter som då framförs och i den utsträckning som det finns sakskalet för dessa även beaktar dem i tillämpningen.

Man kan inte genom en förhandlingsuppgörelse binda sig på ett sådant sätt att man äventyrar den organisatoriska uppbyggnad som är till för att betjäna människorna.

Det kan ju i det sammanhanget bli fråga om allvarliga saker på olika områden. Om överbefälhavaren skall pröva kupperedskapen skulle han först få

ha en överläggning om han får förlägga arbetstiden på det sätt som en sådan övning förutsätter. Skulle personalorganisationen då säga nej måste han inställa provet. Vad beträffar kommunikationstabellen är det likadant.

Av statstjänarkartellens remissvar framgår ju ändå med all önskvärd tydlighet, att man även på personalorganisationernas sida är klart medveten om att man inte kan ha förhandlingsuppgörelser i alla situationer. Statstjänarkartellen säger bl. a. i sitt remissutlåtande att den är medveten om att det inom sådana områden, där tjänstgörings- och turlistor förekommer, kan vara nödvändigt för upprätthållandet av driften att myndigheten har det slutliga avgörandet. Det framgår ju ganska tydligt av kartellens yttrande att man är medveten om att det inte är förhandlingsbara frågor. Om man genomför utskottsmajoritetens förslag kommer man in på ytterligare en avvägningsfråga.

På alla de kinkiga områden där samhällets service kan äventyras säger utskottet alltså att arbetsgivarparten skall förbehålla sig rätten till ensidigt avgörande, och sedan skulle det bli överläggning beträffande de andra områdena. Ja, det blir ett begränsat område, där vi i dag genom fria överläggningar med personalorganisationerna har anpassat arbetstidsförläggningen till den i stort sett traditionella på den svenska arbetsmarknaden. På övriga områden menar även utskottsmajoriteten att arbetsgivarparten skall förbehålla sig rätten att bestämma. Är det då inte rikligare att vi går den försiktigare vägen? Erfarenheten säger oss att på många områden är det nödvändigt att arbetstiden förlägges på visst sätt för att verksamheten skall kunna fungera. De olika frågor som ingår i arbetsuppgiften, inklusive arbetstidens förläggning, får bli bestämmande när man bedömer hur lönefrågorna skall lösas. Man kan inte,

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

som herr WIKLUND tydligen trodde, kombinera arbetstidsförläggning och lönefrågor ty då är risken den att man i en förhandlingsuppgörelse — jag anklagar inte speciellt organisationerna, det ligger lika nära till hands från den andra partens sida — för att nå ett resultat kompromissar bort det som borde vara väsentligt, nämligen den service som verksamheten skall ge medborgarna.

Den risken föreligger i denna situation, och då är det väl en renare och riktigare linje att man bygger upp verksamheten organisatoriskt så som den skall vara, gör arbetstidsförläggningen som den skall vara och sedan resonerar om lönesättningen med hänsyn till de på verksamhetsområdet föreliggande arbetsuppgifterna. Skulle man, sedan man fått större erfarenhet på detta område, komma till det resultatet att man utan olägenhet kan överföra även arbetstidsförläggningsfrågorna till förhandlingsområdet må det bli en sak som man bedömer då. Det är lättare att utvidga förhandlingsområdet än att begränsa det, om man nu skulle följa utskottsmajoritetens förslag och senare bli medveten om att just detta var förenat med stora svårigheter. Det är av den anledningen jag för min del rekommenderar kammarens ledamöter att följa den reservation som har avgivits av herr Strand m. fl.

Herr WIKLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna passa på tillfället att betyga min uppskattning av propositionen och det i det stora hela förtjänstfulla sätt varpå den utformats samt även av statsrådets ambition att nå fram till detta resultat. Mina ord att saken tagit tid är bara, herr statsråd, ett uttryck för min personliga iver att något snart skulle ske på detta område. Det behöver inte ligga någon kritik i de orden. Det är bara ett konstaterande av det faktum att det har tagit

tid — beklagligt nog! Jag kan emellertid samtidigt mycket väl inse att denna fråga varit mycket komplicerad och svår och att det därför kanske rent av varit nödvändigt att man tagit tid på sig. Förslaget är i varje fall en mogen produkt — det sade jag också i mitt första anförande — som vi inte minst från statstjänstemannahåll är mycket tillfredsställda med.

Jag skall gärna medge att jag använde en terminologi, som kanske inte var helt korrekt. Såvitt jag kan minnas använde jag uttrycket »överenskommelse» eller »förhandling» när jag talade om lördagsledigheten — inte femdagarsveckan, herr statsråd, det kanske kan vara någon skillnad. Sådana uttryck är emellertid inte riktiga. Jag menade givetvis »överläggning», och jag vill gärna rätta till denna sak. Jag har just framför mig protokoll den 13 april 1965 från överläggningar mellan representanter från å ena sidan civildepartementet och å andra sidan Statstjänarkartellen, Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation och TCO:s statstjänstemannasektion om reglering av vissa arbetstidsfrågor. Jag nämner endast detta som ett exempel — det är ju sådant som statsrådet väl känner till. Överläggningar av den typen har dock i mycket samma prägel som ett kollektivavtal har, även om det inte rättsligen har samma verkan. Statsrådet har själv i propositionen framhållit att kontakter med personalen i sådana frågor och de resultat därav som redovisas i protokoll från sådana överläggningar har en dylik funktion ehuru de rent juridiskt inte kan jämföras med ett avtal. Då tycker vi att det ligger nära till hands att man lagfäster att sådana överläggningar får sluta i ett formligt avtal.

Herr WERBRO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Civilministern drog upp en fråga som uppkallar mig att svara.

ÖB skulle inte kunna öva kuppberedskap därför att tjänstemännen skulle få avtalsrätt i fråga om arbetstidens förläggning. Jag skulle bara i min tur vilja fråga: Hur kan man öva kuppberedskap då man har personal som icke är tjänstemän som skall öva? All den personal som tillhör Försvarsverkens civila personals förbund har ju avtalsrätt på dessa områden. Då är övning av kuppberedskapen redan nu begränsad enbart till tjänstemän.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttran-

des avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärende samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.01.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 19 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Grundläggande bestämmelser om stats-tjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande konstitutionsutskottets memorial nr 29, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna, samt sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. jämte i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Fru NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag vill liksom flera andra börja med att uttala en stor tillfredsställelse över att denna fråga om förhandlingsrätten nu äntligen har kommit på riksdagens bord.

I allmänhet uppehåller man sig inte speciellt vid det som man allmänt är tillfredsställd med. Jag skall inte heller göra det här utan koncentrerar mig till några av de punkter som det står diskussion om. Det måste därför onekligen bli så att dessa punkter inte är de allra viktigaste i förslaget.

Nog borde den här frågan i alla fall ha kunnat ligga på riksdagens bord betydligt tidigare. Jag skulle vilja säga att vi kunde ha haft den åtminstone tio år tidigare. Civilministern talade före middagspausen om att förslaget har varit föremål för utredning under många år, och det är riktigt. Men förslaget har också legat i dammgömmorna på

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

departementet under många år, när i varje fall synbarligen ingenting har hänt med det.

Civilministern sade också att vi hade kunnat besluta i ett tidigare skede men att det inte är säkert att sakfrågan hade vunnit på det. Jag tror nu för min del att det hade varit möjligt att även i ett tidigare skede få en lösning som ganska nära anslutit sig till den som vi har i dag. Jag vill tillägga att om vi hade fått en lösning på denna fråga för ungefär ett decennium sedan, hade säkert utvecklingen gått vidare, och vi hade i detta läge haft vissa erfarenheter av den lagfasta förhandlingsrätten på vilka vi nu hade kunnat bygga eventuella ändringsförslag.

I detta sammanhang talade civilministern om det nya departement som hade tillkommit för att lösa speciella förhandlingsfrågor. Men det departementet tillkom väl inte därför att det gällde att förändra samhällets attityd till förhandlingsrättsfrågan; man fick av civilministerns anförande närmast ett intryck av att det skulle hänga samman på det sättet. Det var väl då en rent praktisk arbetsfråga.

Statsrådet lämnade en på alla sätt utomordentlig beskrivning av den lidandets historia som förhandlingsrätten nu har bakom sig. Remisskritiken över de utredningsbetänkanden som avgivits har onekligen i vissa avseenden varit ganska hård. Särskilt nämndes lönenämndens utlåtande över det första betänkandet. Om jag hörde rätt föll civilministerns ord så, att det därmed var klart att detta utredningsbetänkande inte kunde utnyttjas. Enligt mitt förmenande var det väl därmed ändå inte klart — även om statens lönenämnd hade varit negativt inställd — att man skulle ha behövt lägga hela frågan på is under så lång tid som blev fallet.

Om man är så intresserad av denna fråga som civilministern givit uttryck

för i många officiella sammanhang — jag har för min del inte haft någon anledning att ifrågasätta den allvarliga meningen — borde man enligt min uppfattning inte ha avvaktat sådana här attitydförändringar från samhällets sida till frågan i stort utan borde ha kunnat ta upp den till en seriös behandling i ett betydligt tidigare skede.

Nu kan man säga att det är bra att vi i alla fall har frågan på bordet och dessutom i ett sådant skick att vi allmänt kan vara i stort sett tillfredsställda. Men jag kan inte låta bli att ändå ställa frågan: Skall det verkligen behövas omkring 17 år från det man börjar intressera sig via en utredning för en fråga till dess den tas upp till beslut av riksdagen? Jag tycker att framstegen går litet väl långsamt om man matchar frågorna i den takten.

Det har hos statsrådet här varit en ambition att genomföra en praxis, som i allt väsentligt anknyter till ett modernt förhandlingsförfarande. Jag tror det är riktigt att det har gått till på det sättet. Men jag tror att det samtidigt inte är ur vägen att man erinrar om att det inte alltid har varit så helt gnisselfritt som civilministern här genom sin exempelsamling ville göra gällande. Civilministern talade om att man byggde på gentlemen's agreement. Jag skulle vilja säga att det nog inte alltid funnits något agreement — eller också har det inte funnits några gentlemen. Det har nämligen gnisslat en del. Jag kanske kan inskränka mig till att nämna året 1954 för att erinra om att den enligt praxis — som vi uppfattat det — mycket hårt fastslagna förhandlingsrätten ändå har haft sina högst avsevärda brister.

Sedan vill jag säga några ord till fru Ekendahl. Hon sade att hur bra ett arbete än göres finns det alltid något som kunde ha gjorts bättre. Det är givetvis alldeles riktigt. Men det är märkligt hur samstämmig man varit i uppfatt-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

ningarna i dessa frågor i de skilda läger där man i väckta motioner har föreslagit ändringar. Man har inte petat litet här och där, utan praktiskt taget alla motionärer har koncentrerat sina förslag till ett par tre frågor. Det tycker jag säger något om det motiverade i att ändringar göres på just de punkterna.

Jag vill gärna erkänna att utskottets behandling av de framförda förslagen också visar att kritiken varit berättigad på de begränsade punkter som motionärerna har tagit upp. Begränsningen när det gäller rätten att förhandla om arbetstidens förläggning och annan ledighet än semester är en fråga som har tillvunnit sig praktiskt taget alla motionärers intresse. Det är ostridigt — som många motionärer har framhållit och som även utskottet skriver — att det finns ett nära samband därvidlag med utformningen av arbetstagarnas ekonomiska förmåner.

Dessa speciella frågor som man har skärmat av från förhandlingsrätten hänger så intimt samman med lönesättningen, att jag nästan vill säga att det inte är möjligt att göra en riktig värdering av lönesättningen utan att sätta den samman med frågan om arbetstidens förläggning. Detta har betydelse inte minst nu, när vi tillmäter fritiden och dess förläggning så stort värde som vi gör. Det är likadant med andra ledigheter än semester. I många fall är de direkta löneförmåner.

Några motsvarande undantag, d. v. s. direkta förbud att förhandla om sådana frågor, finns inte på den privata sidan. Vi har där många exempel på att man träffat avgöranden genom förhandlingar i frågor av denna art.

Departementschefen har en motive-ring för att undanta sådana frågor. Han säger att det är nödvändigt att det offentliga, arbetsgivaren, bestämmer om arbetstidens förläggning på vissa områden. I det sammanhanget nämns för-

svaret, sjukvården, socialvården och kommunikationsväsendet. Men då vill jag fråga: Vad tror egentligen statsrådet kommer att hända, om de statsanställda får förhandla om dessa ting? Kommer servicefunktionerna då att sättas ur spel?

Hyser inte statsrådet förtroende för organisationerna och deras företrädare? Fru Ekendahl, som har talat i denna fråga i dag, har exempelvis under många år varit en prominent företrädare för vår största arbetstagarorganisation. Det finns många andra sådana företrädare, kanske inte alla lika sympatiska men i varje fall lika ansvarsmedvetna som hon när det gäller dessa frågor. Skulle vi inte hysa förtroende för deras sätt att handla i frågor av detta slag? Skall vi tro att de vill sätta hela samhällsmaskineriet ur spel genom att exempelvis på sjukvårdens område säga: Vi vill inte ha någon arbetstid på lördagar och söndagar; eller skall vi tro att man inom kommunikationsväsendet kommer att vägra att arbeta efter klockan 17?

Jag tycker att det är en orimlig tanke i våra dagars organisations-Sverige att inte våga överlåta till organisationerna att ens förhandla om dessa frågor. Vi kan väl konstatera att organisationerna har visat samhällsansvar. Men det måste man ju förutsätta att de inte har gjort, om man inte vågar sätta ett förhandlingsinstrument i händerna på dem i frågor av detta slag.

Fru Ekendahl sade att det här rör sig om möjligheterna att tillhandahålla service, och det bör vi alla ha intresse av. Och då är det oegentligt, enligt fru Ekendahl, att slå fast en arbetstid som det sedan inte går att hålla. Ja, det är oegentligt och olyckligt att göra det. Men jag förutsätter — och det gör jag i anknytning till vad jag förut sade — att just representanter som fru Ekendahl själv och andra aldrig skulle vara med om att fastställa sådana arbetsti-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

der och liknande, som skulle medföra att samhällets service sattes i fara.

Jag tror att det var fru Ekendahl själv som yttrade, att de starka organisationerna på tjänstemannaområdet kommer att utgöra en garanti för att arbetsgivarna inte vägrar att förhandla. Jag skulle vilja vända på detta uttalande och säga, att de starka — och ansvarsmedvetna vill jag gärna tillägga — organisationer, som nu finns, också kommer att utgöra en garanti för att det inte uppstår kaos i samhällsmaskineriet, om det blir möjligt att förhandla om dessa ting.

Jag vill tillägga en enda synpunkt i anslutning till detta. Jag tror att det var herr Wiklund och civilministern, som hade ett meningsutbyte i frågan huruvida det hade varit en förhandling eller en överläggning. Från början hyste väl herr Wiklund och civilministern delade meningar om detta, men till slut blev de kanske mera ense. Jag tror att just detta är belysande för hur man hittills har handlat i dessa frågor.

Det har förelegat en mycket liten skillnad härvidlag, och denna skillnad har t. o. m. varit så liten att det inte varit helt ovanligt att myndigheternas företrädare undrat huruvida de suttit vid ett förhandlingsbord eller vid ett överläggningsbord. Tveksamheten har varit mycket stor. Jag tycker att det vore skönt om vi kunde få ett klart konstaterande av vad förhandlingarna skall omfatta, så att man inte behöver göra gränsdragningar av denna typ.

Till slut vill jag också tillägga att vi i dessa frågor liksom i så många andra hänseenden har mycket att lära på den offentliga arbetsmarknaden av de privata arbetsgivarna. Det vore inte dumt att betänka detta just i samband med dessa spörsmål. Inte minst gäller det frågan om överläggningsrätten, vilken jag något vill kommentera.

Jag tillhör undertecknarna av en motion, vilken inte går ut på att vi skall få en lagfäst överläggningsrätt utan i

stället på att det skall göras ett bestämt uttalande från riksdagen om att överläggningar skall förekomma. Jag vill gärna poängtera att även ett sådant uttalande innebär en försämring i förhållande till vad som nu gäller och icke en förbättring, eftersom det redan i de lagar, vilka skall upphävas i och med att den nya lagstiftningen träder i kraft, finns en fastställd överläggningsrätt.

Men trots att denna överläggningsrätt funnits har verkligen inte allt varit väl bestämt. Härvidlag vill jag speciellt knyta an till den privata sidan, där vi kunde lära en del. Det har inte varit ovanligt att offentliga arbetsgivare, bestämmelserna till trots, underlåtit att uppta överläggningar eller handlat utan att kalla till överläggningar, trots att sådana har begärts. Jag tror att det inte minst med hänsyn därtill vore lyckligt om man inte så fjärmade sig från den tidigare fastslagna rätten, att det över huvud taget inte sägs någonting om denna sak.

Departementschefen har förutsatt att myndigheterna självmant kommer att uppta överläggningar i ärenden, där tjänstemännen har grundade anspråk på att få framföra synpunkter. Jag tror, mot bakgrund av vad jag anført, att det inte är tillräckligt med ett så pass allmänt uttalande utan att det vore värdefullt om man kunde sluta upp kring det uttalande som gjorts av utskottet. Utskottet har så att säga vänt på frågan och uttalat sig på ett sätt som gör att inställningen framstår såsom mycket mera positiv än vad fallet är i departementschefens yttrande. Fru Ekendahl har redan läst in uttalandet i protokollet, och jag skall inte upprepa det. Men jag vill gärna, liksom fru Ekendahl gjorde, understryka vikten av att utskottet skrivit som det gjort — därigenom ges också möjlighet att sätta fingret på de myndigheter som haft eller har en benägenhet att negligera rätten till överläggningar.

Allra sist, herr talman, vill jag ut-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

trycka min tillfredsställelse över den konkretisering som utskottet gjort när det gäller vilka stridsmedel som skall **vara tillåtna. Jag tycker det är mycket värdefullt att klarhet har skapats på den punkten — det rådde nämligen inte klarhet när propositionen avlämnades. Det har tvärtom — även på initierat håll — rätt tveksamhet huruvida rätt skulle föreligga att tillgripa några andra stridsåtgärder än strejk och lockout. Genom utskottets skrivning har vi fått fastslaget att såväl nyanställningsblockad som punktstrejk också är tillåtna.**

Jag tror att det i dessa frågor kunde ha varit möjligt att komma ännu längre, men jag finner utskottets skrivning så pass positiv att jag varken i detta hänseende eller i övrigt reser några andra yrkanden än dem som redan ställts.

Därefter anförde:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM:**

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av den kritik fru Nettelbrandt riktade emot handläggningen av detta spörsmål. Jag skall först ta upp det sista som hon yttrade, då hon tackade utskottet för att det skapat klarhet beträffande frågorna om nyanställningsblockad, punktstrejker och sådant. Jag kan upplysningsvis meddela fru Nettelbrandt att detta också står angivet i propositionen. Om fru Nettelbrandt läser denna något bättre än hon tycks ha gjort, skall hon upptäcka att utlåtandet återger vad som i propositionen förordas.

Fru Nettelbrandt nämnde att denna fråga har förhalats i alltför hög grad, den borde ha varit färdigbehandlad för tio år sedan. Det kan för all del sägas. Men en av förutsättningarna för att denna fråga skulle ha varit klar för tio år sedan hade väl ändock varit, att det då funnits ett godtagbart förslag, och det var detta som saknades. Det är ett sådant som vi först nu fått fram, och det

är därför vi nu kan framlägga förslaget om förhandlingsrätt åt i offentlig tjänst anställda.

Det har också från organisationernas sida vitsordats, att den arbetsform som vi haft på detta område varit till väsentlig fördel för förslagets utformande. I Sveriges akademikers centralorganisationens remissyttrande anför bl. a., »att det inneburit vissa fördelar att förhandlingsrättsreformen icke tidigare förts fram till lösning. Förutsättningarna för att införa en verklig avtalsrätt har nämligen under intrycket av den faktiska utvecklingen på området undan för undan förstärkts. En för tidig kodifiering skulle ha kunnat leda till en otillfredsställande begränsning av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt.»

Detta är alltså en uppfattning diametralt motsatt den som fru Nettelbrandt gör sig till talesman för. Även de övriga organisationer, vilka behärskar denna problematik, har givit uttryck för samma mening.

Fru Nettelbrandts hårda kritik mot att det hela legat i civildepartementets »dammgömmor» är fullständigt felaktig. Frågan har hela tiden varit föremål för behandling, men man har tidigare inte kunnat nå en godtagbar lösning. I den mån fru Nettelbrandt vill framföra kritik, riktar sig denna ingalunda emot civildepartementets handläggning av frågan utan i så fall mot att de som haft i uppdrag att avge förslag inte skulle ha arbetat tillräckligt effektivt.

Jag har ju under de senaste tio åren haft tillfälle att bedöma arbetstakten hos dem som sysslat med denna fråga, och jag kan inte vitsorda fru Nettelbrandts uttalanden härvidlag. Tvärtom vet jag att det har bedrivits ett intensivt arbete. Och om fru Nettelbrandt tar litet närmare kontakt med organisationsledningarna skall hon säkerligen finna, att det speciellt under de senaste tre åren har utförts ett mycket koncentrerat och in-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

tensivt arbete för att nå en lösning av denna utomordentligt komplicerade fråga.

Det är därför som jag mycket bestämt vill tillbakavisa varje beskyllning om förhållning. I den enklare agitationen har det för all del förekommit att man talat om att vi förhållat ärendet. Jag läste för tre år sedan i en kvällstidning, när jag varit civilminister i sju år, att jag hade rekord i förhållning av förhandlingsrättsfrågan — jag hade förhållat den i inte mindre än femton år! Och det är alldeles uppenbart att om jag på sju år kunnat förhålla en fråga i femton år, så är det i och för sig ett rekord. Men jag vågar bestämt hävda att det inte har förelegat någon som helst strävan att förhålla frågan. Däremot har det varit en ambition att få fram ett så invändningsfritt förslag som över huvud taget var möjligt. Den remissbehandling som departementspromemorian blev föremål för vittnar väl ändå om att vi nått ganska långt i det hänseendet, ty remissinstanserna är ju ganska enhälliga i sitt tillstyrkande av departementspromemorian.

Fru Nettelbrandt undrade om jag inte har tillräckligt förtroende för organisationerna och kan ge dem rätt att förhandla även om arbetstidens förläggning. Men jag förmodar att fru Nettelbrandt delar utskottets uppfattning att det på vissa, mycket väsentliga områden är nödvändigt att myndigheten får bestämma om arbetstidsförläggningen. Eller skiljer sig fru Nettelbrandts uppfattning från utskottets på den punkten? Om fru Nettelbrandt delar utskottets mening betyder det att hon också förordar en gränsdragning i statsförvaltningen, innebärande att vi på det och det området inte skall föra förhandling om arbetstidsförläggningen, därför att förutsättningen för att verksamheten på området skall fullgöras är att arbetstiden får anpassas till de arbetsuppgifter som finns.

Om hon däremot inte delar den uppfattningen, så förutsätter det att fru Nettelbrandt vill föra fram arbetstidsfrågan som en förhandlingsfråga som har prioritet före tillgodoseendet av den serviceuppgift som samhället i stort har. Om jag fattade fru Nettelbrandt rätt menade hon att man mycket väl skulle kunna beakta alla dessa synpunkter i en förhandling. Men om man nu kan beakta alla dessa synpunkter i en förhandling, är det väl lika lätt att beakta dem vid en överläggning. Om man alltså är beredd att ta all den hänsyn som är erforderlig för att verksamheten på ett fullgott sätt skall kunna bedrivas av respektive myndigheter, så är väl ändå det riktiga att man till en början använder överläggningsförfarandet.

Av fru Nettelbrandts anförande fick jag ett intryck att man i vissa lägen inte fått överläggningar i den utsträckning som man önskade. Jag vågar försäkra kammarens ledamöter att vi från civildepartementets sida aldrig har vägrat organisationerna överläggningar i spörsmål som de velat tala med oss om. I de företagsnämndskurser som vi ger poängterar vi alldeles speciellt överläggningarnas betydelse. Vi förutsätter då att verksamheterna vid dessa överläggningar lyssnar till och beaktar relevanta synpunkter från de anställdas sida.

Vi har alltså ett utvecklat överläggningsförfarande, som hittills enligt organisationernas egna vitsord givit goda resultat. Varför skall man då vara så rädd för att nu följa den linjen? Om visedan i framtiden får den erfarenheten att vi kan föra över arbetstidsförläggningsfrågor m. m. sådant till förhandlingsområdet, så är det en enkel sak att göra det då. Men om vi nu binder oss för att arbetstidsförläggningsfrågor skall vara förhandlingsfrågor och sedan i framtiden kommer till det resultatet att de icke bör vara förhandlingsfrågor, så står vi inför betydande svårigheter att

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

vrida det hela rätt igen. Därför är det nog ur alla synpunkter tryggast om kammarens ledamöter följer den linjen som rekommenderas i den av herr Strand m. fl. till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Civilministern sade att man från organisationernas sida hade vitsordat att de behandlats all right beträffande förhandlingar och överläggningar under den tid man icke haft någon lagfäst förhandlingsrätt. Civilministern citerade också i det sammanhanget SACO:s yttrande. Med all respekt för SACO:s yttrande så måste jag säga, att det inte är helt representativt för de yttranden som avgivits i dessa frågor från arbetstagarorganisationerna.

Jag har emellertid inte heller sagt att man inte i stort sett har haft en god förhandlingsordning under denna tid. Jag tror att jag redan i mitt första anförande sade att det i allmänhet har fungerat väl. Men fördenskull var inte den historieskrivning som civilministern gjorde, enligt vilken allting varit gott och väl, helt riktigt. Jag konstaterar att civilministern inte yttrade någonting beträffande det årtal som jag nämnde och som verkligen visar att allt icke fungerat såsom man skulle önskat under den tid då man inte haft den lagfasta förhandlingsrätten. Jag kanske får till svar att det gällde en tid när civilministern inte var civilminister och att han därför inte behöver svara på det. Men det är väl så med successionen inom departementet att man i varje fall får ta något ansvar även för företrädarens handlande.

Sedan vill jag nog ha sagt att civilministern icke gjort en riktig bedömning när han talar om det av mig så hårt kritiserade förhandlingsrättsförslaget. Det var icke hårt kritiserat i den meningen att det avsåg förslaget i stort.

Jag har berört de detaljer om vilka det råder delade meningar; det övriga har jag uttryckt en mycket stor tillfredsställelse över.

Till slut vill jag säga ett par ord beträffande förhållningen — uttrycket är civilministerns, icke mitt. Jag har ställt frågan om det skall vara nödvändigt att vänta i omkring sjutton år innan man åstadkommer en lösning av ett viktigt problem. Jag tror alldeles säkert att om vi hade sparat denna fråga ytterligare en tid, så hade vi kanske funnit anledning till ytterligare förändringar på vissa punkter. Det hade säkert gått att fila mer på förslaget både här och där. Men om man skall behöva vänta inemot tjugo år innan en fråga får sin lösning, så måste man antingen ha haft frågan liggande utan att göra någonting åt den, eller också är det ett tecken på bristande effektivitet både när det gäller det egna arbetet och när det gäller att hålla i de utredningar vilka man har tillsatt.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Fru Nettelbrandt sade att det var jag och inte hon som använt ordet *förhållning*. Men om man kritiserar civildepartementet för att det inte förrän nu presenterat detta förslag, som man anser borde ha varit färdigt för tio år sedan eller rent av — om jag rätt fattade slutorden i fru Nettelbrandts anförande — redan för tjugo år sedan, så innebär väl det att man vill göra gällande att det förekommit en förhållning. Jag gjorde gällande att det inte förekommit någon förhållning.

Vad beträffar årtalet 1954, som fru Nettelbrandt talade om och som jag inte ville gå in på i mitt förra inlägg — jag kan för all del göra det nu — förmodar jag att fru Nettelbrandt åsyftade SACO-konflikten. Det är väl i och för sig ingenting ovanligt att det uppstår konflikter på arbetsmarknaden. Visserligen har vi

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

på den svenska arbetsmarknaden på grund av god vilja från båda parter sida varit förskonade från förödande konflikter, men det hindrar inte att det ibland kan uppstå sådana spänningar, att problemen inte kan lösas utan konflikter. Att man inte kommer överens i en viss lönefråga kan ju i och för sig inte tas som intäkt för att någon part handlat orätt eller otillbörligt. Konflikter ingår ju i arsenalen i förhandlingsverksamheten.

Jag har inte sagt att allt var gott och väl. Jag framhöll att vi utvecklat en praxis, som kunnat läggas till grund för ett godtagbart lagförslag.

Jag sade inte heller att fru Nettelbrandt hårt kritiserat det föreliggande förslaget, utan jag sade att hon hårt kritiserat arbetstakten. På den punkten reagerar jag, ty jag vet att det har arbetats intensivt med denna fråga. Men den har inrymt många komplicerade problem, som man haft att lösa. Ganska märkligt är för övrigt, att vi såvitt jag vet är det första land i världen som helt löst denna fråga. Mig veterligt har i övrigt endast Israel partiellt löst den. Det har dessutom, fru Nettelbrandt, väckt internationell uppmärksamhet att vi kommit så långt i denna fråga.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag åsyftade faktiskt inte SACO-konflikten utan att man när det gällde frågan om skolmåltidsvakten åsidosatte den som man trodde enligt praxis förefintliga rätten att förhandla. Detta hände, om jag minns rätt, år 1954. Att man vid den tidpunkten inte hade förhandlingsrätten fastslagen i lag medförde bekymmer och besvär för stora kategorier i vårt land, eftersom man inte kunde göra denna rätt gällande på annat sätt än genom att hänvisa till praxis.

Civilministern sade i sitt föregående anförande, att civildepartementet aldrig

någonsin vägrat överläggningar. Jag har inte påstått att så skulle varit fallet, och jag tror mig inte heller ha anledning att göra ett sådant påstående. Det vore ju ganska egendomligt om just civildepartementet, som med civilministern i spetsen verkligen har drivit förhandlingsfrågorna, icke självt skulle respektera förhandlingsrätten. Men civildepartementet är såvitt jag vet inte den enda myndighet som arbetstagarparten kan möta på den offentliga arbetsmarknadssektorn, utan det finns myndigheter av ett helt annat slag på de arbetsmarknader vi har talat om d. v. s. inte bara den statliga utan även den kommunala, och man kan anföra många avskräckande exempel på handläggningen av dessa frågor.

Jag har inte talat om förhållning. Jag är angelägen om att göra den distinktionen, eftersom jag inte menar att civilministern med vilja har sölat med denna fråga. Jag har ju redan sagt, att jag inte ifrågasatt hans ärliga avsikt att snabbare försöka få fram ett förslag, men om man alltså inte haft för avsikt att förhåla frågan men det likväl tagit så lång tid att föra den i hamn, måste det tyda på ineffektivitet vid handläggningen av ärendet. Att så är fallet tycker jag närmast har blivit bekräftat genom civilministerns svar på denna punkt.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Efter detta intensiva och ömsesidigt undervisande replikskifte är det med viss tvekan jag begär ordet. Jag vill ändå gärna understryka vad som sagts flera gånger tidigare under debatten, nämligen att det förslag om en utvidgning av förhandlingsrätten för stats- och kommunaltjänstemän som nu föreligger är av mycket stor principiell betydelse. Riksdagen har nu möjligheter att medverka till att de offentliga tjänstemännen tillförsäkras en förhandlingsrätt som nära anknyter till

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

den som sedan länge gällt på den privata arbetsmarknaden. Detta måste ur likarättssynpunkt hälsas med största tillfredsställelse. Från centerpartihåll vill vi starkt betona just detta. Vi vill genom vårt ställningstagande även ge uttryck för den uppfattningen, att en lag vari förhandlingsrätten fastlägges skall vara så utformad, att den så långt som möjligt ger berörda tjänstemän samma rätt som anställda på andra områden inom näringslivet. Detta är viktiga principer som klart måste komma till uttryck i lagstiftningen.

Föreliggande förslag till lösning av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt genom statstjänstemannalagen och kommunaltjänstemannalagen innebär endast att man liksom fallet är när det gäller många andra lagar fastlägger vad som sedan länge varit praxis.

Fastställandet av statstjänstemännens löner sker, såsom förhandlingsrättsutredningen framhållit och som redovisats här i dag, i stort sett efter samma former som tillämpats på den privata arbetsmarknaden. Vid sidan av den författningsmässigt reglerade förhandlingsordningen träffas nu också överenskomelser som helt har karaktären av kollektivavtal, ehuru de inte är juridiskt bindande på samma sätt som sådana avtal.

Det föreliggande ärendet har tidigare under debatten ingående redovisats, och jag skall inskränka mig till några få synpunkter på de frågor i vilken meningarna varit delade.

De avser i första hand sådant som skall undantas från avtalsrätt. Dessa undantag regleras i 3 § statstjänstemannalagen och 2 § kommunaltjänstemannalagen. Inga delade meningar kan råda om vad som föreslås i dessa paragrafer i bilagorna A och C till proposition nr 60/1965. Inte heller torde några delade meningar råda om vad som inrymmes i bilaga B till propositionen om myndighets arbetsuppgifter samt

om ledningen och fördelningen av arbetet. Det är frågor av övervägande organisatorisk art och sådana är självfallet inte lämpliga att reglera i ett kollektivavtal.

Annorlunda förhåller det sig med frågor som har med arbetstidens förläggning att göra. Ett undantagande av dessa frågor från avtalsrätt skulle innebära en inskränkning i avtalsrätten som det är svårt att finna vägande skäl för. Avtalsrätten finns ju beträffande ersättningen för visst utfört arbete å viss tid. Man skulle därför kunna komma i den situationen att dessa frågor aktualiserades den vägen och därmed inte få de bäst funktionerande lösningarna. Vi har därför från centerhåll anslutit oss till tjänstemannaorganisationernas bestämda och berättigade krav på att frågor om arbetstidens förläggning och rätten till annan ledighet än semester inte skall undantas från avtalsrätten.

Den avvisande hållning som civilministern intagit i sitt förslag på denna punkt i propositionen — ett ställningstagande som sedan följs upp av reservanterna i den till utskottets utlåtande fogade reservationen — är inte underbyggd av någon övertygande bevisföring. Jag kan inte heller finna att civilministerns redovisning här i dag innehållit några skäl för att undanta detta område från förhandlingsrätt. Tvärtom målade civilministern upp en något underlig och pessimistisk bild i vissa avseenden när det gäller vad som komma skall, om förläggningen av arbetstiden etc. skulle bli inkluderad i förhandlingsrätten.

Jag vill här klart säga ifrån att med det ansvar som organisationerna på tjänstemannasidan självfallet har tror jag inte att det skulle kunna bli större svarigheter än vad som kan bli fallet om man, som jag tidigare sade, lägger ersättningsfrågorna under avtalsrätt. Man kan den vägen även på sitt sätt aktualisera frågor om arbetstidens för-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

läggning. Om man således begär en viss ökad ersättning kan det t. o. m. bli så att administrationen fördyras. Jag vill bara anföra det som ett litet exempel på vad detta kan medföra. Jag vill därutöver klart säga ifrån att den serviceverksamhet som samhället skall utföra på många väsentliga områden självfallet är av den arten, att man inte kan diskutera väsentliga ändringar av arbetstidens förläggning utan att det berör organisationen som sådan. Detta är ju inte inneslutet i avtalsrätten.

Reservanterna anför några exempel från vissa områden avsedda att visa att ett eventuellt inflytande från arbetstagarorganisationerna i fråga om arbetstidens förläggning skulle skapa svårigheter. Utöver det nära sambandet mellan arbetstidens förläggning och de ekonomiska förmånerna vill jag understryka vad utskottet sagt på denna punkt, nämligen att utskottet finner det välgrundat att anta att tjänstemannaorganisationernas ansvar är sådant att samhällsviktiga funktioner inte kommer i fara genom åtgärder från deras sida. Man kan räkna med att tjänstemannaorganisationerna härvidlag känner ett stort ansvar och att de också är beredda att medverka till bästa möjliga service på olika områden.

Jag skulle även något vilja kommentera ytterligare en punkt, nämligen frågan om arbetsdomstolens sammansättning. Vi har markerat att vi inte är helt säkra på att arbetsdomstolen har och inte heller med den nya sammansättningen kommer att få den rätta representationen. Det har tidigare anförts i vissa sammanhang att några rätt stora organisationer inte har möjlighet att få vara representerade i arbetsdomstolen då frågor som berör deras medlemmar är uppe till avgörande. Denna sak har också aktualiserats i ett motionspar i anslutning till propositionen. Det bör dock enligt min mening bli något bättre möjligheter också för de

mindre organisationerna att få bli representerade i arbetsdomstolen enligt föreliggande förslag.

Ötökningen av antalet suppleanter i domstolen ger självfallet ökade möjligheter för organisationerna. Om man samtidigt beaktar vad arbetsdomstolens ordförande anført i sitt remissvar vill man ingalunda framställa något direkt yrkande i detta avsnitt i dag. Men det kan finnas anledning att uppmärksamma dessa frågor i framtiden.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Det utskottsförslag som här diskuteras har utförligt presenterats av de föregående talarna, och samma sak är det med den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet. Jag kan därför inskränka mig till att anföra några synpunkter i all korthet.

Den proposition, som utskottets betänkande bygger på, har mottagits med tillfredsställelse av löntagarorganisationerna, och att man nu lagfäster den praxis, som i stort har utvecklats på förhandlingsområdet och den offentliga sektorn har inte mött principiellt motstånd från något håll.

Att propositionen så smärtfritt passerat utskottets granskning är väl i och för sig också ett gott betyg till civilministern och hans medarbetare och det sätt, varpå de handlagt detta lagstiftningsärendet, som ändå berör många invecklade och kanske även känsliga problem. Civilministern har i dag också fått många rosor från denna talarstol, och jag vill gärna instämma i att dessa rosor är välförtjänta; fru Nettelbrandt utgör kanske det undantag som bekräftar regeln.

Löntagarorganisationerna är tillfredsställda, och jag tror inte heller att på den kommunala sektorn de tre kommunförbunden har anledning att känna

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

annat än tillfredsställelse med förslaget. Denna förhandlingsproposition visar, att civilministern har tagit mycket stor hänsyn till löntagarorganisationerna men också, om jag skall hålla mig till det kommunala området, till kommunförbunden. Dessa har naturligtvis inte fått allt vad de kräver i sina remissvar, men det har inte heller löntagarorganisationerna fått, och det finns ingen anledning till kritik ifrån min sida.

Vi reserverar tycker att det lagförslag som lagts fram är bra. Det är därför som vi har anslutit oss till departementschefens förslag i stort. Vi ser liksom departementschefen med ett visst allvar på det förhållandet att utskottsmajoriteten inte har kunnat ansluta sig till propositionens förslag även när det gäller frågan om begränsning av det avtalsfria området. Det är som så många betonat i dag frågan om arbetstidens förläggning och annan ledighet än semester som man nu inte får förhandla och träffa kollektivavtal om. Det har från utskottsmajoritetens sida framhållits att detta skulle innebära en försämring av nuvarande förhållanden. Jag kan inte instämma i det uttalandet. Jag tycker inte att civilministerns förslag på något sätt innebär ett steg tillbaka. På det kommunala området för man i dag inte några förhandlingar på tjänstemannasidan om arbetstidens förläggning, och det har inte heller, så vitt jag vet, ifrågasatts från tjänstemannahåll att man skulle förhandla om en sådan sak. Man förhandlar om arbetstidens längd och antalet semesterdagar men inte om arbetstidens förläggning.

Men man har naturligtvis andra former för kontakter än förhandlingar. Jag syftar här på överläggningar, ty det är rätt naturligt att man överväger med varandra om hithörande frågor. Jag anser, att det ligger i båda parter intresse att så sker. Det ligger så att säga i själva sättet att umgås med varandra

vid förhandlingsbordet att man gör så, och jag tror inte att det kommer att innebära någon försämring härvidlag för tjänstemännens del. Jag tror inte att någon offentlig arbetsgivare kommer att neka överläggningar i de frågor, vilka tillhör det avtalsfria området.

Fru Nettelbrandt framhöll nyss att det inom det kommunala området nog är så och så på denna punkt och att det råder mycket trubbel där. Min erfarenhet säger inte att så är fallet, utan jag tycker nog att man på kommunalt håll varit villig att överlägga med tjänstemännen. Har det förekommit trubbel är det kanske andra problem och inte arbetstidens förläggning som varit anledningen till misshälligheterna. Jag förstår mycket väl att man kan hysa olika uppfattningar i denna fråga. Man kan säga att det är en ren intresseavvägning, men jag har litet svårt att förstå att man från tjänstemannahåll skall lägga så stor vikt just vid denna sak. Enligt mitt sätt att se blir det ingen försämring av nuvarande förhållanden. Parterna kommer att överlägga med varandra som hittills och ta vederbörlig hänsyn till varandras synpunkter.

Men det kanske ligger något i vad bl. a. fru Ekendahl och även civilministern sade, att det är litet opraktiskt att binda avtalstidens förläggning i ett kollektivavtal. Ett kollektivavtal skall ju följas till punkt och pricka. Ingen förutsätter någonting annat. Arbetstidens förläggning kan behöva ändras. I många fall kanske man också behöver besluta rätt snabbt om den saken i det förändringens samhälle som vi lever i. Vi utskottsreservanter anser, att civilministerns argumentering på denna punkt varit övertygande, och jag tycker att det sätt på vilket han utvecklade saken närmare här i dag är tillfredsställande. Jag skall därför inte försöka att gå ytterligare in på detta problem.

Jag vill bara säga att det även inom den kommunala förvaltningen finns om-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

råden där det är nödvändigt att myndigheten har en viss handlingsfrihet och där myndigheten, såsom Statstjänarkartellen mycket riktigt har anfört, måste ha sista ordet. Även på det kommunala området bedriver man ju sjukvård och socialvård, och man har framför allt serviceorgan och trafikföretag. När det gäller den kommunala servicen finns det kanske olika behov inom olika kommuner.

Redan nu har ungefär hälften av landets landskommuner kvällsöppet en eller flera dagar i veckan, och det kan hända att denna service behöver utvidgas. Om parterna då skall förhandla, kan det bli rätt hårda tag, och det kan tänkas, såsom civilministern här har framhållit, att den tredje parten blir lidande, därför att man även på den kommunala sektorn kan tvingas att bortse från angelägenheten av att hålla den service som allmänheten ändå har rätt att fordra av kommunerna.

Sedan skulle jag, herr talman, bara vilja tillägga, att reservanternas förslag i praktiken inte skiljer sig mycket från vad som gäller på den privata arbetsmarknaden. Där har arbetsgivarna förbehållit sig rätten att bestämma arbetstidens förläggning. Så har i viss mån skett även på det kommunala området, bl. a. i anstaltsavtalen. Jag tycker därför det finns anledning för kammaren att bifalla reservationen.

Herr Edlund var orolig och även litet besviken över att det inte i samband med propositionen om förhandlingsrätt hade framlagts också ett förslag till tjänstepliktslag. Nu bygger väl hela propositionen i stor utsträckning på det huvudavtal som har träffats mellan parterna, och förutsättningen för att löntagarorganisationerna skulle godkänna detta huvudavtal var att det inte skulle införas någon tjänstepliktslag. Det skulle naturligtvis ha varit oklokt att riva grunden för dessa överenskommelser. Jag tycker detta är en stark invändning.

Vidare kan inte en tjänstepliktslag göra någon åtskillnad mellan olika kategorier anställda, utan den måste gälla alla. Onekligen skulle en tjänstepliktslag, om en sådan föreslagits just i sammanhang med att förslaget om förhandlingsrätt på det offentliga området lades fram, ha kommit att rikta sig emot tjänstemännen, och det skulle ha varit opsykologiskt att göra så. Man bör inte i det läge, som man nu befinner sig i, vifta med någon tjänstepliktslag.

Herr Boo var inne på arbetsdomstolens sammansättning och uttryckte viss oro för att alla parters intressen inte skulle bli tillgodosedda på det sätt som man har rätt att fordra av ett sådant organ. För min personliga del har jag lika litet som de flesta av utskottets övriga ledamöter hyst någon oro på den punkten — vi finner att det förslag som har lagts fram är mycket väl övervägt.

Av det yttrande som arbetsdomstolens ordförande har ingivit till utskottet med anledning av den motion som vi hade att behandla i ärendet framgår, att också han är bestämd motståndare till en förändring på den punkten. Han har framfört, att det främst är av två skäl som man har infört ett lekmanainflytande i domstolen, nämligen för det första för att tillföra domstolen sakkunskap och för det andra för att skapa förtroende hos allmänheten för domstolen. Ett tredje skäl är att domstolen bör vara opartisk, och det tror jag att den är liksom andra dömande organ i det här landet. Jag tror inte att man genom en förändring på den punkten i enlighet med de riktlinjer som herr Boo var inne på och som närmare utvecklats i förevarande motion skulle tillföra domstolen någon större sakkunskap eller någon ökad grad av opartiskhet.

Jag vill, herr talman, med dessa korta ord yrka bifall till den reservation som har fogats till utskottets utlåtande av herr Strand m. fl.

I detta anförande instämde herr *Sundelin* (s).

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag lyssnade med särskilt intresse till statsrådet Lindholms anförande tidigare i dag. Jag fäste mig där till en början vid den formulering han använde för att ange, att han inte tyckte att det långvariga förberedelsearbetet inför denna reform hade varit alltför långt. Den som förlorar tid vinner tid, tror jag hans uttryck var.

Man skall naturligtvis inte nu tvista, om denna tes är helt invändningsfri ens i fråga om förhandlingsrättsreformens genomförande, men låt mig fästa uppmärksamheten på att det har förekommit dödlägen i behandlingen av denna fråga, som också fru Nettelbrandt nyss var inne på och såsom påtalades av TCO genom ett ganska ampert kongressuttalande i maj 1955, då egentligen ingenting hade hänt sedan 1948 års förhandlingsrättskommittés betänkande hade sänts ut på remiss 1952. I mars 1955 gav dåvarande civilminister Lange det beskedet som svar på en fråga, som väckts av mig i denna kammare, att förhandlingsrätten för tjänstemän i offentligt tjänst av allt att döma skulle komma att beröra grundlagarna vid en tänkt reform och att det därför kunde komma att dröja en hel del tid, särskilt med tanke på att det var svårt att få fram experter som kunde fortsätta utredningsarbetet. Man kunde då räkna med att reformen skulle dröja ända till 1961, sade han.

En rätt beskrivning av förhållandena är väl att reformarbetet kunde skjuta fart först i och med att den Ekblomska utredningen efter en trög start 1956 kunde slutföras i början av år 1960, sedan representanter för topporganisationerna beretts tillfälle deltaga i arbetet.

Eftersom fru Nettelbrandt tidigare i dag varit inne på historieskrivningen och eftersom civilministern, såsom var naturligt inför en så stor reforms avgörande, började med att göra en återblick, så tycker jag att det finns anled-

ning också för mig, som under åren 1949—1960 följde frågans utveckling i riksdagen, att uppehålla mig en smula vid historiken.

Det var alltså 1960 som det hela egentligen tog fart i och med att det då förelag ett betänkande som verkligen kunde läggas till grund för ett förslag. Även i fortsättningen fick organisationernas representanter vara med i förberedelsearbetet. I januari 1962 enades statstjänstemännens huvudorganisationer och civildepartementet om de grundläggande principerna för förhandlingsrätten, och riktlinjer för det fortsatta arbetet drogs upp. Man var överens om att så ändra 1936 års förenings- och förhandlingslag, lagen om kollektivavtal, lagen om arbetsdomstol och lagen om medling i arbetstvister, att statstjänstemännen skulle få samma rätt som arbetstagarna inom den privata sektorn av arbetsmarknaden. De skulle genom sina organisationer som jämställda parter få förhandla och sluta kollektivavtal om löner och andra förmåner och i intressekonflikter få tillgripa kollektiva stridsåtgärder. Vidare var man överens om att en särskild statstjänstemannalag skulle kunna reglera sådant, varom avtal inte fick träffas, och att huvudavtal skulle ingås mellan parterna angående bestämmelser om lämplig förhandlingsordning för lösning av avtalsfrågor och om behandling av samhällsfarliga konflikter genom en särskild statstjänstemannanämnd med partsrepresentation.

Redan i januari 1962 såg man alltså klart hur reformen skulle se ut. Det var liksom skelettet till det hela. I september 1963 träffades en preliminär överenskommelse om huvudavtal, och i avtalet fanns formuleringar som präglades av den s. k. saltsjöbadsandan.

Sedan jag sett frågan i ett längre perspektiv är jag beredd deklarerat, att civilminister Lindholm visat ett mycket stort intresse för att lösa de många och stora problem som tornat upp sig under

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

utredningens gang. Jag kan icke desto mindre knappast underlåta att än en gång understryka, att topporganisationernas experter gjort utomordentligt värdefulla insatser, inte minst under senare år. Den förhandlingsrättsreform, som nu skall genomföras, utgör vid sidan av civilministerns stora intresse för utbildningsfrågorna inom statsförvaltningen krönet på hans verksamhet som civilminister. Det är under dessa förhållanden, när man kunnat enas om så mycket, beklagligt att delade meningar fortfarande råder på ett par punkter; endast på en av dessa punkter föreligger dock ett reservationsyrkande.

Redan från början uttalade organisationerna sina tvivel beträffande behovet av den särskilda statstjänstemannalagen. Den får väl anses nödvändig eftersom den offentliga tjänsten ju är förenad med ämbetsansvar och ämbetsskydd. Egentligen har lagen fått karaktären av undantag från kollektivavtalslagen. Framför allt markerar den statstjänstemännens särställning.

Den i dag så intensivt i båda kamrarna diskuterade kontroversiella frågan, huruvida arbetstidens förläggning skall falla under avtalsrätten eller inte är vid detta laget kanske nog ventilerad. Jag tycker emellertid att statsrådet Lindholm sökt bevisa för mycket, när han med exempel från försvarets, järnvägens och sjukvårdens områden velat göra gällande att det skulle vara olämpligt att låta denna fråga bli en avtalsfråga. Med sina exempel har statsrådet utgått från att statstjänstemannaorganisationerna på just *dessa* områden inte skulle kunna förhandla sig fram till resultat med bibehållen ansvarskänsla. Han har utgått från att statstjänstemännen medvetet skulle skjuta allmänhetens intresse åt sidan vid förhandlingar som rör arbetstidens förläggning. Berättigade krav på service skulle alltså komma att nonchaleras. Jag tycker att det är en smula orättvist att förutsätta, att organisatio-

nerna inte skulle vara på det klara med att också deras medlemmar utgör en del av den allmänhet som har rätt att ställa krav på service.

För min del har jag också blivit mer och mer övertygad om att frågan om arbetstidens förläggning måste betraktas som en lönefråga, alltså en fråga varom avtal skall kunna träffas. Enligt de anteckningar jag förde då jag var i tillfälle att lyssna till debatten i första kammaren, ansåg Arne Geijer att frågan om arbetstidens förläggning principiellt bör anses höra till avtalsområdet men att LO:s statstjänarkartell dock funnit sig i att den för statstjänstemännens del skulle ligga utanför detta område. Jag fick en känsla av att herr Geijer liksom andra representanter för regeringssidan ville skydda sig genom att säga att man får vänta och se. Det skulle vara bättre att gå denna väg än den som utskottsmajoriteten föreslagit genom att redan nu placera denna fråga inom avtalsområdet.

Detta är en inställning som tyvärr kommit till uttryck många gånger i denna kammare — man skall vänta och se och inte göra något. I de remissyttrandena som kommit från statstjänstemannaorganisationerna, och där innesluter jag även de principiella uttalanden som kommit från LO-håll, har vikten och betydelsen av att denna sak placeras inom avtalsområdet så kraftigt understrukits, att man enligt min mening i onödan förlänger debatten om man inte tillmötesgår remissinstansernas önskemål på denna punkt.

Jag sade nyss att jag är övertygad om att arbetstidens förläggning är en lönefråga. Jag skulle vilja komplettera detta med att säga att utvecklingen säkerligen kommer att gå i den riktningen — sedan frågan avgjorts i riksdagen på det sätt som jag utgår från att regeringen och kamrarnas majoritet vill — att arbetstidens förläggning kommer att bli ett överläggningsämne. Men med den skick-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

lighet som löntagarorganisationernas förhandlare är mäktiga kommer problemet i det ögonblicket att vävas in i lönesammanhangen. Det blir bara en krånglig omväg, när man måste kamouflera frågan. Man kan fråga sig om det inte vore renhårigare att från början betrakta den som en avtalsfråga.

Statsrådet tog ett exempel från försvarets område och sade: »Hur skall det gå när ÖB behöver öva kuppperedskap, om han dessförinnan skall diskutera arbetstidens förläggning i en avtalsuppgörelse?» Jag kan inte i detalj säga hur läget är inom försvaret, men jag förutsätter att frågan om sådana övningar inte på något sätt skulle bli ett överraskande inslag vid avtalsförhandlingar. När man skall träffa avtal om löner, om olika förmåner som över huvud taget har med löner att göra, måste man plocka in i bilden sådant som att arbetstidens förläggning i vissa sammanhang kan vara synnerligen obekvämt, och då är det genast en lönefråga som man måste avtala om.

Det är alltså enligt min uppfattning beklagligt att departementschefen skapat en strid om just denna fråga, när man tydligen i övrigt kunnat uppnå så stor och allmän enighet. Jag yrkar därför bifall till utskottets utlåtande i denna punkt.

I motioner har yrkats att riksdagen skulle uttala betydelsen av en reell överläggningsrätt i frågor varom avtal inte må träffas. Fru Ekendahl läste under sitt anförande upp det avsnitt i utskottsutlåtandet, där utskottet enhälligt gav till känna sin mening i denna fråga. Jag förstod på hennes kommentar — och även på fru Nettelbrandts kommentar — att formuleringen borde anses vara bra. Jag har försökt studera formuleringen. Jag gör inga jämförelser mellan civilministerns uttalande och utskottets eniga uttalande på den punkten, men jag kan inte komma ifrån att det är ganska många spärrar i detta i övrigt

positiva uttalande. Man talar om att myndigheterna »i görligaste mån» skall tillmötesgå organisationernas önskemål. Endast om det »kan anses befogat» och överläggning »utan större olägenhet kan ske» kan en sådan överläggning tillåtas. Det hjälper inte att utskottet sedan säger: »En sådan tillämpning torde nämligen i hög grad vara ägnad att främja ett gott förhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare.»

Tyvärr förhåller det sig så, att organisationerna särskilt vid överläggningar på det lokala planet ofta råkar på människor som man kanske kan säga i vällovligt nit »lusläser» allt som finns skrivet, särskilt allt som är negativt, för att tillvarata de intressen de satts att bevaka. Sådana formuleringar som »i görligaste mån», »kan anses befogat» och »utan större olägenhet» blir då ganska effektiva spärrar för överläggningsrätten, om den tendensen föreligger hos en myndighet.

Jag hörde av civilministern — vilket jag även hört från annat håll — att i utbildningsverksamheten för olika myndigheters representanter vid avtalsförhandlingar och över huvud taget vid kontakter med löntagarorganisationerna man skall ta upp denna fråga. Jag hoppas för min del bara att man hinner utbilda alla myndigheters representanter ordentligt och träna upp dem till att tänka på det rätta och generösa sättet om överläggningsförfarandet. Hitills har det nämligen varit så, att vi inom organisationslivet lyckats klara många överläggningar därför att det inte har funnits något skrivet. Man har egentligen inte vetat om det kunde kallas överläggning eller förhandling, och denna brist på skrivna bestämmelser har gjort det möjligt för löntagarrepresentanterna att driva vissa frågor långt. På det sättet har man blivit van vid en viss umgängesform. Nu får vi en lagstiftning som genast, när den kommer i händerna på arbetsgivarrepresentanter-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

na, kan bli föremål för olika tolkningar och tillämpningar.

Jag vill stryka under att utbildningen i att läsa uttalandet i utskottsutlåtandet och civilministerns uttalande i propositionen på rätt sätt är högst väsentlig för överläggningsrättens fortlevnad. I det vardagliga livet, i de vardagliga konakterna mellan löntagare och arbetsgivarrepresentanterna inom de statliga verken och institutionerna, är det dock denna rätt som man på löntagarsidan känner bäst till och har störst behov av att den blir tillämpad så riktigt och smidigt som möjligt.

Till slut skall jag bara, herr talman, säga några ord som egentligen endast avser att stryka under vad som står i utskottets utlåtande på s. 65 om att ämbetsansvarets innebörd och utformning behöver utredas. Jag tror att om man, som utskottet förordar, kan få till stånd en allsidig och förutsättningslös utredning härom, har man också tagit ett steg mot en förenkling av den lagstiftning vi nu är beredda att anta i kväll. Det finns många frågor som i det sammanhanget verkligen är i behov av att äntligen bli belysta av en skicklig utredning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr WIKLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det som herr Nihlfors sade om utskottets skrivning angående överläggningsrätten vill jag bara säga, att sedd i sitt sammanhang tycker jag nog det är riktigt att göra gällande, att denna skrivning dock utgör åtminstone ett försök att utan att direkt bifalla motionen tillgodose motionärernas önskemål. Jag tror i varje fall att man kan tolka utskottets skrivning, som ju fru Ekendahl läste in i protokollet, såsom ett steg framåt i överläggningsrättsfrågan.

Anledningen till att jag begärt ordet nu var att jag inte varit med om juste-

ringen av utskottsutlåtandet, därför att jag då var ntomlands (Europarådet). Det är sannolikt att jag, om jag deltagit i utskottets slutbehandling, hade yrkat på vissa justeringar i utlåtandet på den av herr Nihlfors kritiserade punkten.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Som en av upphovsmännen till motionen nr 840 har jag all anledning till tillfredsställelse med den behandling som i utskottet har kommit motionen till del. I motionen framställes tre förslag. Ett, som gäller utredning av tjänstemannaansvarets innebörd, har helt godtagits av ett enhälligt utskott. Det andra, som gäller rätt för oorganiserad tjänsteman att delta i stridsåtgärd, har åtminstone till hälften godtagits av utskottet. Endast det tredje, som gäller frågan om beredskapslag, har avvisats men i mycket välvilliga ordalag. Vi har alltså all anledning till tillfredsställelse i och för sig. Det är ju inte alltid enskilda motioner möter ett så välvilligt öde i ett utskott. Inte desto mindre är det ett par synpunkter jag gärna vill framföra på dessa förslag.

Jag tar först frågan om beredskapslag. Jag har, herr talman, inte något yrkande på den punkten. Jag vill bara med anledning av det resonemang, som förs i utskottsutlåtandet och som också har förts här i debatten, framhålla att motionärernas motivering för att föreslå en beredskapslag som komplettering till det lagverk vi nu håller på att behandla inte var, att man därmed skulle skapa ytterligare garantier mot arbetskonflikter som kunde bli ett hot mot livsviktiga samhällsfunktioner. Jag tror alltså, i likhet med flera talare tidigare i dag, att det finns ganska goda garantier däremot. Snarare var det ur tjänstemannasympunkt som vi ansåg det önskvärt med en beredskapslag som komplettering.

Det är ju ändå som alla vet så, att den

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

förhandlingsrätt och den strejkrätt, som vi här skall lagstifta om, är och alltid kommer att vara behäftad med vissa inskränkningar just med hänsyn till livsviktiga samhällsfunktioner. Det kommer att leda till att i kärva förhandlings-situationer arbetsgivarparten alltid har så att säga trumf på hand. Alla vet att i yttersta nödfall kommer det att tillgripas någon form av tjänstepliktslag eller liknande.

Enligt min mening är arbetsgivarpartens ställning därmed redan så stark, att den inte bör ytterligare förstärkas genom att den med trumf ständigt försedda arbetsgivarparten också skall ha att från fall till fall föreskriva reglerna för hur långt trumfen skall gälla. Det är det som kommer att ske här. Tjänstemannaparten som förhandlar kommer aldrig att kunna veta hur långt det är möjligt för arbetsgivarparten att gå för att i praktiken sätta rätten till stridsåtgärder ur kraft.

Jag har inte tänkt mig, i varje fall inte för egen del, en utformad färdig tjänstepliktslag användbar i alla situationer men däremot en sorts ramlagstiftning, varigenom man skulle anvisa gränser och dra upp riktlinjer för hur man kan gå fram vid sådana tillfällen då det kan bli aktuellt. Det skulle enligt min mening ha skapat icke mindre utan större frihet för tjänstemannaparten vid sådana förhandlingar ifall man åtminstone någorlunda visste vad man har att hålla sig till. Jag har emellertid, herr talman, som sagt inte något yrkande på denna punkt.

Litet svårare är det att ta ställning till frågan om oorganiserade tjänstemäns rätt att delta i stridsåtgärder. I propositionens förslag stod på den punkten att tjänsteman må delta i strejk endast efter beslut av arbetstagarförening som han tillhör. Det var de ominösa orden »som han tillhör», som motionärerna ville operera bort och därmed öppna rätt även för oorganiserade att delta i

en stridsåtgärd. Nu har utskottet inte bara opererat bort dessa ord utan även ersatt dem med andra ord. I stället för »arbetstagarförening som han tillhör» står det nu »arbetstagarförening som anordnat strejken». Jag skulle gärna vilja vara säkrare än jag är om att den skrivningen innebär en förbättring i förhållande till propositionens förslag. Den skrivningen kommer såvitt jag kan förstå att leda till egenartade situationer. Den innebär nämligen att man ger en arbetstagarförening, en fackförening, rätt att besluta huruvida en som icke är medlem i denna förening skall få lov att delta i en strejk eller inte. Jag kan inte förstå annat än att detta är en fullständig nyhet på förhandlings- och organisationsrättens område.

Jag är fullt medveten om att utskottet har känt sig vara i en besvärlig situation. Jag kan inte komma ifrån att formuleringarna i utskottsutlåtandet vittnar om en viss vanda. De är litet tungfotade och i ett par stycken rätt svårgenomskådliga. Jag vågar säga detta så mycket mer som jag omedelbart vill tillägga att jag själv och de andra som skrev vår motion inte heller hade stannat för någon särskilt lycklig version när vi föreslog att de tre orden »som han tillhör» skulle utgå. Jag har senare kommit att inse att även ett borttagande av dessa ord skulle skapa betydande svårigheter. Därigenom skulle en tjänsteman, som icke tillhör någon organisation, så att säga efter fritt val kunna ansluta sig till strejker som är anordnade av vilken organisation som helst. Det kan ju finnas flera organisationer företrädde på samma arbetsplats, och tjänstemannen skulle då från fall till fall kunna bestämma, huruvida han önskar solidarisera sig med SACO, TCO, Statstjänarkartellen eller någon annan.

Jag håller gärna med om att detta inte skulle vara någon tillfredsställande ordning, men den lösning som utskottet i stället rekommenderar är inte hel-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

ler särskilt lämplig. Jag skulle önska att jag kunde föreslå en tredje lösning, men det är inte lätt att på fri hand göra detta. Jag skall därför inskränka mig till att påpeka att frågan inte är så enkel som det kan förefalla. Det gäller ju oorganiserade tjänstemäns möjlighet att utan straffpåföljd ansluta sig till en stridsåtgärd. Nu åtnjuter väl inte oorganiserade tjänstemän så stort anseende, i varje fall inte bland organiserade tjänstemän. Detta är också förstäeligt, i synnerhet om det är fråga om tjänstemän som stannat utanför organisationen av slöhet, snålhet eller ointresse för fackliga ting. Men, all right, sådana fall lär alltid förekomma. Jag kan emellertid också tänka mig att personer av mer respektabla skäl än så står utanför organisationerna, och de kan komma i en besvärlig ställning.

För att ta ett enda, möjligen drastiskt exempel vill jag anknyta till en debatt, som vi förra veckan förde här i kammaren, och göra det antagandet att en person av politiska skäl står utanför en arbetstagarorganisation. Låt oss säga att organisationen har beslutat om kollektivanslutning till ett politiskt parti. En tjänsteman vill inte vara med om denna kollektivanslutning; han finner den så vämjelig att det inte räcker för honom att reservera sig mot beslutet, utan han vill vända organisationen ryggen och inte längre tillhöra den. Detta skapar säkert inte någon särskilt god anda mellan denne tjänsteman och hans f. d. organisation, och om organisationen vid en konfliktsituation skall besluta, ifall tjänstemannen har rätt eller icke att delta i stridsåtgärderna, så kan man minst sagt komma i en besvärlig knipa.

Herr talman! Just därför att hela frågan är så komplicerad har jag inte heller på denna punkt något säryrkande. Jag har bara velat framhålla att, enligt min uppfattning, den lösning som utskottet förordar inte är helt tillfreds-

ställande. Förmodligen hör denna fråga i likhet med frågan om en beredskapslag till sådant som kommer tillbaka till riksdagen sedan man vunnit erfarenhet av lagens verkningar i praktiken.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag vill först och främst understryka att vi på vårt håll är mycket positivt inställda till förslaget om att de offentliga tjänstemännen skall få samma rätt som andra arbetstagare när det gäller att genom sina organisationer som jämställd part förhandla och sluta kollektivavtal om löner och andra förmåner samt vid intressekonflikter tillgripa kollektiva stridsåtgärder. Detta är en nödvändig, om också mycket senkommen anpassning till läget på den allmänna arbetsmarknaden. Därigenom upphör den förhandlingsrättslagstiftning, som tidigare funnits inom den offentliga sektorn och som vi i många sammanhang haft anledning kritisera.

Tillåt mig helt kort säga att vi ser den betydelsefulla reform, som nu föreslås, såsom en faktisk vinning för demokratin. Jag skall inte ingå på någon detaljvärdering av de olika delarna i propositionen, men jag vill säga några ord om den fråga, där meningarna inom utskottet har gått isär, vilket fått till följd den reservation som herr Strand och fru Ekendahl m. fl. står bakom.

Det har ju föreslagits vissa begränsningar i förhandlingsrätten för statstjänstemännen. Denna förhandlingsrätt avser sådana ekonomiska mellanhavanden mellan staten och tjänstemännen som löner, pensioner, semester och arbetstid, medan sådant som rör antaganden och entlediganden samt åligganden i tjänsten allt framgent skall bli föremål för offentligrättslig reglering — det är den saken som diskuterats här i debatten. Samma begräns-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

ningar gäller för hos kommun eller annan offentlig inrättning anställda tjänstemän med statlig myndighetsutövning, alltså för domare, åklagare, poliser och andra som med hänsyn till sina arbetsuppgifter måste anses inta en liknande rättslig ställning, vidare för präster, lärare, vissa läkare o. s. v.

Det går inte att blunda för att dessa begränsningar har framkallat mycket starkt missnöje hos berörda grupper. Deras organisationer har mer eller mindre skarpt motsatt sig begränsningarna, vilket också kommit till uttryck här i debatten genom talare som representerar dessa organisationer.

Frågan rymmer enligt vår mening mycket svåra avvägningsproblem, och man kan fråga sig: Kan alla de anställas angelägenheter som det här rör sig om bli föremål för avtalsreglering? Det gäller ändå sådana frågor som arbetstidens förläggning, rätt till annan ledighet än semester, anställningsform, inrättande, indragning och förändring av tjänster, kompetensvillkor och förfarande vid tjänstetillsättning.

När man lyssnar på debatten och ser den mycket positiva inställningen till lösning av dessa frågor, även från borgerligt håll, är det inte utan att man funderar över hur mycket som kunde ha varit löst när det gäller arbetarnas inflytande i företagen om denna inställning beträffande arbetsmarknaden också tidigare varit mera allmän.

Jag erinrar om att kammaren för fjorton dagar sedan avslog en motion om företagsdemokrati, vilken motion egentligen aldrig skulle ha behövt väckas, om man på visst håll hade kunnat spåra den välvilja som i dag visas.

Vi vill för vår del understryka att förhandlings- och avtalsrätten bör omfatta alla områden där inte synnerliga skäl talar för undantag, och kanske hade det varit möjligt att komma något längre än vad man gjort i och med det framlagda förslaget.

Å andra sidan vill vi framhålla att de offentliga tjänstemännens speciella straffrättsliga ämbetsansvar kan motivera inskränkningar och modifieringar i fråga om personalorganisationernas medbestämmanderätt då det gäller tjänsteåligganden. Den omständigheten att arbetsgivarparten här är samhällets egna institutioner och att de som leder dessa ytterst är satta därtill på grund av i demokratisk ordning förrättade val saknar inte betydelse när det gäller att bedöma denna fråga. Det har sagts att tjänstemännen i vissa avseenden blir hänvisade till välvilja eller godtycke. Civilministern sade att det tidigare funnits ett »gentlemen's agreement» och förutsatte väl att man också i framtiden skall kunna räkna med detta. Fru Nettelbrandt menade att det i många fall hade saknats både »agreement» och »gentlemen», och det kan man väl också instämma i.

Många av landets kommuner ledes, och jag tror att denna sak måste in i bilden för att man skall våga göra en relativt positiv tolkning av förslaget, av personer ur arbetarrörelsens egna organisationer. Detta innebär givetvis inte att spänningar, motsättningar och intressekonflikter inte kan ligga latenta. Ofta är dessa spänningar emellertid större än vad de rimligen borde vara, därför att stat och kommun inte alltid är den mönsterarbetsgivare som den skall vara enligt den medlemsbok som de flesta kommunalmän ofta har i fickan.

Om det nu är så, att det rent formella förslaget inte täcker alla de önskemål som man rimligen kan ha, vill man i varje fall hoppas, att man i de statliga och kommunala organ som är de anställdas motpart, skall influeras av den anda som man har rätt att utläsa av förslaget, liksom också av civilministerns resonemang från talarstolen och att samhällets organ i framtiden visar de anställda litet mer av den

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

attitydförändring som civilministern helt riktigt antydde i den historieskrivning han gjort i denna debatt. Det finns inte alltid, även om de båda parterna vid förhandlingsbordet har samma partifärg, någon entydig uppfattning om vad som beträffande dessa frågor kan vara samhällets intresse.

Vi anser att det framlagda förslaget har flera allvarliga brister. En något kuriös detalj är enligt min mening bl. a., att man föreslår särskilda regler som ger de fackliga organisationerna ansvaret för om de oorganiserade deltar i konflikt eller ej. Herr Carls hamre var inne på frågan om deras rätt att tala för de oorganiserade. Jag skulle vilja se spörsmålet från den andra sidan och tala om den svårighet som ligger i att organisationerna tvingas ta ansvar för den grupp av arbetstagare som de oorganiserade utgör. Jag fattar skrivningen på s. 60 och 61 så, att man ålägger den fackliga organisationen något som man egentligen inte borde kunna ålägga den. Jag erkänner emellertid att det inte är någon lätt fråga att lösa.

Herr talman! Oaktat de svagheter som finns i det framlagda förslaget och trots den inkonsekvens som finns här och var, vilket jag delvis antytt, och trots den tveksamhet vi känner inför vissa delar av förslaget innehåller dock detta många positiva inslag, och jag vill därför yrka bifall till reservanternas förslag.

Sedan ankommer det på alla parter att se efter hur denna lag kommer att verka i praktiken. Vi får kanske anledning att återkomma till de brister som påtalats i dagens debatt. Om lagens brister, som framhållits av många, blir bekräftade i det praktiska livet är det riksdagens uppgift att efter hand åstadkomma ändringar och förbättringar.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! I debattens början ställ-

de herr Henningsson ett yrkande som — en aning överraskande — gick ut på förkastande av det föreliggande grundlagsförslaget i den andra punkten. För min del ber jag att få yrka bifall till memorialet oförändrat.

Jag vill bara kort erinra om att utskottet vid sakbehandlingen i följande fann anledning att ta ett initiativ och föreslå att i § 38 riksdagsordningen, som ju närmast reglerar konstitutionsutskottets verksamhet och drar upp gränserna för dess kompetensområde, skulle inryckas frågan om statstjänstemännens rättsställning. Jag vill också understryka att utskottet den gången var helt enigt. Det kan också tilläggas att vi då räknade med utvägen av en handläggning av ett sammansatt utskott.

Herr talman! Jag kan inte se att det finns några skäl för en helomvändning i denna sak, och jag ber alltså att i likhet med herr Magnusson i Tumhult få yrka bifall till memorialet i dess helhet.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Det är vår uppgift som oppositionsparti att opponera. Men vi skall inte därför underlåta att uttala vårt erkännande för det intresse som civilministern har ådagalagt för att nå fram till en lösning av dessa mycket komplicerade frågor. Vi som har ägnat mycken tid och mycken diskussion åt dessa frågor under årens lopp — och det är ganska många år — har ett intryck av att det varit civilministern som fört frågan framåt när det har låst sig. Jag hoppas att civilministern inte känner sig generad över de blommor som även oppositionen i dag överräcker.

Var och en som sysslat med dessa frågor vet hur svårt det varit att lösa en rad problem. Det har sagts av flera talare att det har tagit lång tid, och visst har det det. Jag är för min del inte övertygad om att det inte just i detta fall har varit till fördel för saken. Det har medfört att frågorna fått mogna

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

fram långsamt. Det tror jag har varit särskilt angeläget då det gällt en så genomgripande ändring som den som nu skall beslutas. Att utskottet blivit så pass enigt som nu är fallet vittnar också om att underarbetet har varit gott till den nya kostym som tjänstemannaorganisationerna nu skall ta på sig.

Jag skall inte gå in på de problem som varit svåra att knäcka, men jag kan inte låta bli att nämna en fråga som ofta tagits upp i diskussionen tidigare när man försökt nå fram till en lösning av dessa problem. Det gällde hur ordinarieskapet och oavsättligheten skulle kunna förenas med strejkrätt. Det fanns även de som hävdade att tjänstemännen kanske därvidlag måste välja det ena eller det andra — antingen strejkrätt eller oavsättlighet — men att man inte kunde få bägge dessa förmåner. Genom två utslag, i arbetsdomstolen och i högsta domstolen, slogs emellertid fast, som statsrådet Lindholm redan nämnt, att legal konflikt ej bryter anställningsrätt. Därmed hade man knäckt en av de hårda nötterna. Det fanns ju även andra, som man så småningom också lyckades komma till rätta med.

På ett par punkter har det rätt delade meningar. Den ena gäller de icke organiserade tjänstemännens rätt att delta i strejk, i vilken fråga det väckts motioner. Här har utskottet funnit en lösning som alla enats om. De omstridda orden »som han tillhör» har ersatts med orden »som anordnat strejken». I motiveringen i utskottsutlåtandet heter det att en oorganiserad tjänstemans rätt att delta i stridsåtgärd bör göras beroende av beslut från den arbetstagarförening som påbjudit åtgärden.

Statsrådet sade i sitt anförande, om jag inte missuppfattade honom, att det finns lika goda skäl för propositionens skrivning som för utskottets, och han tänkte inte ställa till något bråk på denna punkt. Det bör sålunda vara en ganska hygglig sammanskrivning som ut-

skottet har åstadkommit. Därmed läggs beslutanderätten hos den som har ansvaret för konfliktens anordnande, nämligen tjänstemannaorganisationen.

Den enda punkt där utskottet inte har kunnat komma överens gäller frågan huruvida arbetstidens förläggning och rätt till annan ledighet än semester skall undantagas från förhandling. Statsrådet har liksom reservanterna understrukit att det är oundgängligen nödvändigt att den offentlige arbetsgivaren har bestämmanderätten i dessa frågor. Som exempel nämndes försvaret, sjukvården, socialvården och kommunikationsväsendet. Ingen skall bestrida att dessa är särskilt känsliga områden och att rätt till förhandlingar om arbetstidens förläggning kanske skulle kunna bli för vidsträckt då det gäller dessa områden. Men om det inte har tagits upp i något inlägg här i debatten som jag inte haft tillfälle att lyssna till, har vi inte fått någon tillfredsställande förklaring till hur staten i decennier har kunnat klara denna fråga beträffande den kollektivavtalsanställda personalen inom dessa områden utan att man haft en lagstiftning, som undantagit arbetstidens förläggning från det som man fick förhandla om. Det kanske bör nämnas att bland dem som i sina remissyttranden ställt sig kritiska till inskränkningen hör också Arbetsgivareföreningen. Är det erfarenheten från den enskilda arbetsmarknaden som förestavat denna kritiska inställning? Vore det inte skäl att utsträcka förtroendet för tjänstemannaorganisationerna till att omfatta även arbetstidens förläggning och annan ledighet än semester?

Vad beträffar frågan om en eventuell beredskapslagstiftning delar jag den uppfattning som utskottet ger uttryck åt på s. 62 i utlåtandet, där utskottet skriver: »Ej heller synes det tilltalande att tillskapa en beredskapslagstiftning enbart för det offentliga området. En lagstiftning som täcker även den pri-

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

vata arbetsmarknaden skulle å andra sidan säkerligen stöta på betydande svårigheter.»

Jag delar också utskottets uppfattning på den punkten, att skall man bygga på förtroendet för tjänstemannaorganisationerna och lägga ansvaret på dem, då skall inte staten som arbetsgivare från början ha ett vapen, som tjänstemannaorganisationerna vet att arbetsgivaren kan tillgripa. Det anser jag vara ensidigt i förhållande till arbetstagarna, och det vittnar om brist på förtroende för tjänstemannaorganisationernas vilja att ta på sig ansvaret, om staten har ett sådant medel i sin hand.

Det har tidigare visat sig, när man olyckligtvis har sett sig tvungen att tillgripa tjänstepliktslagar i besvärliga konflikter, att det inte har stött på några större svårigheter att få en tjänstepliktslag in casu. Jag tror det är betydligt bättre att så sker när det blir nödvändigt än att man från början har detta psykologiska tryck på tjänstemannaorganisationerna. Det kan inte överensstämma med andan i hela detta förslag.

Med dessa lagar har det lagts en god grund. Låt oss hoppas att den tillfredsställelse vi i dag känner över att denna komplicerade fråga har förts fram till en lösning blir bestående också när verket skall föras ut i praktiken.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det var egentligen herr Fredrikssons inlägg tidigare i kväll som uppkallade mig att säga några ord. Om jag uppfattade honom rätt, menade han att det på den kommunala sidan i dag inte finns någon rätt för tjänstemannaorganisationerna att förhandla om arbetstidens förläggning. Det kan måhän-

da då vara anledning att här nämna att Sveriges kommunaltjänstemannaförbund år 1963 hade ett lokalt avtal med Luleå stad, innebärande att tjänstemännen hade inskränkt tjänstgöring med lediga lördagar under sommaren. Luleå stad föreslog då att de i stället skulle ha lediga lördagar året om, och arbetsgivarna ville i samband därmed diskutera en förlängning av arbetstiden. Parterna blev emellertid inte ense om hur frågan skulle lösas, och arbetstagsidan varslade därför om massuppsägningar. Sedan förordnades en statlig förlikningsman, men till de förhandlingarna ville inte arbetsgiversidan ställa upp. Hur det var ställde dock Stadsförbundet upp med sina representanter, och under förlikningsmannens ledning förhandlade man och träffade avtal om arbetstidens förläggning.

Som herr Björkman framhöll har vi också på den statliga sidan en hel del exempel på att man har rätt att träffa kollektivavtal om arbetstidens förläggning, nämligen inom de sektorer som civilministern tidigare talat om som speciellt känsliga ur den synpunkten: försvaret, kommunikationsverken och sjukvården. Jag har svårt att förstå varför man skall hysa mindre förtroende för tjänstemannaorganisationerna än för den kollektivavtalsanställda personalens organisationer.

Det kanske förtjänar understrykas att det nu ändå bara gäller de allmänna reglerna för arbetstidens förläggning. Att göra tillfälliga ändringar i den enskildes eller i en gruppens arbetstidsförläggning ingår givetvis i arbetsgivarens generella rätt att leda och fördela arbetet. Ingen har heller gjort gällande något annat.

En fråga som måhända snart kommer att aktualiseras är införandet av två- eller treskift. Också inom sjukvårdens område kan det vara rimligt att arbetsgivaren under löpande avtalsperiod — låt vara efter överläggningar — skall

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning samt reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m.

kunna lägga fram förslag, som arbetstagarparten inte har haft möjligheter att ingå i reella förhandlingar om, rörande en fråga som så intimt berör den enskilde arbetstagaren som huruvida han skall arbeta i två- eller treskift och som så påtagligt ingriper i det kollektivavtal som gäller lönevillkoren? Jag tycker det vore en mycket olycklig konsekvens av denna lagstiftning.

Till sist vill jag också beröra frågan om den allmänna arbetstidslagen. Vi vet inte om den kommer att bli tillämplig för de offentliga tjänstemännen, men diskussion pågår om den saken. I allmänna arbetstidslagen stadgas nu en begränsningsperiod på en vecka. Men lagen är dispositiv. Den kan endast ändras efter kollektivavtal mellan huvudorganisationerna. Arbetstidens omfattning och dess förläggning är frågor som i regel går in i varandra. Detta hänger samman med begränsningsperiodens omfattning. Om de offentliga tjänstemännen kommer in under denna lagstiftning och därmed får möjligheter att träffa kollektivavtal om begränsningsperiodens omfattning har man svårt att komma ifrån, att detta också kommer att innebära rätt att förhandla om arbetstidens förläggning. Och då, herr talman, har jag mycket svårt att se att detta kommer att stämma med den mening som reservanterna här har givit uttryck åt.

Överläggningen var härmed slutad.

Konstitutionsutskottets memorial nr 29

Förslaget till ändrad lydelse av §§ 35 och 36 regeringsformen

Herr talmannen gav propositioner dels på antagande av förslaget, dels ock på förkastande av detsamma; och antog kammaren förslaget.

Förslaget till ändrad lydelse av § 38 riksdagsordningen

Herr talmannen gav propositioner

dels på antagande av förslaget, dels ock på förkastande av detsamma; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Henningsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren antager det genom konstitutionsutskottets memorial nr 29 anmälda förslaget till ändrad lydelse av § 38 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren förkastat berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nej-propositionen. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 69 ja och 128 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså förkastat förvarande förslag.

Sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1

Mom. A och B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Ekendahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts hemställan i mom. A) och B) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Strand m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 113 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Strand m. fl.

Mom. C—N

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Meddelande ang. plena den 20 och den 21 maj

Herr TALMANNEN yttrade:

Sammanträdet i morgon, torsdag, som i enlighet med tidigare lämnat meddelande tar sin början kl. 11.00, kommer icke att fortsättas på kvällen. Där emot blir det ofrånkomligt att anordna kvällsplenum fredagen den 21 maj. Tidpunkten för avslutande av dessa sammanträden kan icke angivas i förväg.

§ 3

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag

angående ändring i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar samt i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 2 april 1965 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 88, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett i utlåtandet intaget förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås sekretessskydd för vissa handlingar på förhandlingsväsendets område, främst utredning och förslag som tillkommit för att begagnas vid sådan förhandling för slutande av kollektivavtal eller för annan reglering av anställningsvillkor, vari myndighet, kommunsammanslutning eller statligt eller kommunalt företag har att deltaga, eller vid förberedelse till dylik förhandling. Sekretesstiden föreslås i regel bestämd till 5 år från handlingens datum. Med tillstånd av därtill behörig myndighet skall dock sekretessbelagd handling kunna utlämnas tidigare.

Utskottet hade samtidigt med propositionen förehäft till behandling följande motioner, nämligen

1) likalydande motionerna I: 726 av herr Möller och fröken Mattson och II: 850 av herrar Björk i Göteborg och Martinsson; och

2) likalydande motionerna I: 730 av fru Segerstedt Wiberg och herr Holmberg samt II: 855 av herr Ståhl m. fl., vari hemställdes, att riksdagen i samband med behandlingen av propositionen måtte för sin del antaga i motionerna framlagt förslag till lydelse av 35 § sekretesslagen.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med avslag på motionerna I: 726 och II: 850 samt

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

I: 730 och II: 855 och med bifall till proposition nr 88, i vad denna avsåge 6 och 35 §§ lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna hand-

lingar, samt med förklaring, att riksdagen funnit även 36 § nämnda lag böra ändras, antaga följande

Förslag

till

lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Härigenom förordnas, dels att 6 och 36 §§ lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, dels att i nämnda lag skall införas en ny paragraf, betecknad 35 §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Handlingar som upprättats eller anskaffats för myndighets räkning till utredning i någon dess rättstvist må ej utan myndighetens tillstånd utlämnas förrän saken blivit slutligen avgjord eller tjugu år förflutit från handlingens datum.

Handlingar som upprättats eller anskaffats för myndighets räkning till utredning i någon dess rättstvist eller i statligt eller kommunalt företags rättstvist må ej utan myndighetens tillstånd utlämnas förrän saken blivit slutligen avgjord eller tjugu år förflutit från handlingens datum.

35 §.

Handlingar som innefatta utredning eller förslag och som tillkommit för att begagnas vid sådan förhandling för slutande av kollektivavtal eller för annan reglering av anställningsvillkor, vari myndighet, kommunsammanslutning eller statligt eller kommunalt företag har att delta, eller vid förberedelse till sådan förhandling, må ej utan tillstånd av myndighet som anges i tredje stycket utlämnas förrän fem år förflutit från handlingens datum. Har sådan handling upprättats hos eller inkommit till riksdagens löne delegation, må den dock ej hemlighållas längre än till dess förhandlingsöverenskommelse träffats eller förhandlingen eljest slutförts.

Bestämmelserna i första stycket gälla även handlingar innefattande utredning eller förslag vilka från annan än myndighet inkommit för där angivet ändamål, även om handlingen tillkommit i annat syfte.

Om tillstånd för statsmyndighet att utlämna handling som avses i första el-

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

ler andra stycket beslutar statens avtalsverk eller, om handlingen tillhör förhandlingsärende som utan avtalsverkets medverkan handlägges av annan statlig myndighet, denna. Begär någon att hos riksdagens löne delegation utfå sådan handling, ankommer det dock på löne delegationen eller myndighet, som denna bestämmer, att besluta i tillståndsfrågan. Om tillstånd för kommunalmyndighet att utlämna sådan handling beslutar den förvaltande myndighet i kommunen som handlägger löneärenden eller, om handlingen tillhör förhandlingsärende som utan nämnda myndighets medverkan handlägges av annan myndighet i kommunen, denna myndighet.

36 §.

Har förhandling — — — — — därefter inkomma.

Förekommer, då — — — — — äga tillämpning.

Fullföljes talan — — — — — andra stycket.

Är på — — — — — till utlämnande.

Protokoll över förhandling jämte annan dylik uppteckning i mål vid domstol samt handlingar, som företetts vid förhandlingen, så ock beslut och dom i målet må ej hemlighållas i vidare mån än som följer av denna paragraf eller

35 §.

Vad i — — — — — beträffande ärende.

Protokoll över förhandling jämte annan dylik uppteckning i mål vid domstol samt handlingar, som företetts vid förhandlingen, så ock beslut och dom i målet må ej hemlighållas i vidare mån än som följer av denna paragraf.

Reservationer hade avgivits

I. av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Sörenson*, *Risberg*, *Wahlund*, *Magnusson* i Tumhult, *Larsson* i Luttra, *Westberg* och *Werbros*, vilka funnit, att utskottet bort föreslå riksdagen att, med bifall till motionerna I: 730 och II: 855 och med avslag på propositionen nr 88 i förevarande del, för sin del antaga följande förslag till lydelse av 35 § första stycket:

»Handlingar, som innefatta utredning eller förslag och som tillkommit för att begagnas vid sådan förhandling för slutande av kollektivavtal eller för annan

reglering av anställningsvillkor, vari myndighet, kommunsammanslutning eller statligt eller kommunalt företag har att delta, eller vid förberedelse till sådan förhandling, må ej utlämnas förrän förhandlingsöverenskommelse träffats eller förhandlingen eljest slutförts, såvida skäligen kan befaras, att utlämnande skulle vara till men för förhandlingen.»;

II. av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Sörenson*, *Risberg*, *Magnusson* i Tumhult, *Westberg* och *Werbros*, vilka funnit, att utskottet bort föreslå riksdagen att, med bifall till mo-

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

tionerna I: 730 och II: 855 i förevarande del, avslå propositionen nr 88 i vad avsåge 35 § andra stycket;

III. av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Sörenson*, *Risberg*, *Magnusson* i Tumhult och *Westberg*, vilka funnit, att utskottet bort föreslå riksdagen att, med bifall till motionerna I: 730 och II: 855 i förevarande del, avslå proposition nr 88 i vad avsåge 35 § tredje stycket.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! I propositionen nr 88 föreslås sekretesskydd för handlingar på förhandlingsväsendets område — ett sekretesskydd som går vida utöver vad tryckfrihetsförordningens stadganden innebär. Vid behandlingen i utskottet har frågan ingående diskuterats, varvid de synpunkter som framförts i motionerna I: 730 och II: 855 understrukits av flera ledamöter.

Vi står här inför något nytt. Vi har beslutat om ett avtalsverk, som i framtiden i samarbete med riksdagens löne-delegation skall föra förhandlingar för slutande av kollektivavtal eller annan reglering av anställningsvillkor för de parter det gäller.

Nu vill Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten att vi redan från början skall införa en omfattande och långvarig sekretess för handlingar som innefattar utredning eller förslag och som tillkommit för att begagnas vid sådan förhandling. Vi reservanter anser att det är onödigt och olämpligt att härvidlag gå utanför vad som är oundgängligen nödvändigt eller gå utanför tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Skulle erfarenheten visa att mera långtgående sekretessbestämmelser är erforderliga finns det ju möjlighet att ompröva frågan.

Önskan att införa mera sekretess än vad som allmänt anses vara påkallat framstår för mig som symptom på en

utveckling som leder bort från den offentlighetsprincip vi varit så stolta över. Statens uppträdande som arbetsgivare påverkar också den enskilde arbetsgivaren — eller som det står i den socialdemokratiska motionen: »Statsmakterna har vid sin behandling av problem kring sekretesskyddet anledning att uppmärksamma hur deras ställningstaganden kan påverka utvecklingen på längre sikt.»

Vårt demokratiska samhällsskick förutsätter att inga onödiga svårigheter vållas för insyn i myndigheternas handlande. Den hävdvunna offentlighetsprincipen bör endast i undantagsfall inskränkas.

Vi reservanter föreslår

för det första att handlingarna i fråga ej sekretessbeläggas längre än till dess att förhandlingsöverenskommelse träffats eller förhandlingen eljest slutförts,

för det andra att sekretessen endast bör gälla de handlingar som direkt berör förhandlingarna och som upprättats just för detta ändamål. Sekretesskyddet bör däremot inte gälla utredning och förslag, som avgetts av annan instans än myndighet utan att ha tillkommit för förhandling, och

för det tredje att den myndighet, som förvarar handlingar, skall äga att bestämma om viss handling skall utlämnas eller ej, detta i enlighet med tryckfrihetsförordningens bestämmelser.

Den ordning, som Kungl. Maj:t föreslår, nämligen att avtalsverket i varje särskilt fall skall äga att bestämma i sådana frågor, förefaller onödigt komplicerad och blir svår att tillämpa i praktiken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna I och II och, under förutsättning att reservation I bifalles, också till reservation III.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Varje enskild riksdags-

Andring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

ledamot är som bekant inte skyldig att vara sakkunnig i varje fråga, som kommer på riksdagens bord. När det gäller den föreliggande frågan, vilkens innebörd nyss redovisats, skall jag gärna bekänna att jag känner mig ytterligt osakkunnig i vad gäller erfarenhet av förhållanden vid statliga löneförhandlingar.

Att jag ändå tillsammans med några socialdemokratiska medmotionärer i båda kamrarna har väckt en motion i detta ärende sammanhänger dels med att jag i min tidigare verksamhet haft anledning att fundera en del över sekretessproblem, som det i detta fall direkt gäller, dels med att denna fråga har vissa allmänna aspekter, vilka det förefaller mig som om vederbörande statsråd inte funnit anledning att beröra i propositionen.

Enligt min mening måste det föreliggande synnerligen allvarliga och övertygande skäl för ytterligare inskränkningar i fråga om tillämpningen av den offentlighetsprincip, som i så hög grad präglar vårt samhälle.

Efter det att vi hade väckt vår motion följdes vi hack i häl av några folktopartistiska motionärer, som kanske inte helt oväntat framlade överbud beträffande kraven på offentlighet.

Det kanske beror på att jag är ny i riksdagen när jag inbillar mig, att man i propositioner skall kunna finna någorlunda klara och utförliga motive-ringar för regeringens förslag i olika frågor. Jag har med ganska stor uppmärksamhet några gånger läst igenom propositionen i detta ärende, och jag har inte kunnat finna att statsrådet anfört klara och övertygande motiv bl. a. för att han gått längre än offentlighetskommittén i fråga om sekretesskydd för olika typer av handlingar. Han har inte klart motiverat den hänsyn som han i detta avseende speciellt visar gentemot Svenska arbetsgivareföreningen. Han har inte heller rett ut varför han inte funnit anledning att ta notis om de be-

tänkligheter som bl. a. LO och TCO framfört mot en så lång sekretesstid som fem år.

I motionen har vi — utöver att på dessa punkter dels ansluta oss till LO:s och TCO:s betänkligheter, dels motsätta oss utvidgningen utöver offentlighetskommitténs förslag — tagit upp några andra allmänna problem. Vi har pekat på risken för att en långtgående sekretessträvan på detta område medför ytterligare hemlighetsmakeri även inom den privata sektorn. Vi har vidare tagit upp ett problem som riksdagen nyligen behandlade ur en helt annan synpunkt, nämligen behovet av lönestatistiska utredningar och självfallet i samband därmed behovet av insyn i de utredningar som görs på detta område. Det förhåller sig nämligen så att riksdagen helt nyligen enhälligt bifallit ett yrkande i ett utlåtande från allmänna beredningsutskottet. Det innebär synnerligen långtgående önskemål om lönestatistiska undersökningar som underlag för en fortsatt inkomstfördelningspolitik. Jag har svårt att inse hur man skall kunna finslipa fördelningspolitiken om man inte får en väsentligt förbättrad kartläggning.

Det förhåller sig emellertid så att man i denna proposition föreslår regler som även i väsentlig utsträckning kommer att beröra lönestatistiska undersökningar i den mån de utarbetas för förhandlingsändamål. Det förefaller mig ganska klart att även om ändamålet är sådant, så kan användbarheten vara betydande även i de andra fall och på de andra områden som jag här har nämnt. Jag har ännu inte fått något intryck av att detta är ett problem som regeringen uppmärksammat.

Vidare har betonats behovet av en generös praxis när det gäller undantag från sekretess, där det förefaller oss som om statsrådets uttalanden är onödigt restriktiva.

Det kan givetvis tänkas att det finns motiv för detta förslag utöver dem som

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

har redovisats i propositionen. Men eftersom jag inte har haft någon som helst praktisk möjlighet att ta del av dessa eventuella ytterligare motiv, som statsrådet kan tänkas ha meddelat ledamöter av utskottet eller andra av kammarens ledamöter, så skulle jag givetvis vara synnerligen tacksam för att vad som i så fall inte sägs i propositionen blir sagt från denna talarstol. Först efter en ytterligare belysning av motive-ringarna är jag beredd att definitivt precisera hur jag för min del kommer att ställa mig till de reservationer som här föreligger.

Det förhåller sig allmänt taget så, att den socialdemokratiska motionen i de aktuella stridsfrågorna på flera punkter befinner sig mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkter, och preliminärt måste jag säga att det i varje fall inte är möjligt för oss att på alla punkter följa vare sig utskottet eller reservanterna.

Av formella skäl saknar jag möjligheter att yrka bifall till den socialdemokratiska motionen, och jag avvaktar alltså besked, i första hand givetvis från utskottets talesman, i fråga om de motiv som bestämt utskottets ställningstagande. Av utskottets eget utlåtande är det i varje fall helt omöjligt att utläsa dessa motiv.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Vi har nyligen erinrats om att ett nytt läge har inträtt när det gäller möjligheterna till förhandlingar mellan tjänstemän i allmän tjänst och samhällsorganen. Det utlåtande vi nu diskuterar avser alltså en följdörfattning som syftar till att ge de samhälleliga förhandlingsorganen samma ställning som deras motsvarigheter på den privata sektorn. För att möjliggöra detta krävs vissa inskränkningar i reglerna för att utbekomma offentliga handlingar.

För varje fråga som uppstår angående undantagande från offentlighetsprinci-

pen krävs det starka motiv, och så långt tror jag att alla under utskottsbehandlingen varit på samma linje som herr Björk i Göteborg. På denna punkt råder enighet mellan motionärer, utskott och reservanter. Men som framgått av de två tidigare anförandena har här ställts yrkanden som skulle innebära att man naggar i kanten den sekretess som utskottsmajoriteten bedömer som nödvändig vid de förhandlingar vi här talar om. Det är på tre punkter som sådana divergenser föreligger.

Den första frågan gäller hur länge den här avhandlade sekretessen skall bestå. I utskottsförslaget föreslås fem år. På denna punkt har remissinstanserna haft delade meningar. Jag vill emellertid erinra om att t. ex. Svea hovrätt trots allmän tveksamhet talar om en utsträckning av sekretessen till fem år när det gäller riksdagens löne-delegation. Även detta är något som propositionen och utskottet inte har följt.

Enligt vår mening finns det skäl för femårsregeln. Under den period som nu har gått till ända, har man slutit tvåårsavtal. Det är inte ovanligt att i samband med löneförhandlingar vissa problem skjutes på framtiden. Det betyder att de återkommer vid en senare avtalsomgång. Under sådana förhållanden skulle de samhälleliga förhandlingsorganen komma i ett ogynnsamt läge, därest hela det material som legat till grund för en avtalsuppgörelse bleve tillgängligt efter en kortare tid. Det bör också erinras om att fem år är en ovanligt kort sekretesstid. Den som haft tillfälle att på sekretessområdet gå igenom de olika tider som gäller för olika typer av handlingar har funnit att det finns en del grupper av handlingar som har en 70-årig sekretesstid. En något större grupp har en 50-årig sekretesstid, och den allra största gruppen har en 20-årig sekretesstid. Tvåårig sekretesstid förekommer endast när det gäller 1 § om statsrådsprotokollen i allmänhet. Härtill

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

skall också läggas att den behöriga myndigheten självfallet kan frita grupper av handlingar från sekretess innan denna tid utlöpt. Uppenbarligen har inte avtalsverket anledning att behålla sekretess kring en handling, där så inte provas nödvändigt med hänsyn till kommande förhandlingar. Man har väl anledning att utgå från att de förhandlande organen inte kommer att ta några som helst andra hänsyn än de som kommande förhandlingar kräver.

I reservationen II upptas frågan om omfattningen av sekretesskyddet. Det råder enighet om att handlingar, som ingivits av myndighet och som innehåller utredningar och förslag inför förhandlingomgångar, faller under sekretessområdet. Däremot är motionärerna tveksamma när det gäller den utvidgning av sekretessområdet, som föreslås i propositionen och av utskottsmajoriteten och som innebär att även utredningar och förslag som inkommit från annan än myndighet, skall kunna sekretessbeläggas. Allmänt sett kan man ha förståelse för tveksamheten att på detta sätt utvidga sekretessområdet. I propositionen understryks emellertid att en handling som inkommit från myndighet vanligtvis förut varit offentlig och icke torde »böra förlora denna sin egenskap på den grund att den införskaffas av förhandlande myndighet». Det betyder att handlingar av detta slag endast i undantagsfall blir sekretessbelagda.

Emellertid förekommer det även andra typer av handlingar, som det är i hög grad befogat att sekretessbelägga. När exempelvis en arbetsgivarorganisation eller en annan organisation vänder sig till samhällets förhandlingsorgan, bör den ha sekretesskydd. Kan sådant skydd inte tillförsäkras, är det inte säkert att vederbörande organ i samma öppna form vänder sig till det samhälleliga förhandlingsorganet. Detta är anledningen till formuleringen i andra stycket i 35 §. I propositionen understrykes ju också, att sekretessområdet i

första hand skall omfatta allmänna handlingar och förslag. Detta är alltså huvudregeln. När handlingar kommer från annan än myndighet — något som är relativt sällsynt — bör sekretessbeläggningen, vilket klart framgår av propositionen, ske med varsamhet.

En hel del av exempelvis det lönestatistiska materialet behöver knappast sekretessbeläggas. Det tror jag herr Björk har alldeles rätt i. Men man skulle försätta de samhälleliga förhandlingsorganen i ett sämre läge än den enskilda marknadens motsvarande organ, om inte dylika möjligheter över huvud föreläge. Det är bekant att i förhandlingar just ett av ena parten sammanbragt visst statistiskt material utnyttjas i argumenterande syfte.

Reservationen III vänder sig mot utskottsmajoritetens förslag angående de myndigheter som skall vara behöriga att utlämna sekretessbelagd handling. Utskottsmajoriteten hävdar att det för statens del naturligen bör vara avtalsverket eller annan statlig myndighet som har att handlägga ärenden av det slag vi diskuterar, t. ex. avtalsnämnden för försvarsverken. När det gäller kommunerna är det väl naturligt att den myndighet, som normalt handlägger löneärenden, också får beslutanderätten i dessa frågor. Om denna beslutanderätt i stället tillkommer den myndighet som förvarar handlingarna, kan det tänkas att det bleve en större återhållsamhet när det gäller att utlämna handlingar.

Reservanternas hänvisning till vad de anser vara det naturliga förfarandet enligt tryckfrihetsförordningen är mindre väsentlig än behovet av att eftersträva så hög grad av enkelhet och klarhet som möjligt. För övrigt är detta inte fullt så enastående som det görs gällande i en av motionerna. Enligt vår mening fyller den av KU föreslagna författningstexten detta krav.

Slutligen, herr talman, några allmänna synpunkter.

Det bör erinras om att framtida prax-

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

is i löneförhandlingar från det allmän-
nas sida kan lära oss mer om var grän-
sarna för sekretessbehovet bör gå. Dessa
erfarenheter kan kanske så småningom
leda till en uppmjukning. I en av de
två motioner som väckts i denna frå-
ga förs ett mycket intressant resone-
mang om den tänkbara utvecklingen på
detta område. Jag förmodar att det var
detta herr Björk åsyftade, då han an-
tydde möjligheterna att i framtiden föra
avtalsförhandlingar i större öppenhet
än vad som nu är fallet. Men vi har ju
att ta hänsyn till dagsläget. Om det
skulle bli en förändring av praxis över
hela fältet, är det naturligt att man
undersöker i vad mån vi har en sekre-
tesslagstiftning, som inte längre är be-
hövlig. Om alltså herr Björks lyckliga
spådom skulle slå in och vi skulle få en
sådan praxis för utlämnande av hand-
lingar, att det nu stadgade sekretesskyd-
det inte skulle framstå som lika nödvän-
digt, är det naturligt att återkomma.

Själva huvudinriktningen av utskot-
tets förslag går ut på att vi inte skall
perforera det sekretesskydd, som sam-
hällsorganen behöver för att komma i
samma läge som arbetsgivarorganisatio-
nerna befinner sig i inom den fria sek-
torn. Vi försätter då samhället i ett an-
norlunda läge samtidigt som vi med an-
nan lagstiftning försöker ge de sam-
hällsanställda och deras organisationer
samma ställning som motsvarande orga-
nisationer har på den fria marknaden.
Jag tror att vi skall hålla i minnet att
detta sekretesskydd också innebär ett
skydd för arbetstagarsidan. Det betyder
att denna vid sina förhandlingar kan
veta att dess framställningar inte under
viss tid blir offentliggjorda. Arbetsta-
garsidan kan i trygghet framlägga för-
slag, vilka kanske vid avtalstillfället ter
sig helt orimliga och inte leder till nå-
got som helst resultat men som vid en
kommande avtalsomgång kan komma
att te sig mera realistiska.

Herr talman! Låt oss hålla i minnet
att det här är fråga om att ge samhäl-

lets avtalsförhandlande organ en fair
chans att bedriva sina förhandlingar på
ett sådant sätt som är självfallet för mot-
svarande organ inom den privata sek-
torn. Skulle man gå vidare på den linje,
som lyckligtvis inte är fullföljd i motio-
ner eller reservationer, och ytterligare
perforera sekretesskyddet, skulle man
onekligen komma till frågan huruvida
man inte genom allmän lagstiftning
skulle ålägga även den fria arbetsmark-
nadens parter en öppenhet i fråga om
deras material för löneförhandlingar
och avtalsförhandlingar som de nu inte
har någon förpliktelse till.

Jag yrkar alltså, herr talman, utan
några större förhoppningar att ha kun-
nat svara på alla de tänkbara frågor
som herr Björk ytterligare kunde vilja
ställa, bifall till konstitutionsutskottets
hemställan i dess utlåtande nr 30.

Herr statsrådet **HERMANSSON**:

Herr talman! Jag beklagar att justitie-
ministern av tjänsteresa är förhindrad
att vara här och lämna de upplysningar
som herr Björk i Göteborg begär. Jag
hoppas att jag åtminstone i någon mån
skall kunna ersätta honom.

Jag vill gärna först understryka, och
det sade också herr Zetterberg, att vi
alla är ense om att offentlighetsgrund-
satsen är av mycket stor betydelse för
demokratien i vårt land. Principen är
som bekant inte universell, men vi har
den och anser den vara av stor bety-
delse. Vi vill väl också alla skydda den-
na offentlighetsgrundsats, och vi vill
inte inskränka den. Men vi är också alla
ense om att det i samhället finns om-
råden, där det är nödvändigt med en
viss sekretess för att verksamheten skall
kunna fungera på ett tillfredsställande
sätt. Jag vet inte om herr Björk delar
den meningen, men jag inbillar mig att
flertalet här i kammaren är eniga om
att det i detta fall rör sig om behovet av
en viss sekretess. Vad vi debatterar här
i dag gäller frågan om huru långt sekre-
tesskyddet skall sträcka sig. Tills vidare

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

och till dess att herr Björk har klargjort sin ståndpunkt i den grundläggande frågan hoppar jag över själva motiveringarna för sekretessen.

Som herr Zetterberg sade är det tre olika frågor som här är föremål för diskussion. Det gäller för det första vilka typer av handlingar som skall omfattas av sekretessen, för det andra hur lång sekretesstiden skall vara och för det tredje, vilken myndighet som skall ha rätt att frisläppa handlingar som enligt reglerna är sekretessbelagda.

Vad angår den första frågan, vilka typer av handlingar som skall omfattas av sekretessen, föreslås i lagens huvudbestämmelser att sekretessen skall avse utredningar och förslag, som tillkommit för att användas i statlig och kommunal förhandlingsverksamhet. Sekretessområdet begränsas alltså här bl. a. av det syfte, vari handlingen tillkommit. Denna regel har också enhälligt godtagits. I propositionen föreslås också en tilläggsbestämmelse, som innebär att sekretesskyddet också skall gälla utredningar och förslag, som inkommit till myndighet från enskild person eller organisation för att användas i statlig eller kommunal förhandlingsverksamhet. Sekretessen skall här gälla oavsett i vilket syfte handling har tillkommit. Men sekretessområdet begränsas ändå på motsvarande sätt som i huvudbestämmelsen, alltså med hänsyn till det syfte vari handling inkommit till myndighet. Här har en minoritet inom utskottet föreslagit att tilläggsbestämmelsen skall utgå därför att den medför ett alltför långt gående sekretesskydd, och jag skall med några ord beröra de motiv som kan åberopas för tilläggsbestämmelsen.

Det är klart att man vid en förhandling kan ha stor nytta av handlingar som inte upprättats just för sådana förhandlingar och som alltså inte omfattas av huvudbestämmelsen. Staten och kommunen kan t. ex. behöva få del av utredningar och ställningstaganden från and-

ra arbetsgivarorgan. Detta kan vara ägnat att öka det allmännas möjligheter att uppnå förhandlingsresultat, som är tillfredsställande ur arbetsgivarsynpunkt. Det är det intresset som ligger bakom propositionens tilläggsbestämmelse om tidsbegränsad sekretess för utredningar och förslag som inkommit från enskild person eller organisation i det syftet att handlingen skall användas i statlig eller kommunal förhandlingsverksamhet.

Man kan ju fråga sig vad effekten blir om denna tilläggsbestämmelse, såsom föreslås i en reservation, utgår. Man får väl — och det tycks ha framgått under remissbehandlingen — räkna med att de enskilda arbetsgivarorganisationerna då inte blir så intresserade av att ställa utredningsmaterial och annat förhandlingsmaterial till de statliga och kommunala myndigheternas förfogande, därför att det materialet blir offentligt så snart det inkommit till förhandlingsmyndigheten. Detta kan naturligtvis vara till men för stat och kommun som arbetsgivare och därmed indirekt och ytterst för skattebetalarna. Tänkbart är naturligtvis att denna information ifrån enskilda arbetsgivarorgan kan lämnas i muntlig form, men därmed försämrans kanske inte bara informationen, utan framför allt också de möjligheter att åtminstone i efterhand få insyn i vad som förekommit som ett system med skriftlig information under tidsbegränsad sekretess erbjuder.

Nu finns det naturligtvis också tekniska möjligheter att få denna information skriftligt på sådant sätt att materialet kan bli sekretesskyddat enligt huvudbestämmelsen. Men tillvägagångssättet är så krångligt att det nog ofta blir svårt att få material den vägen. Jag vill med ett exempel visa vad jag menar.

Antag att en enskild arbetsgivarorganisation gjort en omfattande skriftlig utredning för att användas i dess förhandlingsverksamhet. Antag vidare att utredningen är av betydelse också för

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

den statliga förhandlingsverksamheten och att avtalsverket därför önskar ta del av utredningen. Den enskilda arbetsgivarorganisationen ställer emellertid som villkor härför att sekretess kan upprätthållas. I avsaknad av tillägsbestämmelsen kan avtalsverket icke med bevarad sekretess få del av utredningen på det enkla sättet att en kopia av utredningen överlämnas till verket. Eftersom utredningen inte har tillkommit i och för statlig eller kommunal förhandlingsverksamhet, går kopian icke in under huvudbestämmelsen. Man nödgas i stället förfara så, att den enskilda arbetsgivarorganisationen upprättar en ny handling, tillkommen för att användas i statlig förhandlingsverksamhet, vari organisationen redogör för det huvudsakliga innehållet i det skriftliga utredningsmaterialet. Denna handling kan då sekretessbeläggas med stöd av huvudbestämmelsen. Med ett sådant förfaringssätt vinner man ingenting ur offentlighetssynpunkt. Däremot åstadkommer man att samarbetet mellan enskilda arbetsgivarorganisationer och statliga och kommunala förhandlingsmyndigheter blir mera omständligt och tungrott än som behövt bli fallet om tillägsbestämmelsen funnits.

Vad man kan åstadkomma genom reservationen på denna punkt är alltså antingen att man ställer till trassel och besvär eller att man förhindrar de statliga och kommunala förhandlingsorganen att få tillgång till allt erforderligt material. Men man vinner inte någon ökad offentlighet. Inget mera blir offentligt än om tillägsregeln finns. Denna regel har inte, som herr Björk tycktes tro, tillkommit av hänsyn till Arbetsgivarföreningen utan av hänsyn till de statliga förhandlingsorganens möjligheter att fungera på samma sätt som andra förhandlingsorgan.

Också beträffande sekretessidens längd har olika meningar framträtt inom utskottet. Frågan gäller här om sekretesskyddet, såsom föreslagits i propo-

sitionen och tillstyrkts av utskottsmajoriteten, skall kunna avse även tid efter det en förhandling slutförts eller om skyddet, såsom utskottsminoriteten föreslår, under alla omständigheter skall upphöra i och med att förhandlingen är slut. När minoriteten intagit sin ståndpunkt har den frångått ett enhälligt kommittéförslag och handlat i strid mot en synnerligen utbredd remissopinion. Jag är för min del inte så sakkunnig på området att jag kan ta ståndpunkt utan att fästa stort avseende vid vad de som känner till saken anser. Det är i huvudsak endast två remissorgan, som bestämt förordat att allt sekretesskydd skall upphöra i och med förhandlingens slut, nämligen Svenska tidningsutgivarföreningen och Svenska journalistförbundet. Så gott som alla andra remissorgan godtar tanken att sekretesskyddet skall kunna avse också tid efter det förhandlingen slutförts. Hit hör justitiekanslersämbetet, arbetsdomstolens ordförande, Svea hovrätt, socialstyrelsen, statens avtalsnämnd, försvarets fabriksstyrelse, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, samtliga kommunförbund, Svenska arbetsgivarföreningen, TCO, SACO, SR och Publicistklubben. Icke heller LO har i och för sig tagit avstånd från tanken på sekretess för tid efter förhandlingens slut utan endast ifrågasatt en kortare skyddstid än den kommittén föreslagit.

För att gå emot ett enhälligt kommittéförslag och en överväldigande remissopinion inom de på området sakkunniga instanserna bör åtminstone krävas, att man själv är fullt och fast övertygad om att ens egen bedömning är riktig. Det gäller speciellt om man inte är sakkunnig på området. Det kan enligt mitt sätt att se icke vara försvarligt att på grund av mer eller mindre lösa antaganden gå emot den ståndpunkt, som praktiskt taget alla på området initierade instanser intar.

Reservanternas skrivsätt visar emellertid, att de icke själva är säkra på sin

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

sak. Det heter i deras motivering: »Det torde i allmänhet inte finnas någon anledning att hemlighålla handlingar i samband med förhandlingsarbetet längre än till dess förhandlingarna slutförts.» Reservanterna uttalar alltså en förmodan.

Gentemot denna reservanternas förmodan kan man ställa vad det remissorgan, som väl har den största erfarenheten av vad förhandlingsarbete på arbetsgiversidan vill säga, nämligen Svenska arbetsgivareföreningen, har yttrat i sitt remissvar. Föreningen understryker »att handlingar i samband med en pågående avtalsrörelse i mycket stor omfattning har betydelse även för kommande avtalsrörelser». Även andra remissorgan, t. ex. Svenska kommunförbundet, som också har stor erfarenhet av förhandlingsarbete på arbetsgiversidan, intar en liknande ståndpunkt. Av reservanternas skrivsätt att döma är de medvetna om att fall förekommer, då det finns skäl att hemlighålla handlingar längre än till dess förhandlingen slutförts, ehuru reservanterna utan stöd av utredningen i ärendet förmodar att dessa fall icke skall förekomma särskilt ofta. Jag har svårt att tro att det kan vara en lycklig metod att med öppna ögon lagstifta så, att uppkommande behov icke kan tillgodoses inom lagstiftningens ram, när det utan större svårigheter går att åstadkomma en lagstiftningsprodukt med bättre passform.

Vad beträffar frågan om vilken myndighet som skall besluta om utlämnande av handlingar har reservanterna ansett att förslaget blivit komplicerat. Förslaget innebär att förhandlingsmyndigheten skall ge tillstånd till utlämnande av handlingarna. Det är klart att det blir enklare med en regel som innebär att förvaringsmyndigheten inte behöver inhämta tillstånd av någon annan myndighet, men frågan är, om det i sak blir mera tillfredsställande. Biträder man reservanternas linje, väljer man en ordning som innebär att ett stort antal för-

varingsmyndigheter, som inte har med förhandlingarna att göra och som alltså saknar förutsättningar att bedöma vad som ur förhandlingssynpunkt bör hemlighållas och vad som trots sekretessen kan offentliggöras, måste avgöra den frågan oberoende av förhandlingsmyndigheten. Med en sådan ordning riskerar man att handlingar som utan olägenhet ur förhandlingssynpunkt kan offentliggöras kommer att hemlighållas och att handlingar som bort hemlighållas blir offentliggjorda.

Det är väl så — det tror jag är en allmän erfarenhet — att en myndighet som har sakkunskap på området och skall pröva en fråga är mycket generösare i tillämpningen än en myndighet som inte känner till saken; en sådan myndighet måste finna det svårt eller omöjligt att bedöma, om en handling har betydelse för framtida förhandlingar. Det är då mänskligt — även myndigheter består ju av människor — att den i en sådan situation handlar så försiktigt som möjligt och håller sig till huvudregeln.

Nu är ju avsikten här att handlingar skall hållas hemliga bara när det är oundgängligen nödvändigt för framtida förhandlingar. En sådan prövning kan egentligen bara den myndighet göra som deltar i förhandlingarna. Jag tror därför att det i varje fall inte är otänkbart att reservanterna på den här punkten i själva verket motverkar sitt syfte.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att utföra någon argumentering i den ena eller andra riktningen, men jag vill i alla fall göra en deklaration med anledning av att jag undertecknat den socialdemokratiska motionen i det här ärendet och att en del av de tankgångar, som vi har redovisat i den motionen, har tagits upp i de reservationer, som är fogade till utskottets utlåtande.

Man måste, som det tidigare har sagts

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

här, göra den mycket svåra avvägningen mellan två viktiga samhällsintressen: å ena sidan intresset av att upprätthålla offentlighetsprincipen, d. v. s. principen att medborgarna som lever i samhället skall ha rätt att ta del av offentliga handlingar, vilka motiv de nu än kan ha att ta del av dem, och å andra sidan det intresse, som staten såsom företagare och arbetsgivare har av att kunna hävda sig som arbetsgivare gentemot sina anställda.

I motionen har vi framfört några meningar som avviker från vad som anförts i propositionen. Detta gäller först den tid, under vilken handlingar skall vara sekretessbelagda. Vi har där föreslagit, att sekretessen skulle gälla i tre år eller att man skulle använda den modell som Svea hovrätt föreslår, nämligen att i princip släppa handlingarna fria vid förhandlingarnas slut men när det föreligger särskilda skäl sekretessbelägga dem under fem år.

Nu har reservanterna här gått betydligt längre. De har sagt att man bör lämna ut handlingarna, när förhandlingarna slutförts. Vi anser att det är att gå alltför långt. Vi känner alla till den förhandlingsgång, som innebär att man det ena året kanske har en lönerörelse över hela linjen med tvåårsavtal men nästa år under fredsplikt sysslar med B-listeförhandlingar. Det är då givet att det i varje fall finns ett intresse av att ha handlingarna sekretessbelagda under längre tid än två år.

Däremot tror jag det är felaktigt att göra den jämförelse, som herr Zetterberg gjorde med sekretessbeläggning i sjuttio år, femtio år eller tjugio år. Det föreligger i de fallen helt andra skäl — det är fråga om utrikespolitiska förvecklingar, som kan inträda, och det är fråga om att ta hänsyn till rikets säkerhet eller till enskilda personer. Eftersom det är löneintresse som här är motivet, bör man väl inte göra en sådan jämförelse, utan se till vad som är praktiskt och nödvändigt.

Jag anser av det skälet att jag inte bör rösta med reservation I, och jag kommer i den delen att avstå vid röstningen.

Vad beträffar reservation II har vi i den socialdemokratiska motionen också varit inne på frågan om vilka handlingar som skulle sekretessbeläggas och frågan, huruvida handlingar som inte tillkommit direkt för förhandlingarna, också skulle vara belagda med sekretess. Vi har tagit del av Landsorganisations yttrande i den delen, och vi tycker att det finns mycket god grund för det, som där sägs. Jag tror, att man kan komma över den svårighet som statsrådet Hermansson här pekar på — han visar ju själv på en väg som man kan gå. Det vore enligt min mening att sträcka sig alltför långt om man nu skulle kunna sekretessbelägga diverse handlingar som har tillkommit hos andra myndigheter för helt andra ändamål än löneförhandlingar.

I frågan om vilken myndighet som skall handlägga ärenden av denna art är det givetvis en nyhet som införs. Man kan naturligtvis vara tveksam om den, men jag vill inte i den delen ha någon bestämd mening om vad som är det lämpliga. Jag kommer emellertid att biträda reservation II vid omröstningen.

Herr statsrådet **HERMANSSON**:

Herr talman! Det var bara en liten sak i herr Martinssons anförande som föranledde mig att begära ordet.

Herr Martinsson säger att tilläggsbestämmelsen i 35 § skulle skapa möjligheter att sekretessbelägga allehanda handlingar som har upprättats hos och inkommit från andra myndigheter. Det är ju inte avsikten, utan det rör bara handlingar som inkommit från enskilda personer och organisationer. En handling som finns hos en annan myndighet är ju redan offentlig och kan i regel inte göras hemlig på det här sättet.

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Herr ZETTERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Martinsson, att jag avsåg att visa, att denna tid ter sig speciellt kort vid en jämförelse med de sekretesstider som gäller i övrigt. Det pekar ju på att man här har varit angelägen om att inte ta till en längre tid än som varit oundgängligen nödvändig.

Jag vill också tillägga att de sekretessbelagda handlingar som det här är fråga om kan gälla enskilda personer eller så små grupper, att enskilda personer är lätt urskiljbara i dem.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Vill man få det rätta perspektivet på det avsteg från offentlighetsprincipen som här föreslås, är det lämpligt att citera två av de socialdemokratiska talarna i debatten, dels herr Zetterberg, som talade om den tveksamhet man känner inför att på detta sätt utvidga sekretessen, dels herr Martinsson, som ansåg att denna utvidgning sker för att tillgodose ett arbetsgivarintresse från de statliga myndigheternas sida. Det är ju detta det är fråga om, vilket också med all önskvärd tydlighet framgått av statsrådet Hermanssons anförande, som verkligen präglades av den gamla ämbetsmanna-åskådning som man var van vid för trettio, fyrtio år sedan: det är bara de myndigheter som sysslar med detta som över huvud taget förstår saken och kan bedöma vad som skall bli offentligt och vad som inte skall bli det. Jag har inte för avsikt att ta upp någon polemik. Jag vill bara på detta sätt karakterisera det föreliggande förslaget. Det säger ganska mycket om både själva förslaget och den mentalitet som ligger bakom det.

Som representant för dem som framlagt den hårt kritiserade motionen från folkpartiet måste jag säga, att vi känt oss tveksamma inför utvidgningen av sekretessen men också inför att över huvud taget medge någon sekretess för

staten som förhandlingspart. Vi har dock, trots alla nackdelarna tagit intryck av det faktum, att eftersom övriga parter på arbetsmarknaden kan bevaka sekretessen utan något sekretessskydd, så bör staten, som principiellt är underkastad offentlighetsprincipen, inte utgöra något undantag. Därför har vi godtagit denna princip. Men jag vill ändå framhålla, herr talman, att när man skall göra ett sådant här avsteg från den av alla accepterade offentlighetsprincipen, så vilar bevisbördan på den part som gör undantaget. Granskar man utredningens betänkande och remissvaren men framför allt propositionen, måste man konstatera att argumenteringen är i svagaste laget när det gäller den väsentliga frågan, nämligen utsträckningen av sekretesstiden till fem år efter avtalsrörelsens avslutning. Det starkaste argumentet kommer inte från regeringen eller någon statlig instans över huvud taget, utan från Svenska arbetsgivareföreningen. Och det är alldeles uppenbart att Arbetsgivareföreningen i detta sammanhang siktar till att tillvarata sina egna intressen. Den vill inte att dess egna handlingar skall komma under obehöriga eller, som statsrådet Hermansson kanske hellre uttrycker det, okunniga blickar.

Vad beträffar de rättsliga instansernas uttalanden på den här punkten har jag inte samma intryck som statsrådet Hermansson. Flera av domstolarna har uttalat betänkligheter. Jag erinrar om att justitiekanslersämbetet säger att eftersom detta avsteg innebär en väsentlig nyhet, bör hela denna lagstiftning ha karaktären av ett provisorium. Detta borde ha varit en utmärkt uppslagsända, statsrådet Hermansson. Hade det inte varit väsentligt bättre att man hade föreslagit att sekretessen skulle gälla under förhandlingstiden — jag för ingen diskussion därom — och sedan frisläppt handlingarna? Därest erfarenheten så hade visat att denna offentlighet medfört allvarliga vådor kunde

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

man hos riksdagen ha begärt sekretess under längre eller kortare tid. Nu går man den motsatta vägen och säger: För att ingenting skall hända de värden, som den enda verkligt sakkunniga instansen anser står på spel, klämmer vi till med sekretess inte bara under förhandlingstiden utan även fem år där efter. Vad bli resultatet härav i praktiken? Så mycket har jag, bl. a. som medlem av Publicistklubbens styrelse under några år, sysslat med sekretessfrågor, att jag tror jag vågar yttra mig med en viss erfarenhet. Överallt där man sätter på hemligstämpeln kommer ryktena i gång. Där kommer osäkerheten, funderingarna, olusten och en pyrande känsla av orättvisa mot mig — »ingen-ting får man veta, varför blev jag, var-för blev min grupp behandlad på detta sätt».

Man skall inte underskatta de oerhörda nackdelar som sekretessen medför. Jag har det intrycket, när jag läser denna proposition, att författaren inte har ägnat den sidan av saken tillräcklig om ens någon tanke.

Staten har hittills under mycket begränsad sekretess fört förhandlingar med en stor grupp kollektivavtalsanställda i statlig tjänst. Jag är inte expert här på, men så mycket vet jag att det finns en viss sekretess, men den är begränsad, vilket framgår av att man här ansett sig böra föreslå en betydande utökning av sekretessen. Kan det verkligen vara så att man under alla dessa år av förhandlingar med statstjänarkartellen haft så menliga erfarenheter att man behöver ta till en sekretesstorslägga av denna typ? Skulle man inte kunnat gå justitiekanslersämbetets väg — jag återkommer till den — och sagt: Vi gör ett försök med sekretess under förhandlingstiden, därefter öppenhet. Vi låter de personer som har intresse därav titta i handlingarna och se vad som förevarit. Skulle det uppstå allvarliga olyckor härigenom har vi ändå tid på oss att återkomma. Jag vill, herr talman, beklaga

att man inte från regeringens sida valt denna väg.

När jag hörde statsrådet Hermansson fick jag det inte helt följdriktiga, det medger jag, men ändå närliggande obehagliga intrycket: Om nu staten finner det förenligt med sina intressen att på ett område som gäller lönerna utvidga sekretessen så kraftigt som här föreslås, vad garanterar då att staten inte en vacker dag föreslår sekretess och hemligstämpel på andra områden där statens intressen också beröres? Min gamle vän civilministern ler litet försmädligt, men jag skulle vilja säga till honom att det är bättre att påtala denna fara nu än att behöva råka ut för den. Och så pass hård i nyporna är även civilministern, det vet vi, att han är med om att »klämma till» när han anser det nödvändigt.

Man borde kunnat gå den väg som reservation I anvisar, denna provisorieväg som jag skulle vilja kalla den efter mönster från justitiekanslersämbetet. De socialdemokratiska motionärerna — av vilka åtminstone någon inte har något yrkande kvar trots att motionen, när den väcktes, gjorde ett mycket kraftfullt intryck — borde kunna ta under övervägande, eftersom det här ingalunda gäller ett partiintresse, att vi gör ett försök med begränsad sekretess. Kan det sedan visas att en sådan medfört verkligt men, skall jag gärna vara med om att diskutera en utsträckning av sekretessen. Men icke i onödan och icke i förväg, som här föreslås! Sekretess skall vara den sista åtgärd som tillgripes.

Jag tror dessutom att man underskattar det legitima intresset hos statens, enligt civilministerns uppgift till mig nyss, inemot 300 000 anställda att få reda på vad som har hänt. Man kan säga att det får inte andra arbetstagare, det får inte de privatanställda. Det är bara en liten krets som där får reda på vad som förevarit. Men skall staten vara mönsterarbetsgivare — och det bör den vara — måste det finnas en viss garanti

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

för dess anställda att de inte behandlas enbart som objekt. De bör genom egen insyn få en känsla av att de är med-agerande i spelet, att de i någon mån är subjekt. Jag tror att det är ett felaktigt sätt av staten att behandla människor som man gör här, när man lägger upp sekretessen efter denna modell.

Herr talman! Detta är ju ett stort ämne, och jag skulle ha velat utveckla detta resonemang väsentligt mycket mer, bl. a. säga några ord också om den andra och den tredje reservationen, vilka statsrådet Hermansson här har berört. Jag kan inte godta hans skäl beträffande någondera av dessa. Jag skall emellertid på grund av tidsnöd inskränka mig till det sagda, och jag instämmer alltså i yrkandet om bifall till reservationerna med den motivering jag här anfört.

Herr statsrådet HERMANSSON:

Herr talman! Jag förstår att kammaren blir ängslig att jag skall väcka nya, som herr Ståhl yttrade icke fullt följdiriktiga associationer hos honom, om jag ber att få rätta två missförstånd som han gjort sig skyldig till här — det kanske var felsägningar.

För det första är det ju så att sekretes tiden räknas inte från förhandlingens utan från handlingens datum. För det andra förhåller det sig inte så att JK har föreslagit att man skall införa en provisorisk lagstiftning, utan han säger att innan erfarenhet vunnits av hur förhandlingsordningen kommer att verka i praktiken torde de föreslagna bestämmelserna få betraktas som i viss mån provisoriska, och därpå tillstyrker han den femåriga sekretes tiden. Det var kanske ett litet missförstånd av herr Ståhl.

Får jag bara tillägga att jag naturligtvis är ytterst tacksam för den komplimang herr Ståhl gav mig, när han sade att jag hade den gammalmodiga ämbetsmannaskådning som man hade för trettio år sedan. Jag skall komma ihåg

den komplimangen om några dagar, när vi kommer in på liknande frågor.

Vad jag sade var att jag trodde att man genom att lägga avgörandet hos den sakkunniga myndigheten skulle få en större offentlighet än den som man får, om man skulle lägga det hos myndigheter som inte har samma sakkunskap.

Jag vill också gärna tillägga att sekretessregeln inte utgör hinder för utlämnande. Den syftar bara till att sätta myndigheterna i samma läge som enskilda parter, som ju från fall till fall kan bedöma, om de vill släppa ut en uppgift eller inte. Om det blir så att utvecklingen allmänt sett på detta område går mot större öppenhet, ger denna lagstiftning möjligheter för stat och kommun att följa med.

Jag vill också erinra om att de handlingar som har avseende på det slutliga resultatet kommer att företes i löne delegationen och därmed blir de ju offentliga, när förhandlingen är slut. Sekretess skall tillämpas och har betydelse enbart för sådana handlingar som är av betydelse för framtida förhandlingar, däremot inte för handlingar som bara avser de färdiga förhandlingarna.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! De småanmärkningar statsrådet Hermansson gjorde förtjänar kanske inte någon ytterligare kommentar. I mitt anförande talade jag själv om vad JK yttrat och om innebörden av JK:s karakteristik av förslaget som ett provisorium, men faktum är att det ligger i linje med JK:s resonemang, att man här skulle ha kunnat nöja sig med ett provisorium. Det var detta jag försökte säga.

Vad beträffar utgångspunkten för femårsberäkningen spelar det naturligtvis knappast någon roll om det är fråga om en skillnad på de månader som förhandlingarna pågår.

I fråga om komplimangen vill jag säga att till en ämbetsman är det en

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

komplimang — det skall vi med nöje återkomma till nästa vecka, herr statsråd. Men till ett modernt socialdemokratiskt statsråd kan man kanske medge att komplimangen är litet nattständer, i varje fall i nådens år 1965.

Sedan vill jag vad beträffar den väsentligare frågan säga, att det är en betydande rättssäkerhetsfråga detta att människor icke skall leva i okunnighet om grunderna för en för deras existens så viktig sak som en löneuppgörelse.

Dessutom är det ett faktum att även löneförhandlingar mer och mer öppnas för offentlig insyn. Hela denna föreställning att dessa frågor är offentlighet och pressen såsom offentlighetens tjänare ovidkommande, att pressen inte har med detta område att göra utan att det skall förbehållas endast dem som förstår det — måste sägas vara av anno dazumal. Man har anledning önska, att staten bör gå i spetsen för att här få till stånd rimligare och riktigare förhållanden än vad detta förslag innebär.

Herr WESTBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett yttrande av statsrådet Hermansson som jag ville beröra. Han säger följande: »Skulle utvecklingen gå mot större öppenhet ger dessa bestämmelser möjlighet för stat och kommun att följa efter.» Nu vet vi allesammans att utvecklingen på den privata sektorn går mot större öppenhet. I det läget borde det väl vara lämpligt att staten går före och visar vägen och inte agerar på ett sådant sätt, att den vrider utvecklingen ett stycke tillbaka. Jag finner ett sådant förfarande olyckligt, och jag menar för min del, att man här skulle kunna nöja sig med det provisorium, som jag talade för i mitt förra inlägg. Man kan ta frågan under förnyad omprövning, om det skulle visa sig nödvändigt.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att lägga mig i debatten i denna sena timme, men då jag av herr Ståhls anförande fann att han totalt missuppfattat innebörden i det förslag till sekretessbestämmelser som nu föreligger kände jag mig tvingad att begära ordet.

Herr Ståhl vill göra gällande att den enskilde statstjänstemannen genom denna sekretessbestämmelse berövas möjligheten att få kännedom om vad som förekommit i förhandlingssammanhanget. Det är ingalunda fråga om att det på något sätt skall sekretessbeläggas för honom. Han får på samma sätt som den enskilda sektorns fackföreningsmedlemmar en redogörelse inom sin organisation för förhandlingsförloppet, och resultaten brukar också publiceras i tidningspressen. Vad det är fråga om är de papper som behövs som förberedelse för förhandlingarnas förande och i vilka man gör bedömningar av olika ting som kan uppkomma i samband med förhandlandet. Det är således detta som skall sekretessbeläggas, ty det är ändå rätt orimligt med ett förhållande där motparten, innan förhandlingen inledes, skall ha full insyn i alla de bedömningar som skall göras före förhandlingens början.

Sedan har det nämnts att man eventuellt skulle hemligstämpla statistik och dylikt. Något sådant skall inte förekomma. Upplysningsvis kan jag meddela att vi regelmässigt i anslutning till våra förhandlingar tillsätter en statistikgrupp med en representant från varje huvudorganisation, ty en av förutsättningarna för att man skall kunna föra förhandlingar är att man talar om samma element, att man har samma utgångssiffror vid bedömningen av löneutvecklingen m. m. Därför har det varit angeläget såväl från min som från organisationernas sida att som utgångspunkt för våra resonemang ha en enhetlig bedömning av sifferunderlaget.

Till slut vill jag bara tillägga att avsikten inte är att hemligstämpla papper

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

i onödan, utan endast när det är oundgängligen nödvändigt för kommande förhandlingar, och därvid har det bedömts vara erforderligt med en femårsperiod. Är det inte nödvändigt med fem år kommer handlingarna givetvis att offentliggöras tidigare.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Civilministern började med att med kraft och patos tala om hur totalt jag missuppfattat alltihop, och sedan lämnade han ett kortfattat referat som verkligen är så missuppfattat att det måste ge lyssnarna en föreställning att jag verkligen har missförstått.

Men jag vågar påstå att det även i detta fall är civilministern som har missuppfattat mig. Jag har ju från början sagt att vi har anslutit oss till det krav som kommer från regeringsbanken på sekretess under förhandlingstiden, d. v. s. den reciprocitet som man vill ha och som vi har ansett vara rimlig. Vad vi diskuterar är ju tiden därefter, men den är viktig nog.

Civilministern säger att avsikten inte är att hemlighålla några handlingar i onödan. Jag tror detta men ingen myndig medborgare i detta land hyser väl så stort förtroende för regeringen eller avtalsnämnden att han tror att dessa kommer att kunna bedöma vilka handlingar allmänheten och löntagarna anser sig behöva få ta del av. Man har ingen garanti även om era avsikter är de allra bästa. Det är endast offentliggörandet som ger denna garanti.

Vad jag saknade i civilministerns anförande var det besked som jag i varje fall indirekt bad om i mitt tidigare anförande, nämligen huruvida den nuvarande begränsade sekretessen på detta område vid förhandlingarna med stats-tjänarkartellen har medfört några verkligt påfallande olägenheter. När jag inte får svar på denna fråga utgår jag ifrån att det inte har funnits några sådana olägenheter, och jag menar att så länge

inte sådana kan påvisas finns det inte någon anledning för riksdagen att stå till tjänst med den beställning som här gjorts.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Jag noterar med en viss tillfredsställelse att herr Zetterberg, som utskottets talesman, uttryckte sig med betydligt större mjukhet och generositet när det gäller tillämpningen av dessa bestämmelser än vad justitieministern gjort i sin proposition, och jag tror att det är en vinning både för vår motion och för debatten att man fått vägledande uttalanden från utskottets sida, vilka kan inge förhoppningar om att denna lagstiftning inte blir fullt så betänklig till sina verkningar som man hade anledning att frukta på grund av justitieministerns skrivning.

Även civilministerns senaste deklARATION i ämnet hade en något mera generös innebörd än justitieministerns.

I övrigt uttryckte sig herr Zetterberg med en sådan brist på djupare övertygelse, att jag blev ännu mera styrkt i min mycket fasta tro på att det var riktigt att aktualisera dessa frågor. Man har därmed tvingat fram en debatt om väsentliga problem, och det har också blivit klart för mig att utskottsmajoritetens argumentering inte håller på vissa punkter.

Vad beträffar statsrådet Hermansson märkte jag nog att det var fråga om en inryckning i sista stund, och jag har förståelse för hans svårigheter. Han hade inte haft tid att riktigt läsa på sitt ämne och han ställde till mig frågor som tydligt visade att han inte fullständigt satt sig in i den socialdemokratiska motionens argumentering. Vi motionärer företräder inte alls någon sådan extremism som statsrådet Hermansson efterlyste. Vi har i motionen klargjort att vi förstår att det här gäller ett avvägningsproblem. Statsrådet Hermanssons frågor till mig var således helt onödiga.

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Vi motionärer är så medvetna om detta att statens intresse som arbetsgivare måste vägas mot offentlighetsprincipen, att vi finner det omöjligt att följa reservanterna när det gäller den första borgerliga reservationen. Den linje som vi företräder i motionen ligger mellan utskottsmajoritetens förslag och reservanternas. Vi har bl. a. velat fästa uppmärksamheten på den konstruktion som Svea hovrätt föreslagit och som skulle tillgodose rimliga önskemål.

Efter den argumentering som här förts för det förslag som onekligen är beställt av Svenska arbetsgivarföreningen i dess remissyttrande, nämligen att även handling som av arbetsgivarorganisation insänts under vissa förhållanden skall sekretessbeläggas, är det alldeles uppenbart att det inte varit nödvändigt att efterkomma denna extra beställning. Statsrådet har icke upprätthållit någon klar rågång mellan vad som är nödvändigt och vad som är bekvämt. Den argumentering som här förts av statsrådet Hermansson innebär helt enkelt att det skulle vara obekvämt att icke ha denna tilläggsbestämelse.

Det märkvärdiga är att regeringen inte tycks fullt inse det principiellt betänkliga i detta förslag och det prejudikat som därigenom skapas.

I likhet med herr Martinsson kommer jag därför att rösta för reservation II samt att avstå från att rösta när det gäller reservationerna I och III.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Jag skall så till vida spara litet tid åt kammaren att jag inte skall ge någon karakteristik av vare sig de personer som deltagit i denna debatt eller djupet av deras övertygelse.

Däremot vill jag understryka att den diskussion som fördes i utskottet präglades av ett mycket starkt hänsynstagande till det faktum att införandet av

sådana sekretessregler som det här gäller måste vara synnerligen tungt motiverat av speciella, i vårt samhälle föreliggande faktiska förhållanden. Och utifrån den övertygelsen leddes vi vidare till att skapa ett skydd, som inte från början tedde sig odugligt för sitt ändamål och som alltså skulle komma att påkalla förstärkningar, utan som i stället kunde anses någorlunda fullvärdigt.

Får jag sedan bara säga några ord till herr Ståhl, vars patos för offentlighetsprincipen jag till fullo delar. Det kanske inte finns så stor anledning att utvidga vad civilministern här sagt, men jag vill erinra om att vi alla som läser våra facktidningar får långt före avtalstidens början skildringar av olika önskemål och yrkanden som kommer att framföras. Det lämnas där också och kommer säkerligen även framdeles att lämnas redogörelser för sådana framställningar som har misslyckats. För de avtalsförhandlande arbetstagarorganisationerna är det angeläget att klargöra både vilka fördelar man har vunnit åt sina medlemmar och vilka fördelar man eventuellt senare kan vinna.

Jag vill understryka — jag trodde från början att det var onödigt att säga detta, men det förefaller nödvändigt — att sekretessbestämmelsen avser »handlingar», vilket betyder skriftliga framställningar och sammanställningar. Jag tror att det kan vara av värde att man vid förhandlingarna i relativt stor utsträckning rör sig med handlingar och inte tvingas övergå till anteckningar, vilka inte har handlingens mera förpliktande karaktär. Därigenom kommer också materialet, i varje fall efter viss tid, att bli tillgängligt i alla sina delar.

Herr statsrådet HERMANSSON:

Herr talman! Jag vill bara göra två korta kommentarer i anledning av herr Björks yttrande.

Jag tyckte att herr Björk var lite orättvis mot justitieministern, när han sade att justitieministern hade varit så hård.

Ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Om man läser på sidan 33 i propositionen skall man finna att justitieministern där gör följande uttalande: »Av grunderna för vår lagstiftning om allmänna handlingar följer att tillstånd till offentliggörande av här ifrågavarande handlingar skall lämnas så snart icke något ur förhandlingssynpunkt motiverat intresse påkallar annat.» Detta är väl ungefär vad som sagts av flera av oss som deltagit i dagens debatt.

Vad sedan beträffar tilläggsbestämelsen om handlingar som kommer från annan än myndighet och som inte är upprättad för förhandlingarna, så försökte jag säga, inte att denna regel var tillkommen för bekvämlighets skull, utan att offentligheten icke främjades genom ett borttagande av regeln. Man skulle inte därigenom åstadkomma någon större offentlighet. Resultatet skulle bara vara, antingen att det blev ett onödigt trassel med införskaffandet av uppgifter eller att några uppgifter icke inlämnades, vilket skulle medföra att de statliga förhandlingsorganen kom i ett sämre läge än annars.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Propositioner gives först beträffande varje stadgande i det föreliggande lagförslaget, beträffande vilket under överläggningen framställts annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Därefter ställes utskottets hemställan i övrigt under proposition i ett sammanhang.

Förslaget till lag angående ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

35 § första stycket

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Westberg begärde emeller-

tid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 30, såvitt avser 35 § första stycket i det föreliggande lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Westberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 94 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

35 § andra stycket

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II) av fru Segerstedt Wiberg m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

35 § tredje stycket

Utskottets hemställan bifölls.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

§ 4

Föredrogs vart efter annat statsutskottets memorial och utlåtande:

Anslag till investeringar i försvarets fabriksfond m. m.

nr 85, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1965/66,

nr 86, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden, och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medelsbehovet för försvarsstabens verksamhet under budgetåret 1965/66 jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 5**Anslag till investeringar i försvarets fabriksfond m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till investeringar i försvarets fabriksfond m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande behandlar bl. a. frågan om utbyggnad av försvarets fabriksfonds anläggningar för civil tvätt för cirka 5,5 miljoner kronor. Längre fram under denna riksdag kommer vi att föreläggas förslag om ytterligare en liknande utbyggnad för cirka 23,5 miljoner kronor. Med tanke på dagens hårt belastade föredragningslista och därav föranledd tidsnöd skall jag inte nu uppta kammarens tid med något längre inlägg. Jag ber att i stället få återkomma när det andra ärendet kommer upp i kammaren. Låt mig för dagen i egenkap av representant för privata mindre och medelstora företag bara uttala min förvåning och besvikelse över den inställning som utskottet intagit i denna fråga samt göra följande korta konstateranden.

Av finansministern och andra eko-

nomiska experter understrykes att anspråken på statens medel i dag är större än någonsin, samtidigt som det allmänna läget karakteriseras av brist på kapital. All aktsamhet bör därför iakttagas när det gäller nya statliga eller kommunala investeringar, säger finansministern. Riksdagens revisorer är tveksamma om denna försvarets fabriksfonds verksamhet, och experter inom branschen — Sveriges tvätteriförbund — försäkrar att förutsättningar finns för att denna verksamhet mycket väl kan skötas av enskilda företag inom branschen.

Utskottet är också tveksamt. Jag citerar ur utlåtandet: »Med hänsyn till vad i ärendet härutinnan upplysts och utskottet i övrigt inhämtat torde ett nytt tvätteri vara erforderligt för att möta tvättbehovet inom området — — —.»

Vad övriga investeringar beträffar skriver utskottet: »Vid sin granskning av övriga i investeringsplanen upptagna objekt har utskottet funnit förslagen vara väl underbyggda, varför desamma böra godtagas.»

Utskottet anser följaktligen att förslaget om ett nytt statligt tvätteri icke är väl underbyggt. Om utskottet hade hört experters uppfattning i branschen torde utskottet snabbt ha fått klart för sig att så heller inte var fallet.

Vid behandlingen av detta ärende förelåg en flerpartimotion undertecknad av mig och herr Vigelsbo m. fl. i denna kammare och herr Stefanson m. fl. i första kammaren, i vilken föreslogs att utredning skulle företagas i frågan innan beslut fattades. Utskottet säger sig vilja återkomma till detta utredningsyrkande senare under riksdagen, alltså sedan beslut i nu föreliggande ärende fattats. Jag tycker att det är en rätt märklig ordning, herr talman. Efter de konstateranden jag här gjort vore det enligt min mening rimligt att utskottet hade bifallit utredningsyrkandet redan nu. Det är möjligt och troligt att en sådan utredning skulle bespara

Uppsala universitet: Avlöningar

staten denna investering och skattebetalarna vissa utgifter.

De privata företagen inom branschen ser i detta förslag om avvisande av utredningsförslaget innan beslut fattas i den nu aktuella frågan en strävan från statens sida att försvåra för branschen. Vi företagare inom andra branscher måste fråga oss huruvida försvarets fabriksverk eller något annat statligt verk kommer att försöka lägga under sig även andra branscher. Om så är fallet är det lika bra att vi får klart besked genast.

De tendenser som här skymtar skapar oro för framtiden hos företagen och de anställda. Jag förstår mycket väl att det i det här aktuella fallet inte går att få någon ändring till stånd, då medkammaren redan har tagit ställning. Det är inte heller det jag i första hand är ute efter, utan det är principen jag vänder mig emot, principen att inte ens gå med på en utredning innan beslut fattas och att staten på detta sätt försvårar för och försöker lägga under sig en stor del av en hedervärd bransch i vårt näringsliv.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen ånyo övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Vigelsbo* (cp), *Westberg* och *Sterne* (båda fp) samt *Ringaby*, *Nilsson* i *Agnäs*, *Lothigius*, *Krönmark*, *Regnell* och *Heckscher* (samtliga h).

Herr **MELLQVIST** (s):

Herr talman! Bakom detta utskottsutlåtande står ett enhälligt utskott. Jag tror att det är en liten överdrift när det här sägs från motionärernas sida att detta ärende inte skulle vara väl underbyggt. Såvitt utskottet och framför allt avdelningen har fattat är ärendet mycket väl underbyggt och penetrerat. Jag vill också erinra om att vad som ligger bakom är ett avtal mellan försvarets fabriksverk och Jämtlands läns landsting, som innebär att man nu på ett rationellt sätt skall lösa tvättfrå-

gan för såväl Västernorrlands som Jämtlands läns landsting, samtidigt som man klarar den statliga tvätten över huvud taget inom detta stora område.

Det är mot denna bakgrund som vi från avdelningen och utskottet inte haft någonting att erinra mot det förslag som i dag presenteras för riksdagen.

Det är också riktigt att vi under den närmaste tiden återkommer med ett förslag, som också underställs riksdagen och som innebär ett ställningstagande till ett ännu större projekt inom tvätteribranschen, nämligen projektet i Eskilstuna. Men det är inte föremål för debatt här i dag.

Vad som sägs i motionerna om utredningskravet gäller en av de frågor som höstriksdagen får ta ställning till, och jag tror väl att motionärerna kan ge sig till tåls till den tidpunkten.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Anslag till högre utbildning och forskning

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Uppsala universitet: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10, punkt E 6, s. 330—353) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat inrätta ordinarie professorstjänst vid universitet eller högskola utan att

Uppsala universitet: Avlöningar

frågan därom i varje enskilt fall underställdes riksdagens prövning, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 42 091 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 84) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 111);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 114) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 145);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Knut Johansson* och *Yngve Persson* (I: 154) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Carlsson* i Tyresö och *Kristenson* (II: 190), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en utredning beträffande inrättandet av en särskild fakultet eller institution vid universiteten för forskning och undervisning i arbetsmarknadsfrågor i vid bemärkelse, där personer från fackföreningsrörelsen och folkrörelserna gäves möjligheter till högre undervisning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Blomquist* (I: 370) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh* (II: 477);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundberg* (I: 384) samt den andra inom andra kammaren av fröken *Ljungberg* och fru *Gärde Widemar* (II: 469), i vil-

ka hemställts att riksdagen måtte besluta bemyndiga Kungl. Maj:t att i fall där så befundes skäligen teckna kontrakt med forskare som garanterade denne professors lön intill dess riksdagen finge tillfälle att i vederbörlig ordning fatta beslut om inrättande av personlig professur;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 388) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 485), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att universitetskanslern finge i uppdrag att skyndsamt pröva frågan om att skapa fasta former för samverkan mellan universitet och bildningsorganisationer vid anordnandet av akademisk kursverksamhet samt att betygens meritvärde utreddes;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Schött m. fl.* (I: 396) och den andra inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* (II: 440);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wanhainen* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herr *Kellgren m. fl.* (II: 464);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 205), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta att vid Uppsala universitet från den 1 juli 1965 inrätta en laboratorstjänst i strålningsbiologi och att till förste innehavare av tjänsten utse docent Börje Larsson, Uppsala.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 384 och II: 469, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits, inrätta ordinarie professorstjänst vid universitet eller högskola utan att frågan därom i varje enskilt fall underställdes riksdagens prövning;

II. att motionen II: 205, i vad den av-

Uppsala universitet: Avlöningar

såge inrättande vid Uppsala universitet fr. o. m. den 1 juli 1965 av en laboratorstjänst i strålningsbiologi med docent Börje Larsson som förste innehavare, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionerna I: 396 och II: 440, i vad de avsåge inrättande vid Uppsala universitet av två tjänster som gymnastik- och idrottslärare i Ao 20 samt indragning av en sådan tjänst i Ae 18, icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 205 samt I: 396 och II: 440, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att — med förbehåll för vad riksdagen kunde komma att besluta rörande ytterligare ändringar i anledning av förslag i propositionen 1965: 40 — ändra personalförteckningen för Uppsala universitet i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 42 091 000 kr.;

V. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 154 och II: 190, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande de i motionerna berörda frågorna;

VI. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 388 och II: 485, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande utredning av frågor sammanhängande med anordnandet av akademisk kursverksamhet;

VII. att motionerna I: 370 och II: 477 om införande av normer för automatisk lärarkrafttilldelning vid de teologiska fakulteterna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 403 och II: 464 om inrättande av en professur i ämnet medicinsk sociologi med docent Joa-

chim Israel som förste innehavare icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IX. att motionerna I: 84 och II: 111, i vad de avsåge skyndsam utredning och förslag med syfte att vid någon av landets medicinska fakulteter inrätta en institution för näringsforskning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

X. att motionerna I: 114 och II: 145, i vad de avsåge översyn av universitetens nuvarande betygssystem, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XI. att motionerna I: 114 och II: 145, i vad de avsåge yrkesinriktade utbildningslinjer vid de filosofiska fakulteterna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Det har sagts att 28 talare är anmälda för anförande vid behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 90. Det bör väl, när klockan är en kvart över elva på kvällen, vara en maning till alla de anmälda talarna att om möjligt fatta sig kort. Jag skall också försöka göra det, när jag under denna punkt vill anföra några synpunkter med anledning av att utskottet avstyrkt en fyrpartimotion beträffande en ökning av antalet gymnastik- och idrottslärare vid universitetet och en förbättring av deras löneförhållanden.

Motionen sammanfaller med det förslag som universitetskanslern framfört. Även om departementschefens förslag, som utskottet anslutit sig till, innebär en inte oväsentlig förstärkning i jämförelse med nuvarande förhållanden, anser motionärerna att den förstärkningen inte är tillräcklig.

Den snabba ökningen av antalet studerande vid våra universitet under de senaste åren har inte följts av en motsvarande ökning av gymnastik- och idrottslärartjänsterna. Deras antal har

Uppsala universitet: Avlöningar

i stort varit oförändrat under många år. För lärarna har det inneburit mycket stora svårigheter att på ett tillfredsställande sätt organisera och leda gymnastik och motionsidrott för det ständigt ökande antalet studerande ungdomar. Även om studenterna självfallet är välkomna till idrottsföreningarna på respektive universitetsorter, så kan föreningarna inte ta emot det stora antal ungdomar det här är fråga om.

Att de studerande ungdomarna vid våra universitet behöver motionsidrotten som avspänning från studierna och för att förbättra sin kondition är det väl i dag ingen diskussion om. Säkert kan idrotten också bidra till att öka kontaktmöjligheterna på studieorten och därmed vara en hjälp till anpassning i en för de flesta ny och ovan miljö.

Att studenterna även önskar få möjlighet till idrottsutövande och gymnastik framgår av undersökningar som gjorts bland flera tusen studerande. Av de tillfrågade har mellan 60 och 70 procent svarat att de önskar bedriva motionsidrott i någon form. Under nuvarande förhållanden är det tyvärr ej möjligt att tillgodose det önskemålet.

De förslag som framförts i motionen löser inte frågan om hur studentidrotten lämpligast bör vara organiserad, men de innebär en hjälp till förbättrade förhållanden. Utskottet har avstyrkt motionen med hänvisning till att frågan om studentidrotten ingår i en pågående utredning om de indirekta studiesociala åtgärderna.

Det är inte ovanligt att ett avstyrkande sker på sådana grunder, och riksdagen brukar inte heller vidtaga några omfattande åtgärder på ett område, som är föremål för utredning. De yrkanden som ställs i motionen innebär emellertid inte några större förändringar, som skulle låsa fast en framtida organisation, utan endast en mindre utökning av antalet idrottslärare.

De förslag som framförts i motionen

II: 440 om en förbättring av löneförhållandena för gymnastik- och idrottslärarna har i huvudsak blivit tillgodosedda vid årets B-listeförhandlingar. Motionärerna är alltså på denna punkt tillgodosedda.

Herr talman! Jag kommer bl. a. av denna anledning inte att framställa något yrkande på denna punkt. Jag har endast önskat att i korthet framföra några allmänna synpunkter i den första punkten i utskottets utlåtande, där frågan om gymnastik- och idrottslärarna behandlas. Jag ber att få återkomma med ett yrkande under punkten 22.

I detta anförande instämde herr *Tobé* (fp).

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Låt mig helt kort få göra en liten efterlysning. Förra året beslöt riksdagen under samma punkt som vi nu behandlar att en professur i geriatrik skulle inrättas i vårt land. Vi har nu i Uppsala vidtagit åtgärder som skulle göra det möjligt att igångsätta forskning på detta område, men professuren har ännu inte inrättats och ämnesomfattningen är inte fastställd.

Jag skulle önska att man påskyndar tillsättandet av den professur, som riksdagen beslutat om, eftersom åldringsproblemen är ganska stora.

Men, herr talman, den egentliga anledningen till att jag begärt ordet är att jag i en motion krävt att en laboratur i strålningsbiologi skall inrättas vid Uppsala universitet. Jag vill erinra om att Sverige år 1959 som första och enda land tog protonstrålen i sjukvårdens tjänst genom att svenska läkare utförde en operation, som väckte uppmärksamhet i hela världen.

Man talar inom sjukvården om att vi skall vidtaga förebyggande åtgärder. Men det är också angeläget att människor, som vid hälsoundersökningar påvisas ha allvarliga sjukdomar, får möjlighet att snabbt komma under sjukvård.

Uppsala universitet: Avlöningar

Jag vill påstå att de möjligheter, som strålningsbiologien medger, har öppnat vägen för en ny operationsteknik, vilken på längre sikt måste vara av utomordentlig betydelse för hela sjukvården. Jag vill påpeka att de som vid Gustaf Werners institut i Uppsala haft hand om denna verksamhet är professorerna Rexed och Leksell, docent Börje Larsson och deras medhjälpare, och att man där nu har en grupp på åtta personer, vartill kommer ett tiotal forskare som bedriver vetenskapligt arbete på detta område. Som ledare för denna grupp står för närvarande docent Larsson. Det är angeläget att vi kan binda denne vid ifrågakavande forskning genom att inrätta en laboratur för honom, så att han inte behöver vara hänvisad till att leva på forskarstipendier.

Jag vill vidare i detta sammanhang erinra om att vi på detta område ligger cirka 10 år före världen i övrigt och att vetenskapen i andra stater är redo att offra tiotals miljoner kronor för att försöka bygga ut en liknande forskning i sina länder.

Med hänsyn till att vi tack vare Gustaf Werners institut och dess chef professor Svedbergs stora intresse intar en sådan tåtopposition är det orimligt, att vi inte också söker att ge möjligheter till att utveckla denna nya teknik inom kirurgien, vilken skiljer sig från de ingrepp som vi av ålder varit vana vid och som gjorts med hjälp av operationskniven.

Det är också anmärkningsvärt att statsutskottet, trots att vi faktiskt har tillsatt en arbetsgrupp på detta område och har medel till förfogande i form av forskningsbidrag för att bedriva verksamheten, tydligen anser att denna chefstjänst inte skall tillsättas som ordinarie laboratur endast därför att universitetskanslersämbetet enligt vad jag kan förstå genom något olycksfall i arbetet glömt bort att taga upp befattningen i sina åskanden. Nu står vi in-

för den situationen, att denna forskartjänst, som innehas av docent Larsson, kan äventyras genom att denne söker sig över till annan verksamhet. Därmed skulle även hela denna för vårt lands sjukvård betydelsefulla forskning äventyras, vilket skulle vara något av en katastrof.

Jag vill erinra om att man tagit denna strålningsbiologi i sin tjänst när det gäller Parkinsons sjukdom, som kanske är mer utbredd än vad många tror. Metoden har också tagits i bruk mot cancer, speciellt då underlivscancer.

Vi skall komma ihåg att det första experimentet som gjordes avsåg hjärntumörer. Var och en av oss kan väl sätta sig in i vad det betyder att ingrepp vid en hjärnoperation kan göras utan att man behöver tillgripa operationskniven och att i stället utomordentliga och botande resultat kan uppnås genom bestrålning. Under sådana förhållanden är det väl rimligt att verksamheten utbyggs.

För närvarande upptäcks i Sverige varje år cirka 1 000 fall av livmoderhalskräfta. I hälften av fallen dör patienten. Vi kan sålunda ingripa botande i 50 procent av fallen. Allt talar emellertid för att om vi bygger ut den förebyggande hälsovården och i ökad utsträckning genomför hälsoundersökningar, så har vi möjlighet att förebygga cancer eller att bota ca hälften av de fall som f. n. inte kan botas. Detta vore ju av synnerligen stor betydelse.

I Uppsala läns landsting kommer från hälso- och sjukvårdsstyrelsens sida att föreslås inrättande av en överläkartjänst i B 1 samt underläkartjänst m. m. på detta område. Vi anser, att om vi kan upptäcka tio fall inom vårt län per år och rädda vederbörande patient till liv och hälsa, så är den inemot halva miljon som den förebyggande hälso- och sjukvården kostar för det närmaste året väl använda pengar.

Då frågar man sig: Skulle det vara så märkligt om staten inrättade en la-

Uppsala universitet: Avlöningar

boratorstjänst? (Det borde ju helst vara en professor, men vi har stannat för att föreslå en laboratorstjänst.) Jag vet inte om man skall tolka statsutskottets skrivning som en beställning av en laboratorstjänst till nästa år. Utskottet förklarar sig ju förutsätta att universitetskanslersämbetet vid sina förslag till anslag för kommande budgetår ånyo överväger frågan om inrättande av en laboratur i ämnet men yrkar avslag på motionen.

Självfallet kan det sägas, att det härvidlag inte gäller så många personer — kanske 1 000 å 2 000 fall av vilka man skall försöka komma till rätta med en del. För mig är emellertid utskottets behandling av denna fråga och utskottets skrivning — någon reservation finns ju inte antecknad vid punkten — en allvarlig påminnelse om att när det gäller små utgifter för staten, som skulle kunna rädda många människor, är återhållsamheten synnerligen stor. Jag skall vid denna sena timme inte gå närmare in på frågan utan vill endast understryka hur allvarligt jag ser på den. Ehuru jag är medveten om att första kammaren har behandlat ärendet yrkar jag bifall till motion II: 205, vari begärts att riksdagen skall besluta att vid Uppsala universitet — närmare bestämt vid Gustaf Werners institut — inrätta en laboratorstjänst i strålningsbiologi och att till förste innehavare av tjänsten utse docent Börje Larsson i Uppsala.

I detta anförande instämde fru *Eriksson* i Stockholm (s).

Fröken **LJUNGBERG** (h):

Herr talman! Punkt 6 i statsutskottets utlåtande nr 90 behandlar ju enligt rubriken Uppsala universitet: Avlöningar. Men den upptar också åtskilligt annat. Där behandlas bl. a. en fråga som jag vill fästa uppmärksamheten på, en fråga med räckvidd över samtliga universitet och högskolor. Det gäller det första momentet i utskottets hem-

ställa under punkt 6; utskottet föreslår att Kungl. Maj:t skall få bemyndigande att i undantagsfall inrätta ordinarie professorstjänst jämte erforderliga hjälpkrafter.

Under motionstiden i januari väckte jag tillsammans med fru Gärde Widemar en motion i denna kammare, och den upptas nu till behandling. I den hävdar vi uppfattningen att gällande ordning — nämligen att riksdagen i fråga om inrättandet av professorstjänster är beslutande myndighet — bör behållas och iakttagas. Bemyndiganden av detta slag bör enligt min åsikt vara mycket väl motiverade, om de över huvud taget skall förekomma. Det är den principiella sidan av saken.

Frågan har emellertid även en annan sida. Den snabba utvecklingen också på vetenskapens område har kommit konkurrensen om forskarna att hårdna mer och mer och givit hela denna fråga en växande internationell spännvidd. Svenska forskare lockas av gynnsammare villkor utomlands, samtidigt som vi i Sverige kan behöva en utländsk kapacitet för speciella uppgifter. Motionärerna delar departementschefens uppfattning att detta är en situation som kan kräva åtgärder av annan art än de gängse. Därför har vi föreslagit att Kungl. Maj:t skulle få riksdagens bemyndigande att genom kontraktsförfaranden skapa godtagbara villkor för dem man vill behålla eller förvärva för den svenska forskningen. Sedan kan prövning av frågan om inrättande av professorstjänst med eventuell personlig professur behandlas och beslut därom fattas i vanlig ordning. Men det alternativet löser inte problemet, säger utskottet; forskningsråden har redan tillräckliga resurser för att kunna anställa folk på dessa villkor. Nu skall man omedelbart inrätta ordinarie professorer.

Har inte då, frågar jag, denna sak fått orimligt stora proportioner i jämförelse med förhållandena på andra om-

Uppsala universitet: Avlöningar

raden inom förvaltningen? Om jag inte är alldeles felunderrättad, så måste man inom statsförvaltningen ganska ofta på det av motionärerna angivna sättet eller liknande göra en avvägning mellan behovet av en samtidig anpassning till utvecklingen å ena sidan och å andra sidan riksdagens berättigade krav på kontroll m. m. Visst är avvägningen av kompetensförhållandena mellan regering och riksdag en känslig fråga när man kommer till detaljfrågorna, men det är knappast en lösning att leka Alexander och hugga itu gordiska knutar.

Det är inte heller första gången som departementschefen begär bemyndigande just i fråga om professorer. Tidigare har det bl. a. gällt ändringar av ämnesbeteckningar på sådana tjänster. Men jag skulle väl ändå inte haft anledning att gå emot förslaget om ett bemyndigande i detta fall, starkt beskuret som det är av departementschefens egen formulering »i undantagsfall», om det inte funnes anledning att befara att »fortsättning följer». Det framgår nämligen av framställningen i åttonde huvudtiteln att universitetskanslersämbetet i sina äskanden haft både en annan motivering och en vidare syftning med ett bemyndigande än vad departementschefen ansett sig böra vidarebefordra till riksdagen. Det sista vill jag gärna understryka till statsrådets förtjänst.

Kanslern erinrar om riksdagens beslut för ett år sedan om den centrala universitetsförvaltningen, då kanslersämbetet fick ny organisation och kraftigt förstärkta personalresurser. Bland annat tillkom då också de fem fakultetsberedningarna. Skall den nya ordningen ge avsett utbyte och snabba resultat måste emellertid, hävdar kanslersämbetet, gällande ordning för inrättandet av professorer, laboraturer och andra tjänster, delvis modifieras. Till den modifieringen hör då förslaget om inrättande av ett antal obetecknade professorer och laboraturer, vilkas ämnes-

område och anknytning till läroanstalt skulle fastställas av Kungl. Maj:t på förslag av ämbetet. För nästa budgetår skulle behövas tre obetecknade tjänster av varitdera slaget och för året därpå elva professorer och tio laboraturer.

Departementschefen anser sig således inte kunna tillstyrka ett sådant förslag men finner det angeläget att öppna möjligheter för ett snabbt ingripande i de två tidigare nämnda fallen för att i landet behålla särskilt framstående forskare och för att kunna förvärva kvalificerade utländska forskare.

Det är mot den nu angivna bakgrunden som jag, herr talman, vågar påståendet att utskottet inte tillräckligt beaktat den principiella frågan om riksdagens befogenheter i forskningspolitiskt sammanhang. Det skulle vara värdefullt, förefaller det mig, om kammaren kunde få en tolkning av innebörden av uttalandena i två av utskottets meningar på s. 5 i utskottsutlåtandet nr 90.

Departementschefens uttryck »i undantagsfall» är otvetydigt. Undantag är undantag och kan inte bli regel. Utskottet har tydligen velat precisera formuleringen, och resultatet härav har, som jag uppfattar det, blivit ett försvagande. Undantagsfall föreligger enligt utskottet »då ett snabbt beslut erfordras när riksdagen inte är samlad eller förutsättningarna i övrigt saknas för att ärendet skall kunna underställas riksdagens prövning». Är det alltså tiden mellan den 1 juni och 15 oktober som utskottet anser ha särskilt stor betydelse för snabba ingripanden när det gäller inrättande av professorer? Vad menas med »förutsättningarna i övrigt»? Vad mer än brådska kan föranleda riksdagen att avstå från sin prövnings- och beslutanderätt?

Och hur skall den sista meningen på sidan 5 i utlåtandet tolkas: »I detta sammanhang har utskottet ansett sig böra framhålla angelägenheten av att förtjänta forskare skall komma i fråga

Uppsala universitet: Avlöningar

till personliga professurer utan att anbud föreligger om anställning från utlandet?»

Vad frågan gäller är ju huruvida riksdagen skall behålla sin prövningsrätt eller inte. Jag måste uppfatta utskottet så, att bemyndigandet för Kungl. Maj:t enligt utskottets förslag skall utsträckas — utöver vad departementschefen begär — till inrättandet av personliga professurer, oavsett utlands-konkurrensen om forskarna. Eller vill utskottet ge en allmän rekommendation om personliga professurer? I så fall stämmer det knappast med utskottets hittillsvarande kritiska inställning till professurer, i varje fall såsom denna inställning dokumenterats i förhållande till motionsvägen framförda förslag. Det finns exempel härpå i föreliggande utlåtande.

Herr talman! Jag skulle vara tacksam för att få ett svar på mina frågor om hur man skall tolka utskottets uttalande. För att jag inte skall behöva återkomma ber jag nu på grund av den principiella uppfattning jag har och med de skäl jag anfört att få yrka bifall till motionerna I: 384 och II: 469, vilket innebär avslag på utskottets hemställan under moment I i punkt 6. Beträffande momenten II—IV ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! När vi behandlar ett utlåtande, som berör ett så viktigt område som detta, vore det frestande att i en sammanfattande överblick ta upp några mer principiella frågor till behandling. Men med hänsyn till att klockan är mycket och att kammarledamöternas tålamod redan är mycket pressat skall jag inskränka mig till att bemöta de yrkanden som framställs i avslutning till motioner och reservationer.

Frågan om studentidrotten, vilken herr Allard berörde, får vi tillfälle att återkomma till under en senare punkt.

Jag vill nu bara säga att jag är helt enig med herr Allard om värdet och betydelsen av studentidrott.

Herr Lundberg talade för sin motion om inrättande av en laboratorstjänst i strålningsbiologi vid Uppsala universitet. Jag kan försäkra herr Lundberg att utskottet inte tvivlar på att det skulle vara både klokt och välmotiverat att följa hans förslag, och universitetsmyndigheterna har ju också begärt att den föreslagna tjänsten skall inrättas. Men universitetskanslern, som har att angelägenhetsgradera alla önskemål från universitetens sida och sälla bort de förslag som inte kan rymmas inom tillgängliga anslag, har ansett att andra tjänster i år bör gå före. Herr Lundbergs påstående att detta ställningstagande skulle bero på en olyckshändelse på universitetskanslersexpeditionen är helt obevisat, och det finns knappast anledning att ta det på fullt allvar. Kanslern har alltså föreslagit att denna tjänst inte skall inrättas i år, och Kungl. Maj:t har följt detta förslag. Statsutskottet har inte i denna fråga velat utnämna sig till någon sorts översakkunnig utan har avstyrkt motionen.

Den av fröken Ljungberg berörda frågan är av mera principiell natur. Fröken Ljungberg har själv angivit utgångsläget, nämligen den ökade efterfrågan på den internationella marknaden av förtjänta, framstående och kvalificerade forskare. Universitetskanslern har föreslagit, att ett antal s. k. obetecknade professurer och laboraturer skulle inrättas och stå till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas i syfte att hålla kvar svenska forskare, som lockas över till utlandet eller för att locka hit utländska forskare. Kanslern har vidare föreslagit att dessa tjänsters ämnesområden skulle fastställas och tjänsternas lokalisering bestämmas — på förslag av universitetskanslersämbetet — först sedan de kommit till användning.

Departementschefen har inte biträtt

Uppsala universitet: Avlöningar

detta förslag utan begär i proposition att få möjlighet att i undantagsfall göra snabba ingripanden, antingen för att behålla särskilt kvalificerade forskare, som inte har ordinarie tjänst och som fått ett utländskt anbud, genom att erbjuda dem en ordinarie professur eller genom att inrätta forskartjänster åt ordinarie professorer som lockas av utländska anbud avseende rena forskartjänster. De tjänster som man skulle inrätta åt dem skulle vara befriade från normal undervisningsskyldighet. Departementschefen vill ha denna möjlighet till snabba ingripanden också för att i undantagsfall kunna knyta en utländsk forskare till verksamhet här i Sverige.

Det förutsattes att departementschefen, om ett sådant bemyndigande ges, varje år för riksdagen skall redovisa de åtgärder han med anledning av detta bemyndigande vidtagit. Därigenom får riksdagen den kontrollmöjlighet som fröken Ljungberg begärde.

Jag medger att det här är fråga om en ny princip, ett avhändande från riksdagens sida av rätten att inrätta ordinarie tjänster. Naturligtvis finns det starka principiella skäl som talar för avslag på departementschefens begäran.

Det förslag som framförts i motionen av fröken Ljungberg och fru Gärde Widemar och som bygger på att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att kontraktsanställa personer i här beskrivna lägen har vid utskottsbehandlingen inte bedömts innebära en lösning av de problem som onekligen finns. Personer som lockas av sådana utländska anbud är i många fall i den ställningen att de inte nöjer sig med annat än ordinarie tjänster. Dessutom har Kungl. Maj:t redan möjlighet att ordna kontraktsanställning. Något särskilt bemyndigande från riksdagens sida för detta ändamål är därför inte erforderligt.

Utskottet har, som framgår av dess utlåtande, anfört bl. a. följande: »Då

det av Kungl. Maj:t föreslagna bemyndigandet endast avses bli utnyttjat i de undantagsfall då ett snabbt beslut erfordras när riksdagen inte är samlad eller förutsättningarna i övrigt saknas för att ärendet skall kunna underställas riksdagens prövning, finner utskottet sig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag — — —.»

Detta innebär — och det var i detta avseende som fröken Ljungberg ställde en fråga — att utskottet tolkar förslaget i propositionen på ett sätt som enligt min och utskottsavdelningens åsikt innebär en klar skärpning av kraven och en klart restriktivare tillämpning. Uttalet »eller förutsättningarna i övrigt saknas» skall läsas i samband med orden närmast före, d. v. s. »när riksdagen inte är samlad». Det innebär att ett sådant snabbt ingripande kan göras av Kungl. Maj:t inom ramen för detta bemyndigande även när riksdagen är samlad i fall där så stor snabbhet är av nöden att det formella förfarandet med proposition, eventuell remissbehandling, utskottsbehandling och behandling i kamrarna inte bedöms kunna medhinnas. Det är naturligtvis fråga om rena undantagsfall men det kan tänkas att det uppkommer behov av ett sådant förfarande även när riksdagen är samlad.

Om riksdagen vid den årliga granskningen av Kungl. Maj:ts redovisning finner att Kungl. Maj:t missbrukat bemyndigandet kan det återtas precis när som helst. Det står riksdagen fritt att göra så i den situationen. Jag kan inte se att de ändrade formuleringar som statsutskottet använt innebär, som fröken Ljungberg säger, en försvagning; det rör sig i stället om en, som jag tidigare hävdade, klar skärpning av villkoren för att utnyttja detta bemyndigande.

I sista meningen på s. 5 av utskottsutlåtandet heter det att utskottet »ansett sig böra framhålla angelägenheten av att förtjänta forskare skall komma

Uppsala universitet: Avlöningar

i fråga till personliga professorer utan att anbud föreligger om anställning från utlandet». Det innebär inte något annat än att man vill påpeka att nuvarande praxis med personliga professorer som beslutas av riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag självfallet skall bibehållas och att någon inskränkning i denna praxis inte är avsedd med tillkomsten av detta bemyndigande.

Fröken Ljungberg menar också att bemyndigandet innebär en försvagning av riksdagens befogenheter i forskningspolitiska sammanhang. Det kan man naturligtvis göra gällande, men i så fall avser den mycket begränsade sektorer. Vi beslutar här i riksdagen i detalj om enskilda tjänster och anslag till dessa tjänsters upprätthållande. Men de verkligt stora anslagen till exempelvis forskningsråden beslutar vi om i mycket stora klumpar. Riksdagen har inga befogenheter att besluta om hur dessa pengar skall dirigeras och användas. Det ligger helt utanför den forskningspolitik som riksdagen kan eller bryr sig om att påverka.

Även om det av principiella skäl kan riktas starka invändningar mot att riksdagen på detta sätt avhänder sig rätten att inrätta ordinarie tjänster, professorer och laboraturer, rör det sig på grund av den restriktivitet, varmed bemyndigandet är omgärdat, om så små områden att det knappast kan sägas påverka forskningspolitikens utformning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag i denna punkt.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Under punkt 6 i det utskottsutlåtande som här föreligger har utskottet haft att behandla motionerna I:388 och II:485 med förslag om skapandet av fasta former för samverkan mellan universitet och bildningsorganisationer vid anordnande av kursverksamhet.

För mig som motionär är det en verklig glädje att konstatera att utskottet har följt motionärernas förslag och förordat, att universitetskanslersämbetet i samråd med skolöverstyrelsen och berörda folkbildningsorganisationer får i uppdrag att utreda hithörande problem.

En åtgärd av detta slag har betydelse i många avseenden. Utan tvivel kan ett fast samarbete mellan universitetet och folkbildningsorganisationerna få en stor betydelse för vuxenutbildningen. Vi vet också att den akademiska kursverksamheten ökar hastigt och att meritvärdet av dessa kurser behöver utredas för att undvika onödigt irritation. Vi motionärer anser att denna fråga om samverkan bör bringas till en snar lösning. Jag vill här endast understryka vikten av att utredningen kommer i gång och slutföres så snabbt som möjligt. Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag lyssnade till utskottets talesman herr Turesson, hade jag en känsla av att han inte uppmärksammat att tumör- och cancersjukdomarna är synnerligen utbredda. Både läkarna och allmänheten betraktar väl för närvarande dessa sjukdomar som våra mest allvarliga. Av många betraktas de som obotliga, och de har förorsakat stora lidanden för de sjuka. De medför även stora kostnader för sjukvårdens huvudmän.

När vi nu ser en möjlighet att försöka komma till rätta med de oerhörda lidanden, som dessa sjukdomar förorsakar, speciellt inom en viss grupp, frågar man sig om det är rimligt av utskottets talesman att här krypa bakom kanslern. Denne har väl ändå inte samma möjlighet att bedöma frågan som de läkare och de sjukvårdens huvudmän, som dagligen ser denna förödande sjukdoms verkningar och som

Lunds universitet: Avlöningar

inser att man bör söka komma till rätta med problemet.

Herr Turesson protesterade när jag sade att en förklaring till kanslerns ställningstagande kunde vara att det inträffat ett olycksfall i arbetet. Får jag ta detta som ett uttryck för att kanslern inte skulle ha uppmärksammat hur allvarligt man inom läkarvetenskapen och inom sjukvården ser just på dessa sjukdomar och deras verkningar?

Det är rimligt att man prövar hela detta frågekomplex då vi står i den situationen att vi kanske går förlustiga en av världens främsta forskare på detta område, som ämnar söka sig över till ett annat verksamhetsfält för att erhålla fast anställning.

Jag hörde med en viss förvåning att fröken Ljungberg yrkade bifall till utskottets förslag under punkt 2 liksom under de därefter följande punkterna. Jag trodde verkligen att fröken Ljungberg skulle ha förståelse speciellt för denna sak, eftersom cancers härjningar i stor utsträckning drabbar just kvinnorna. Det vore därför rimligt att man från det hållet hade visat förståelse för saken.

Herr talman! Jag beklagar att utskottet inte har kunnat åstadkomma något positivt. Jag har inte fått svar på frågan om utskottets skrivning är att betrakta som en beställning till nästa år av en laboratur åt docent Larsson eller om utskottet menar något annat, t. ex. att man skulle invänta att kanslern eventuellt framlägger något förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 384 och II: 469; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav pro-

positioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 205 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. III—XI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 7—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Lunds universitet: Avlöningar

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Vi vet ju alla att kon-takterna över gränserna har utvecklats på ett glädjande sätt. Det innebär att frågan om vilka rättsregler som finns i främmande länder och vilka rättsregler som reglerar förhållandena länderna emellan får allt större betydelse. Under sådana omständigheter är det alldeles klart att betydelsen av ämnet internationell rätt växer här i landet. I Stockholm har man fått en professur, men inte i Lund. Universitetskanslern framförde önskemål om en sådan i sina petita, men departementschefen strök önskemålet. Redan i fjol motionerades det om att Lund i likhet med de andra universiteten vid sin juridiska fakultet skulle få en professur i internationell rätt. Motionerna har nu återkommit i år.

Jag ämnar, herr talman, inte ställa något yrkande om bifall till motionerna, men jag vill uttala en förhoppning om att departementschefen till nästa år skall se sig i stånd att tillstyrka denna professur, som är ett angeläget önskemål för Lunds universitet.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Inrättandet av nya lärtjänster vid universiteten pågår i forcerad takt. Förra året inrättades ett

Göteborgs universitet: Avlöningar

femtiofem nya professorer. I år föreslås ungefär lika många. Detta är nödvändigt med hänsyn till den utbyggnad av universiteten som för närvarande äger rum. Men det är självklart att inrättandet av nya tjänster förutsätter en mycket ingående planering och är förknippat med mycket svåra avvägningsproblem. När man nu motionerar om nya tjänster, och gör det i en väldig omfattning, så vittnar det om att det föreligger behov av expansion på många olika områden. Men när utskottet och riksdagen har att ta ställning till alla dessa motioner, måste man i regel inskränka sig till att rikta uppmärksamheten på de påtalade bristerna och behoven. Det är inte möjligt för ett utskott eller för riksdagen att göra den avvägning, den angelägenhetsgradering, som är nödvändig om dessa problem skall lösas på ett rationellt sätt.

Jag har själv i en motion pekat på att ämnet parodontologi är dåligt tillgodosett i tandläkarutbildningen. Den ena av de två stora tandsjukdomarna är karies. På det området finns relativt många professorer. Den andra lika viktiga sjukdomen, tandlossning, har inte tillgodosetts i en utsträckning som är på något sätt jämförbar. Utskottet har accepterat dessa av mig framförda tankar, och den skrivning utskottet presterar i anledning av motionen är helt positiv. Jag uppfattar skrivningen som ett slags beställning, och jag är övertygad om att den utformning som utskottsutlåtandet fått kommer att föranleda förslag nästa år som tillgodoser motionens önskemål.

Uttalande denna förhoppning, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 12—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 16***Göteborgs universitet: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Under denna punkt hade statsutskottet att behandla motionerna II: 35 och I: 27, där det hemställes att riksdagen måtte besluta att från och med budgetåret 1966/67 inrätta en laboratorstjänst i reumatologi vid medicinska fakulteten vid Göteborgs universitet, vars innehavare tillika skulle vara överläkare vid Sahlgrenska sjukhusets reumatologiska klinik. Vi har med denna motion velat påskynda tillkomsten av en effektivt organiserad reumatikervård på västkusten. Bland de reumatikersjuka i denna del av landet råder inte bara missnöje utan också förvåning över att det ännu inte kunnat inrättas en ordinarie läkartjänst i reumatologi.

Det finns en klinikbyggnad, avsedd för reumatologisk klinik, i Göteborg med 120 vårdplatser, men de är inte tagna i anspråk för detta ändamål, utan för andra sjukvårdsbehov, nämligen allmänmedicin och allergologi. Det har lämnats dispositionsrätt för detta. Men vi är i stort behov av att reumatikersjuka skall få möjligheter till specialistvård i Göteborg.

Jag kan inte ingå på vilka sjukvårdsbehov som skall anses vara de mest angelägna — meningarna därvidlag är delade — men kliniken har uppförts sedan utredningar gjorts där man konstaterat att det föreligger behov av denna specialistvård, och det sjukvårdsbehov som utredningen har angivit har inte bestritts.

Nu får de svårare fallen remitteras till kliniken i Lund, och det för givetvis med sig svårigheter genom långa resor. Antalet platser är också begränsat. Därtill kommer att de som studerar till läkare vid Göteborgs universitet inte har möjlighet att tjänstgöra bland det

Göteborgs universitet: Avlöningar

kiientel som finns på specialklinik för reumatikersjuka.

Om man kunde få denna specialklinik, skulle man där kunna sammanföra reumatikersjuka. På så sätt skulle det bli lediga platser vid de andra klinikerna, främst de invärtesmedicinska.

Enligt utskottets mening bör frågan om en högre lärartjänst i reumatologi vid Göteborgs universitet i första hand prövas av vederbörande universitetsmyndigheter. Det kan man väl förstå. När nu detta inte är gjort, avstyrks motionerna, men utskottet erinrar om att läkarutbildningsberedningen i maj 1962 avgav ett betänkande angående ökad läkarutbildning i Göteborg och därvid föreslog att en professur i ett internmedicinskt specialämne — vartill reumatologien torde kunna hänföras — skulle inrättas vid universitetet. Jag vill gärna tolka detta som en anvisning om att det finns möjligheter att lösa frågan på ett godtagbart sätt.

Herr talman! Jag har för dagen inte något yrkande på den här punkten, men jag hoppas att utskottets erinran skall leda till att vi inte behöver vänta alltför länge på att denna specialistklinik i reumatologi blir inrättad.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Under den här punkten har också behandlats en motion som har avlämnats av fru Hamrin-Thorell i första kammaren och av mig i den här kammaren, där vi har hemställt om inrättande av en bibliotekarietjänst vid Kvinnohistoriskt arkiv i Göteborg.

Det arkivet kom till för sju år sedan, och det skedde helt och hållet på privat initiativ. Det var vetskapen om att det i vårt land saknades ett samlat och systematiskt bearbetat material som kunde belysa kvinnornas ställning i det nuvarande samhället, sedd mot historisk bakgrund, som entusiasmerade initiativtagarna till att lägga ned mycken tid och mycket arbete för att grunda den här institutionen, som redan har visat

sig vara ytterst värdefull för samhällsforskningen — därom vittnar det ständigt ökade antal förfrågningar som arkivet får motta och det alltmer utökade källmaterial som inkommer.

Arkivet rymmer en långtifrån obetydlig handskriftsamling, vari ingår bl. a. manuskript av olika slag, brev till och från kvinnor som spelat en roll i svenskt kultur- och samhällsliv, tidnings- och tidskriftsurklipp.

Det är givet att detta material måste inventeras, liksom förteckningar måste upprättas över äldre och nyare svensk och utländsk litteratur som rör kvinnofrågor. Det senare arbetet har påbörjats men kan för närvarande inte fullföljas i brist på pengar. Arkivet utger för övrigt också en skriftserie, som omfattar dels bibliografiska arbeten och dels vetenskapliga arbeten.

Det säger sig självt att verksamheten inte kan fullföljas under nuvarande ekonomiska betingelser med det svällande materialet och med de ökande serviceuppgifterna. Man har timavlönad arbetskraft som är anställd genom blygsamma anslag från enskilda fonder, och en arkivarbetare har ställts till förfogande av länsarbetsnämnden, men ledningen av det bibliotekstekniska arbete, som ändå är förutsättningen för att arkivet skall kunna fullgöra sin uppgift, är allttjämt oavlönad. Det finns en gräns för vad som kan uträttas under så snäva betingelser.

Vi motionärer anser att då arkivet visat sig fylla ett väsentligt behov på samhällsforskningens område, vilket dokumenterats av uttalanden från framtående företrädare för vetenskapliga intressen, borde staten kunna bestrida de blygsamma summor som erfordras för att detta värdefulla arbete skall kunna fullföljas. Vi har uttalat önskemålet att verksamheten och tjänsterna anslutes till universitetsbiblioteket i Göteborg och har begränsat vårt yrkande till inrättandet av en bibliotekarietjänst.

Stockholms universitet: Avlöningar

Som motionär beklagar jag givetvis att utskottet inte har ansett sig kunna sträcka sig längre än till att säga att utskottet »förutsätter att Kungl. Maj:t kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på frågor sammanhängande med arkivets anknytning till universitetsbiblioteket».

Herr talman! Det har nedlagts så mycket självupppoffrande arbete på att vidmakthålla och vidareutveckla det kvinnohistoriska arkivet i Göteborg att jag inte kan annat än beklaga att statsmakterna inte genom att stödja dess verksamhet visar det den uppmärksamhet det är värt.

Jag har inte något yrkande, men med vad jag här har sagt har jag velat vädja till ecklesiastikministern att han snabbt försöker vidta de åtgärder som behövs för att en kulturinstitution som denna skall kunna fortleva.

Herr talmannen återtog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Vid punkten 16 har jag avlämnat en blank reservation beträffande inrättandet av en laboratorstjänst i reumatologi vid den medicinska fakulteten i Göteborg. Med denna har jag velat markera, att jag i utskottet skulle kunnat biträda kravet i motionerna på ett principbeslut om en lärartjänst i reumatologi vid universitetet i Göteborg, om inte utskottet vid behandlingen av olika motionsyrkanden om tjänster utöver statsverkspropositionens förslag över lag varit synnerligen restriktivt, bl. a. av finansiella skäl. Svåra avvägningsproblem i förhållande till andra väl underbyggda krav har också omedelbart inställt sig.

Så mycket kan dock klart sägas, att missnöjet bland de reumatiskt sjuka på västkusten är stort och att effektiva åtgärder snart måste vidtagas för reumatikervården i Göteborg. Tillsättandet av en laboratorstjänst bör vara åtminstone

en liten åtgärd — förhoppningsvis i nästa års statsverksproposition. Plats på klinik för en sådan befattningshavare finns redan.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 17—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22**Stockholms universitet: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt E 22, s. 404—415) föreslagit riksdagen att dels be-
myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de
ändringar i personalförteckningen för
Stockholms universitet, som föranled-
des av vad departementschefen anför-
t, dels godkänna av departementschefen
angiven avlöningsstat för Stockholms
universitet, att tillämpas tills vidare
fr. o. m. budgetåret 1965/66, dels ock
till Stockholms universitet: Avlöningar
för budgetåret 1965/66 anvisa ett för-
slagsanslag av 28 721 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet
till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av herr
Lundström m. fl. (I: 114) och den andra
inom andra kammaren av herr *Ohlin*
m. fl. (II: 145);

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av her-
rar *Hilding* och *Sörenson* (I: 151) samt
den andra inom andra kammaren av
herr *Ullsten* (II: 218);

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av herr
Lennart Geijer och fru *Hultell* (I: 152)
samt den andra inom andra kammaren
av herr *Carbell m. fl.* (II: 189);

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av her-
rar *Lundström* och *Sundin* (I: 161)
samt den andra inom andra kammaren

Stockholms universitet: Avlöningar

av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 213), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, punkt E 22, Stockholms universitet: Avlöningar, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för Stockholms universitet upptaga de två ytterligare tjänster som idrottslärare, varav en för kvinnliga studerande, vilka universitetskanslern föreslagit;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlberg m. fl.* (I: 373) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlstein m. fl.* (II: 447);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Schött m. fl.* (I: 396) och den andra inom andra kammaren av herr *Allard m. fl.* (II: 440), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att vid universitetet i Stockholm inrätta tre idrottslärartjänster i Ae 18, samtidigt som en arvdestjänst i A 18 indroges.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 152 och II: 189, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan att en personlig professur i samhällsorienterad statistik skulle inrättas vid Stockholms universitet för docenten *Tore Dalenius*, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att motionerna I: 114 och II: 145, i vad de avsåge inrättande av en tjänst som preceptor vid statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet fr. o. m. budgetåret 1965/66, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionerna I: 151 och II: 218, i vad de avsåge inrättande fr. o. m. budgetåret 1965/66 av en tjänst vid Stockholms universitet som förste byråsekreterare i Ae 23 med ansvar för den allmänna studierådgivningen, icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att motionerna I: 161 och II: 213 samt I: 396 och II: 440, i vad de avsåge inrättande vid Stockholms universitet

av två tjänster som idrottslärare, icke måtte bifallas av riksdagen;

V. att motionerna I: 396 och II: 440, i vad de avsåge omvandling av en arvodesbefattning som idrottslärare vid Stockholms universitet till idrottslärartjänst, icke måtte bifallas av riksdagen;

VI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 152 och II: 189, I: 114 och II: 145, I: 151 och II: 218, I: 161 och II: 213 samt I: 396 och II: 440, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för Stockholms universitet i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för Stockholms universitet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

c) till Stockholms universitet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 28 721 000 kr.;

VII. att motionerna I: 373 och II: 447 om att riksdagen skulle begära, att förutsättningarna för inrättande fr. o. m. budgetåret 1966/67 av en professur i socialekologi med halva tjänstgörings-skyldigheten förlagd till statens institut för byggnadsforskning ingående prövades, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson*, *Edström*, *Källqvist*, *Thorsten Larsson*, *Johan Olsson*, *Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors*, *Nelander*, *Mattsson*, *Källstad* och *Lindahl*, vilka ansett

dels att utskottet under IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 161 och II: 213 samt I: 396 och II: 440, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att vid Stockholms universitet fr. o. m. budgetåret 1965/66 inrättades två tjänster som idrottslärare i Ae 18, varav en för kvinnliga studerande;

Stockholms universitet: Avlöningar

dels ock att utskottet under VI. — under förutsättning av bifall till yrkandet beträffande IV. — bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 161 och II: 213 samt I: 396 och II: 440 ävensom med avslag å motionerna I: 152 och II: 189, I: 114 och II: 145 samt I: 151 och II: 218, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för Stockholms universitet i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för Stockholms universitet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

c) till Stockholms universitet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 28 766 000 kr.;

b) av herr *Nordstrandh*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Statsutskottet har avstyrkt en motion om förstärkning av idrotts- och gymnastikläartjänster vid Stockholms universitet. Visserligen är det fråga om en viss förstärkning av de personella resurserna. För Stockholms del innebär förslaget dock endast att en halvtidsbefattning som idrottslärare för kvinnliga studerande tillkommer. Men med hänsyn till att en utredning pågår vill utskottet inte tillstyrka yrkanden om ytterligare idrottsläartjänster.

Nu visar det sig att universitetskanslern för Stockholms universitets vidkommande har äskat anslag för tre idrottslärare i Ae 18. Av dessa skulle en vara idrottslärare för kvinnliga studerande. Samtidigt skulle arvode till idrottslärare motsvarande lön i löneklass A 18 indragas. Departementschefen nämner att han för sin del endast beräknat medel för arvode motsvarande

halva lönen enligt löneklass A 18 till en idrottslärare för kvinnliga studerande.

Det är en mycket blygsam förstärkning av idrotts- och gymnastikläartjänsterna som universitetskanslersämbetet begärt. Enligt reservanternas mening får detta önskemål ses som en tillfällig lösning i väntan på att den utredning beträffande studentidrotten, som universitetskanslersämbetet tillsatt, blir färdig.

Antalet studerande vid universiteten ökar mycket snabbt. Enligt en statistisk uppgift som jag nyligen fick fanns det den 8 april detta år 12 531 inskrivna studenter vid universitetet i Stockholm. Det måste då anses synnerligen angeläget att även den fysiska fostran och motionsgymnastiken blir tillgodosedda för dessa studerande. De civila klubbarna kan inte i tillräcklig utsträckning ta sig an studenternas fysiska fostran. Det saknas ledare, lokaliteter och pengar. Professor Sjöstrand, som tidigare var ordförande i Stockholms högskolors idrottsråd, har också beklagat att det bara skall finnas en enda idrottslärare för alla universitets- och högskolestuderande. Dessutom har studentorganisationerna framfört synpunkter på den bristsituation som råder inom detta område.

Det förhållandet att resurserna vad beträffar gymnastik och idrott sedan flera år tillbaka är otillräckliga utgör ett mycket starkt skäl enligt reservanternas mening för att riksdagen borde bifalla det blygsamma äskande som kanslersämbetet har framställt på detta område. Det skulle röra sig om en merkostnad på 45 000 kronor.

Jag vill alltså, herr talman, yrka bifall till reservationen nr 3 a vid punkten 22, enligt vilken riksdagen skulle bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för Stockholms universitet uppta de två ytterligare tjänster som idrottslärare, varav en för kvinnliga studerande, som universitetskanslern föreslagit.

Stockholms universitet: Avlöningar

I detta anförande instämde herr *Larsson* i Hedenäset (cp).

Herr **ALLARD** (s):

Herr talman! Jag ber att få hänvisa till vad jag anfört under punkten 6 och ansluta mig till de synpunkter som här har anförts av herr Källstad.

Därutöver vill jag endast i korthet understryka det jag tidigare i dag sagt om att idrotten kan bidra till att öka kontaktmöjligheterna och vara till hjälp i anpassningen för många av de studerande som kommer i en för dem ny ovan miljö. Det kanske i särskilt hög grad gäller just för Stockholm, där de studerande är splittrade vid olika institutioner och där studentnationer inte finns som vid andra universitet. Idrotten skulle för dessa studerande på ett värdefullt sätt kunna hjälpa till att skapa en gemenskap samtidigt som den ger en avkoppling och förbättrad kon-dition.

Då yrkandet i motionen nr 440 i allt väsentligt sammanfaller med det yrkan-de som framställts i reservationen ber jag att få ansluta mig till det yrkande om bifall till reservationen som fram-förts av herr Källstad.

Herr **EDLUND** (h):

Herr talman! Som medmotionär i fråga om motionen II:440 vill jag in-stämma i vad herr Allard och herr Källstad här har sagt. Därutöver skulle jag emellertid vilja påpeka att frågan om förstärkning av idrottslärtjänst-erna vid Stockholms universitet redan har varit föremål för en utredning, nämligen för fem år sedan.

Universitetskanslern uppdrog då åt Stockholms högskolas rektorskonvent att verkställa utredning om organisa-tion av idrottsverksamheten och därtill knuten undervisning vid högskolorna i Stockholm och inkomma med förslag. I sitt yttrande efter verkställd utred-ning anförde rektorskonventet bl. a.:

»Idrottens betydelse för ungdomens

fysiska och även moraliska fostran torde vara allmänt erkänd. Mot bak-grunden härav är det anmärkningsvärt att i vårt land idrott och gymnastik vid universitet och högskolor inta en ställ-ning, som ter sig tillbakasatt i jämfö-relse med vad som är förhållandet i flertalet kulturländer, där fysisk fostran i någon form ingår som ett moment i utbildningsplanerna vid universitet och högskolor och där välutbildade lärare och ändamålsenliga lokaler stå till för-fogande för hithörande uppgifter.»

Vidare sade rektorskonventet att er-farenheterna från den hittillsvarande verksamheten jämväl visade att de ar-betsuppgifter som åvilade idrottslära-ren inte kunde tillfredsställande be-mästras utan personalförstärkning. Rek-torskonventet föreslog därför inrättande utöver den nuvarande idrottslärarbe-fattningen av två tjänster som idrotts-lärare, varav den ena borde avses för damidrotten. Så långt rektorskonventet.

Det är alltså detta fem år gamla för-slag som ligger till grund för universi-tetskanslerns äskande och motionsför-slagen. Jag ber kammarens ledamöter beakta att behovet av lärare ökat myc-ket snabbt även sedan denna utredning slutförts. När den första idrottslärar-tjänsten vid Stockholms högskolor in-rättades år 1947 var antalet studenter där omkring 7 000, vid tiden för den utredning som jag åberopat hade anta-let ökat till omkring 15 000 och i dag torde det vara omkring 23 000—24 000.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Även i fråga om stu-dentidrotten har jag en blank reserva-tion, och med den har jag velat under-stryka, att jag vid behandlingen av frå-gan i utskottet funnit det vara berätti-gat för att inte säga nödvändigt, att åt-gärder snarast vidtas för en upprust-nig av studenternas fysiska fostran. Att jag det oaktat inte ansett mig kunna biträda reservationen har sin grund i

Stockholms universitet: Avlöningar

det förhållandet — som jag tidigare framhållit — att svåra avvägningsproblem i förhållande till andra krav i universitetssammanhang givetvis genast anmäl sig.

Utskottet har som sagt varit synnerligen återhållsamt. Alla tjänster måste, som jag ser det, i görligaste mån betraktas i sitt större sammanhang, och idrottslärarbefattningar kan i och för sig inte anses stå i särklass på något sätt utan måste, även de, vägas mot så mycket annat. Jag har väckt egna motioner om tjänster och tjänsteuppflyttningar vid universiteten, som jag måst låta falla i tysthet.

Så mycket måste jag emellertid fastslå, att det efter förnyade avvägningar icke får saknas förslag i nästa års statsverksproposition om nya åtgärder till studentidrottens främjande. Med uttalande av den förhoppningen har jag på denna punkt inget yrkande.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Frågan om studentidrottens ställning i Stockholm i jämförelse med andra universitets- och högskoleorter är ganska intressant att studera. Utan tvivel ligger Stockholm betydligt ogynnsammare till än de andra universitets- och högskoleorterna vid en jämförelse av antalet studerande per idrottsledartjänst. Detta visar emellertid inte riktigt hela sanningen, därför att en förhållandevis mycket större del av antalet studerande i Stockholm än i de andra högskoleorterna är från staden eller dess närhet, och många tillhör redan idrottsföreningar och idrottsklubbar i hemorten och fortsätter att utöva idrott inom dessa klubbars och föreningsram. Detta innebär att läget, även om det inte är bra, inte är fullt så dåligt som det kan se ut, om man ser på dessa siffror utan hänsynstagande till de speciella förhållandena.

Nu föreslås det en viss, mycket begränsad förbättring av resurserna, och någon ytterligare höjning utöver den i

propositionen föreslagna har statsutskottet inte ansett sig kunna gå med på med hänsyn till den pågående utredningen. Vi är väl medvetna om att också de förstärkningar som begärts i motionen naturligtvis i och för sig är blygsamma, men det har bedömts vara klokast att följa den gamla och kanske inte alltid så roliga regeln att när utredning pågår undvika åtgärder som kan föregripa dess resultat.

Avslutningsvis vill jag säga att jag för min del, och jag tror att jag har många bakom mig inom den riksdagsgrupp som jag representerar, är beredd att stödja förslag om väsentliga förstärkningar, när utredningen är klar och förslag föreläggs riksdagen om förbättring av resurserna på studentidrottens område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Nihlfors (fp).

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3a) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 22:o mom. IV) i utskottets utlåtande nr 90, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Umeå universitet: Avlöningar

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3a) av herr Axel Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 120 ja och 87 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V—VII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 23—26

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27

Umeå universitet: Avlöningar

Sedan punkten föredragits anförde

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Vid punkten 27, som gäller Umeå universitet, har motionsledes framförts en hemställan om att riksdagen måtte besluta att inrätta en professur i praktisk pedagogik vid Umeå universitet fr. o. m. den 1 juli 1965.

Nu har departementschefen funnit, att bl. a. av utbildningsorganisatoriska skäl beslut om tidpunkten för inrättandet av en sådan professur bör fattas i samband med att man tar ställning till det förslag om den framtida lärarutbildningen, som 1960 års lärarutbildnings-sakkunniga inom kort kommer att lägga fram. Utskottet delar departements-

chefens uppfattning och avstyrker alltså motionsförslaget.

Härom vill jag bara säga, att jag är något bekymrad över att denna pedagogikprofessur i Umeå ännu några år kan löpa risk att komma bort i avvägningssnårskogen. En professur i pedagogik i Umeå är otvivelaktigt synnerligen väl motiverad redan med anledning av uppbyggnaden av ett nytt universitet.

Pedagogikämnet är ju ett sammanhållande ämne för all undervisning, och det är för visso mycket angeläget, att ett ungt universitet under sin uppbyggnad har en pedagogisk institution att falla tillbaka på i frågor som gäller undervisning, examination, studieteknik och allt sådant. Universitetspedagogiken har dessutom länge varit — där-om är väl alla överens — ett eftersatt område.

Det är glädjande, att intresset för pedagogikutbildning i Umeå, enligt uppgifter som jag erhållit, har visat sig vara mycket stort. Antalet studenter har kraftigt överstigit uppgjorda prognoser. Redan nu lär finnas anmälda cirka 10 studenter för licentandstudier och omkring 30 för trebetygsstudier. Förmodligen har antalet något ökat sedan jag fick dessa uppgifter. Om inrättandet av den här professuren i pedagogik, som vi redan förra året talade om, kommer att få anstå ytterligare några år och professorsundervisning och professorshandledning alltså inte kan beredas dessa studerande, kommer de att ha det ganska besvärligt.

Jag vill med detta ha sagt, att angelägenhetsgraden för en pedagogikprofessur vid Umeå universitet är, såvitt jag kan bedöma, vida högre, än när det gäller en rad andra professurer, varom i år motionsledes framförts förslag.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Agnäs (h).

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar**Punkterna 28—31**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32**Karolinska mediko-kirurgiska institutet:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt E 32, s. 442—455) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad departementschefen förordat godkänna avtal med Stockholms stad angående utbildning och forskning i klinisk epidemiologi vid Epidemisjukhuset i Stockholm, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66, dels ock till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 25 133 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 116) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 146);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Palm* (I: 169) och den andra inom andra kammaren av herr *Martinsson m. fl.* (II: 207), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att inrätta en laboratur i perifer kärlkirurgi i Bo 1 vid karolinska institutet;

dels en inom andra kammaren av herr *Jansson* väckt motion (II: 54);

dels en inom andra kammaren av herr *Björkman* och fru *Kristensson* väckt motion (II: 143);

dels en inom andra kammaren av herrar *Lindahl* och *Allard* väckt motion (II: 203), i vilken hemställts att en kli-

nisk professor i idrottsmedicin inrättades vid en medicinsk högskola med verksamheten förlagd till ett universitetssjukhus;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Arvidson* och *Carbell* väckt motion (II: 441).

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 116 och II: 146, i vad de avsåge inrättande fr. o. m. den 1 juli 1965 av en professor i geriatrik vid karolinska institutet, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att motionerna I: 116 och II: 146, i vad de avsåge principbeslut om att fr. o. m. budgetåret 1966/67 inrätta ytterligare en professor i geriatrik vid någon av landets medicinska fakulteter, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionerna I: 169 och II: 207, i vad de avsåge inrättande av en laboratur i perifer kärlkirurgi i Bo 1 vid karolinska institutet, icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att motionen II: 203, i vad den avsåge inrättande av en professor i idrottsmedicin vid en medicinsk högskola med verksamheten förlagd till ett universitetssjukhus, icke måtte bifallas av riksdagen;

V. att motionen II: 143, i vad den avsåge inrättande fr. o. m. budgetåret 1965/66 av en assistenttjänst och en kon-toristtjänst vid institutionen för pediatrikisk patologi, icke måtte bifallas av riksdagen;

VI. att motionen II: 441, i vad den avsåge inrättande fr. o. m. budgetåret 1965/66 av en professor i parodontologi vid karolinska institutet, icke måtte bifallas av riksdagen;

VII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 116 och II: 146, I: 169 och II: 207, II: 203, II: 143 samt II: 441, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad departementschefen förordat i statsverkspro-

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

positionen godkänna avtal med Stockholms stad angående utbildning och forskning i klinisk epidemiologi vid Epidemisjukhuset i Stockholm;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

c) godkänna i utskottets hemställen intagen avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66;

d) till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 25 133 000 kr.;

VIII. att motionen II: 54 om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande frågor sammanhängande med läkarutbildning vid Enskededalens sjukhus icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Edström, Källqvist, Thorsten Larsson, Johan Olsson, Larsson i Hedenäset, Nihlfors, Mattsson, Källstad* och *Lindahl*, vilka ansett att utskottet under IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 203, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om förslag till 1966 års riksdag om inrättande fr. o. m. budgetåret 1966/67 av en professur i idrottsmedicin.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Under förevarande punkt behandlas bl. a. motion nr 203 i denna kammare av herrar Allard och Lindahl. I denna motion föreslås att en professur i idrottsmedicin skall inrättas vid en medicinsk högskola med verksamheten förlagd till ett universitetssjukhus. Då jag i avdelningen och utskottet stött detta yrkande vill jag i all korthet ge en motivering för mitt ställningstagande.

Idrottens stora värde ur olika synpunkter är väl uppenbart. Om den aktiva tävlingsidrotten och träningen för densamma skall ge bästa möjliga resultat, erfordras emellertid en medicinsk rådgivning åt de aktiva idrottsutövarna. Och skall motionsidrotten kunna bedrivas på rätt sätt och ge sina utövare det tillskott av fysisk spänst som alltmåra blivit ett tidens behov, då behövs även i detta avseende en medicinsk rådgivning. För att denna rådgivning skall få det innehåll och ge vad som behövs för idrottens utövare, krävs det både forskning och ökat kunnande på området.

Det synes mig närmast anmärkningsvärt att någon organiserad forskningsmöjlighet ännu icke tillskapats på idrottsmedicinens område. Vårt land ligger härvidlag efter andra länder. Under sådana förhållanden är det desto mer angeläget att tiden icke får ytterligare rinna oss ur händerna, utan att någonting verkligen göres för att åstadkomma en bättre tingens ordning.

Det är därför som det i den till utskottsutlåtandet fogade reservationen yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhänga om förslag till nästa års riksdag om inrättandet av en professur i idrottsmedicin vid någon av våra medicinska högskolor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Källstad* (fp).

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag vill meddela kammarens ledamöter att jag har lagt ett anförande med många goda synpunkter till stöd för den av herr Allard och mig väckta motionen åt sidan. I stället skall jag under två minuter och utan alla mångordiga motiveringar vädja till kammaren att biträda förslaget om inrättande av en professur i idrottsmedicin. Det är för övrigt en mycket blygsam begäran.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

Vi motionärer och reservanter vill bara att nästa års riksdag från Kungl. Maj:t skall få förslag om att vi här i landet i likhet med så många andra länder skall inrätta en professur i idrottsmedicin. Ju fler som stöder det förslaget, desto bättre. Jag hoppas att det skall bli en opinionsyttring över partigränserna. Även den som i vanliga fall hyser starka sympatier för Kungl. Maj:ts förslag kan enligt min mening utan att få dåligt samvete delta i denna opinionsyttring.

Riksdagen har ådagalagt ett stort och växande intresse för idrott och sådana fritidssysselsättningar som motion och friluftsliv. Medaljens baksida är de många skador som uppstår i samband med idrottsutövandet. Den som exempelvis på en arbetsplats slänger av sig kavajen och blir med i en improviserad fotbollsmatch utsätter sig, otränad som han är, för stora olycksfallsrisker. Omkring 250 000 arbetsdagar per år beräknas av denna anledning gå förlorade i vårt land. Detta betyder att inemot 5 miljoner kronor årligen utbetalas i försäkringsersättningar, inklusive den allmänna sjukförsäkringen, på grund av dessa skador.

Tanken bakom motionen och reservationen är att vi genom forskning så långt möjligt är skall kunna eliminera olycksfallsriskerna, och vi kan här med våra röster starkt understryka detta behov och lägga grunden till kommande insatser på detta viktiga område, som i så hög grad hör framtiden till.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Allard (s).

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Under punkt 32 i statsutskottets utlåtande nr 90, som vi nu behandlar, har utskottet avstyrkt en av mig och några medmotionärer väckt motion, II: 207, likalydande med motion I: 169. I dessa motioner har vi begärt

inrättandet av en laboratur i perifer kärlkirurgi vid Karolinska institutet i lönegrad Bo 1. Bakom detta yrkande ligger att vi fått kännedom om det imponerande forskningsarbete, som utförts av docenten Sven Bellman och som har lett till för sjukvården mycket betydelsefulla resultat.

Under åren 1956—1959 deltog Bellman som inbjuden forskare i experimentalkirurgiska arbeten i Amerika, och han har alltsedan år 1950 bedrivit experimentell forskning rörande det perifera kärlsystemet.

Sedan 1959 har docent Bellman varit knuten som forskare i experimentell kärlkirurgi till statens medicinska forskningsråd, och han har utfört en del mycket uppmärksammade artärrekonstruktioner på patienter som lider av cirkulationsrubbnings i framför allt benen. Dessa operationer har gått till så, att han »sotat» artärerna ungefär på samma sätt som man rensar en pipa med piprensare. Han har också bytt ut vissa artärdelar och satt in plast i stället. Han har då också kunnat avlägsna kalk- och fettbildningar i artärerna. De patienter han behandlat har därigenom återvunnit rörelseförmåga och hälsa, trots att de av andra läkare ansetts som obotliga. De har varit helt inoperabla, har det sagts, och läkarna har dömt dem till fortsatt invaliditet.

Man räknar med att ungefär 1 000 personer varje år här i landet får benen amputerade, men genom docent Bellmans operationsmetod kan 25 å 30 procent av dem räddas från amputation. Under april månad i år har tio sådana operationer utförts, varvid man lyckats rädda samtliga från amputation. Under maj månad har hittills sju sådana operationer gjorts med samma goda resultat.

Trots att det nu är sent på kvällen kanske jag får berätta en liten solskenshistoria för kammarens ledamöter. En person anställd i detta hus hade under flera år varit invalid och fick lov att

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

ha hjälp för att komma hit och utföra sitt arbete. Han hade blivit invalidförklarad vid flera sjukhus och av olika läkare, och han såg ingen bot. Han hade mycket svåra smärtor och mycket svårt att röra sig. Då råkade han läsa vår motion — som det var hans skyldighet att läsa på tjänstens vägnar — och fick därigenom kontakt med docent Bellman. Nu är han opererad och har återvunnit hälsan så till vida att han nu har ganska god rörelseförmåga och är helt fri från smärtor.

Även i pressen har detta arbete uppmärksamrats. I Aftonbladet den 15 mars 1964 talas om en unik svensk operationsmetod, som kan rädda från amputation. Där lämnas en redogörelse för hur patienter, som varit mycket illa däran, någon tid efter operationen åter kunnat röra sig obehindrat. I Aftonbladet den 9 september 1964 berörs dessa frågor på nytt, och det sägs att det sker 300 onödiga amputationer i Sverige varje år.

Det är inte bara pressen, som behandlat detta arbete, utan även erkända forskare på andra och närliggande områden har tagit ställning till det. I en skrivelse till medicinska forskningsrådet av den 20 april 1964 uttalar sig de fyra professorerna Jack Adams-Ray, Gunnar Björck, Clarence Crafoord och Curt Frankson bl. a. på följande sätt: »Med de resultat, som vunnits hittills, har det i åtskilliga fall varit möjligt att genom artärrekonstruktion rädda sådana ben som enligt gängse betraktelsesätt skulle vara obönhörligt dömda till amputation. Åtskilliga patienter, som tidigare mist ett ben på grund av artériosklerotiskt gangrän, ha nu, när de kommit med liknande förändringar i det andra benet, genom artärrekonstruktion kunnat räddas från det bekymmersamma tillstånd som en dubbel amputation innebär.»

Nu frågar man sig hur denne läkare har kunnat utföra detta arbete och under vilka förhållanden han arbetar.

Han åtnjöt fram till den 1 oktober 1964 forskarlön från statens medicinska forskningsråd, men omedelbart före den 1 oktober visste han inte huruvida denna forskarlön skulle fortsätta att utgå. Strax innan tiden gick ut fick han emellertid för ytterligare tre månader stöd från forskningsrådet. I slutet av 1964 fick han ett halvt års frist. Den 14 maj, när jag sist talade med honom, visste han ännu inte om detta stöd skulle fortsätta att utgå efter den 1 juli.

Bland de människor som har just detta handikapp — de hjärt- och kärlsjuka — är bitterheten ganska stor, när man nu inte kan få den vård man behöver och den snara hjälp, som man ser att andra människor har fått.

Nu avvisar utskottet motionens yrkande, efter att ha skrivit ganska vakert om Bellmans arbete, med hänvisning till den avvägning som sker inom fakultetsberedningen hos universitetskanslersämbetet. Det är uppenbart att det alltid är svåra avvägningsfrågor som dyker upp i dessa sammanhang, men jag tror dock att det vore värdigt vårt samhälle att, när man kan se de direkta resultaten så nära som i detta fall, ställa en tjänst till förfogande, så att detta välsignelsebringande arbete kan fortsätta.

Med det anförda, herr talman, vill jag yrka bifall till motionen.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Jag vill bara erinra om vad herr Martinsson i slutet av sitt anförande berörde, nämligen att utskottet mycket positivt har uttalat sig om värdet av denne läkares arbete och vikten av att han kan fortsätta det. Utskottet har också förutsatt att detta tills vidare skall kunna ske genom aktivt stöd från forskningsrådets sida.

Framställningen om inrättande av en tjänst i perifer kärlkirurgi har det gemensamt med framställningen om en klinisk professur i idrottsmedicin, att ingendera tjänsten är förberedd och

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

prövad i sedvanlig ordning av universitetsmyndigheterna. Under sådana förhållanden är det ju alltid svårt för ett riksdagsutskott att förorda omedelbart inrättande av en tjänst.

Beträffande den kliniska professuren i idrottsmedicin tillkommer dessutom, att det fordras en litet vidlyftigare utredning om den lämpligaste lokaliseringen av tjänsten. Man måste nämligen i det fallet ha tillgång till patientmaterial i tillräcklig omfattning, och det kan inte utan vidare förutsättas att man har detta överallt. En speciell utredning är därför erforderlig.

På grundval av dessa förhållanden har utskottet avstyrkt dessa motioner, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag har under denna punkt tillsammans med fru Kristensson en motion som gäller inrättande av en assistenttjänst och en kontoristtjänst vid karolinska institutets institution för pediatrik patologi. Utskottet har avstyrkt denna motion av samma skäl som herr Turesson nyss har åberopat. Det står i utskottsutlåtandet: »Det torde närmast böra ankomma på vederbörande universitetsmyndigheter att mot bakgrunden av andra angelägna önskemål pröva frågan om en förstärkning av personalen vid institutionen.»

Därmed förhåller det sig så, att jag förra året väckte en motion om inrättande av en amanuensstjänst vid karolinska institutets institution för pediatrik patologi för att laboratorn på institutet skulle få någon personalförstärkning. Lärarkollegiet vid karolinska institutet har sedan 1961 upptagit en sådan tjänst i sina petita, och universitetskanslern har tillstyrkt den sedan 1963. Man kan alltså lugnt påstå att vederbörande universitetsmyndigheter verkligen har prövat detta önskemål, vägt det i förhållande till andra

och tillstyrkt det. Men det blev ändå ingenting av.

Denna laboratur tillkom 1959 och gäller forskning bl. a. om nyföddhetsperiodens sjukdomar och missbildningsfrågor. Eftersom laboratorn är den ende tjänstemannen på institutionen kan han inte fullgöra sin uppgift. Han har dessutom undervisningsskyldighet. Det kommer forskare både från Sverige och andra länder för att söka råd och instruktion vid denna institution. Men laboratorn är alltså fortfarande helt ensam. Meningen är väl ändå, när man inrättar en laboratur, att den verkligen skall kunna fungera. Det kan den inte för närvarande, och frågan är om vi får behålla denne forskare, ifall behandlingen av frågan blir lika negativ i fortsättningen. Jag inser emellertid att det är utsiktslöst att nu yrka bifall till motionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 169 och II: 207 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 32:o mom. IV) i utskottets utlåtande nr 90, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Edström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 122 ja och 87 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V—VIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 33—49

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50

Socialhögskolan i Stockholm: Avlöningar

Sedan punkten föredragits anförde

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att fästa uppmärksamheten på ett forskningsområde som har stort intresse för våra socialhögskolor men som även i övrigt förtjänar att inta en helt annan plats inom samhällsforskningen än nu. Jag tänker på den forskning som gäller arbetsmarknadsproblemen.

Vi är här i Sverige stolta över att ha en relativt effektiv och väl utvecklad arbetsmarknadspolitik. Vi använder väldiga belopp för att genomföra denna politik. Men forskning för att klargöra de rätta förutsättningarna och konstatera verkningarna av politiken förekom-

Socialhögskolan i Stockholm: Avlöningar

mer i mycket liten utsträckning. Arbetsmarknadsstyrelsen har synnerligen begränsade forskningsmöjligheter, och vid våra socialhögskolor och universitet sker mycket litet sådan forskning. Det är ingen överdrift att säga att Sverige är tämligen efterblivet när det gäller arbetsmarknadsforskningen — ett förhållande som står i ganska gräll motsättning till vad som gäller i fråga om arbetsmarknadspolitiken, där vi berömmar oss av att inta en pionjärställning.

Vilka problem gäller det då? Ja, problemen är många. Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag, herr talman, bara nämna några få ting som förefaller mig förtjäna en mer ingående statistisk, psykologisk och sociologisk undersökning än den som vanligen äger rum här i landet.

Vi har spörsmålet varför de som flyttar från en plats till en annan inte trivs utan flyttar tillbaka. Vilka möjligheter finns att härvidlag förbättra förutsättningarna att nå gynnsamma resultat?

Vi har frågan om yrkesvägledningens verkningar. Det är all right att råda pojkar och flickor att utbilda sig i viss riktning, men efter ett, två eller tre år börjar de i många fall ägna sig åt något annat för vilket utbildning behövs. Vad beror det på? Man måste följa upp fallen ordentligt för att kunna få tillräckligt noggranna informationer, så att en lämplig yrkesvägledning kan bedrivas.

En annan fråga är: Av vilka olika slag är egentligen de svårsysselsatta människorna? Man vet en hel del om detta genom »common sense»-studium, men det är mycket som därvidlag behövde ytterligare utforskas.

Hur effektiva är vidare beredskapsarbetena och hur uppfattas de? Vilken fördyring medför de i jämförelse med andra arbeten, och — framför allt — hur ter de sig för de människor som hänvisas till dem under ganska långa perioder?

Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet

Ja, herr talman, jag skall inte vidare uppehålla mig vid en exemplifiering. Jag vill bara ge uttryck för uppfattningen, att det borde tas ett ordentligt tag för att förbättra förutsättningarna för forskningen om arbetsmarknadsspörsmål vid socialhögskolorna och universitetet och enligt vad jag skulle tro även inom arbetsmarknadsmyndigheten.

Vad jag nu framhållit innebär icke någon kritik mot arbetsmarknadspolitiken ty den sköts från sina givna förutsättningar med en betydande praktisk skicklighet.

Herr talman! Jag tillåter mig vidare en mer allmän reflexion. Jag tror att den proposition och det utskottsutlåtande, som vi i dag behandlar, hos många förstärker ett intryck, som växt fram under de senaste åren, att det i längden inte går att fortsätta med den nuvarande politiken i ett läge med ett oerhört starkt växande antal studenter. Det går inte att endast långsamt öka antalet av högre befattningar inom undervisningsväsendet, d. v. s. professorer och med dessa närbesläktade tjänster. Man måste här ta betydligt kraftigare tag.

Jag skall senare återkomma till detta spörsmål för att ge ecklesiastikministern ett litet handtag, som jag hoppas att han skall välkomna inför de duster med finansministern, vilka han förmodligen kommer att få ta i höst. Jag har dock redan nu velat säga ifrån, att jag inte tror att det gäller en liten ökning med en eller två professorer här eller där, utan att det är fråga om ett mera expansivt grepp.

Undervisningsministern — jag kallar honom så med avsikt — har ibland visat en något otillräcklig förståelse för forskningens betydelse. Han framhäver undervisningens behov med tillbakaträngande av forskningens krav. Ändå påstår han att 50 procent av anslagen till universitet och högskolor går till forskning — en siffra som jag genom förfrågningar bland ett stort antal veten-

skapsmän har kunnat konstatera betraktas såsom skrattretande, herr statsråd! Den procentuella andel av dessa anslag, vilken går till forskning, är långt mindre, endast en bråkdel av vad herr statsrådet påstår. Men det är önskvärt att vi får en politik, som gör den siffra herr statsrådet räknar med, nämligen att 50 procent av anslagen skulle gå till forskning, till en realitet. Men det fordras inte ett krafttag utan många sådana innan vi kommer dithän.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 51—58

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 59***Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet**

Kungl. Maj:t hade (punkt E 59, s. 491) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet för budgetåret 1965/66 anvisa samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår eller ett anslag av 150 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Helleblad* m. fl. (I: 377) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander* m. fl. (II: 473), i vilka hemställts att riksdagen — utöver det i statsverkspropositionen föreslagna beloppet 150 000 kr. — måtte bevilja Svenska diakonsällskapet ett anslag av 60 000 kr. för dess sociala utbildningsverksamhet för budgetåret 1965/66;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svanström* och *Harald Petersson* (I: 400) samt den andra inom andra kammaren av herr *Gomér* m. fl. (II: 450), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av Bidrag till

Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet

Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1965/66 måtte anvisa ett anslag av 249 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 377 och II: 473 samt I: 400 och II: 450, till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 150 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Virgin, Edström, Källqvist, Thorsten Larsson, Wallmark, Johan Olsson, Larsson i Hedenäset, Tureson, Nihlfors, Nelander, Mattsson, Nordstrandh och Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 400 och II: 450 ävensom med bifall till motionerna I: 377 och II: 473, till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 210 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet vid Sköndalsinstitutet har ecklesiastikministern i årets statsverksproposition liksom i fjol, och sedan riksdagen 1963 genom gemensam omröstning beslöt om ett anslag föreslagit oförändrat anslagsbelopp om 150 000 kronor. I fyrtionemotionen II: 473 har begärts, att detta belopp i och för bestridande av indexbetonade lönehöjningar, ävensom för lönegradsuppflyttningar av vissa befattningar, skulle höjas med ytterligare 60 000 kronor eller till sammanlagt 210 000 kronor. Statsutskottets majoritet har med 16 röster mot 14 tillstyrkt ett anslag på 150 000 kronor.

Av den sammanställning som bifogats ifrågavarande motion framgår, att

de direkta lönehöjningarna enligt för statstjänstemän gällande normer, de ökande avgifterna för sociala förmåner till lärarna samt de kostnadsstegringar, som är en följd av vissa lektorats besättning med universitetslektorer, från budgetåret 1963/64 till 1965/66 utgör 63 152 kronor. Det bör påpekas att denna summa enbart avser lärarlönerna vid den sociala utbildningslinjen, för vilken riksdagen som sagt åren 1963 och 1964 beviljade anslag på 150 000 kronor. Svenska diakonsällskapet svarar sålunda självt för kostnaderna för lokaler, bibliotek, undervisningsmateriel, administration etc. Motionärerna har liksom reservanterna i utskottet ansett, att staten rimligen bör svara för ökningen av lönekostnaderna.

Härutöver skulle knappast behövas någon längre motivering, eftersom riksdagen tidigare beslutat att bevilja anslag till lärarlönerna vid den ifrågavarande linjen. Jag skall ändå göra en kort rekapitulation av de motiv som har förelegat.

Först må erinras om den bristsituation som är för handen, då det gäller socionomer och ledande tjänster på det sociala området. Detta understrykes särskilt i proposition nr 48 till fjolårets riksdag, där ecklesiastikministern erinrar om att antalet utbildningsplatser vid socialinstitutet 1963/64 var 480 och att man 1970/71 beräknade komma upp till 700. Ytterligare utbildningsplatser är dock erforderliga. Det starkt växande behovet underströks 1964 i remissinstansernas yttranden, t. ex. i Stadsförbundets, Landskommunernas förbunds o. s. v. Arbetsmarknadsstyrelsen anförde i sitt remissyttrande 1963 att »under överskådlig tid synes socialvården ha behov även av personal med sådan utbildning, som bedrivs vid Svenska diakonskolans sociala linje». Själv underströk ecklesiastikministern i sin proposition att »den stora efterfrågan på socionomer har lett till en bristsituation, som enligt min mening kan försvåra

Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet

samhällets socialpolitiska reformarbete».

Jag vill också erinra om att socialstyrelsen för ett år sedan, i mars 1964, fick i uppdrag av utredningen om de långsiktiga utvecklingsperspektiven i den svenska ekonomin att redovisa vilka anspråk på samhällsresurserna som socialvården i dess olika former kunde väntas ställa i form av kostnader för den löpande verksamheten och dess utbyggnad. Styrelsen skulle redovisa bl. a. vilka förändringar som kan väntas i behovet av och efterfrågan på socialvårdens olika tjänster. För denna undersökning har socialstyrelsen bl. a. gjort en kommunenkät hos primärkommunerna och säger därefter följande: »Under antagande att drygt en tredjedel av de under tiden 1964—1970 utexaminerade 2 000 socionomerna och omkring hälften av de från Sköndalsinstitutets sociala linje utexaminerade omkring 230 eleverna går till kommunernas sociala administration skulle denna tillföras ett tillskott av socialt utbildad arbetskraft på 730 personer.»

Kommunenkäten visar att kommunerna under nämnda period räknar med en ökning av socialt utbildad personal för chefs- och assistentbefattningar inom den sociala administrationen med cirka 780 personer. Bara på detta område skulle alltså komma att föreligga en brist på 50 socionomer.

När det gäller den statliga sociala administrationen är det så, att den väntas öka sitt personalbestånd från omkring 280 år 1964 till omkring 370 år 1970, eller med 32 procent.

Herr talman! Det finns sålunda god anledning att med tacksamhet ta emot den från Sköndalsinstitutet utexaminerade personalen.

Antalet på den sociala linjen vid Sköndal studerande utgör vårterminen 1965 155. Antalet sökande till höstterminen 1964 utgjorde 172 aspiranter, av vilka 45 kunde antagas. Av de under den senaste femårsperioden från Skön-

dalsinstitutet utexaminerade är för närvarande cirka 130 verksamma inom den allmänna socialvården.

När det gäller utbildningens kvalitet vill jag säga, att Sköndalsinstitutets ledning har gått in för att omorganisera den sociala utbildningen så att den skall överensstämja med den som ges vid socialhögskolorna. Detta har skett i enlighet med statsutskottets yttrande i följ, att det bör ankomma på huvudmannen för institutet att besluta om eventuell omorganisation av utbildningen.

Socionomutbildningskommittén ansåg på sin tid att det inte vore önskvärt att huvudmannaskapet för socialutbildningsanstalt utövades av politiska eller religiösa intresseorganisationer. Kanske man här kan spåra en av orsakerna till motståndet mot Sköndal. Det må då sägas, att det vid institutet naturligtvis existerar full åsikts- och föreningsfrihet såväl i fråga om religion som politik. Det finns t. ex. vid institutet klubbar för socialdemokratisk, liberal, konservativ och centerpartistisk ungdom. Det finns där företrädare för så gott som samtliga statskyrkliga och frikyrkliga riktningar. Något krav på kristen livsåskådning gäller inte för inträde. Men det finns väl ingen som på allvar vill påstå, att en kristen tro skulle göra tjänsten på det sociala området mindre värd.

I runt tal 4 miljoner kronor har investerats i utbildningsverksamhet vid Sköndal. Där finns ett välförsett bibliotek, och de studiesociala förhållandena är välordnade — det finns t. ex. goda elevbostäder. Tomtmark har reserverats för eventuell utbyggnad. Förutsättningarna för Sköndalsinstitutets utveckling måste betecknas som goda.

Enligt min, motionärernas och reservernernas mening skulle det vara oförsvärligt och oförståndigt att avhända samhället möjligheten att från Sköndalsinstitutet med dess långa och rika erfarenhet också i fortsättningen få väl

Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet

utbildad arbetskraft för det sociala området.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 5.

I detta anförande instämde herrar *Berglund* (fp), *Källstad* (fp), *Werner* (h), *Keijer* (fp), *Löfgren* (fp), *Hedin* (h), *Rimmerfors* (fp), *Westberg* (fp), *Gustafsson* i Borås (fp) och *Persson* i Heden (cp).

Herr MATTSSON (cp):

Jag kunde ha nöjt mig med att instämma i herr Nelanders anförande, men jag tar mig ändå friheten att säga ytterligare några ord utöver vad han anfört.

Efterfrågan på de socionomer som utbildas vid Sköndalsinstitutet är enligt de uppgifter som institutet lämnat mycket stor. De som känner förhållandena på arbetsmarknaden kan säkert instämma häri. Detta är enligt min uppfattning ett bevis på att utbildningen är god. Om så inte vore fallet, skulle de som utbildas vid Sköndal inte vara så efterfrågade som de är, och de skulle inte heller på arbetsmarknaden vara jämställda med dem som utbildas vid socialhögskolorna.

Med hänsyn till den brist på arbetskraft av detta slag som föreligger anser jag det vara ett samhälleligt intresse att vi har denna utbildning på Sköndalsinstitutet. Jag kan därför inte finna att vi har någon anledning att avvisa en hemställan om att höja anslaget till lärarlönerna, vilka där liksom på andra platser stiger. Lönerna stiger också av den anledningen, att den sociala utbildningen skall utbyggas för att komma i paritet med den planerade utbildningen vid socialhögskolorna. Enligt min mening är det riktigt att den sociala utbildningen vid Sköndalsinstitutet hålles på samma nivå som på socialhögskolorna. Det vore olyckligt om vi finge två olika typer av utbildning för samma arbetsuppgifter.

Herr talman! Med hänvisning till vad

jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen 5 till statsutskottets utlåtande nr 90.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Till vad som redan sagts om bidraget till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet vill jag sammanfattningsvis lägga understrykandet — och detta är enligt min mening det mest relevanta och aktuella i sammanhanget — att institutet — för att fullfölja den målsättning, som institutet hade, då riksdagen första gången beviljade anslag till denna verksamhet — har byggt ut sin undervisningskapacitet och, så långt det varit möjligt, anpassat sin undervisningsplan efter socialhögskolornas.

Då riksdagen redan år 1963 beviljade ett anslag, som motsvarade utgifterna för lärarlönerna, är det rimligt, att det allmänna åtar sig den del av kostnadsstegringen som föranleds av löneökningarna och av omorganisationen, när det gäller lärarbefattningar i syfte att uppnå samma status som socialhögskolorna.

Direktionen för Svenska diakonsällskapet har för nästa år anhallit om en höjning av anslaget med 99 000 kronor. Reservernernas förslag innebär en prutning av detta äskande till 60 000 kronor, vilket belopp nödtorftigt — jag understryker *nödtorftigt* — täcker de ökade lönekostnaderna. En sådan höjning motiveras framför allt av — jag upprepar det — den beslutade omorganisationen av utbildningsverksamheten i syfte att göra utbildningen likformig med utbildningen på socialhögskolornas motsvarande linjer.

Nu kan man fråga sig: Vill vi genom att vägra denna höjning med 60 000 kronor förhindra institutet att vidta dessa åtgärder? Följden härav *kan* bli — jag vill inte säga att det kommer att hända, ty det vet jag intet om — att dessa åtgärder oinlett görs. Därför ber jag att få yrka bifall till reservationen 5 under punkten 59.

Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Herr Nelander nämnde i början av sitt anförande, att det var efter gemensam omröstning som Sköndalsinstitutet för två år sedan fick detta anslag. Det hade i flera år motionerats om anslag till denna utbildning, och riksdagen hade år efter år avvisat dessa framställningar. Riksdagsmajoriteten hade den principiella inställning, som också redovisats här, att detta slag av utbildning bör vara en statlig angelägenhet och inte bedrivas av religiösa eller politiska organisationer. Men för två år sedan lyckades man vid en gemensam votering få igenom detta anslag. Motiveringen var, som här anförts, att bristen på den ifrågakvarande arbetskraften var så stor.

Av dem som den gången röstade för anslaget var många av den uppfattningen, att det skulle vara fråga om ett tillfälligt anslag och att denna verksamhet vid Sköndalsinstitutet borde avvecklas så fort man byggt ut kapaciteten vid de statliga socialhögskolorna. Jag tror inte att någon av dem som då hade den uppfattningen nu har ändrat mening. Visserligen är bristen inte avhjälp, men utbildningen vid socialhögskolorna har ju lagts om och ökats ut så pass kraftigt, att man vid Stora Sköndal nu måste företa en stor omorganisation för att kunna följa med i utvecklingen. Jag tror inte att denna omorganisation är så långt framskriden, som motionärerna och de som yttrat sig i debatten har gett intryck av. Institutet har gjort en framställning om att få göra denna utbyggnad och även om att institutets elever skall få tillträde till universitet för fortsatta studier. Dessa framställningar har avstyrkts av socialhögskolornas samarbetsnämnd, och universitetskanslern har förklarat att han inte kan ta ställning till dem eftersom det inte föreligger några detaljerade utbildnings- och studieplaner, som visar att man fört upp undervisningen till samma nivå som vid socialhögskolorna. In-

stitutet har inte framfört dessa nya planer så långt, att man verkligen kan ta ställning till dem.

Utskottsmajoriteten har ansett att även om utbildningen tills vidare fortsätter är det fråga om ett anslag, som beviljades så sent som för två år sedan. Det finns ingen anledning att nu höja det. Det har icke varit avsett att ge full kostnadstäckning för utbildningen utan har varit avsett som ett bidrag. Vi anser alltså att om det tills vidare skall fortsätta att utgå, bör det utgå med oförändrat belopp.

Med hänvisning till denna motive-ring, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! För två år sedan var detta en principfråga, men i och med riksdagens beslut — jag vill minnas att det var ett 20-tal rösters övervikt vid den gemensamma voteringen — beviljades dock ett anslag om 150 000 kronor.

Om fröken Olssons resonemang vore riktigt, är utbildningen alltså av den naturen, att den inte skall stödjas med statsbidrag. Då borde man inte heller bevilja 150 000 kronor. I och med att man gjort detta har man frångått principen att inte vara med om att bevilja anslag till Stora Sköndal och medverka till den utbildning av socionomer som där sker.

Vad som händer om man inte höjer ett anslag är att man i själva verket urholkar och minskar det. Om statsutskottet hade satt sig ned, räknat och resonerat kring detta anslag och kanske varit villigt att skära ned de 60 000 kronor som begärdes till ett mindre belopp, som det ansett kunna tillsammans med förutvarande anslag motsvara vad 150 000 kronor var i lärarlöner och föreläsningsarvoden 1963, då skulle det ha funnits ett sammanhang i inställningen, men nu finner jag den vara sammanhangslös.

Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet

Många av dem som röstade för anslaget och alltså för reservationen 1963 gjorde inte detta därför att de ansåg att den utbildning som bedrevs vid Stora Sköndal i längden var lycklig. De menade att de övriga sociala högskolorna så småningom borde byggas ut till en sådan kapacitet att Sköndalsinstitutet inte behövdes för samhällsorganens del. Men inför det krisläge som fanns var man beredd att stödja den utbildning som dock skedde där.

Fröken Olsson borde i dag ha lärt oss att på dessa två år har bristen minskat i så stor utsträckning i våra kommuner, att behovet av dessa socioekonomer från Sköndal är så begränsat att vi nu kan avvara dem.

Som stockholmare vet jag att detta inte är sant. Tack vare ett ovanligt energiskt personalborgarråd företar vi här i Stockholm något som bra nära kan kallas katastrofåtgärder när det gäller att få personal till den socialvårdande verksamheten, på t. ex. nykterhetsvårdens område. Vi har tremånaderskurser för att få fram personal som kan gå in i dessa människovårdande uppgifter. Vid Stora Sköndal finns dock denna fyraåriga utbildning, och eleverna efterfrågas av kommunerna runtom i vårt land redan långt innan de är färdiga.

Trots detta är man beredd att realiter skära ned ett anslag, som dock riksdagen var med om att bevilja 1963. Man skär ned det därför att man i dag ersätter en mindre del av lärarlöner och föreläsningssarvoden än man då gjorde. Jag finner det vara en konsekvens av det beslut riksdagen fattade år 1963 och av att statsutskottet över huvud taget inte satte sig ned och räknade, att vi i dag satsar på den reservation, som är fogad till punkt 59 i det utlåtande vi nu behandlar.

I detta anförande instämde fru Johansson (s), fru Lindskog (s) samt herrar Svensson i Kungälv (s), Hector (k), Johansson i Dockered (cp), Börjesson

i Falköping (cp), Rubin (mbs), Gomeri (cp) och Henrikson (s).

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att såsom socialarbetare bekräfta och understryka att det ute i kommunerna alltså finns gott om vakanser på assistenttjänsterna liksom även verksam assistentpersonal inom socialvården, som inte fått någon utbildning alls såsom herr Zetterberg anförde. Det gäller också de stora kommunerna, t. ex. Stockholm. Personalsvårdsnämnden i Stockholm bedriver sedan några år kursverksamhet för sådan utbildad personal, en verksamhet som till en början initierades av denna personal själv. Det var utbildad assistentpersonal på arbetslöshetsnämnden som började. Det rör sig emellertid om mycket korta kurser, tre månader eller något sådant.

Det ligger, herr talman, något nästan patetiskt över denna av personalbristen betingade utbildningsverksamhet, som i och för sig givetvis samtidigt är värd all möjlig uppskattning. Hur ambitiöst man än lägger upp dessa kurser är de dock självfallet helt otillräckliga såsom yrkesutbildning.

Som belägg för det alltså stora behovet av utbildade socialarbetare är denna interiör — jag skulle vilja kalla den så — enligt min mening slående, och den är väl ägnad såsom argument för bifall till reservationen under denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller

Anslag till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond

statsutskottets hemställan i punkten 59: o) i utskottets utlåtande nr 90, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 107 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 5) av herr Axel Andersson m. fl.

Punkterna 60—118

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 119

Lades till handlingarna.

§ 7**Anslag till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond jämte i ämnet väckta motioner.

I statsverkspropositionen (bilaga 9, punkterna B 17, B 18 och B 21) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 beräkna till

Statskontoret: Avlöningar ett förslagsanslag av 8,6 milj. kr., till Statskontoret: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 397 000 kr. och till Viss försöksverksamhet inom statsförvaltningen m. m. ett förslagsanslag av 2 milj. kr. Vidare hade Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen (bilaga 9, s. 91) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 till Statens datamaskinfond: Datamaskiner för högre undervisning och forskning beräkna ett investeringsanslag av 10 milj. kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 42, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1965, föreslagit riksdagen att a) godkänna i statsrådsprotokollet föreslagen organisation av statskontoret; b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta erforderliga övergångsåtgärder i anledning av den föreslagna omorganisationen; c) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för statskontoret enligt vad i statsrådsprotokollet förordats; d) godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statskontoret, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66; e) till Statskontoret: Avlöningar för budgetåret 1965/66 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 500 000 kr.; f) till Statskontoret: Omkostnader för budgetåret 1965/66 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 625 000 kr.; g) till Viss försöksverksamhet inom statsförvaltningen m. m. för budgetåret 1965/66 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kr.; h) godkänna i statsrådsprotokollet föreslagen organisation av den matematiska databehandlingen inom den högre undervisningen och forskningen; i) bemyndiga Kungl. Maj:t att beställa datamaskinanläggningar inom ramen för 50 000 000 kr. t. o. m. budgetåret 1968/69 samt att i övrigt vidta de åtgärder som erfordrades för genomförandet av den

Anslag till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond

föreslagna organisationen; samt j) till Statens datamaskinfond: Datamaskiner för högre undervisning och forskning m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förcheft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Virgin m. fl.* (I: 689) och den andra inom andra kammaren av herr andre vice talmannen *Cassel m. fl.* (II: 814), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 42 måtte godkänna den i statskontorets anslagsäskanden föreslagna organisationen för verket och i överensstämmelse därmed anvisa de anslag som upptagits i statskontorets äskanden.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 689 och II: 814,

a) godkänna den i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1965 förordade organisationen av statskontoret;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta erforderliga övergångsåtgärder i anledning av den föreslagna omorganisationen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för statskontoret i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

d) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för statskontoret, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

e) till Statskontoret: Avlöningar för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 500 000 kr.;

f) till Statskontoret: Omkostnader för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 625 000 kr.;

g) till Viss försöksverksamhet inom statsförvaltningen m. m. för budgetåret

1965/66 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kr.;

h) godkänna i statsrådsprotokollet föreslagen organisation av den matematiska databehandlingen inom den högre undervisningen och forskningen;

i) bemyndiga Kungl. Maj:t att beställa datamaskinanläggningar inom ramen för 50 000 000 kr. t. o. m. budgetåret 1968/69 samt att i övrigt vidta de åtgärder som erfordrades för genomförandet av den föreslagna organisationen;

j) till Statens datamaskinfond: Datamaskiner för högre undervisning och forskning m. m. för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten under diverse kapitalfonder anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin, Akerlund, Björkman* och *Nordstrandh*, vilka ansett att utskottet i nedan nämnda delar bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 689 och II: 814,

a) godkänna den av reservanterna förordade organisationen av statskontoret;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen för statskontoret i enlighet med vad reservanterna föreslagit;

d) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för statskontoret, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

e) till Statskontoret: Avlöningar för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 12 700 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 91 har fogats en högerreservation, som gäller organisationen av statskontoret. Ansvar för det centrala statliga rationaliseringsarbetet vilar i

Anslag till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond

första hand på statskontoret. I verkets organisationsplan hade föreslagits att det skulle finnas fem självständiga rationaliseringsavdelningar. Det skulle alltså bli en förstärkning av statskontorets resurser som vi har funnit väl motiverad. Men departementschefen har prutat ned förslaget till att avse endast fyra avdelningar. Vi anser att detta är en verksamhet som väl betalar sig och att statskontorets eget förslag om fem avdelningar är mera ändamålsenligt än vad departementschefen har föreslagit.

Jag ber att med dessa få ord få yrka bifall till reservationen av herr Virgin m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall så till vida gärna instämma i vad herr Björkman säger som att den verksamhet, som bedrivs av statskontoret, är ekonomiskt lönande för staten. Den ger en hel del, kanske inte i pengar som direkt syns, men den förhindrar i många fall kostnadsstegringar. I vissa fall kan man direkt peka på kostnadsminskningar och besparingar tack vare rationaliseringsåtgärder, omorganisationer o. d.

Det är riktigt, som sagts, att statskontoret i sina petita begär att få organisera verkets verksamhet på fem avdelningar men att detta prutats ned till fyra avdelningar av regeringen. Att ett verk inte får gehör för allt det begär är i och för sig inte något exceptionellt. Till detta skall också läggas att tillgången på *kvalificerad* personal på detta område inte är sådan att man kan rekrytera alltför mycket av den. Det är visserligen inga svårigheter att få personal som vill arbeta i statskontoret, ty det är tydligen en mycket god investering att ha arbetat inom detta verk när man skall söka sig andra tjänster. Men just att få tag i den kvalificerade personal som verket behöver är inte så lätt i alla sammanhang. Jag tror därför att om man för dagen stannar för vad

som föreslagits i propositionen och organiserar upp statskontoret på det sätt som är föreslaget i propositionen, har man ändå ett instrument som är ganska effektivt då det gäller att angripa detta problem inom förvaltningen, att åstadkomma besparingar, att åstadkomma bättre organisation o. d.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 91, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 37 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan oförändrad.

Vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m.**§ 8**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i visst fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9**Vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m., jämte vissa motioner.

I propositionen nr 108 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 19 mars 1965, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att *dels* i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet föreslagits vidta ändringar i avlönings- och pensionsreglementen som utfärdats med stöd av riksdagens beslut, *dels ock* vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra av riksdagens löne delegation godkända överenskommelser.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Stenkyrka och *Franzén* i Träkumla väckt motion (II: 356), vari hemställts att riksdagen för sin del måtte besluta att Gotland med verkan från den 1 juli 1965 måtte tillhöra ortsgrupp 5 inom den statliga löne gruppen;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Boo* och *Gustavsson* i Alvesta väckt motion (II: 552), vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag rörande avveckling av dyrortsgraderingen av

de statsanställdas löner snarast måtte föreläggas riksdagen i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 19 mars 1965 föreslagits ändra avlönings- och pensionsreglementen som utfärdats med stöd av riksdagens beslut;

2. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra av riksdagens löne delegation godkända överenskommelser;

3. att motionen II: 356 icke måtte av riksdagen bifallas;

4. att motionen II: 552 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Bengtson*, *Johan Olsson*, *Larsson* i Hedenäset och *Matsson*, vilka ansett att utskottet under 4. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 552, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

2) av herr *Nelander*, utan angivet yrkande;

3) av herr *Björkman*, likaledes utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Med hänsyn till tidpunkten skall jag fatta mig kort.

I det här utskottsutlåtandet behandlas två motioner. Den ena tar sikte på en uppflyttning av Gotland i dyrortsgruppshänseende, och i den andra begärs ett förslag till riksdagen angående avveckling av dyrortsgrupperingen av statsanställdas löner. Att det kommer framställningar på det här området är inte så märkvärdigt — ingen i kammaren svävar väl i ovisshet om den kritik som framförts av stora grupper i landet

Vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m.

mot det system som man vill ha avvecklat.

Utskottets majoritet har nu avstyrkt motionerna. Reservanterna har framhållit, att frågan om Gotlands uppflyttning i högre dyrort är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, och de förutsätter därför att Kungl. Maj:t snart kommer att ta ställning till frågan.

Beträffande yrkandet om dyrortsgrupperingens avveckling i landet i dess helhet ber jag att få hänvisa till vad reservanterna har sagt. De vill understryka att den prisgeografiska undersökning som nu pågår bör redovisas senast 1966, så att vi kan ta ställning till frågan om dyrortssystemets fullständiga avveckling. I det sammanhanget vill centern redovisa sin uppfattning, att hela systemet bör slopas och att det, bortsett från tillägg för hårt klimat och stora avstånd, bör utgå samma lön i samma lönegrad, var man än verkar. Det har vi velat ge till känna genom en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag har med min blanka reservation velat understryka att jag har samma mening som ortsgrupperingsutredningen 1957 uttalade, nämligen att dyrortsgrupperingen har överlevt sig själv. Vi föreslog redan då att dyrortsgrupperingen skulle upphävas, dock möjligen med visst tillägg för Norrland och eventuellt för huvudstaden.

Den prisgeografiska undersökning som riksdagen begärde för några år sedan ansåg jag inte vara nödvändig för detta ändamål, men när den nu har begärts av riksdagen, så menar jag att det är riktigt att den också redovisas för riksdagen. Hela dyrortsgrupperingen måste ju nu bli föremål för förhandlingar enligt det nya systemet, men jag anser att vi först bör få ta ställning till

den prisgeografiska undersökning som riksdagen har begärt.

Frågan återkommer alltså. Jag har inget yrkande nu.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Den blanka reservation jag avgivit till statsutskottets utlåtande nr 93 gäller närmast placeringen av Gotland i ortsgrupp.

Statsrådet och chefen för civildepartementet meddelade i ett svar till mig för något år sedan, att den pågående prisgeografiska undersökningen inte skulle få utgöra något hinder för att flytta upp orter i högre ortsgrupp, om det kunde lämnas en god motivering. Jag anser att Gotland har presterat en sådan trots dyrortsnämndens yttrande.

Jag skulle alltså ha kunnat ansluta mig till reservationen av herr Bengtson m. fl. i denna del men kan icke göra det i den andra delen. Jag har intet yrkande.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! I detta utskottsutlåtande behandlas proposition nr 108, som innehåller förslag om vissa ändringar i de statliga avlönings- och pensionsreglementena och bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidta åtgärder som behövs för att genomföra de av riksdagens löne delegation godkända överenskommelserna. Som framgår av utlåtandet har utskottet inte haft något att erinra mot de föreslagna åtgärderna.

Utskottet har även haft att behandla motionerna II: 356 och II: 552. I den förstnämnda motionen föreslås att Gotland uppflyttas till ortsgrupp 5 i den statliga lönegrupperingen. Motionärerna har bl. a. hänvisat till en av pris- och kartellnämnden företagen undersökning av livsmedelspriserna i ett flertal städer, bl. a. Visby. Denna undersökning visade att Stockholm och Visby hade samma indextal, nämligen 100. Som dyrortsnämnden mycket riktigt framhåller i sitt utlåtande ger inte den-

Vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m.

na prisundersökning ett tillräckligt underlag för ändringar i lönegrupperingen. En sådan undersökning måste också omfatta olikheter i de totala levnadskostnaderna, inte enbart livsmedelspriserna.

I den andra motionen, som reservanterna tagit upp i sin reservation, föreslås att dyrortsgrupperingen snarast möjligt avvecklas samt att man så snabbt som möjligt bör redovisa resultatet av den prisgeografiska undersökningen. I detta sammanhang vill jag påpeka, att departementschefen i proposition nr 54/1963 uttalade att undersökningsresultaten bör läggas fram vid första möjliga tillfälle under 1965. Som framgår av dyrortsnämndens utlåtande kommer det också att ske under innevarande år. Nämnden anför bl. a.: »Enligt vad nämnden inhämtat om genomförandet av den prisgeografiska undersökningen har den allmänna varuprisinsamlingen ägt rum i slutet av år 1964, införskaffandet av uppgifter rörande bostadskostnaderna och resekostnaderna pågår för närvarande, och man kan förvänta att resultatet av den prisgeografiska undersökningen, såsom förutsatts av departementschefen, kommer att framläggas under innevarande år.»

Herr talman! Det är väl tveksamt om riksdagen i fortsättningen bör ägna alltför stor uppmärksamhet åt den statliga lönegrupperingen. Vi bör kanske helt överlämna denna fråga till de avtalslutande parterna. Man kan väl räkna med att vid de kommande avtalsförhandlingarna kommer den prisgeografiska undersökningen att få ett mycket stort värde när det gäller att fastställa lönesättningen på de olika orterna i landet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr FRANZEN i Träkumla (cp):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 93 behandlas en motion av herr Gustafsson i Stenkyrka och mig.

Vi menar att Gotland borde flyttas upp från dyrortsgrupp 3 till dyrortsgrupp 5 på grund av att levnadskostnaderna är lika höga på Gotland som i dyrortsgrupp 5. Inte minst med hänsyn till resorna, som är betydligt dyrare för oss än för dem som bor i andra delar av landet, menar vi att det kunde vara rättvist att redan nu flytta upp Gotland till grupp 5 från grupp 3.

När det nu inte funnits möjlighet för utskottet att föreslå detta, vill jag med de här orden yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herr Arweson (s).

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 356; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Bengtson m. fl.

Vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 148 ja och 35 nej, varjämte 30 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 10

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motioner om avbrytande av de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika och om handelsbojkott av sydafrikanska varor, och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess sextonde ordinarie möte antagna rekommendationer och resolutioner jämte i ämnet väckta motioner;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement;

statsutskottets utlåtanden:

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, i vad propositionen och motionerna av-

ser departementens organisation och arbetsformer,

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av ett statligt förhandlingsorgan m. m., såvitt propositionen avser riktlinjer för den statliga förhandlingsverksamheten och vissa därmed sammanhängande frågor,

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 109, i anledning av väckta motioner om åtgärder till stödjande av samernas kulturliv,

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till Förvärv av kvarteret Vinstocken inom Nedre Norrmalm i Stockholm jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte i ämnet väckta motioner,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475);

bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om arbetsrum för riksdagens ledamöter, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, och

nr 28, i anledning av väckta motioner om översyn av inrikesflygets säkerhetsbestämmelser; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa forskningsråd m. m., såvitt avser anslag under nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 11

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till Förvärv av vissa fastigheter i Gamla stan i Stockholm;

från bevillningsutskottet:

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 260, i anledning av dels § 21 i riksdagens revisorers berättelse över den

år 1964 av dem verkställda granskningen av statsverket, dels väckta motioner om översiktlig riksplanering av kusttrakterna;

nr 261, i anledning av väckta motioner angående arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet; och

nr 262, i anledning av väckta motioner angående alkohol- och nykterhetspolitiken.

§ 12

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Larsson* i Norderön, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående delningstalet vid undervisning på grundskolans skogliga linje,

herr *Heckscher*, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående den planerade debatten om »Storbritannien, EFTA och EEC»,

herr *Börjesson* i Falköping, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående stämpelskatten å in-teckning, samt

fröken *Wetterström*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående åtgärder mot vissa smittorisker.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.04 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson